

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**YETİŞKİNLERDE ENNEAGRAM KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
DİNDARLIK VE HAYAT MEMNUNİYETİ İLE İLİŞKİSİ**

Ayten KESME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE LOKMANOĞLU

HAZİRAN - 2024

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YETİŞKİNLERDE ENNEAGRAM KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİNİN DİNDARLIK VE HAYAT
MEMNUNİYETİ İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayten KESME

**Enstitü Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Din Psikolojisi**

**“Bu tez 11/06/2024 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri
üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Doç. Dr. Fatma BAYNAL	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE LOKMANOĞLU	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Kübra CEVHERLİ	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ayten KESME

11/06/2024

ÖN SÖZ

Yetişkin bireylerin enneagram kişilik özellikleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmaya amaçlayan bu çalışma giriş ve 3 bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırma konusu, amacı, önemi, problemleri, hipotezleri, varsayımları ve sınırlılıkları ele alınmıştır. Birinci bölümde kişilik ve bazı kişilik yaklaşımları, enneagram kişilik teorisi, din ve dindarlık, din-kişilik ilişkisi, hayat memnuniyeti kavramları açıklanmıştır. İkinci bölümde araştırma yöntemi, modeli, veri toplama araçları ve verilerin analizi hakkındaki bilgiler yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise anketlerden elde edilen istatistiki verilerden yola çıkarak bulgular yorumlanmıştır.

Büyük bir emek ve özveri isteyen bu tarz çalışmaların pek çoğu bazı zorluklarla karşılaşmaktadır. Benim çalışma sürecimde yaşadığım tıkanıklığı aşmamda ve yeniden başlamamda büyük payı olan merhum Prof. Dr. Abdulvahit İmamoğlu hocamı saygı ve rahmetle anıyorum, kendisine teşekkürü bir borç biliyorum. Çalışmamın tüm aşamalarında kıymetli fikirlerini esirgemeyen, akademik desteğiyle yanımda olan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Şentepe Lokmanoğlu hocama teşekkür ederim, saygılarımı sunarım.

Bir evlat olarak daima gururla ve hasretle yad ettiğim, asla vazgeçmemeyi ve güçlü bir kadın olmayı kendisinden öğrendiğim sevgili annem merhum Meryem Almış'a bana kattığı her şey için tüm yüreğimle teşekkür ederim.

Hayat yolundaki tüm iniş çıkışları beraber yaşadığım, iyi-kötü günlerimde hep yanımda olan, varlığı, sevgisi, saygısı ve desteğiyle hiçbir zaman beni yalnız bırakmayan sevgili eşim Selim Kesme'ye binlerce kez teşekkür ediyorum. Hayatıma ve kararlarıma saygı duyup destekleyen gerçek bir hayat arkadaşı olduğun için minnettarım.

Sevgi dolu ve iyi bir evlat olduğumu düşündüğüm çok zamanlar olmuştur. Ancak bana öyle bir evlat bahş edildi ki kendi evlatlığını sorgulattı. Muhammed'im... Küçük yaşında büyük insanlar gibi anlayışlı, annesini destekleyen, motive eden ve sevgisiyle sarıp sarmalayan canım, biricik oğlum Muhammed Said Kesme'ye sonsuz sevgimi sunarım.

Seneler boyu dua edip varlığını istediğim, hayat yolunda farklı sebeplerle pek çok kez ayrı düşsek de gönül bağımızın hiç kopmadığı, tezim için maddi-manevi her türlü desteği veren, sevgili, kıymetli kız kardeşim Sueda Nur Almış'a candan teşekkür ediyorum.

Ayrıca varlıklarına dua ettiğim, manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim ailemin tüm üyelerine, hususen abilerime, yengelerime ve arkadaşlarıma teşekkür ederim. Anket sorularını cevaplayarak, çalışmamı tamamlamamda faydası olan herkese ayrıca teşekkür ederim. Hayatıma iyi veya kötü fark etmeksizin katkıda bulunan, gelişmemde ve büyümemde emeği olanlara teşekkür ederim. Nacizane, her zorluktan Rabbim'in izniyle daha da güçlenerek çıkmak için dua eden, gayret eden ve yine Allah'ın yardımlarıyla bunu başaran kendime de minik bir teşekkürü çok görmek istemem.

Ayten KESME

11/06/2024

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Kişilik	5
1.1.1. Kişiliğin Oluşumu	6
1.1.1.1. Mizaç.....	6
1.1.1.2. Karakter.....	7
1.1.2. İnsan Kişiliğine Dair Farklı Yaklaşımlar	9
1.1.2.1. Psikanalitik Yaklaşım	9
1.1.2.2. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı	11
1.1.2.3. Biyolojik Yaklaşım	11
1.1.2.4. İnsancıl Yaklaşım.....	12
1.1.2.5. Davranışsal / Sosyal Yaklaşım.....	13
1.1.2.6. Bilişsel Yaklaşım	14
1.2. Enneagram	14
1.2.1. Enneagram Tarihi	15
1.2.2. Enneagram'ın Amacı.....	16
1.2.3. Enneagram'ın Kullanım Alanları	17
1.2.4. Enneagram Şekli Ne İfade Eder?	18
1.2.5. Kısaca Enneagram Tipleri	19
1.2.6. Enneagram Kişilik Modeli Temel Kavramları.....	20
1.2.6.1. Enneagram'da Merkezler.....	20
1.2.6.2. Enneagram'da Kanatlar	22
1.2.6.3. Enneagram'da Rahat ve Stres Hatları.....	24
1.2.6.4. Enneagram'da Kişilik Düzeyinde Sergilenen Seviyeler.....	25
1.2.7. Enneagram Kişilik Modeli - Dokuz Tipin Özellikleri	26

1.2.7.1. Enneagram Tip 1 Mükemmeliyetçi / Reformcu / İdealist	26
1.2.7.2. Enneagram Tip 2 Yardımcı / Fedakar / Şefkatli	34
1.2.7.3. Enneagram Tip 3 Başaran / Vizyoner / Motivatör.....	43
1.2.7.4. Enneagram Tip 4 Özgün / Bireyci	52
1.2.7.5. Enneagram Tip 5 Araştırmacı / Gözlemci	62
1.2.7.6. Enneagram Tip 6 Sorgulayan / Sadık	70
1.2.7.7. Enneagram Tip 7 Maceracı / Şevkli	80
1.2.7.8. Enneagram Tip 8 Reis / Meydan Okuyan.....	89
1.2.7.9. Enneagram Tip 9 Uzlaşmacı / Uyumlu / Barışçı	97
1.3. Din ve Dindarlık	106
1.4. Kişilik ve Dindarlık İlişkisi	108
1.5. Hayat Memnuniyeti	110
2. BÖLÜM: YÖNTEM.....	112
2.1. Araştırma Modeli.....	112
2.2. Araştırma Katılımcıları ve Özellikleri	112
2.3. Veri Toplama Araçları.....	114
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	114
2.3.2. Enneagram Kişilik Ölçeği	114
2.3.3. Dindarlık Ölçeği	115
2.3.4. Hayat Memnuniyeti Ölçeği	116
2.4. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi.....	116
3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR.....	119
3.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular ve Yorumları	120
3.1.1. Araştırma Değişkenleri ile Yaş Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular.....	120
3.1.2. Araştırma Değişkenlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	123
3.1.3. Araştırma Değişkenlerinin Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	127
3.1.4. Araştırma Değişkenlerinin Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	130
3.1.5. Araştırma Değişkenlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular.....	134

3.2. Enneagram Kişilik Özellikleri, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular	139
SONUÇ.....	142
KAYNAKÇA.....	147
EK.....	155
ÖZ GEÇMİŞ.....	163

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Araştırma Grubuna İlişkin Sosyodemografik Bilgiler.....	113
Tablo 2: Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin Betimleyici Bulgular ve Normallik Analizi.....	118
Tablo 3: Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin Betimleyici Bulgular ve Normallik Analizi.....	118
Tablo 4: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Güvenirlilik Analizi Bulguları.....	119
Tablo 5: Yaş, Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları.....	120
Tablo 6: Yaş ve Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları.....	122
Tablo 7: Cinsiyete Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyetine İlişkin T – Testi Sonuçları.....	123
Tablo 8: Cinsiyete Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin T – Testi Sonuçları.....	125
Tablo 9: Yerleşim Yerine Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin T – Testi Sonuçları.....	128
Tablo 10: Yerleşim Yerine Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin T – Testi Sonuçları.....	129
Tablo 11: Ekonomik Duruma Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin ANOVA (LSD Testi) Sonuçları.....	130
Tablo 12: Ekonomik Duruma Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin– Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	133
Tablo 13: Eğitim Durumuna Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin ANOVA (LSD Testi) Sonuçları.....	135
Tablo 14: Eğitim Durumuna Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin– Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	136
Tablo 15: Dindarlık Düzeyi, Hayat Memnuniyeti Düzeyi ve Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları	140

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Enneagram Tipler ve Merkezler	18
Şekil 2: Kısaca Enneagram Tipleri	19
Şekil 3: Enneagram Merkezler.....	22
Şekil 4: Enneagram Kanatlar	23
Şekil 5: Enneagram Rahat-Stres Hattı.....	25
Şekil 6: Enneagram Kişilik Düzeyinde Seviyeler	25
Şekil 7: Enneagram Tip 1.....	26
Şekil 8: Enneagram Tip 2.....	34
Şekil 9: Enneagram Tip 3.....	43
Şekil 10: Enneagram Tip 4.....	52
Şekil 11: Enneagram Tip 5.....	62
Şekil 12: Enneagram Tip 6.....	70
Şekil 13: Enneagram Tip 7.....	80
Şekil 14: Enneagram Tip 8.....	89
Şekil 15: Enneagram Tip 9.....	97

ÖZET	
Başlık: Yetişkinlerde Enneagram Kişilik Özelliklerinin Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile İlişkisi	
Yazar: Ayten KESME	
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ŞENTEPE LOKMANOĞLU	
Kabul Tarihi: 11/06/2024	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 154 (ana kısım) + 9 (ek)
Araştırmanın amacı bireylerin Enneagram kişilik özellikleriyle dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. İlişkisel tarama yöntemine uygun olarak tasarlanan araştırmada anket tekniği kullanılmıştır. Araştırma örneklemini 18-75 yaş aralığında 324 yetişkin (229 kadın, 95 erkek) katılımcı oluşturmaktadır. Kişisel Bilgi Formu, Enneagram Kişilik Ölçeği, Dindarlık Ölçeği ve Hayat Memnuniyeti Ölçeği'ni içeren araştırma anketi; katılımcılara Google Forms aracılığıyla çevrimiçi olarak ulaştırılmıştır. Veri analizi IBM SPSS 25.0 programı ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler çözümlenirken Pearson Korelasyon Katsayısı, bağımsız gruplar t-testi, Anova ve Post Hoc testlerden LSD ile analizler yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre yaş ile dindarlık arasında pozitif ilişki vardır, yaş arttıkça dindarlık seviyesi de artış göstermiştir. Yaş ile tip 4, 5, 6, 7 ve 9 arasında negatif ilişki vardır, yaş arttıkça bu tiplere ait özellikler azalmaktadır. Erkek katılımcılar, kadınlara göre daha fazla tip 3 ve 8'in özelliklerine sahip bulunmuştur. Ekonomik durum ile hayat memnuniyeti arasında pozitif ilişki vardır, katılımcıların varlıkları arttıkça hayat memnuniyeti düzeyleri de artış göstermiştir. Ekonomik durum ile dindarlığın bilgi-ibadet boyutu arasında pozitif ilişki vardır. Eğitim düzeyi ile tip 1, 2, 4, 6 ve 7 Enneagram tipleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca Enneagram kişilik tipleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasında da bazı anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Buna göre bireylerin dindarlık seviyesi arttıkça, tip 1'e ait özellikleri artış göstermektedir. Tip 1 ile dindarlık arasında pozitif ilişki vardır. Katılımcıların dindarlık seviyesi artış gösterdikçe, hayat memnuniyeti düzeyleri de artış göstermektedir. Hayat memnuniyeti düzeyi ile tip 5 hariç tüm tiplerin de pozitif yönde anlamlı ilişkisi olduğu bulgulanmıştır. Elde edilen bulgular Enneagram kişilik tipleri, dindarlık, hayat memnuniyeti ve demografik değişkenler arasında bazı anlamlı ilişkilerin var olduğu sonucunu göstermiştir.	
Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Enneagram Kişilik Tipleri, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti, Yetişkinler	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Relationship Between Enneagram Personality Traits, Religiousness and Life Satisfaction in Adults	
Author of Thesis: Ayten KESME	
Supervisor: Assist. Prof. Ayşe ŞENTEPE LOKMANOĞLU	
Accepted Date: 11/06/2024	Number of Pages: vii (pre text) + 154 (main body) + 9 (add)
The aim of the research is to examine the relationship between individuals' Enneagram personality traits and their levels of religiosity and life satisfaction. The survey technique was used in the research designed in accordance with the relational screening method. The research sample consists of 324 adult participants (229 women, 95 men) between the ages of 18-75. Research survey including Personal Information Form, Enneagram Personality Scale, Religiosity Scale and Life Satisfaction Scale; It was delivered to participants online via Google Forms. Data analysis was carried out with IBM SPSS 25.0 program. While analyzing the obtained data, analyzes were made using Pearson Correlation Coefficient, independent groups t-test, Anova and Post Hoc tests using LSD. According to the findings of the research, there is a positive relationship between age and religiosity, and as age increases, the level of religiosity also increases. There is a negative relationship between age and types 4, 5, 6, 7 and 9, and the features of these types decrease as age increases. Male participants were found to have more characteristics of types 3 and 8 than females. There is a positive relationship between economic status and life satisfaction; as the assets of the participants increased, their life satisfaction levels also increased. There is a positive relationship between economic status and the knowledge-worship dimension of religiosity. Significant relationships were found between education level and type 1, 2, 4, 6 and 7 Enneagram types. Additionally, some significant relationships have been identified between Enneagram personality types, religiosity and life satisfaction levels. Accordingly, as the level of religiosity of individuals increases, the characteristics of type 1 increase. There is a positive relationship between Type 1 and religiosity. As the participants' level of religiosity increases, their life satisfaction levels also increase. It was found that all types except type 5 had a positive significant relationship with the level of life satisfaction. The findings showed that there are some significant relationships between Enneagram personality types, religiosity, life satisfaction and demographic variables.	
Keywords: Psychology of Religion, Enneagram Personality Types, Religiousness, Life Satisfaction, Adults	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Tüm yönleriyle insanı araştıran psikoloji biliminin araştırma konularından biri de insanların kişilik özellikleridir. Kişilik, bireyin her zaman ve her koşulda ortaya koyduğu tutarlı ve kalıplaşmış davranış tarzıdır (Burger, 2006, s. 23). Kişilikle ilgili araştırmalar ve kişiliğin nasıl tanımlanacağına dair teoriler farklılaşmakta; üzerinde uzlaşılan tek bir kişilik tanımı veya ortak bir kişiliği belirleme yöntemi bulunmamaktadır. Oluşturulmuş olan her kuram kişiliği farklı bir açıdan ele alarak tanımlamıştır (Yeung, 2012, s. 15). Bunlardan biri olan Enneagram Kişilik Teorisi, insanın kendisini ve diğerlerini anlamasına yardımcı olarak tüm insanlığı kuşatma hedefi olan, bütüncül bakış açısına sahip, çevresel ve kalıtsal etkileri bir arada ele alan, ortaya çıkan davranışın niçin yapıldığını, hangi motivasyonla yapıldığını ve hangi sonuca ulaşmak için bu şekilde davranıldığını anlamlandırmaya çalışan bir teoridir (Batı, 2019, ss. 14-15). Tarihi milattan önceki dönemlere değin uzanan Enneagram, günümüze ulaşırken anlatılardan yola çıkılarak kategorize edilmiş, geliştirilmiş ve bilimsel bir düzleme aktarılmıştır. Mistik, tasavvufi ve metafiziksel bir yönü de olan Enneagram teorisi, her insanda 9 farklı kişilik özelliğinden biri olduğunu öne sürer ve bunları rakamlarla sembolleştirir (Batı, 2019; Özdemir, 2020, s. 15).

Kişilik özellikleri insanların kendisini ve çevresindekileri nasıl algılayacağına da etkili olmaktadır. Kişilik oluşurken maddi ve manevi kültür unsurlarından etkilenir. Manevi kültür unsurlarından biri olan din ve dindarlık olgusu kişiliği hem etkiler hem de ondan etkilenir (Turan, 2009, ss. 280-281). Kişilik ve din arasında doğal bir ilişki ve etkileşimin var olması, insanı anlamaya çalışırken bu olguların birlikte ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Uysal, 2006, s. 94). Bir kutsala inanan insanın davranışlarında, yaşantısında ve ruhu üzerinde inancının etkisinin ne olduğunu anlayabilmek için kişilik-din arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalar yapılmaktadır. Böylece dinin kişilik üzerindeki etkileri anlaşılmasına çalışılır. Araştırmamızın konusu yetişkin bireylerin Enneagram kişilik özellikleriyle dindarlık ve hayatlarından memnuniyet düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Araştırma Türkiye’de yaşayan yetişkin bireylerde Enneagram kişilik tipleri, dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyi arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaca ek olarak, Enneagram kişilik tipleri, dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyi değişkenlerinin katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Problemi

“Yetişkin bireylerin Enneagram kişilik özellikleriyle dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır, varsa hangi düzeydedir?” sorusu araştırmanın temel problemidir. Bununla beraber araştırmanın alt problemleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Yetişkin bireylerin kişilik özellikleriyle demografik değişkenler arasındaki ilişki nasıldır?
2. Yetişkin bireylerin dindarlık düzeyleriyle demografik değişkenler arasındaki ilişki nasıldır?
3. Yetişkin bireylerin hayat memnuniyeti düzeyleriyle demografik değişkenler arasındaki ilişki nasıldır?

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın problemleri göz önüne alındığında “Yetişkin bireylerin Enneagram kişilik tipleri ile dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.” ifadesi araştırmanın temel hipotezidir.

Demografik Değişkenlere Ait Hipotezler

1. Katılımcıların Enneagram kişilik özellikleri ile yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve gelir durumu arasında ilişki vardır.
2. Katılımcıların dindarlık düzeyleriyle yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu gibi demografik değişkenler arasında ilişki vardır.
3. Katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleriyle demografik değişkenler olan yaş, cinsiyet, gelir durumu ve eğitim durumu arasında ilişki vardır.

Enneagram Kişilik Özellikleri, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişkiye Ait Hipotezler

1. Dindarlık ölçeği ve iki alt boyutu, Enneagram kişilik ölçeği alt boyutlarına göre değişkenlik gösterecektir. Katılımcıların dindarlık düzeyi arttıkça bazı Enneagram tiplerine ait kişilik özellikleri de artış gösterecektir.
2. Dindarlık ölçeği ve Hayat memnuniyeti ölçeği arasındaki ilişki incelendiğinde dindarlık düzeyi arttıkça hayat memnuniyeti düzeyinin de arttığı görülecektir.
3. Enneagram Kişilik Ölçeği ve alt boyutları ile Hayat Memnuniyeti Ölçeği arasında anlamlı bir ilişki bulunacaktır.

Araştırmanın Önemi

Kişilik özelliklerini ölçmek üzere pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan bazıları kişilik ile din ilişkisi üzerinedir. Dinin; kişinin ruhundaki yansımaları, bireyin yaşantısı ve davranışları üzerindeki tesirini araştırmayı hedefleyen din psikologları başta olmak üzere din ve kişilik üzerine yapılan çalışma sayıları gün geçtikçe artış göstermektedir (Kalgı, 2021, s. 70; Karakaya, 2008, s. 41). Ancak Enneagram kişilik özellikleri ile din arasındaki ilişkinin incelendiği araştırmalar hala yeterli düzeyde değildir. Araştırmamız yetişkin Enneagram kişilik özelliklerini araştırmakta ve bu kişilik özelliklerinin dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleriyle olan ilişkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. İlgili literatür tarandığında Enneagram, dindarlık ve hayat memnuniyetinin birlikte araştırma konusu edildiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Enneagramın tasavvufi, ruhani ve metafiziksel yönü ağır basan bir anlayışı olduğunu da göz önüne alırsak; özellikle din psikolojisi alanında böylesi bir çalışmanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın özgün bir çalışma olacağı ve din psikolojisi alanına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Türkiye’de yaşayan yetişkin bireylerde dindarlık düzeyi, hayat memnuniyeti düzeyi ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmaya katılım şartı Türkiye’de yaşıyor olmak, 18 yaş ve üstünde olmak ve araştırmaya gönüllü katılıyor olmaktır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Google Formlar kullanılarak çevrimiçi bir şekilde katılımcılara ulaştırılmıştır. Araştırmaya toplamda 371 kişi katılmıştır. Bunlardan bazıları çeşitli nedenlerle çalışmadan çıkarılarak, araştırma 324 tane anketten elde edilen veriler

ile yürütülmüştür. Araştırma kapsamında ilgili literatür taranarak teorik çerçeve tamamlanmış, devamında uygulanan anket verileri IBM SPSS 25.0 programıyla analiz edilmiş ve elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Yöntemle ilgili ayrıntılı bilgiler ayrı bir başlıkta ele alınacağı için burada kısaca bahsedilmiştir.

Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Araştırmanın örneklemini oluşturan 324 kişi çalışma hakkında bilgilendirilmiştir. Katılımcıların anket maddelerini tam ve doğru bir şekilde anladığı; samimiyet ve içtenlikle cevapladığı varsayılmaktadır. Çalışmada Enneagram, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında bir ilişkinin ve etkileşimin olduğu varsayılmaktadır. Araştırma ölçeklerinin (Enneagram Kişilik Ölçeği, Dindarlık Ölçeği, Hayat Memnuniyeti Ölçeği) ölçtükleri özellikler açısından geçerli ve güvenilir oldukları, ayrıca anket verilerinin IBM SPSS 25.0 analiz programına uygun bir şekilde titizlikle girildiği kabul edilmektedir.

Araştırma seçkisiz örnekleme yöntemine göre seçilmiş, Türkiye’de yaşayan, 18 yaş üstü 324 katılımcıyla sınırlıdır. Belirlenen bir zaman aralığında yapılan bu anket; katılımcı bireylerin duygu, düşünce ve tutumlarının değişebileceği göz önüne alınarak uygulandığı zamanla sınırlıdır. Elde edilen araştırma verileri ölçeklerin ölçme kapasiteleriyle sınırlıdır.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulurken ilk olarak kişilik, kişiliğin oluşumu ve bazı kişilik kuramları ele alındıktan sonra; enneagram kişilik teorisi geniş bir şekilde ele alınacaktır. Devamında din ve dindarlık kavramları, din-kişilik ilişkisi ve hayat memnuniyeti kavramları açıklanacaktır.

1.1. Kişilik

Latincedeki “persona” kavramına dayanan ‘kişilik’ kelimesini Burger; bireyin her zaman ve durumda ortaya koyduğu tutarlı davranış kalıpları ve davranışlarını etkileyen duygusal, bilişsel ve güdüsel kişilik içi süreçler olarak tanımlar. Ona göre kişilik, insanı yanında oturduğu kimseden ayıran özelliğidir (Burger, 2006, s. 23). Allport kişiliği, insanın düşünce ve duygularını oluşturan tüm fiziksel ve psikolojik sistemlerce oluşan dinamik bir organizma olarak tanımlar (Allport, 2016, ss. 8-10). Bir diğer tanıma göre kişilik, insanın çevresiyle kurduğu kalıplaşmış, ayırt edici ve tutarlı ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 1993, ss. 403-408).

Her bir insan için farklılaşan kişisel özellikler, bireylerin içinde bulunduğu durumlara göre de değişkenlik gösterir (Burger, 2006, s. 19). Bu yüzdendir ki insan; daima karşısındakini anlamaya, hangi davranışı ne sebeple yaptığını anlamlandırmaya çalışmıştır (Allport, 2016). Yapılan çalışmalar kavramsallaştırılırken bile, kişiliğe hangi açıdan bakıldığına göre farklı farklı kişilik tanımlamaları ortaya çıkmıştır (Yeung, 2012, s. 15; Zel, 2011, s. 3).

Allport’un 1937’deki literatür taramasında elliden fazla kişilik tanımı olduğu ortaya çıkmıştır (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2010, s. 2). Bu kadar birbirinden farklılaşan tanımlamalar olsa da tanımların özünde uzlaşılan bazı ortak noktaları görmek mümkündür (Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2010, s. 3). Kişilik tanımlamalarında bireyin ayırt edici özelliği olması, tutarlı ve kalıplaşmış özellikler olması, dinamik bir özelliğe sahip olması fark edilen ortak noktalardan bazılarıdır (Allport, 2016; Yazgan İnanç & Yerlikaya, 2010, s. 3).

Ayırt edici özellikten kastedilenin ne olduğunu, Gordon Willard Allport’un şu sözü bize açıklar niteliktedir: “İnsanın en ayırt edici özelliği onun bireyselliğidir. Onun gibi bir kişi dünyaya asla gelmemiştir ve bir daha da gelmeyecektir” (Allport, 2016). Yani ayırt

edicilik, bir bireyi diğerlerinden farklı kılan ve sadece o kişiye özgü olan özelliklerdir (Şentepe & Güven, 2015).

Tutarlı ve kalıplaşmış davranış özellikleri ise; her şart ve durumda ortaya çıkarak gözlemlenebilen, bugünden yarına değişmeyen ve “tam da kendisinden beklenen davranış budur” dedirten davranış özellikleridir (Burger, 2006, s. 23).

Kişiliğin değişmez ve kalıplaşmış bir yanı olmakla beraber; aynı zamanda dinamik bir yapısı da vardır. Kişilik özellikleri yaşanılan çevreden ve içinde bulunulan durumdan süreç içinde etkilenecek farklılaşan bir yapıya sahiptir (Allport, 2016; Burger, 2006, ss. 22-25; Yazıcı & Coşkun, 2014).

1.1.1. Kişiliğin Oluşumu

Kişiliğin oluşumuna bakıldığında doğuştan getirilen genetik faktörlerin yanı sıra; çevresel, duygusal faktörlerin de etkili olduğu ve tüm bunların birleşimiyle kişiliğin oluştuğu görülür (Burger, 2006, ss. 22-23). Kişilik, birden çok olgunun özel bir biçimde birleşimidir (Zel, 2011, s. 19). Mizaç ve karakter, kişilikle birlikte ele alınan ve kişiliğin bir yönünü ifade eden kavramlardandır (Demirel Yılmaz, 2010, s. 23; Okur Karali & Meydan, 2022, s. 175).

1.1.1.1. Mizaç

“Karışım” anlamına gelen, “imtizaç” kökeninden türeyen mizaç kelimesi; bireyin doğuştan gelen özelliklerini ifade eder (Karabulut, 2007, s. 7; Zel, 2011, s. 20). Daha çok kalıtımla belirlenen, insanın yaratılışı olarak da ifade edebileceğimiz mizaç; kişiliğin duygusal yönüdür (Mehmedoğlu, 2004, ss. 47-49; Zel, 2011, s. 20).

Mizaç, “ahlât-ı erbaa” bakış açısıyla da açıklanmaya çalışılmıştır. İnsanın biyolojik, ahlâkî ve psikolojik fonksiyonlarını etkilediği kabul edilen dört sıvı madde ahlât-ı erbaa olarak kabul edilmiş ve mizacın, bunların farklı nisbetteki karışımının meydana getirdiği şahsiyet tiplerini açıkladığı kabul edilmiştir (Demirhan Erdemir, 1989).

Hippokrat, M.Ö. 4. yüzyılda insan kimyasının mizaca önemli etkileri olduğunu kabul ederek, mizacı dörde ayırmıştır (Zel, 2011, s. 21). Bunları neşeli, soğukkanlı, kızgın ve melankolik mizaç tipleri olarak ifade etmiştir (Zel, 2011, s. 21). Aslında kişiye özel, kalıtsal ve kararlı bir yönü olan mizaç; kişinin tepki veriş şeklidir ve insanın iç yapısıyla alakalıdır (Burger, 2006; Mehmedoğlu, 2004, ss. 47-49; Zel, 2011, s. 20). Örneğin

soğukkanlı mizaca sahip bir birey, daha az hareketli ve pek neşeli değildir. Olaylar karşısında duyguları hemen uyanıp harekete geçmez. Ancak kızgın mizaca sahip bir birey heyecanlı ve hareketlidir. Duyguları çok çabuk uyanan bu kişi, aynı olayda soğukkanlı bir bireye göre çok daha fazla ve yoğun tepkiler verebilir (Burger, 2006, s. 20).

1.1.1.2. Karakter

Karakter, “bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen, üstün ana özellik; öz yapı, ıra, seciye, ruh” şeklinde tanımlanır (TDK, 1974). Karakter, bireyde tutarlı hale gelmiş tutum ve davranışları ifade eder (Turan, 2017, s. 25).

Karakter aynı zamanda kişinin çevreyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkan ve yaşadığı toplumda geçerli görülen ahlaki değer yargılarını özümsemesi ile ortaya koyduğu davranış biçimidir (Mehmedoğlu, 2004, ss. 47-49; Zel, 2011, s. 19). Bu bağlamda karakteri kişiliğin ahlaki yönü olarak tanımlayanlara göre, hareketlerini toplumsal normlara göre düzenleyen ve bunları benimseyenlere “karakter sahibi”, bunları benimsemeyenlere ise “karaktersiz” ifadesi kullanılır (Zel, 2011, s. 19).

Bir kısmı doğuştan getirilen özellikler olsa da karakterin büyük bir kısmı eğitim ve öğretimle kazanılır (Demirel Yılmaz, 2010, s. 9). Henüz çocukluk döneminde ödül-ceza ile başlayan ve beğenilme-takdir görme isteği ile devam eden, nihayetinde gerçek idealler basamağına ulaşan bu çevresel etkiler sürecinin bir sonucu olarak bireyin karakteri oluşur (Demirel Yılmaz, 2010, s. 9; Zel, 2011, s. 20). Karakterin çevresel etkilerle şekillenen bu yönü, insanlara kişiliğini sağlamlaştırma ve düzeltme imkanı verebilir. Bireyin mizacındaki yararlı özellikler çevre etkileşimiyle de desteklenerek olumlu karakter özellikleri oluşabilir. İstenmeyen veya olumsuz olabilecek mizaç özellikleri de yine çevresel etkileşimle beraber ya daha iyilerine doğru yönelir veya istenmeyen eğilim ve içgüdülerin baskılanması sonucunu doğurarak karakter gelişimini destekleyebilir. Sonuç olarak mizaç ve karakterin birleşimiyle her biri kendine has ve biricik olan kişilik ortaya çıkar (Allport, 2016). Örneğin; kızgın mizaca sahip, hareketli, duyguları çok çabuk uyanan bir kişi ani ve şiddetli tepkiler vermektedir. Ancak hangi durumlarda bu tepkiyi vereceği karakterle belirlenmektedir. Adalet duygusu yüksek, dürüst bir birey haksızlık karşısında öfkelenecek ve şiddetli tepki verecektir. Yıkıcı ve benmerkezci bir birey ise kendi çıkarına dokunan olaylara öfke tepkisi verecektir. Yani sadece mizaç özelliklerine

bakarak bir kişinin ahlaki özelliği hakkında yorum yapmak mümkün değildir. Mizacın ahlaki olup olmadığını karakter yapısı belirler (Yüksel, 2022, s. 12).

Mizaç ve karakterle ilgili tüm bunlar mülâhaza edildiğinde mizacın genetik ve değişmeyen bir yapısının olduğunu; karakterin ise eğitim-öğretimle, çevresel etkilerle veya toplumsal normlara göre değişip düzeltilebilen bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. İşte kişiliğin değişmesi de böyle olur. Bu duruma en güzel örneklerden biri, Hz. Ömer'in İslamiyet dinini seçmeden önce ve Müslüman olduktan sonra gösterdiği kişilik özelliklerinin karşılaştırılması olacaktır. Hz. Ömer kızgın, öfkeli bir mizaca sahiptir. Henüz İslamla tanışmadan evvel Mekke'de karışıklık çıkararak huzurun bozulmasına sebep olduğunu düşünerek, Hz. Muhammed'i öldürmeye karar verir. Yolda karşılaştığı birinden kendi kız kardeşi ve eniştesinin de Müslüman olduğunu duyar ve öfkelenerek, bu kez onları öldürmeye karar verip onların evine doğru yönelir. Aynı Hz. Ömer, Müslüman olduktan sonra halifelik yaptığı dönemde ahalisinden aç insanların olduğunu öğrenir öğrenmez aniden karar alıp Beyt-ül Mâl'e gider ve çuvaları sırtına yüklenerek insanların yardımına koşar. Bu iki olayda da öfkeli bir mizacın izleri fark edilse de yapılan işler ve bu işleri yapan kişilik bambaşkadır. Hz. Ömer İslam dinini seçtikten sonra, kabul ettiği dininin kurallarına olan bağlılığı onun mizacı üzerinde etkili olmazken; karakter özelliği İslam dininin etkisi ile değişip düzelmiştir. Daha öncesinde bir insanı öldürmek isteyecek kadar yıkıcı bir kişilik özelliği gösterirken, Müslüman olduktan sonra bir kişinin bile aç kalmasını istemeyecek ve bunun için hemen harekete geçebilecek yapıcı bir kişilik özelliği göstermiştir (Tokur, 2020, s. 139).

Kişiliğin oluşumu meselesiyle ilgili tüm bu anlatıları zihinlerde yerleşmesi için bir benzetme ile toparlamak mümkündür. Örneğin; bir ağacı düşündüğümüzde onun potansiyelini belirleyen tohumu, insanın mizacını temsil etmektedir. Bu tohum elma, armut gibi meyve potansiyeli taşıyan bir tohum olabilir. Çam, ardıç, katran gibi iğne uçlu yaprağı olan bir ağaç tohumu da olabilir. Bu tohumlar toprağa ekildiğinde hiçbir zaman mizaca benzettiğimiz potansiyeli değişmez. Elma ağacı tohumundan ne armut ağacı ne de çam ağacı meydana gelmez. Ancak tohumun potansiyeli değişmese de o tohumun nereye yani hangi özellikteki toprağa ekildiği, ne kadar sulandığı, budanıp budanmadığı, çevresindeki zararlı etkenlerle mücadele edilip edilmediği veya mevsimsel koşulların uygun olup olmaması; ortaya çıkacak olan ağacın dallarının kalınlığının, renginin, meyvelerinin kalitesinin, tadının değişkenlik göstermesine sebep olacaktır. Elma ağacı

potansiyeli taşıyan tüm tohumların bu özelliği değişmese bile birbirinden çok farklı meyveler ortaya çıkacaktır. Tohum üzerinde etkili olan bu çevresel faktörler karakteri temsil etmektedir. Kişilik ise ağacın tamamı, tohumdan meyveye kadar geçirilen tüm süreçlerle birlikte elde edilen sonuçtur. Mizaç bir çekirdek, kişilik ise ondan yetişen bir ağaç gibidir (Acarkan, 2021, s. 6).

1.1.2. İnsan Kişiliğine Dair Farklı Yaklaşımlar

İnsanın çok boyutlu bir varlık olması, yüzlerce kişilik teorisinin ortaya atılmasına ve bir o kadar da farklı tanımlamalara sebep olmuştur. Adeta gözü kapalı olan kişilerin, büyük bir filin farklı farklı uzuvlarına dokunup fili tarif etmesi örneğine benzer bir şekilde; her kişilik teorisi kişiliğin ve insanın başka bir yönünü açıklamaktadır. Nasıl ki bir fil kulağına dokunanın söylediği gibi yuvarlak hatlardan ibaret değilse, burnuna dokunanın söylediği gibi ince ve uzun hatlardan müteşekkil de değildir. Aslında hepsinin bir birleşimidir (Burger, 2006, s. 24). İnsana dair farklı yaklaşımları öğrenmek de hangisinin en doğru olduğunu belirleyerek diğerlerini terk etmek için olmamalıdır. Çoğunlukla bir yaklaşım tercih edilerek diğerleri terk ediliyor olsa da farklı kişilik yaklaşımlarından asıl amaç, insan ve davranışlarıyla ilgili soruların cevaplanabilmesi için farklı yaklaşımların bir araç olarak kullanılabilmesidir (Burger, 2006, s. 690).

Böylesine fazla sayıda kişilik kuramını daha iyi bir şekilde anlamlandırabilmek için kişiliği açıklayan altı genel yaklaşıma göz atmak gerekir. Her bir kuram aşağı yukarı bu altı yaklaşımdan birine yakındır. Kişilik kavramına dair altı yaklaşım; psikanalitik yaklaşım, ayırıcı özellik yaklaşımı, biyolojik yaklaşım, insancıl yaklaşım, davranışsal/sosyal yaklaşım ve bilişsel yaklaşımdır (Burger, 2006, ss. 24-25).

1.1.2.1. Psikanalitik Yaklaşım

Psikanalitik yaklaşım, 19. yüzyılda adeta bir devrimci gibi ortaya atılarak bilim çevrelerine yayılan Sigmund Freud'un kurucusu olduğu bir yaklaşımdır. Psikanalitik yaklaşım insanların sadece görünen davranışlarını değil; inançlarını, yargılarını, isteklerini belirlerken bilinçdışı kuvvetlere de önem vererek tüm kişiliği ele alan ilk çağdaş psikoloji sistemi olmuştur (Fromm, 1994, s. 45). Freud oluşturduğu topografik model ve sonraları topografik modelin insan adına sınırlı bir izahat olduğunu anlaması üzerine geliştirdiği yapısal model ile kişilik kuramları içinde uzun yıllarca etkisini devam

ettirmiş bir sistem kurmuştur (Ayten, 2017, ss. 41-61; Burger, 2006, s. 77). Freud'un ifadesine göre insanın kişiliği kendisiyle barış içinde olmayan bazı bölümlerden oluşur ki insanın bir işi bir yandan yapmak isterken diğer taraftan yapmak istememesi gibi durumları, bu bölümlerin insan üzerindeki etkisi açıklar (Burger, 2006, s. 77; Zel, 2011, s. 29). Bahsettiği bölümler id, ego ve süperegodur. Bunlar Freud'un yaklaşımının temelini oluşturan kavramlardır (Freud, 1975).

Freud'a göre insan tek kişilik yapısıyla doğmuştur ki alt benlik (id) kavramıyla bunu açıklar. Alt benlik haz ilkesine göre hareket eden kişiliğin bencil tarafıdır (Freud, 1975, s. 236). Sınırlamaları kabul etmeyen ve insanın dürtülerini temsil eden id, eğer serbest olursa davranışları yalnız güdülerini tatmin etmek olacaktır (Zel, 2011, s. 77). İd; iyi ve kötüyü bilmez, ahlakı, değer yargısı yoktur, onun olduğu yerde mantık hakim değildir (Fromm, 1994, s. 46). Doğumla başlayan bu refleksel hareketler yetişkin olunca da kaybolmaz ancak id, diğer bölümlerce denetim altına alınabilir (Burger, 2006, s. 78).

Alt benlikten sonra benlik (ego) denilen kişiliğin ikinci kısmı, bebeklik ve çocukluk döneminde çevreyle girilen etkileşimle gelişmeye başlar. Ego; hayatı sürdüren, dış dünyadan gelen verileri tanıyarak alt benlikteki dürtüler ve istekler üzerinde hakimiyet kurmayı vazife edinen bir yapıdadır (Freud, 1975, s. 236). Ego, idden gelen istekleri karşılamaya çalışır ancak bunu gerçekleştirirken toplumsal beklentileri ve gerçekleri göz ardı etmez. İdin gerçekliğe uygun olmayan taleplerini bilinçaltında tutar (Burger, 2006, ss. 78-79). Böylece kişinin dürtüleriyle gerçeklik arasında arabulucu gibi davranır. Tutkuları temsil eden idin yerine ego, akıl ve sağduyunun hakim olduğu bölgedir. Eylemleri denetler, çelişik düşünceleri birbiriyle bağdaştırır, dünyanın gerçeklerine göğüs gerer (Fromm, 1994, s. 46).

Yaklaşık 5 yaşlarındaki çocuklarda kişiliğin üçüncü bölümü olan üst benlik de (süperegogo) gelişir. Üst benlik kişiliğin ahlaki ve vicdani yönünü oluşturan, neyi yapıp neyi yapmamamız gerektiğini söyleyen, toplumun beklentilerini hususen de ebeveynlerin değer yargılarını temsil eden bir bölümdür (Burger, 2006, s. 79; Freud, 1975, s. 237). Süperegogo vicdanlıdır, kendini denetler, yargılar, gözetler, eğriyi doğruyu ayırt eder (Fromm, 1994, ss. 46-47).

İd, ego ve süperegogodan gelen istekler hem birbirini tamamlar, hem de her biri üç ayrı tarafa çeken kuvvetler gibi birbiriyle çelişir. Sağlıklı bir kişilik yapısında ego, id ve

süperegonun kişilik üzerinde aşırı etkili olmasına fırsat vermeyen bir yapıda olmalıdır (Burger, 2006, s. 80).

1.1.2.2. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı

Ayırıcı özellik yaklaşımı, bireyin belirli kişilik özelliklerini hangi ölçüde gösterdiğine göre kişileri sınıflandıran bir yaklaşımdır. Ayırt edici yaklaşıma göre kişilik tutarlı ve kararlı bir yapı gösterir. Kişinin davranışlarının hem zamana hem de durumlara karşı kararlı ve tutarlı olduğunu kabul eden iki temel varsayımı vardır. Örneğin ayırıcı özellik yaklaşımı sosyallik davranışını ele aldığı anda; bir bireyin her zamansallıkta aynı seviyede, tutarlı bir şekilde bu davranışı göstereceğini söyler. Uzun zaman içinde gözlemleyerek bir kişinin sosyal veya asosyal olduğunu söylemek mümkündür. Yine bu yaklaşıma göre saldırganlık özelliğine sahip bir birey, her durumda bunu gösterecektir. Bir müsabakada da aile içi tartışmalarda da normale göre daha saldırgan davranışlar sergileyerek kararlı ve tutarlı bir kişilik özelliği gösterecektir, denilmektedir (Burger, 2006, ss. 235-236).

Ayırıcı özellik insanları kategorize eder. Bir bireyin belirli durumlarda nasıl tepki göstereceğiyle ilgili değildir. Bir hareketin neden yapıldığıyla ilgilenmez, kişiliği tanımlayıp davranışı kestirmeye uğraşır. Davranışları yalnızca ayırıcı özellik yaklaşımına göre açıklamaya çalışmak, çoğu zaman bir kısır döngüyü beraberinde getirir. Örneğin Ali, Ahmet'e vurunca neden vurduğu sorulduğunda cevap Ali saldırgan, olacaktır. Ali'nin saldırgan olduğuna nasıl karar verildiği sorulursa da cevap Ahmet'e vurmuş olması, olacaktır (Burger, 2006, s. 237).

Ayırıcı özellik yaklaşımı kişilik psikolojisinde ilk defa Gordon Allport tarafından kullanılmıştır. Henry Murray ve Raymond Cattell de ayırıcı özellik yaklaşımında öne çıkan isimler olmuşlardır (Burger, 2006, ss. 238-248). Büyük beşli denilen beş boyutlu ölçek, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Testi gibi anket çalışmaları ayırıcı özellik yaklaşımını benimseyen ve kendini değerlendirme üzerine anketler olarak karşımıza çıkar (Burger, 2006, s. 283).

1.1.2.3. Biyolojik Yaklaşım

Kısa bir zaman öncesine kadar akademik psikologlar arasında yeni doğan bebeklerin “boş bir levha” olduğu inancı hakim olmuştur. Bu inançla bir çocuğa istenilen kişilik özelliklerinin kazandırılabilceği de söylenmiştir. Ancak son yıllarda psikologlar

arasında davranışçılığın etkisi azaldıkça biyolojik kökenli çalışmaların alanı genişlemiştir. İnsanların hormon durumu, kalp atış hızı, beyin dalgalarının etkinliği dahi aynı değildir. Bu durumda kişiliğin biyolojik kalıtmından da etkilendiği gerçeği artık göz ardı edilmemektedir (Burger, 2006, ss. 342-343).

Kişiliği biyolojik temele göre açıklayan ilk bilim insanlarından biri Hans Eysenck'tir. Eysenck, kişiliği; biyolojik farklardan etkilendiğini söylediği içe dönüklük-dışa dönüklük, nevrotiklik ve psikotiklik olarak üç ana boyutta ele alıp değerlendirmiştir. Mizaç adı verilen genel kalıtsal eğilimler, bireyin yaşantılarıyla birleşerek; yetişkinlik kişilik özelliklerini oluşturur. Örneğin, çekingen bir çocuk alışmadığı ortamda korku hisseder. Bu hal kalıtsaldır ve çocukluk boyunca devamlı ve kararlı bir nitelik taşır. Zira çekingen olmayan bir çocuk yeni ortamlarda böylesi bir korku hissetmez (Burger, 2006, s. 378). Yani kişinin yetişkin kişilik özelliklerini kalıtım ve çevre ilişkisi beraber belirler.

1.1.2.4. İnsancıl Yaklaşım

İnsancıl yaklaşım henüz ortaya atılmadan önce popüler olan bazı yaklaşımlar bulunmaktaydı. Bunlardan biri olan Freud'un görüşü; insanın davranışını sürekli olarak içgüdülerinin yönettiğini, cinsellik ve saldırganlık güdülerinin etkisi altında hareketlerimizi gerçekleştirdiğimizi savunuyordu. Bir diğer görüş olan davranışçı yaklaşım ise insanı laboratuvar farelerinin veya köpeklerin koşullandırılması gibi; üzerinde denetimi bulunmayan çevresel faktörlere koşullanan ve onların denetimi altında hareketler sergileyen bir varlık gibi görüyordu. Yani aslında bu iki yaklaşım, insanı kendi seçimleriyle davranan biri olarak değil; içinde bulunduğu ana veya duruma göre belirli davranış kalıplarını sergileyen bir varlık olarak düşünmüştür (Burger, 2006, s. 416).

İnsan davranışlarını tanımlarken, özgür irade veya insan onuru gibi kavramlara değinmeyen bu yaklaşımlara bir tepki olarak insancıl yaklaşım doğmuştur. Bu yaklaşıma göre psikolojinin asıl çalışma alanı insandır. Özgür irade, farkındalık, deneyim, saygınlık gibi konuları ön plana çıkaran bu yaklaşım; insanların davranışlarından sorumlu olduğunu söyler. Bu yaklaşıma göre bizler insan olarak, otomatik tepkiler veya içgüdülerimizin varlığını reddedemeyiz ancak bunlara karşı her an kendi kararımızı vererek olaylara yön verme gücüne sahibiz. Bu yönüyle insancıl yaklaşım; insanın iradesini, bilinç gücünü ortaya çıkaran pozitif bir yaklaşım olarak ön plana çıkmıştır (Burger, 2006, s. 416; Karabulut, 2007, s. 13).

Davranışçılık ve psikanalize tepki olarak doğan bu yaklaşım; 1960'larda insanın bireyselliğine yapılan vurguların da etkisiyle büyük ilgi görmüştür. Carl Rogers ve Abraham Maslow, insancıl (hümanist) yaklaşımın önemli temsilcileridir. 1967'de Abraham Maslow Amerikan Psikoloji Derneği başkanlığına seçilmiştir. Bu durum insancıl yaklaşımın meşruiyetini ispat eden ve değer atfedilen bir yaklaşım olduğunu gösteren önemli bir gelişme olarak kabul edilebilir (Burger, 2006, s. 417; Fromm, 1994, s. 24). İnsanı bütüncül bir yaklaşım ile ele alan Maslow, davranışlarda temel ihtiyaçların hiyerarşisinin etkisini açıklamış ve kendini gerçekleştirme güdüsünde çevre ve ilişkilerin etkisini açıklamıştır (Karabulut, 2007, s. 13).

1.1.2.5. Davranışsal / Sosyal Yaklaşım

Bir psikolog olan John Broadus Watson; 1920'li yıllarda psikoloji bilimini yeniden tanımladığını düşünerek, davranışçı yaklaşımın temellerini atmıştır. Ona göre psikolojinin bir bilim dalı olabilmesi için zihin, düşünce, duygular gibi gözlemlenemeyen şeylerle uğraşmamalıydı. Bilimsel araştırma denilebilecek meşru bir çalışma için; gözlemlenebilen, incelenen, kontrol edilebilen ve önceden kestirilebilen davranışlar incelenmeliydi. Bu sebeple Watson ve arkadaşları bireyin zihni durumlarını göz ardı ederek, yalnızca gözle görülebilen davranışları kestirmeye çalışmışlardır. İvan Pavlov, Burrhus Frederick Skinner, Edward Thorndike gibi araştırmacılar diğer önemli davranışçı psikologlar olarak karşımıza çıkar. Davranışçılık alanında yapılan çalışmalar sonucunda davranışların oluşumu ve sürekliliği hakkında klasik koşullama, edimsel koşullama gibi süreçlerin geçerli olduğunu açıklamışlardır (Burger, 2006, ss. 509-519). Kişiliği insanın geçmişinde yaşadığı koşulların bir sonucu olarak gören davranışçılık; insan davranışlarının ödül-ceza ile yaklaşma-kaçınma ile belirlendiğine inanır. Bu yaklaşım sonraları sosyal öğrenme kuramına zemin hazırlamıştır. İnsan davranışları etkiye tepki şeklinde koşullanır. Bir davranışa pekiştirme veya ceza gelirse koşullanma gerçekleşir. Deneysel bir temele dayanması ve yararlı terapi yöntemlerini barındırması davranışçılığın güçlü yanları olsa da kalıtıma hiç değinmemesi ve tüm sorunları sadece gözlemlenebilir davranışlar şeklinde yorumlaması onun eksiklikleri olarak söylenebilir (Burger, 2006, ss. 556-557). Çünkü insanın mekanik bir yapısı yoktur. Tam tersine insan algılama kabiliyetine sahip, idraki olan, bilinçli, tercih eden, dışarıdan gelen etkilere göre

seçenekleri sinayıp; kendine özgü cevaplar üretme kabiliyetine sahip bir varlıktır (Karabulut, 2007, s. 14).

1.1.2.6. Bilişsel Yaklaşım

Aynı ortamda bulunan iki kişinin ortamda bakıp ilgilendikleri şeyler tamamen birbirinden farklı olabilir. Birisi ortamdaki insanlara ve davranışlarına odaklanırken; diğeri mimari yapıya, müziklere ve yemeklere göre ortamı değerlendirebilir. Kişisel farklılıklarımızı, insanların bilgiyi işleme süreçlerindeki değişikliğe bağlayan bilişsel yaklaşım; bireyin dış dünyadaki verileri seçerek algılayan, bunları düzenleyip işleyen, zihninde kalıplar oluşturarak anlamlandıran ve buna göre öğrenerek tepki ürettiğini söyleyen bir yaklaşımdır (Burger, 2006, ss. 606-607). Kurt Lewin’in ürettiği davranış alan yaklaşımı, bilişsel yaklaşımın atası sayılabilirse de bu kuramın öncüsü olarak George Kelly gösterilebilir. Bilişsel yaklaşıma göre insan bilgiyi yapılandırır, davranışlarında ezber ve hatırlama süreci değil; edindiği bilgilerden yeni bir inşa süreci hakimdir. İnsan benzersiz ve eşsiz bir varlıktır. Kelly’e göre insan adeta bir bilim adamı gibi kendi dünyasını anlamlandırabilmek için hipotezler kurar ve bunları test eder. Dünyaya dair görüşleri, oluşturduğu şablonlarla şekillenir. Karşılaştığı her yeni durumu, mevcut şablonların üzerine koyarak yeniden yorumlar. Şablon ve gelen bilgi uyumluysa onu saklar, yeni gelen bilgi mevcut şablona uymuyorsa onu değiştirir veya yeni bir şablona koyar (Burger, 2006, s. 607).

1.2. Enneagram

9 tip kişilik modeli olarak da bilinen Enneagram, Yunanca “ennea” ve “grammos”, yani dokuz ve kişilik kelimelerinin birleşimiyle oluşmuş bir kavramdır (Batı, 2019, s. 14; Keskin, 2020, s. 31; Riso & Hudson, 2020, s. 13). İnsanın kendini ve diğerlerini tanıması, hangi tipe ait olduğunu anlaması ve buna göre uygun değişimin ve gelişimin gerçekleştirilmesini amaçlayan bir sistemdir (Batı, 2019, s. 14; Keskin, 2020, s. 31).

Enneagram hakkında bazı araştırmacılar tarafından “dokuz kişilik tipi”, “kendini bilme sanatı”, “bir ego yorumlama modeli”, “binlerce yıllık sufî geleneği”, “zihnin kontrolü”, “bir tür insan mühendisliği”, “insan benliği haritası” gibi kavramsallaştırmalar yapılmıştır (Batı, 2019).

Enneagram modelinde, birey kendisini ve çevresini tanıırken yola çıktığı ilk temel nokta hangi hareketin niçin yapıldığını keşfetmektir. Bir hareketi yaparken insanı harekete sevk eden şeyin ne olduğunu anlamak ve bu hareketle hangi sonucu elde etmeyi amaçladığını bilmektir. Yani 9 tipten hangisine ait olduğunu ve özelliklerini bilmekten ziyade; o insanın hareket tarzını ve üslubunu, yaptıklarının diğerlerinden farklılaşan taraflarını ve motivasyon farklılıklarını anlamaktır (Batı, 2019, ss. 14-15; Güler, 2020; Keskin, 2020, s. 31). Bu anlayışla “farkındalığa” ulaşan insanın; sorunların da daha kolay farkına varabilmesi ve önlem almak için gerekli bilgiyi edinmiş olması beklenir. Böylece sorunları henüz ortaya çıkıp kronikleşmeden çözme becerisi elde edebilir (Batı, 2019, s. 15).

9 tip kişilik modeli olan Enneagram’da, iyi-kötü, üstün-üstün olmayan tip ayrımı yoktur. Her bir tip farklı ancak eşdeğer olumlu yapılardır. Her tipin bazı konularda avantajlı ve bazı konularda dezavantajlı olduğu kendine has özellikleri vardır. Mizaç uygun şekilde yönlendirilemediğinde sağlıksız ve olumsuz durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021, ss. 21-22; Batı, 2019, s. 15).

1.2.1. Enneagram Tarihi

Enneagram bilgisi gizemlerle dolu bir geçmişe sahiptir. Enneagram söz konusu olduğunda tek bir kaynaktan veya tek bir tarihsel süreçten bahsetmek mümkün değildir. Son yüzyıllara gelene kadar sözel aktarımlarla insanlığa ulaşan bir öğreti olduğu kabul edilmektedir (Özdemir, 2020, s. 15).

John Godolphin Bennet, Enneagram geçmişini 4500 yıl kadar önceki Gılgamış Destanı’na kadar götürür. O dönemde Mezopotamya’da oluşturulan bir kardeşliğin, bu öğretiyi sır gibi saklayarak gizli bir şekilde yaydıklarını anlatır. Öğreti daha sonra Babil’de bir gruba açıklanır ve bu bilgiyi koruyan kişiler; Özbekistan’a ve Buhara’ya göç ederler (Karabulut, 2007, ss. 38-39).

Yine Bennet’a göre, Enneagram 2500 yıl önce Babil’deki gizli bir tarikat (Saourmoni) tarafından ortaya çıkarılarak; Orta Asya’daki Müslümanlar tarafından geliştirilmiştir (Karabulut, 2007, s. 39).

Don Richard Riso ve Russ Hudson; Enneagram geçmişinin matematik keşifleriyle ilintili olduğunu, 14-15. yüzyıllarda Müslüman Mistikler, Sufiler ve Nakşilerce kullanıldığını ve onlar tarafından Batı’ya taşındığını düşünür (Karabulut, 2007, s. 39; Riso, 2003, s. 20).

Helen Palmer da benzer şekilde Enneagram'ı, Sufilerin kullandığı bir öğretiyi olarak açıklar (Palmer, 2014).

Anlaşılabileceği üzere tarihi kökeni hakkında çok farklı görüşler olsa da Enneagram'ı, Batı'ya taşıyan kişi üzerinde araştırmacılar hemfikirlerdir. Osmanlı vatandaşı olarak Kars'ta dünyaya gelen Gürcü asıllı bir Rus felsefecisi olan George Ivanovich Gurdjieff (1877-1949), Enneagram'ı Batı'ya taşıyan ve Fransa'da kendi kurduğu “Ruhun Harmonik Gelişimi” enstitüsü ile geniş kitlelerce tanınmasına aracılık eden kişidir (Batı, 2019, s. 19; Keskin, 2020, s. 29; Özdemir, 2020, s. 15). Gurdjieff, Enneagram öğretisini 1900'lü yıllarda bir harabelikte bulduğu kitapla başlatır ve uzun yıllar sürecektir yolculuklar yapar. Bu süreçte neredeyse Orta Asya'nın tamamını gezer. Enneagram'ı, Babil'de tanıdığını ve buralarda tanıştığı mutasavvıflardan öğrendiğini yazar (Keskin, 2020, s. 29). Elbette bu öğreti günümüzdeki şekliyle kategorize edilerek tanıtılmış değildir, daha çok zihinsel dönüşüm odaklı anlatılar içermektedir (Batı, 2019, s. 19; Keskin, 2020, s. 29).

Bugün bilinen şekliyle Enneagram'ı ilk anlatan Oscar Ichazo ve onun enstitüsünde yetişen, yaptığı çalışmalarla Enneagram'ı bugünkü haliyle Dünya'ya duyuran psikiyatr Claudio Naranjo'dur (Özdemir, 2020, s. 16). Onlar, daha önce anlatıdan ibaret olan bu yapıları sınıflandırıp kategorize eden ve bir manada kapalı olan bu sistemin kapılarını insanlara açan kişiler olarak Enneagram tarihinde önemli bir yere sahiptirler (Batı, 2019, s. 19; Özdemir, 2020, s. 17).

Bunu takip eden dönemlerde Enneagram öğretisi Don Richard Riso, Russ Hudson, Helen Palmer, Patrick O'leary gibi isimler tarafından geliştirilmiş ve üzerinde pek çok araştırma yapılmıştır (Batı, 2019, s. 19; Keskin, 2020, s. 30).

1.2.2. Enneagram'ın Amacı

Enneagram; mümkün mertebe kesin yargılardan kaçınan, belirtilen tipler üzerinden insanın kimliğini oluşturma sürecinde yön gösteren ve özde kişinin yapıp ettiklerindeki temel motivasyonun ne olduğunu anlatıp gelişimi için yol gösteren bir sistemdir (Batı, 2019, s. 5; Keskin, 2020, s. 31).

Kendini bilme sanatı olarak da ifade edilen Enneagram, birçok farklı yaklaşım ve yöntemin sentezi olarak karşımıza çıkar ve adeta insan psikolojisinin DNA'sını incelemeyi amaçlar (Batı, 2019, ss. 9-14).

Bütüncül, analitik, tutarlı, gelişim önerileriyle yapılandırıcı, insan fitratına ait detaylı bilgileri belirli bir sistem üzerine anlatan Enneagram; insanın kim olduğunu arayışı esnasında, onu kişiliğindeki tikanıklıklar ve kör noktalardan ayırarak, aslında benlik hapisanesinden kurtarmayı amaçlayan bir cevaplar silsilesi olarak ifade edilmiştir (Batı, 2019, s. 14).

Farkındalık kazandıran, empatiyi geliştiren, öğrenilmiş iyi-kötü huyları fark ettiren Enneagram; insanlar arası ilişkinin dinamiklerini bireye sunan, kişinin kendisi ve etrafındakilerin duygu durumlarını, davranış sebeplerini anlama ve kontrol etme kapasitesini arttıran bir manevi gelişim modeli olarak tanımlanabilir (Batı, 2019, ss. 14-24; Özdemir, 2020).

İnsanları sadece tiplerin özelliklerine, motivasyon kaynaklarına ve hedeflerine göre değil; rahat ve stres hatlarında iken gösterdikleri davranışlara göre de değerlendirerek farkındalık yaratan Enneagram, bu yönüyle dinamik ve ergonomik bir sistem sunar (Acarkan, 2021, ss. 54-57; Batı, 2019, s. 24).

1.2.3. Enneagram'ın Kullanım Alanları

Enneagram sadece psikoloji alanında faydalanan bir kişilik teorisi değildir. Eğitimde, meslek seçiminde, kültür sanatta, iletişim ve reklamcılıkta, hukukta, askeri alanda, turizmde, yönetim ve liderlikte, insan kaynakları ve güvenlik birimlerinde de sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Keskin, 2020, ss. 12-19). Örneğin, tüm dünyada popüler olarak değerlendirilen Stanford MBA programında (üniversite mezunlarına yöneticilik yeterliği kazandırmayı amaçlayan bir yüksek lisans eğitimi) yer almaktadır (Batı, 2019, s. 11; Keskin, 2020, s. 12). Harvard Hukuk Fakültesi'nde uygulamalı eğitimde, USC'de (Güney Kaliforniya Üniversitesi) liderlik eğitimlerinde kullanılmaktadır (Batı, 2019, s. 11; Keskin, 2020, ss. 12-13). Enneagram hakkında Amerika yoğunluklu olmak üzere psikoloji, işletme, sanat, eğitim ve tıp gibi bölümlerde eğitimler bulunmaktadır (Batı, 2019, s. 11). Dünya çapında bilinen pek çok şirket de (Google, Apple, eBay, Disney, Yahoo, HP, Logitech, Motorola, Panasonic vd.) yönetimde Enneagramdan faydalanmaktadır (Batı, 2019, s. 11; Keskin, 2020, s. 13). Bunlardan başka Alman ordusu eğitim programında, bazı polis teşkilatlarında, CIA ve FBI personellerinin eğitim müfredatlarında da yer almaktadır (Batı, 2019, s. 12). Kültür sanat alanında da oyuncu seçimi, senaryo yazımı gibi alanlarda kullanılan Enneagram'ın

bu alanda en bilindik örneği Lost dizisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Batı, 2019, s. 12; Keskin, 2020, s. 14).

1.2.4. Enneagram Şekli Ne İfade Eder?

Enneagram şekli ilk bakışta, en dışta 9 noktası olan bir daire ve iç kısımda farklı yönlere giden çizgiler şeklinde görülür. Aslında bu şekil kişilik tiplerinin bir sembolleştirmeyle gösterilişinden ibarettir. Dairenin dışındaki 9 nokta, 9 temel kişilik yapısını göstermektedir. Oklar ve çizgiler de bu kişilik tiplerinin karşılıklı etkileşimlerini gösterir. Dokuz kişilik tipi üç ana merkezden (içgüdü, zihin, duygu) yükselir ve bunların ortak bazı tutum, bakış açısı ve davranış tarzları vardır. Bu şeklin en tepesinde 9. tip vardır ve saat yönünde sırasıyla 1-2-3-4-5-6-7-8 yer alır. Sembol bazı matematiksel hesaplamalara ve Gurdjieff'in anlattığı Üçler ve Yediler Yasası'na dayanmaktadır. Kişilik tiplerini ifade eden sayıların birbiriyle ilişkisi bu hesaplamalara dayanır. Buna göre Enneagram sembolündeki iç üçgen Üçler Yasası'na dayanır ve 3-6-9 sayıları bu üçgenin değdiği noktalara yerleşmiştir. Kalan sayıların sıralaması ve ilişkisi 1 sayısının 7'ye bölümünden elde edilen 0,142857142857 şeklinde tekrar eden bölüme dayanır. 1'den 4'e, 4'ten 2'ye, 2'den 8'e, 8'den 5'e, 5'ten 7'ye ve 7'den 1'e uzanarak eşleştirilen çizgiler ve oklar bu hesaplamaya göre yapılır (Batı, 2019, ss. 62-64; Keskin, 2020, ss. 32-33; Özdemir, 2020, s. 17).

Şekil 1: Enneagram Tipler ve Merkezler

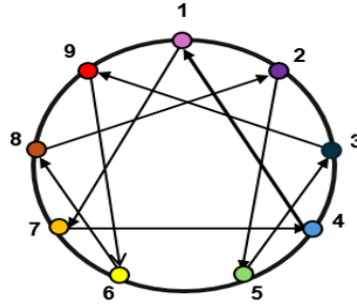
Kaynak: Subaş, A., & Çetin, M. (2017). Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 160-181.

Enneagram kişilik modeline göre, her insan 9 tipten birisi kendisinde baskın olarak dünyaya gelir. Her tipin kendine özgü davranış tarzları, hedefleri, motivasyon sebepleri,

bakış açısı ve değerler sistemi mevcuttur. Bu dokuz tip içgüdü, zihin ve duygu merkezleri olmak üzere 3 farklı merkeze dayanır (Batı, 2019, s. 16). Her bir tipin ilintili olduğu ve baskın tipin dışında, özelliklerini kendisinde taşıdığı bir de kanat tipi vardır. Bunun yanında her tipin, rahat iken ve stresli iken özelliklerini gösterdiği ve Enneagram sembolünde oklarla gösterilen rahat-stres hatları vardır. Yine her tipin sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyelerden oluşan farklı durumları vardır (Özdemir, 2020, ss. 15-20). Enneagram'ın bu özellikleri gösteriyor ki kişilik sayısı ve insan prototipleri sadece 9 ile sınırlandırılmamıştır. Kanat özelliği, stres ve rahat hattı, sağlıklı-ortalama-sağlıksız seviyeler gibi çeşitlemelerle çok fazla farklılık ve renklilik, dinamik bir yapı ortaya çıkmaktadır (Acarkan, 2021, ss. 50-56).

1.2.5. Kısaca Enneagram Tipleri

Dillerdeki çeviri farklılığı veya adlandırmalardaki farklılıktan ötürü bazen isimlendirmede farklılıklar görülse de kısaca Enneagram tipleri şu şekilde ifade edilmiştir (Acarkan, 2021; Batı, 2019; Keskin, 2020; Özdemir, 2020; Palmer, 2014; Riso, 2003).

Şekil 2: Kısaca Enneagram Tipleri

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tip 1 Mükemmeliyetçi / Reformcu, doğru iş ve kusursuzluğu arar.

Tip 2 Yardımcı / Şefkatli, duygusal paylaşım ve ihtiyaç duyulmayı ister.

Tip 3 Başaran / Vizyoner / Motivatör, üstünlük ve hayranlık arayışındadır.

Tip 4 Özgün / Bireysel, duygusal derinlik ve anlam arayışındadır.

Tip 5 Gözlemci / Araştırmacı, her şeyi bilmek ve anlamak ister.

Tip 6 Sorgulayan / Sadık, hayata karşı destek ve zihinsel netlik ister.

Tip 7 Maceracı / Yenilikçi, keyifli bir yeterlik ve bilgiyi keşfedebilmek ister.

Tip 8 Reis / Lider / Meydan Okuyan, mutlak güç ve varlığını korumak ister.

Tip 9 Uzlaşmacı / Uyumlu / Barışçı, dengeyi ve iç huzurunu korumayı amaçlar.

1.2.6. Enneagram Kişilik Modeli Temel Kavramları

1.2.6.1. Enneagram'da Merkezler

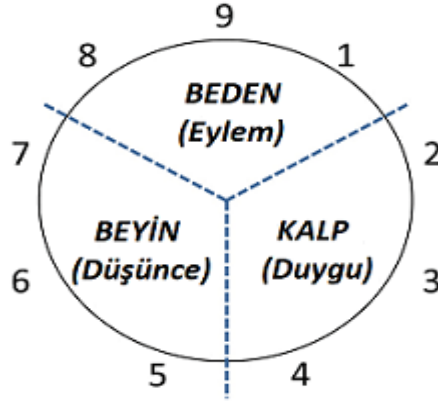
Enneagram'da bulunan 9 tip, bazı benzerlikler ve aralarındaki etkileşimden ötürü kendileri arasında üçlü gruplara ayrılmıştır. Bu gruplar insan psişik yapısının içgüdü, duygu ve zihin olmak üzere 3 temel potansiyelini ifade ederler ve Enneagram merkezleri olarak adlandırılırlar (Batı, 2019, s. 32; Demirel Yılmaz, 2010, s. 41). Aslında bu üç merkez (içgüdü, zihin, duygu) tüm insanlarda doğuştan var olan ve kullanıma açık potansiyellerdir. Fakat insanda bunlardan bir tanesi baskın konumdadır, diğerleri ise çekinik olarak mevcuttur. Baskın merkez kişinin potansiyelini, avantajlı ve dezavantajlı olduğu konuları, temel motivasyon kaynaklarını, davranış biçimlerini ve değerler sistemini göstermesi açısından önemlidir. Bu merkezler arasında bir öncelik-sonralık, iyilik-kötülük yoktur. İnsan her merkezde uyum ve rahat içinde veya stres ve kaos içinde bulunabilir. İnsan merkezlerin her birinde gelişime açık durumdadır (Batı, 2019, s. 32).

İçgüdüsel / fiziksel merkez, bedene odaklanır. Hayatta kalma, savunma, koruma gibi konularla ilgilidir. Fiile geçme ve uygulama önemlidir. Bu merkezi baskın kişiler yaşam alanını, beden sağlığını ve bütünlüğünü korurken; çevresindekilere de tavırları ile örnek olup yol gösterme motivasyonuna sahiplerdir (Özdemir, 2020, s. 24). Muhtemel sorunları öfke, saldırganlık ve bastırma durumları ile ilgili olabilir (Riso & Hudson, 2020, s. 63). Fiziksel merkezde yer alan Enneagram tipleri; Tip 8 Reis, Tip 9 Uzlaşmacı ve Tip 1 Mükemmeliyetçidir. Bunlar için hareket, eyleme geçme ve pratiklik önemlidir. Zihni düşünce, proje ve planlar kurmakta çok iyi olmasalar da çok iyi uygulayıcılardır (Batı, 2019, s. 48). Fiziksel merkezi baskın olan bu 3 tipte eyleme geçme çabukluğu ve çevresine örnek olma amacı birleşince; örnek bir sorun durumunda Tip 8'de uyarı ve dikte etmek, Tip 1'de sözle uyarmak, Tip 9'da ise daha pasif bir şekilde durumun değişmesini beklemek şeklinde tepkiler görülebilir (Özdemir, 2020, s. 24).

Duygusal merkez, kalbe ve duygulara odaklanan merkezdir. Duygusal merkezi baskın insanlar arzulama, isteme ve bunları elde etmeye yönelir. Temel motivasyonu duygusal durumunu koruma ve olumsuz duygu durumlarından uzaklaşma üzerinedir. Onun çevresine gösterdiği örneklik, duyguları açığa çıkarma veya duyguları gizleme şeklinde tezahür eder. Hayatlarına, davranışlarına, ilişkilerine ve kararlarına bastıramadıkları

duyguları yön verir (Özdemir, 2020, s. 24). Her merkezde olduğu gibi avantaj ve dezavantajlara sahiptir. Bu kişilerin duygu durumlarındaki iniş çıkışları düzenlemesi şarttır. Duygular kişiye hayatı zorlaştırıp güçsüz görünmesine de sebep olabilir. Ancak duygular doğru yönlendirilebilirse bu kişiler güçlü bireyler olurlar. İnsan ilişkilerini önemseyen ve doğal empati yeteneğine sahip olan bu merkezin insanları, adeta kişilik uzmanlarıdır. Sorun çözme yeteneği ve duygusal zekası oldukça gelişmiş olan bu kişiler; iyi ve doğru kararlar alırken lazım olan duyguların rehberliğinden faydalanabilirler (Batı, 2019, s. 54). Duygusal merkezde yer alan Enneagram tipleri; Tip 2 Yardımcı, Tip 3 Başaran ve Tip 4 Özgün'dür.

Zihinsel merkez, akla, bilme ve değerlendirmeye odaklanan merkezdir. Zihnini makul şekilde kullanarak, olumsuz olabilecek duygu ve hareketlerden uzaklaşmayı amaç edinirler. İnsanlara örnekliği düşüncelerini söyleme veya gizleme şeklinde ortaya çıkar (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 41-42; Özdemir, 2020, s. 24). Zihinsel merkezi baskın olan kişiler; hareket ve duygularını kısıtlayarak daha sağlıklı düşünebildikleri kanısında olsalar da sağlıklı düşünce için şart olan duyguları göz ardı etmek yerine, onları dengeleyerek kullanabilmek daha iyi düşünceye ulaşmalarında faydalı olacaktır (Özdemir, 2020, s. 25). Aslında bu grubun içsel arzusu destek bulmaktır. Zihinlerini durdurmakta problem yaşarlar ve gelecekle ilgilenirler. Eğer zihinlerini sakinleştiremezlerse korkular yaşayabilirler (Riso & Hudson, 2020, ss. 70-71). Zihinsel merkezde yer alan Enneagram tipleri; Tip 5 Gözlemci, Tip 6 Sorgulayan ve Tip 7 Maceracıdır. Düşünsellik ön planda olan bu grubun fikirlerini açıklama şekilleri aynen diğer gruplarda da görüldüğü gibi birbirinden farklılaşır. Örneğin Tip 5'e sahip olan Gözlemci birey bir şeyi gerekliyse ve anlaşılacaksa söyler. Tip 6'daki Sorgulayanlar hak ediyorsa söyler. Tip 7'ye sahip Maceracılar ise uygun yer ve zaman gözetmeksizin aklındakini direkt söyleme eğilimi gösterebilirler (Özdemir, 2020, ss. 24-25). Zihni korkulara kapılmadan ve duygulardan azade düşünmeye prim vermeden dengede kalabilirlerse, yüksek IQ düzeyine sahip bu kişiler oldukça önemli özelliklere sahiptir. Önyargılardan ve izlenimlerden uzak analitik düşünceye ve gözlem yeteneğine sahiptirler. Rasyonel, soyut düşünebilen, tutarlı, mantıklı, sorgulama ve sentez yeteneğine sahip insanlardır (Batı, 2019, ss. 42-44).

Şekil 3: Enneagram Merkezler

Kaynak: Subaş, A., & Çetin, M. (2017). Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 160-181.

Görüldüğü üzere her 3 merkez de birbirinden çok farklı yeteneklere sahiptir. Her bir grubun farklı bakış açıları, değerlendirme tarzı, arayışları, davranış örüntüsü vardır. Eğer sağlıklı seviyelerde ise her birinin olumsuz durumlar içinde kalması muhtemeldir. Ancak Enneagram bilgisiyle fark edilen üstün yanlar ve fitrattaki kör noktalar doğru şekilde düzenlenebilirse kişiyi fiziksel, duygusal ve zihinsel mükemmelliğe doğru götürebilir (Demirel Yılmaz, 2010, s. 43).

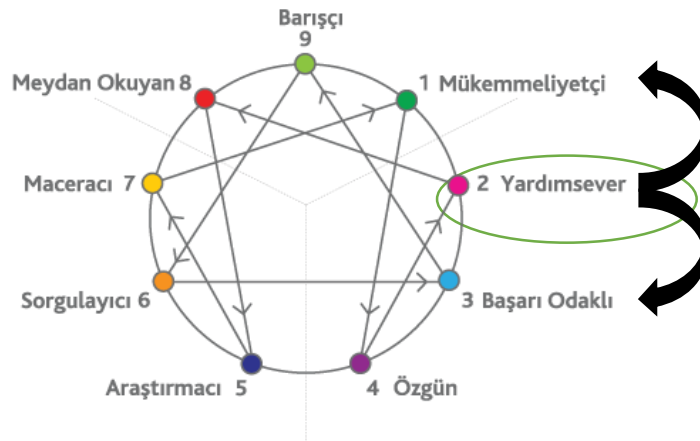
Daha önce de ifade edildiği gibi tüm merkezler her insanda vardır. Ancak bunlardan biri baskın ve ağırlıklı, diğerleri yardımcı konumda bulunmaktadır. Buna göre,

Ağırlık merkezi içgüdüsel merkezin duygu bölümü olan kişi “Tip 8 Reis”
Ağırlık merkezi içgüdüsel merkezin içgüdü bölümü olan kişi “Tip 9 Uzlaşmacı”
Ağırlık merkezi içgüdüsel merkezin zihinsel bölümü olan kişi “Tip 1 Mükemmeliyetçi”
Ağırlık merkezi duygusal merkezin duygu bölümü olan kişi “Tip 2 Yardımcı”
Ağırlık merkezi duygusal merkezin içgüdü bölümü olan kişi “Tip 3 Başaran”
Ağırlık merkezi duygusal merkezin zihinsel bölümü olan kişi “Tip 4 Özgün”
Ağırlık merkezi zihinsel merkezin duygu bölümü olan kişi “Tip 5 Gözlemci”
Ağırlık merkezi zihinsel merkezin içgüdü bölümü olan kişi “Tip 6 Sorgulayan”
Ağırlık merkezi zihinsel merkezin zihinsel bölümü olan kişi “Tip 7 Maceracı” kişilik tipi olarak tanımlanmaktadır (Acarkan, 2019, s. 27; Demirel Yılmaz, 2010, s. 42).

1.2.6.2. Enneagram’da Kanatlar

Enneagram kişilik modeli insanı sınırlandırıp belirli kalıplar içine koyan ve dışına çıkılması mümkün olmayan bir sistem değildir (Acarkan, 2021, s. 10; Demirel Yılmaz, 2010, ss. 48-49). Riso ve Hudson bu durumu, “Unutmayın ki Enneagram bizi bir kutunun içine koymaz, hali hazırda içinde bulunduğumuz kutuyu ve çıkış yollarını gösterir.” şeklinde ifade etmişlerdir (Acarkan, 2021, s. 10; Riso & Hudson, 2020, s. 34). Aksine Enneagram sistemi son derece dinamik bir özellik gösterir. Bunun anlamı kanat sistemleri ve rahat-stres hatları incelendiğinde görülebilir.

Her insanın doğuştan belirli bir tipe ait olduğunu ve baskın olarak o ana tipin özelliklerini gösterdiğini söylemiştik. Ancak her insan bütünüyle salt tipine ait özellikleri göstermez. Belirli oranlarda başka tipin özelliklerinden de etkilenebilir (Acarkan, 2021, s. 51; Batı, 2019, ss. 66-67). İşte belirli oranlarda etkilenen bu tipler kanat tipleridir. Her kişilik tipinin, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tip onun kanat tipidir (Özdemir, 2020, s. 19). Örneğin “Tip 2 Yardımcı” tipine sahip bir kişinin kanat tipi ya Tip 1 Mükemmeliyetçi ya da Tip 3 Özgün’dür. Kanat sistemi Enneagram’ın dinamik yönünü ortaya koyar (Batı, 2019, ss. 66-67). Çünkü ana tipin özelliklerine ve karakteristiğine; kanat tip boyut katar ve zenginleştirir (Acarkan, 2019, s. 52; Batı, 2019). Ana tipi 5 olan ve kanat tipi 6 olan kişiyle; ana tipi 5 olup kanat tipi 4 olan kişi tamamıyla aynı özellikleri asla göstermeyecektir.

Şekil 4: Enneagram’da Kanatlar

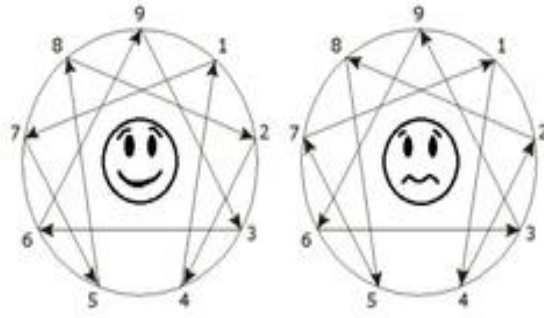
Kaynak: İsmail Acarkan’ın “Enneagram ile Kendini Keşfet” adlı kitabından faydalanılarak oluşturulmuştur.

Kanat prensibiyle ilgili farklı görüşler de bulunmaktadır. Kanat tipin etkisinin hiçbir zaman ana tipin etkisini geçemeyeceği ifade edilmiştir (Özdemir, 2020, s. 20). Ancak bazen kişinin bazı hususi durum ve ilişkilerinde kanat tipini öne geçirebileceği de ifade edilmektedir. Mesela Tip 2'ye sahip biri, iş hayatı söz konusu olduğunda; daha çok faydasına olacağını düşündüğü için o ortamda çoğunlukla kanat tipi olan Tip 3'ü kullanabilir, denilmiştir (Acarkan, 2021, s. 53). Bir diğer görüşe göre kanat tipi diye bir şey yokken; bazıları baskın bir kanat tipinden, bazıları ise ana tipin sağ ve solunda olmak üzere iki kanat tipinden bahsetmiştir (Karabulut, 2007, s. 46).

1.2.6.3. Enneagram'da Rahat ve Stres Hatları

İnsan hiçbir zaman durumu daima stabil makine gibi bir varlık olmamıştır. Gün içinde bazen mutlu, bazen endişeli, bazen stresli, bazen heyecanlı, bazen öfkeli olabilir. Tüm bu duygu durumlarında gösterdiğimiz tavırları bir daha gözden geçirecek olsak; bazılarını olumlu bulurken bazı davranışlarımızın da mevcut problemi daha da büyüten davranışlar olduğunu farkedebiliriz. İşte Enneagram sistemi burada devreye girerek insana edinmesi son derece lüzumlu olan farkındalığı, kendini hissetmeyi ve kendini analiz etme yeteneğini kazandırır. Çünkü Enneagram sadece kişilik özelliklerini, tercihlerini ve davranışlarını anlatmaz. Aynı zamanda bunların ortaya çıkışındaki temel motivasyonu ortaya koyar. Olumlu ve olumsuz, rahat ve stresli durumlardaki anlık tutumları da çözümlemeye ve anlatmaya çalışır (Batı, 2019, ss. 70-71).

Enneagram sembolünün ortasında belirli bir tipten diğerine giden çizgiler ve oklar rahat-stres hatlarını ifade eder. Ana tip hangisi ise ona doğru yaklaşan ok rahat noktasını ifade eder. Kişi rahat hattında iken okun kendisine doğru geldiği tipin olumlu özelliklerini gösterir. Ana tipten çıkan ve uzaklaşan ok ise, stres hattını ifade eder. Kişi stres hattına girdiğinde okun gittiği yöndeki tipin olumsuz özelliklerini gösterme meylinde olacaktır (Acarkan, 2021, ss. 54-55; Batı, 2019, ss. 70-71; Özdemir, 2020, s. 22). Örneğin ana tipi 3 olan bir kişi, rahat hattında iken tip 9'un olumlu özelliklerini gösterirken; stres hattına girerse tip 6'nın olumsuz özelliklerini göstermeye meyilli olacaktır. Bunun farkındalığını kazanan birey stres hattındaki yıkıcı özellikleri düzenleme ve değiştirme becerisi elde edebilir.

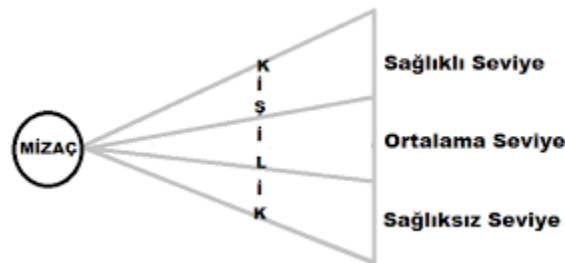

Şekil 5: Enneagram Rahat-Stres Hattı

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak oluşturulmuştur.

1.2.6.4. Enneagram'da Kişilik Düzeyinde Sergilenen Seviyeler

Mizaç yapılarından her biri, "geliştirici, olumlu, besleyici" şartlarla etkileşim kurduğu sürece Enneagram tipine özgü sağlıklı bir kişilik görünümü sergiler. Ancak bireyin farkındalığı düşer ve "baskılayıcı, dengesiz, olumsuz" şartlarla karşılaşırsa yine Enneagram tipine özgü olumsuz ve sağlıklı bir kişiliğe bürünebilir. Nasilki olumsuz şartlara maruz kalan muz çürür, demir paslanır, et kokuşursa her bir tip de kendine özgü sağlıklı ve sağlıklı kişilik özelliklerine potansiyel gösterir (Acarkan, 2021, s. 59; Demirel Yılmaz, 2010, s. 47). Sağlıklı ve sağlıklı kişilik özellikleri arasında bir durum da söz konusudur ki buna Enneagram tipine özgü ortalama kişilik seviyesi denir. Kişi olumsuz şartlarla karşılaşmış olmasına rağmen; doğru ilkelerle düşünüp olayları yorumlarsa yine de sağlıklı bir kişilik görünümünde olabilir (Acarkan, 2021, s. 59). Enneagram kişilik modeli tiplerinden her birinin üç farklı "kişilik görünüm seviyesi" vardır ki bireyin potansiyellerini gösterir. Mizaç değişmezken, bu özü ortaya koyma şekli olan kişilik ise değişim ve gelişime açıktır (Acarkan, 2021, s. 59).

Şekil 6: Enneagram Kişilik Düzeyinde Seviyeler

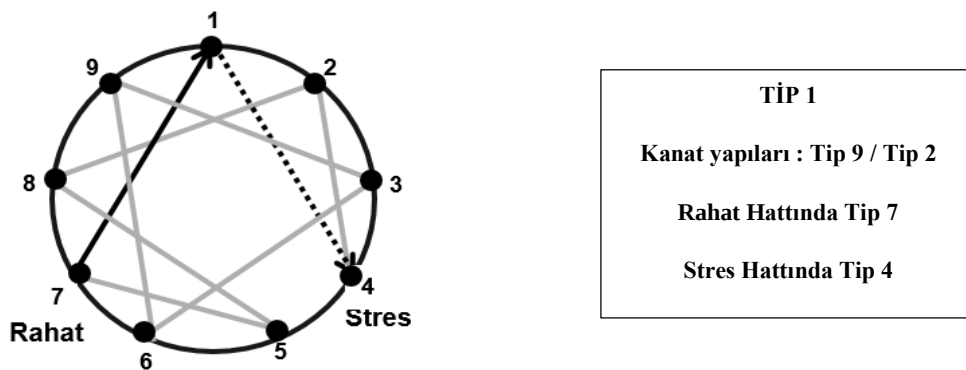
Kaynak: Özdemir, Dr. M. (2020). *Pratik Enneagram Enneagram İle Bireysel Tanımlama (BİTA)* Tuti Kitap.

Her bir tipin kişilik görünüm seviyesini oluşturan üç düzey vardır. 1-3 seviye o tipin iyi ve sağlıklı işleyen yönlerini, 4-6 arası normal davranışları, 7-9 arası ise olumsuz ve sağlıklı seviyeyi temsil eder. İnsan en üst noktada tüm kısıtlamalardan özgürleşmiş durumdadır. Aşağı doğru inildikçe kişiliğin olumsuzluklarıyla karşı karşıya gelinir ve en sağlıklı seviyede birçok özelliğin tam tersi görülebilir (Riso & Hudson, 2020, s. 92). Örneğin sağlıklı bir kişilik tipi özelliği gösteren Tip 1 Mükemmeliyetçi; ilkeli, gerçekçi, bilge, mümkün olan en iyiye ulaşma çabasında olan bir görünümüdür. Bu kişilik tipi ortalama kişilik tipi özelliğindeyken; idealist, mükemmeliyetçi, yargılayıcı, reformcu, düzenli ve düzeltici bir görünüm sergileyebilir. Aynı kişilik tipi sağlıklı kişilik seviyesinde iken; takıntılı, kızgın, toleransı olmayan, affetmeyen, cezalandırıcı, kınayan bir kişiliğe bürünebilir (Acarkan, 2021, ss. 59-6-; Demirel Yılmaz, 2010, s. 48; Riso & Hudson, 2018, s. 152).

1.2.7. Enneagram Kişilik Modeli - Dokuz Tipin Özellikleri

Enneagram kişilik teorisine göre 9 farklı kişilik tipi vardır. Bunların herbirinin kendisine özgü, ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. Tipler arasında üstünlük ve önem açısından herhangi bir fark bulunmamaktadır. Çalışmamızın bu kısmında Enneagram kişilik tipleri ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

1.2.7.1. Enneagram Tip 1 Mükemmeliyetçi / Reformcu / İdealist

Şekil 7: Enneagram Tip 1

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.1.1. Tip 1 Genel Özellikleri

Kusursuz olma ve daima doğru olanı yapma çabasında olan Tip 1, hayata idealist ve ilkeli yaklaşarak; kendini amacı için kontrol edebilen mükemmeliyetçi kişilik yapısına sahiptir. Kusursuzluk idealine ulaşabilmek için zaman zaman kuralcı, detaycı ve kontrolcü olabilir (Acarkan, 2021, s. 32; Riso & Hudson, 2020, s. 116). Duygulardan çok, akıl ve mantığı odak noktaya almaya çalışır. Düzenli, titiz, eleştirel, yargılayıcı tavırlara sahip olabilirler. Her şeyin en doğru şekilde yapılmasını istediklerinden hem kendilerini hem de çevresindekileri geliştirmeye çalışır. En doğru olan yolunda hataya düşüldüğünü düşündüğü an, eleştirel ve yargılayıcı tarafı ön plana çıkarak; hem kendini hem de hatada payı olan herkesi uyarır, durumu düzeltmeye çabalar. Güvenilir, tutarlı ve ahlaklı olmaya dikkat ederek, haksızlık görürse mutlaka müdahale etme zorunluluğu hisseder (Acarkan, 2019, s. 77). Yapması gerekenleri uyarmaya gerek kalmadan mükemmel ve kusursuz bir şekilde yerine getirmeye çalışır. Eğer başaramazsa gerilip kızar ve çok büyük rahatsızlık duyar. Diğerleri, onları fazlaca otokontrol sahibi, hatta katı kurallara sahip kişiler olarak görse de onlar gerekeni yaptıklarını düşünmektedirler (Acarkan, 2021, s. 32; Riso & Hudson, 2020, s. 116).

Tip 1'in görev bilinci, üzerine aldığı görevi eksiksiz ve en mükemmel şekilde tamamlama çabası, sistematik çalışma prensibiyle işleri zamanında tamamlama becerisine sahip disiplinli kişiliği, kuralcılığıyla tüm detaylara hakim olması, hataları görüp düzeltmesi, mantıklı, tutarlı, ölçülü yapısı, sorumluluk sahibi, objektif, düzenli ve titiz oluşu olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2019, s. 78, 2021, s. 67; Keskin, 2020, s. 44; Özdemir, 2020, s. 36).

Israrcı mükemmeliyetçiliği, hatalı gördüğü durumları kabullenememesi, eleştiriciliği, yargılayan tavırları, eksikliğe ve kusura tahammül edememesi, ayrıntılara aşırı takılması, saplantılı halleri, hoşgörüsüz tavırları, kolay beğenmemesi, hatalara karşı kızıp cezalandırıcı katı tavırları tip 1'in olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi beklenen özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2019, s. 79, 2021, s. 67; Keskin, 2020, s. 44; Özdemir, 2020, s. 36).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Tip 1 insanının daima doğru olanı en mükemmel şekilde yapmak, bunun için gerekli bilgiye ve özveriye sahip olmak, sürekli haklı olabilmek için sıfır hataya ulaşarak doğru insan olmak en temel arzusudur (Acarkan, 2021, s. 67; Batı, 2019, s. 246; Özdemir, 2020, s. 36). Bu sebeple yapılacak bir iş için tamamen yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olması; uygulama için kusursuz bir planının olması, sistematik olarak belirlenmiş yöntemlere sahip olması tip 1'in motivasyonunu artırıcı etkenler olarak gösterebilir (Acarkan, 2021, s. 67; Özdemir, 2020, s. 37).

Doğru olanı yapamamak, tutarsızlık, kötü olmak, haksız görünmek, kusurlu olmak, adaletsiz davranmak ve yanlışla düşen biri olmak tip 1 için en temel korku sebepleridir (Acarkan, 2021, s. 67; Batı, 2019, s. 246; Özdemir, 2020, s. 37). Bu yüzden kendisini eksik ve yetersiz hissettirecek derecede doğru olanlar hakkındaki bilgi eksikliği, kendi doğruları ve kurallarının dışına çıkmasının istenilmesi, belirsiz hedefler, kendisinin ve etrafındakilerin yanlışlarını düzeltmemek, kusursuz ve mükemmel olabilme yolundaki ideallığe ulaşmaktan ümidinin kesilmesi tip 1 insanını son derece rahatsız eder ve motivasyonunu azaltır (Acarkan, 2021, ss. 67-68; Özdemir, 2020, s. 37).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Tip 1'in mükemmellik iddiası da aslında kendini olumsuz yargılardan ve eleştirilerden korumak amacıyla. Fazla mantıklı olmaya çalışırken öfkesini bastırarak pek çok defa yansıtmamış, tepki vermemiş kişilerdir. Bu davranışlar tip 1'in küskün ve fazlaca gergin bir hal almasına sebep olur. Aslında çok şiddetli bir şekilde bu durumdan kurtulmayı isteyerek, savunma mekanizmalarını devreye sokar. Tip 1'in kullandığı savunma mekanizmaları bastırma, yer değiştirme ve tepki oluşturmadır (Batı, 2019, s. 247).

1.2.7.1.2. Tip 1 Çocukluk Çağı Özellikleri

Tip 1 çocuğunun hedefinde iyi ve kusursuz olmak vardır. Henüz küçükken bile ailesinden aldığı rehberliğin yetersiz olduğunu düşünür, içten içe kızar ve kendi kurallarını kendisi koymaya başlar. Bazı tip 1 çocukları da fazla eleştirilen ailelerden yetişir. Baskıcı, yüksek standartlara sahip aileler ve koydukları katı kurallar daima hata yapmaktan kaçınan ve en mükemmel kişi olması gerektiğine inanan çocukları meydana çıkarır. Çocuk kendisine öyle katı kurallar koyar ki zaman zaman bu zorlayıcı kurallar ailesinin kurallarını bile geçer. Temel motivasyonu, kusursuz ve mükemmel olarak kimsenin kendisini

eleştiremeyeceği ideal insan olmaktır (Batı, 2019, s. 242; Riso & Hudson, 2018, s. 141, 2020, s. 117).

Tip 1 çocuğu genelde sakin, uslu bir yapıya sahiptir. Haksızlığa uğradığını düşündüğündeyse öfkeli olur. Başka bir sorunu yoksa genelde okulda başarılı, öğretmenlerinin sevdiği, disiplinli öğrencilerdir. Tembel, yaramaz ve umursamaz çocuklardan çok rahatsız olur. Arkadaşlıklarını doğru ve güvenilir olarak gördüğü kişilerle kurar. Eşyalarını korur, oyuncaklarına iyi bakar. Oyunlarda arkadaşlarını yöneten, kime ne yapması veya yapmaması gerektiğini söyleyen çocuklardır. Kendisine ait görevlere karşı da oldukça titizdir. Yatağını söylenmeden toplayan, ellerini yıkayan, yatmadan dişlerini kendiliğinden fırçalayan çocuklar tip 1 çocuklarıdır. Süperegoları çok gelişmiştir. Ayıp kavramı da onlar için önemlidir. Daima doğru olanın ne olduğunu düşünüp dururlar (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 53-57).

1.2.7.1.3. Tip 1'in Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 1 Mükemmeliyetçiler, ya tip 9 Uzlaşmacılar veya tip 2 Fedakaların özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “1K9” veya “1K2” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.1.3.1. Tip 1 Kanat Etkisini Tip 9 Uzlaşmacılardan Alırsa (1K9)

Tip 1'in genel özelliklerine göre daha sakin, uyumlu, temkinli ve durağan bir görünümü vardır. Mesafeyi korurlar, eğer bulunduğu ortamda rahat değillerse çekingen ve soğuk bir tutumda olabilirler. Onlar da yanlışları hemen fark etseler de müdahale etme konusunda temkinlidir. Önce durumun kendi kendine düzeliş düzelmeyeceğini izler, düzelmiyorsa müdahil olur. Yani tip 1'in daha sakin ve durup bir daha düşünüp hareket eden bir hali gibidir. Daha yumuşak bir şekilde çevresindeki şeyleri geliştirmeye, iyi örnek olmaya çalışır (Acarkan, 2019, ss. 83-84, 2021, s. 65; Özdemir, 2020, ss. 40-41). Alıştığı şeyleri korumaya, rutini korumaya yatkındır. Cömert, nazik ve düşünceli davranışlar sergiler. Duygusal olarak öfkesini çok daha fazla bastırmaya meyillidir, ancak bu durum ileride yaşanabilecek patlamalarda çok daha büyük öfkeye sebep olabilir. Öfkesini katı olma, tahammülsüzlük, kinaye, sabredememe ve iğneleme gibi şekillerde gösterebilir. Amaçsız,

ölçüsüz ve kontrolsüz insanlarla karşılaşınca küçümseyip eleştirebilir ancak bunu açıkça ifade etmeyebilir (Acarkan, 2021, ss. 65-66; Riso & Hudson, 2020, s. 119).

1.2.7.1.3.2. Tip 1 Kanat Etkisini Tip 2 Fedakarlardan Alırsa (1K2)

Tip 1'in genel tavırlarına göre daha duygusal bir tarafı vardır. Ortama daha çok dahil olan, katılımcı, sıcak ve samimi ilişkiler kurabilen bir yapısı vardır. Bilgiyi öğrenmek kadar onları aktarmaktan da çok zevk alır. Mevcut kapasitesini hoşgörü, şefkat, empatiyle birleştirebilirse çok iyi bir yol gösterici ve olgun bir insan olabilir (Acarkan, 2019, ss. 84-85). Tip 1'in mantık tarafıyla tip 2'nin duygu tarafı zıtlaşır. Alınan taraflarıyla beraber, öfkesini kontrol etmekte de daha çok zorlanabilir. Peşine düştükleri ideallerini gerçekleştirebilmek için daha agresif tavırlar sergileyebilir. Eğer durumdan hoşnut değillerse incitici, eleştirel davranarak seslerini yükseltmeleri de mümkündür (Acarkan, 2021, s. 66; Özdemir, 2020, s. 41; Riso & Hudson, 2020, s. 120).

1.2.7.1.4. Tip 1 Rahat ve Stres Hatları Davranışları

Tip 1 insanı yapısı gereği sorumluluk sahibi, mantıklı, tutarlı, ciddi, kontrollü ve kuralcıdır. Rahatladığı zaman tip 7'nin olumlu özelliklerini gösterir ve spontan, iyimser, neşeli, keyifli ve kabullenici bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 4'ün olumsuz özelliklerini göstererek; depresif, umutsuz, tükenmiş ve karamsar olabilir (Acarkan, 2021, s. 71).

1.2.7.1.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 1 rahat hattındayken yapması gerekenleri olabilecek en iyi şekilde yaptığını, yeterli olduğunu düşünerek gerginliği azalır; rahatlayarak ciddi ve kontrollü tavırlarını bırakır. Yeniliklere açık, meraklı, istekli, keşfetmeye açık hale gelerek; başkalarının fikirlerini de merakla, rahatla ve önyargısız bir şekilde dinler (Riso & Hudson, 2020, s. 139). Daha neşeli, keyifli, spontan tavırlar sergileyerek; herkese karşı hoşgörü olur, farklılıklara saygı gösterir (Acarkan, 2021, s. 71).

1.2.7.1.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 1 stres hattına girerse anlaşılamadığını hisseder, melankolik, depresif bir ruh haline bürünerek; değişken duygu durumları, düşmanlık duyguları, sosyal hayattan uzaklaşma gibi durumlar gözlenebilir (Riso & Hudson, 2020, s. 134). Motivasyonunu kaybederek kendisini hayal kırıklığına uğramış, yetersiz, değersiz ve hak etmediği muamelelere maruz bırakılmış hisseder. Öfkesini başkalarına değil, kendilerine yansıtarak kendisine kızar. Depresifleşerek kimsenin doğruluk ve iyiliği hak etmediğini düşünmeye başlar (Acarkan, 2021, s. 69; Özdemir, 2020, s. 40). Stres altında gayretini, hedeflerini yitirerek her şeyi yeniden sorgular. Hedefler, idealize edilen kişiler sorgulanarak tüm bunların anlamsızlığını düşünmeye; hatta ahlak sahibi birey olmanın bile önemsizliğine dair sözler söylemeye başlayabilirler (Acarkan, 2021, s. 70; Özdemir, 2020, s. 40).

1.2.7.1.5. Tip 1 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.1.5.1. Sağlıklı Seviye

Sağlıklı tip 1 yüksek etik değerlere sahip, bilge, vizyon sahibi, nazik, ümitvar, tarafsız, adil, dürüst yapılarıyla; adeta kişisel mükemmelliklerini ruhsal asaletiyle de dengelemiş eşsiz insanlar olarak karşımıza çıkar (Acarkan, 2019, s. 85; Karabulut, 2007, s. 142; Riso & Hudson, 2020, s. 124). Sağlıklı seviyede yapılan hatalara hemen tepki vermez, anlamaya çalışır, hoşgörü sahibi ve affedicidir. Yapıcı uyarılarda bulunsa da sonuç elde edemiyorsa durumu kabullenir ve rahatsızlık duymaz (Acarkan, 2021, s. 72; Özdemir, 2020, s. 38). En iyi sonuca ulaşmak için elinden gelen tüm gayreti gösterir, sonuç için çok da dert edinmemeyi bilir (Batı, 2019, ss. 238-239; Özdemir, 2020, s. 39).

1.2.7.1.5.2. Ortalama Seviye

Hata ve eksiklerden oldukça rahatsız olur, düzeltme görevinin kendisine düştüğünü düşünür ve bunun için zorunluluk hissetmeye başlar. Yüksek ahlaki değerlere sahip olup, her şeyi “olması gerektiği” şekle getirme hedeflerine sahiptir (Acarkan, 2021, s. 72; Karabulut, 2007, s. 143). Fikirlerinin doğru olduğundan emindir. Hata yapmaktan ise şiddetle kaçınır. Planlı, dakik, ciddi, titiz fakat daha soğuk, incelikten uzak, aşırı kuralcı ve çok kontrollü bir tutum sergilemeye başlar (Riso & Hudson, 2020, s. 124). Mükemmellik beklentisine uyum sağlamayanlara karşı öfkelenir ve olumsuz tavırlar sergileyerek eleştirip yargılar (Batı, 2019, ss. 239-240; Özdemir, 2020, s. 39).

1.2.7.1.5.3. Sağlıksız Seviye

Tip 1 sağlıksız seviyede iken farklı düşüncelere asla tahammülü olmayan, hata ve eksikleri hiçbir şekilde kabullenmeyen ve mükemmel olma düşüncesi dışındaki hiçbir düşünceye değer vermeyen bir yapıya bürünür (Batı, 2019, s. 240; Özdemir, 2020, s. 39). Kendi doğruları sorgulanamaz ve yargılanamazdır. Eleştirilmekten hiç hoşlanmaz, suçlayıcı ve cezalandırıcı davranabilir (Riso & Hudson, 2020, s. 124). Tüm davranışlarını kendisine göre mantıklı ve akılcıca davranarak gerçekleştirdiği için; kendisi daima haklı, muhatapları ise haksızdır. Tartışma çıkarsa agresif, aşağılayıcı ve tahammülsüz davranır (Acarkan, 2019, s. 88; Özdemir, 2020, s. 39). Tüm bunlar olurken aslında iç dünyasında gergin, umutsuz ve depresiftir. Sinir buhranı yaşamaya meyilli, intihar teşebbüsü dahi muhtemeldir (Karabulut, 2007, s. 144).

1.2.7.1.6. Tip 1 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 1 insanının düşünce sisteminde yer alan sık sık kullandığı cümleler,

- * “Çoğu zaman yapılan bir işin tek bir doğru yolu olduğunu düşünmekteyim.”,
- * “Her zaman mantıklı, adil davranarak doğru ve gerekli olan ne ise onu yapmaya çalışırım.”,
- * “Öfkelendiğim zamanlarda hemen tepki vermeden haklı olup olmadığımı iyice düşünürüm.”,
- * “İnsanlar bana uysa her şey çok daha kolay yoluna girerdi.”,
- * “İşleri yaparken kusursuz bir noktaya getirmeden bırakamam.”,
- * “Haksızlık yaptığımı düşünürsem bunu kabullenir ve hatamı telafi etmeye çalışırım.”,

* “İnsanlar hata yaparsa, düzeltmek istediğimde bana uymazsa ve beceriksizlik yaparlarsa öfkelenirim.” şeklinde örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 64-65; Batı, 2019, s. 243).

1.2.7.1.7. Tip 1 Kaçınılmaz Sonuçlar / Potansiyel Riskler

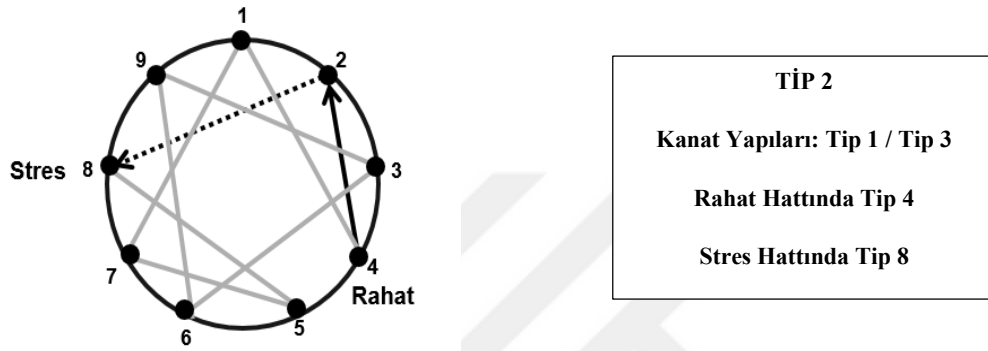
Yaptıklarının sonuçlarıyla en çok ilgilenen tip olan Mükemmeliyetçi Tip 1, hata yapmaktan son derece kaçınır ve yanlış yaparsa diğerleri tarafından kabul görmeyeceğini düşünür. Bu da hata yapmamak için, öğrenme ve kendini geliştirme fırsatlarının önüne geçerek gelişim sürecine ket vurur. Yanlışa düşmeyi başarısızlıkla bir tutan tip 1 için, kendi koyduğu kurallar sorun oluşturmaya başlar. Kabullenemez, kaygısı artar, umutları tükenmeye başlar. Temel Arzusu olan bütünlükten uzaklaşarak, birey oluşuna zarar vermeye başlar. Benliği bölünen bu durumdaki tip 1, süperegosunun hakimiyeti altındadır. Bu çarktan çıkmanın yolu aslında yine Temel Arzusu olan bütünlüğe yaklaşmaktır. O zaman başarısızlık takıntısından kurtulur, başarıdan zevk almaya başlar ki bu durum tip 1'in kendi süperegosunun işleyişini ve sınırlarını öğrenmesi demektir. Eğer bunu başarırsa zaten kendi içinde var olan bilgelik ortaya çıkabilecektir (Batı, 2019, ss. 248-249; Karabulut, 2007, s. 149).

1.2.7.1.8. Tip 1 Gelişim Önerileri

- Farklı bakış açıları olan kişilere tahammül etmeli, onları dinlemeli ve onların sözlerinde de haklılık payı olabileceği gerçeğini göz ardı etmemelidir.
- Kendisini yargıç olarak görmekten uzaklaşarak, insanları ihtiyaç duymadığı sürece kendi başına bırakmalı ve sadece sordukları zaman doğruları ifade etmelidir.
- Hem kendisine hem de çevresindekilere karşı hoşgörülü ve anlayışlı olmalıdır.
- Her şeyin en doğrusunu ve en mükemmeliyi yapmak zorunda oldukları düşüncesini bırakarak, mevcut şartların imkan verdiği ölçüde yaptıklarını yeterli görmelidirler.
- Gevşemeyi öğrenmeli, kendisine zaman ayırmalı ve her şeyi kendisi yapmak zorundaymış yoksa her iş kalırmış gibi düşünmemelidir.
- Değiştirmesi mümkün olmayacak kişilerle ve durumlarla yüz yüze gelirse takıntılı davranışlar sergilemekten uzak durmalıdır.
- Başkasının hatasına sinirlendiğini hemen belli etmemeli, kendi kusurlarına da sürekli öfkelenip durmaktan vazgeçmelidir.

- İnsanların iyi ve kötü oluşu, davranışlarının mükemmel veya kusurlu oluşuyla ilgili değildir.
- Bir iş yapılırken sadece tek bir doğru olmayabilir. Tek ve sadece bir doğru ısrarınız sizi ve çevrenizdekileri yıpratır (Acarkan, 2021, ss. 74-75; Riso & Hudson, 2018, ss. 372-374).

1.2.7.2. Enneagram Tip 2 Yardımcı / Fedakar / Şefkatli

Şekil 8: Enneagram Tip 2

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.2.1. Tip 2 Genel Özellikleri

Duygusal merkezde yer almakta olan Yardımcı /Fedakar tip 2; oldukça sıcakkanlı, sevecen, yardımsever, sahiplenicidir. Duygusal paylaşıma ve etkileşime çok önem verir, çevresindekilerin sorunlarını dinleyip çözüm bulabilmek için çabalar; kendisi de kendi duygularını anlatıp paylaşmak ister. İlgi, sevgi, değer vermek ve değer görmek ister. Aranana, sevilen, ihtiyaç duyulan kişi olmayı ister. Yakınlık göstermeyi, yardımcı olmayı sever ve sevdiklerini sahiplenir. Sevgisini hem sözel hem de davranışsal olarak göstermekte mahirdir. Kendisi böyle çabalarken karşısındakilerden de aynısını bekler, onların düşüncelerine çok önem verir. Beklediği desteği, sevgiyi, ilgiyi bulamazsa çabucak gücenip küsebilir. Eğer bu yoğun duyguları dengeleyemezse veya sağlıklı kişilik seviyesindeyse küsme, aşırı alınganlık ve darılmak gibi davranışlar sergileyebilir (Acarkan, 2019, ss. 104-105, 2021, s. 32). Tip 2, yardımsever ve fedakardır. Adanmışlık onun için çok önemlidir. Başkaları için çabalamak, gerekirse kendinden fedakarlık edip zahmete girmek, cömertlik onlar için en anlamlı yaşam tarzı demektir (Riso & Hudson, 2020, s. 145).

Tip 2'nin sevgiye ve duygulara önem vermesi, ilgili ve paylaşımcı olması, önyargısız bir şekilde destekleyici, duyarlı olup; samimi bir duygudaşlık gösterebilme yeteneği, arkadaş canlısı, sevecen, merhametli, şefkatli, güler yüzlü oluşu, cömert, fedakar, yardımsever ve ilişkilerine çok kıymet veren kişiliği onun olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2019, s. 106, 2021, s. 80; Keskin, 2020, s. 52; Özdemir, 2020, s. 43).

Aşırı duygusal tepkiler vererek küsmesi, alınıp sitem etmesi, sevdiği kişileri fazlaca sahiplenip kıskanması, sevdiklerini aşırı yönlendirip duygusal baskı kurması, geçmişe çok takılı kalması, fazlaca konuşup sitem etmesi, hayır diyememesi, beklentilerinde ısrarcı olması, gereksiz müdahalelerde bulunması, kendisine hayır denilmesine tahammül edememesi, kendi değerini karşısındakilerin ona verdiği değerle eşit zannetmesi, yaptığı iyiliklerden övgü beklemesi, kişileri bağımlı kılabilmek için yardım etmesi, gurur yapıyor olması ve karşısındakini hareketleriyle yok sayması tip 2 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken kişilik özellikleridir (Acarkan, 2019, s. 106, 2021, s. 80; Keskin, 2020, s. 52; Özdemir, 2020, s. 43).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Sevmek, sevilme, sevildiğini hissetmek, değer görmek, kendisine ihtiyaç duyulduğunu bilmek tip 2'nin temel arzusudur. Hatta insanların ona ihtiyaç duymasını hayatta varoluş nedeni olarak görmektedir (Acarkan, 2021, s. 80; Batı, 2019, s. 97; Özdemir, 2020, s. 43). Bu sebeple başkalarının onunla ilgilenmesi, sıkıntılı olduğunda yanında birilerinin varlığını hissetmesi, sevdiklerinin onun ihtiyacını fark edip yardımcı olmaları, insanlarla samimi ilişkiler kurmak ve yardımlaşmak, çevresindekilere faydalı olmak, ilgi ve değer görmek, takdir ve beğeni toplamak tip 2 için motivasyon kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 81; Özdemir, 2020, s. 44).

Tip 2 sevilmemek, fark edilmemek, sevgisiz ve ilgisiz kalmaktan çok korkar. Reddedilmek, yalnız kalmak, değer görmemek, sevilmiyor ve kendisine ihtiyaç duyulmuyor olmak en temel korkusudur (Acarkan, 2021, s. 80; Batı, 2019, s. 97; Özdemir, 2020, s. 43). Bundan ötürü ihtiyaç duyduğunda destek olacak ve yardım edecek kimsenin olmaması, dışlandığını, kendisine tavır alındığını hissetmesi, ilişkilerinde uyumsuzluk yaşaması ve yanlış anlaşıldığını hissetmesi tip 2'yi çok rahatsız eden ve

motivasyonunu bozan sebepler olarak sıralanabilir (Acarkan, 2021, s. 81; Özdemir, 2020, s. 44).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Tip 2, eğer kendisine bir saldırı hissederse tepki gösterir ve başka biriymiş gibi davranır. Adeta diğer bir kişilikle özdeşleşip, onun davranışlarını benimser. Veya istemediği durumları reddedebilir. Yani onun ana savunma mekanizmaları reddetme, özdeşim kurma ve tepkiselliktir (Batı, 2019, s. 98; Karabulut, 2007, s. 64).

1.2.7.2.2. Tip 2 Çocukluk Çağı Özellikleri

Hizmet odaklı, başkalarının öncelikleriyle hareket eden ve daima iyi çocuk olmaya çabalayan tip 2 çocuğu; ailesine yardım eder, arkadaşlarını kendinden önde tutar. Bu şekilde sevileceğini, kabul göreceğini ve kendisiyle ilgilenilerek ödüllendirileceğini düşünür (Batı, 2019, s. 94; Riso & Hudson, 2020, s. 147). Çocukluğunda bu kadar verici, kendisini arka plana atan bu kişiler; yetişkin olduklarında ise kendilerine önem verilmesini ister. Bu durum karmaşa ve çatışmaya neden olabilir. Reddedilmemek için küçüklükten beri oynamayı öğrendiği bakıcılık ve hizmetkarlık rolünü devam ettirebilir (Riso & Hudson, 2020, s. 85). Aslında içten içe, derin bir boyutta hissettikleri şey; evin disiplin, rehberlik ve yapısından sorumlu kişinin onları reddetmiş olmasıdır. Reddedilmişlik duygusu genellikle babaya karşı hissedilir, onlarla ilişkisi karmaşıktır. Bu duygudan ötürü baba figürüyle özdeşleşir ve hep iyi çocuk olursa kabul göreceğini ve sevileceğini düşünür (Batı, 2019, s. 94; Palmer, 2014, s. 42). Yaptığı her işi içinden geldiği gibi yapmak isteyen, çocuksu tavırlarını kaybetmek istemeyen ve hata yaptığında kendisine kızılmasından hoşlanmayan bir kişiliğe sahiptir (Özdemir, 2020, s. 96).

Tip 2 çocuğu çabuk duygulanır, sevgi ve ilgi bekler, bunu göremezse de hemen alınıp kırılabilir. Sevmeye ve sevilmeye çok değer verir, özellikle kızlar giyimine ve süslenmeye dikkat ederek kendisini sevdirmek ve beğendirmek ister. Yalnızlıktan hoşlanmayan, konuşmak isteyen bu çocuk insanların duygularını anlamak konusunda ustadır. Kendisi gibi içi dışı bir insanlarla paylaşımlarda bulunmak ister. Çabuk kırılır, küser. Ama küsse bile en çok istediği hemen barışıp yeniden iletişim kurmaktır. Çok verici, çok cömert, çok fedakar olan bu çocuğun; aslında tüm beklentisi onay görmek, sevilme ve reddedilmemektir (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 65-68).

1.2.7.2.3. Tip 2'nin Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 2 Fedakarlar / Yardımcılar, ya tip 1 Mükemmeliyetçiler veya tip 3 Başaranların özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “2K1” veya “2K3” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.2.3.1. Tip 2 Kanat Etkisini Tip 1 Mükemmeliyetçilerden Alırsa (2K1)

Fedakarlar kanat etkisini tip 1'den almışlarsa, kendilerine özgü duygusal yönelimleri ve canlılıkları bir miktar perdelenir ve duygularını mantıklarıyla kontrol edebilir hale gelirler (Özdemir, 2020, s. 47). Sorumluluk bilinci gelişmiş, düzenli bir hayatı olan, kurallar karşısında dikkatli kişilerdir. Yaptıkları işlerde amaç sadece kendini gösterip beğeni toplamak değil, kendisi için de gelişmek ister. Yaptığı işin gerekli olması ve mükemmel şekilde yapılması da onun için önemlidir. Bildiklerini kendisi uygular, çevresine de tavsiye eder. Tip 2'nin cana yakın tavırlarıyla tip 1'in geliştirici yönü bir araya gelince şefkatli bir öğretmen görünümü kazanır. Yani ana tipinin duygu yoğunluklu kişiliğini, kanat tipinin objektif ve mantıklı tarafıyla birleştirerek dengeler (Acarkan, 2019, s. 111; Özdemir, 2020, s. 48). Sosyal ilişkiler ile amaç sahibi olmak birleşmiştir. Yaşananları sadece duygularıyla değil hedefleri ve hayat görüşlerine göre de değerlendirir. Olumsuz durumlar yaşandığında veya beklediği desteği göremediğinde kırılıp gücenmeleri daha azalmış durumdadır. Ancak sağlıklı seviyelerde mükemmeliyetçi, eleştirel ve yargılayıcı olma eğilimi vardır. Kendisini mutlak haklı görerek muhatapları üzerinde baskı kurabilir (Acarkan, 2019, s. 112, 2021, s. 79; Özdemir, 2020, s. 48; Riso & Hudson, 2020, s. 149).

1.2.7.2.3.2. Tip 2 Kanat Etkisini Tip 3 Başaranlardan Alırsa (2K3)

Tip 2, kanat etkisini tip 3 Başaranlardan alıyorsa yapı bencilleşir; rekabet, hırs ve başarıma hissi yapıya dahil olur. Daha politik davranarak duygularını gizler. Kendisini göstermek, fark edilmek ister. Kendisi hakkında düşünülenleri ve izlenimleri merak eder. Etkileyici olmak adına çaba sergiler ama bu çabanın farkında olunmasını da istemez (Acarkan, 2019, s. 112). Aslında ana yapıdaki sevecenlik hala vardır. Ancak sevilmeceksene sevmeyiz, değmediğini düşünüyorsa yardım etmez. Hala fedakardır. Ama kime, ne ölçüde yardım edilmesi gerektiği konusunda da farkındalığı çok yüksektir. Bu farkındalık, ona

canını hiç yakmayacak veya en az canını yakacak şekilde yardım eder (Özdemir, 2020, s. 48). Sevdikleri kişilere hünerlerini göstermeyi sever. Aslında onlara kendilerini iyi hissettirerek sevgiyi arar. Sağlıksız seviyelerde ise kibirli, kendini önemli gören, kendini beğenen, burnu havada biri olma potansiyeli vardır (Riso & Hudson, 2020, s. 117).

1.2.7.2.4. Tip 2 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 2 insanı yapısı gereği yardımsever, sevecen, sıcakkanlı, duygusal ve yardımseverdir. Rahatladığı zaman tip 4'ün olumlu özelliklerini gösterir ve kendi değerini fark eden, beklentisiz davranan, hislerinin ve yaşadıklarının anlamını arayan bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 8'in olumsuz özelliklerini göstererek; öfkeli, saldırgan, acımasız, suçlayıcı ve kırıcı olabilir (Acarkan, 2021, s. 83).

1.2.7.2.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 2 rahatladığı zaman hislerini daha derinden yaşar, sansürleme ihtiyacı duymaz, kendi hislerinin ne olduğuna ve kendi içsel durumuna odaklanır (Riso & Hudson, 2020, s. 167). İnsanlara bağımlılıkları azalır, yalnız olmaktan da zevk alır hale gelir. Kendi kendisine yettiğini fark etmiştir (Acarkan, 2021, s. 84; Özdemir, 2020, s. 47). Artık onlara göre sevgi ve ilgi kutsal ihtiyaç değil, hayatı güzelleştiren olgulardır. Birisinin hayatında olup olmaması, sevgi ve ilgi gösterip göstermemesi önemini yitirir. Beklentilerinin karşılanmak zorunda olduğu düşüncesinden de sıyrılmıştır. Artık sevgi arayan değil, sevginin güzelliğini fark eden ve onu kendi içinde bulan biridir. Sevgisine, sevdiklerine sahip çıkar, ama onları gereğinden fazla sahiplenmez. Sevdiklerini korur ama çepeçevre sarıp kuşatmaz (Acarkan, 2019, s. 122, 2021, s. 84; Özdemir, 2020, s. 47).

1.2.7.2.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 2 stres hattındayken, saldırganlık ve öfke duygularıyla yüzleşir. Hak ettiği sevgiyi ve ilgiyi vermeyenlere karşı, hak talebi ve şikayet; öfke ve saldırganlığa döner. İsyan eder, kırıcı davranır, suçlar, yüzyüze çatışır ve umulmadık derecede agresif olabilir. Adeta sakin bir

kedinin, son derece sevimli görünen patilerinin içinden çıkan tırnakları gibi davranışları yırtıcı bir hal alır. Kendisini yaralı bir kedi gibi hissettiği için, elini uzatana kendini savunmak için darbeler savurur. Kimseyi kırmamak, üzmemek isteyen, gerekirse kendisinden fedakarlık eden o kişi gitmiş, yerine saldırgan, agresif, kırıcı birisi gelmiştir. Adeta çabasını boşa çıkaranlara isyan eder ve işleri kimin yürüttüğünü onlara bildirmek ister (Acarkan, 2021, s. 82; Özdemir, 2020, s. 47; Riso & Hudson, 2020, s. 164).

1.2.7.2.5. Tip 2 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.2.5.1. Sağlıklı Seviye

Kalbinin sıcaklığıyla başkalarını da ısıtabilen sağlıklı tip 2; oldukça sevecen, diğergam, cömert, düşünceli, yardımsever, kadirşinas, düşünceli kişiler olurlar (Karabulut, 2007, s. 60; Riso & Hudson, 2020, s. 145). Karşısındakine ilgi göstermeyi ve takdir etmeyi bilir. Hatta kişilerin kendisinde fark edemediği olumlu taraflarını fark ettirir, onları teşvik eder. Objektif, herkesi olduğu gibi kabul eden, şefkatiyle sarıp sarmalayan, sonsuz bir sabır ve anlayış içinde olan insanlardır. Her zaman yardım etmeye isteklidir ancak muhatabını ne zaman rahat bırakması gerektiğini de bilir (Riso & Hudson, 2020, s. 145). Öyle güzel seven bir kalbe sahiplerdir ki hiçbir karşılık beklemeden sever. Sevgi ve ilgi beklentisinin en az olduğu bölge budur (Özdemir, 2020, s. 45). Çünkü arayıp bekledikleri hakiki sevgiyi ve aşkı zaten kendi içlerinde bulmuşlardır, kendi kendilerine yetebildiklerinin farkındadırlar (Karabulut, 2007, s. 60). Sağlıklı seviyede alınganlıktan ve öfkeden uzaktır. Başkalarına verdiği ilgi, yardım, empati, teşvik, değer ve önemi; kendi istek ve beklentileri konusunda da gösterme yeteneğine sahiptir, kendisine zaman ayırır. Hataları gördüğünde ise affeder, hoşgörür (Acarkan, 2019, s. 113).

1.2.7.2.5.2. Ortalama Seviye

Ortalama seviyedeki tip 2, daha fazla insanlarla yakınlık kurma ihtiyacı duyar. Baş döndürücü bir ilgiye sahip olan bu kişiler, daima çok iyi niyetlidir. İnsanları onaylar, tasdik eder, onları memnun eder. Diğer kişilerin kendisine bağlı olmasını ister ve her şeyden haberdar olmayı umar. Ama bu süreçte kendisini de yavaş yavaş başkalarının davranışlarına ve tavırlarına bağımlı hale getirir (Batı, 2019, s. 92; Karabulut, 2007, s. 60). Ona göre ailesi ve arkadaşları için özel ve ayrıcalıklı bir yere sahip olmalıdır. Çünkü o, çok özel bir arkadaş ve mükemmel bir sırdaştır (Riso & Hudson, 2020, s. 155). Herkese özen gösterip yardım eden tip 2, kendisine yeterli dönüt sağlanmadığında veya iyi niyetleri suistimal edildiğinde oldukça kötü hisseder ve zor da olsa bir süre yardımcılığını geri çeker (Acarkan, 2021, s. 85). Adeta yatırımını insanlara yapmaya çabalayan tip 2, yatırımını gözü gibi korur. Hatta bu yüzden bazen insanlara karşı fazlaca sahiplenici, koruyucu ve kuşatmacıdır (Batı, 2019, s. 92). İnsanlara verdiklerinin çok kıymetli olduğunu, özel olduğunu hissederek kendisini çok önemli görmeye başlayabilir. Bunun bir sonucu olarak diğerlerinin ona borçlu olduğunu düşünebilir. Kendisine teşekkür edilmesi, tasdik edilip onurlandırılması borcun karşılığıdır. Bunu karşılayamazsa kibirli, üstünlük taslayarak zorbalığa başvuran, başkasının düşüncesine önem vermeyen biri gibi davranmaya başlayarak patolojik durumlar sergilemeye başlayabilir (Batı, 2019, s. 92; Karabulut, 2007, s. 60; Özdemir, 2020, s. 46).

1.2.7.2.5.3. Sağlıksız Seviye

Duygu merkezi baskın bir tip olan ikiler, onaylanmazlar ve takdir edilmezlerse istenmediklerini düşünür. Kurban psikolojisi içine girerek her şeye içerler, kızar, söylenir, şikayet eder, takıntılı davranışlar baş gösterir (Acarkan, 2021, s. 86; Batı, 2019, s. 93). İnsanların hayatlarına müdahale hakkını kendisinde görür. Doğru-yanlışlar, yapıpı yapılmaması gerekenler hakkında bilgiler verir. İstediklerine ulaşamazsa giderek kırılmaları ve alınganlıkları artar. İnsanlar yaptığı iyiliklerin kıymetini bilmeyip, karşılığını vermedikleri için nankördür ve suçludur (Acarkan, 2021, s. 86; Özdemir, 2020, s. 46). Bu durumda savunmaya geçerek saldırgan davranışlar gözlemlenir. Aşağılayıcı ve iğneleyici konuşabilir. Baskın çıkma isteği ve zorbalıklar başlar. Bu durum onu yapısına hiç uygun olmayacak şekilde yalnızlaştırabilir. Bastırdığı öfkesi psikolojisi için ağır sonuçlar doğurmaya başlayabilir (Batı, 2019, s. 93; Karabulut, 2007, s. 61).

1.2.7.2.6. Tip 2 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 2 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler,

- * “Aşırı duygusalım. Bana yanlış yapmayın. Her an incinebilirim.”,
- * “En büyük korkum reddedilmek ve itilmek.”,
- * “Daima insanlarla birlikte olmanın verdiği hazzı yaşamak isterim.”,
- * “Sevgi dolu, sevecen, arkadaş canlısı bir kişi ve samimiyetten hoşlanan biriyim.”,
- * “Duygularımı ifade etmekten hoşlanıyorum.”,
- * “İlişkilerimde sevgi, ilgi ve değer görmeliyim. Yoksa çabucak kırılıyorum ve bunu belli etmeden de duramıyorum.”,
- * “Merhametli, cömert ve yardımseverim. İhtiyacı olan birini görürsem ona yardım etmeden duramam.”,
- * “Ben insanları bu kadar düşünüyorum da acaba benim de desteğe ihtiyacım olsa onlar benimle ilgilenirler miydi?”,
- * “Herkes benim gibi verici olsa dünya çok daha harika bir yer olurdu.”,
- * “Verdiğim önerileri dinleseler, her şey daha iyi olurdu.”,
- * “Ben kendimi öne atamam. Çevremdeki insanların benim değerimi anlaması önemlidir. Ben pek çok sorunu çözebilirim.” gibi şekillerde örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 78-79; Batı, 2019, ss. 94-95).

1.2.7.2.7. Kaçınılmaz Sonuçlar / Potansiyel Riskler

İyi olan her şeyin ortasında kendi katılımını gerekli gören tip 2; sağlık seviyesi düştükçe en temel arzusu, motivasyon sebebi olan sevmek ve onaylanmaktan uzaklaşır. Temel korku kaynağı olan kendisi olarak sevilmemek, dışlanmak, istenmemek ve kendisine ihtiyaç duyulmamak gibi durumsallıklara yol açacak şeyler yaparlar. Müdahaleci, kibirli, zorlayıcı, insanları kullanan ve baskın çıkmaya çalışan tavırları gösterdikçe diğer insanları (aslında en temelde kendilerine çekmek isterken) iterler (Batı, 2019, s. 100; Karabulut, 2007, s. 65).

Aslında tip 2 bazı şeylerin farkına varmalıdır. Diğerlerine empati yaparak odaklanması ile kendi ihtiyacı olanları dürüstçe kabul edebilmek arasında dengede olmalıdır. Kendisine dışarıdan bir gözle bakabilmeli, diğerlerine bakabildiği gibi kendisine de içine, özüne inerek bakabilmelidir. Böylece kendi gerçek benliğini keşfeder ve başkalarının isteğine göre kendini değiştirmek zorunda kalmaz. İşte o zaman başkalarının bakımını sağladığı gibi, daha önemli olan kendi bakımını sağlamayı öğrenebilir. Fark edeceği bir

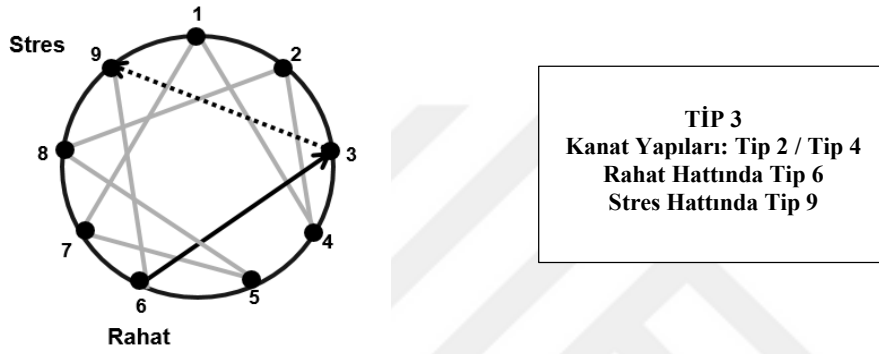
başka konu da iyi ve yolunda giden her şey için kendisinin vazgeçilemez olmadığıdır. Bunu fark etmek onu normalleştirir. Tip 2'nin gizli bir beklentisi vardır ki bunun farkına varmalıdır. O da cömertliğinin ve vericiliğinin; karşılık olarak bir ilgi, sevgi, takdir ve bakımla ödüllendirilmesi gerektiği şeklindeki düşüncesidir. Çünkü bu beklentiye girdikleri anda, hiçbir zaman tam olarak beklentisini karşılayamayacağından; yanlışla satar ve acı, ıstıraptan başka bir şey hissedemez. Acısı ona katı bir tutum verir ve başkasına asla ihtiyacı olmadığı düşüncesi gibi yeni bir yanlışla onu sürükler. Sürekli yardım etmek, destek olmak, aşırı şefkat ve verici olmasının diğerlerinin hayatına müdahale anlamı taşıdığını da anlayabilirse bunları törpüleme şansı elde edebilir. İşte o zaman hayatın kendi gerçek paylaşımcılığını fark edebilir (Batı, 2019, s. 100; Karabulut, 2007, ss. 65-66).

1.2.7.2.8. Tip 2 Gelişim Önerileri

- Sadece duygularına göre karar vermemelidir. Hususen olumsuz duygular taşıdığı anda önemli kararlar almaktan uzak durmalı, duygularını yönetmeyi öğrenmelidir.
- Değerini kurduğu ilişkiler ve diğerlerinin onlara verdiği değerle ölçmekten vazgeçmelidir.
- Kendisine yapılabilecek geri bildirim ve eleştirileri kişisel algılayarak kendisinin sevilmediğini düşünmemelidir.
- Kendisini yıpratacak ve kendini unutacak derecede gerekenden fazla yardımdan ve fedakarlıktan sakınmalıdır.
- Yanlış bulduğu beklentilere ve isteklere “hayır” demekten korkmamalıdır.
- Yardım etme ve verdiği desteğin altında açıktan veya gizliden gizliye bir beklenti olmamasına özen göstermelidir. Niyetinin ve beklentisinin farkına varmazsa iyi şeyler yaparken karşılık bekler ve hayal kırıklıkları yaşayabilir.
- Sevilme için kimseyi övmeyin. Beklentiniz karşılanmazsa hemen geri çekilmeyin.
- Başkalarının ihtiyacını karşılamak iyi bir şey olsa da önce kendisiyle ilgilenmek ve kendi ihtiyaçlarını karşılamak bencillik değildir. Tip 2 kendisini unutmamalıdır.
- Yeni birliktelikler kurmadan önce devam eden ilişkiler ve arkadaşlıklarına karşı sorumluluklarını unutmamalıdır.
- Sevdiklerini başkalarıyla paylaşmayı onları kaybetmek olarak düşünmemelidir. Hem sizi hem başkasını severken, size olan sevgisi azalacak değildir.

- Coşkun sevgisiyle sorunlu bir eşi, kusursuz bir insana dönüştürebileceğine inanan kibirli birisi gibi davranmamalıdır. Çünkü mümkün olmayabilir.
- İnsanlara değer vermeyi bilen tip 2, aslında çok iyi şeyler başarmaya adaydır. Çünkü insanları olduğu gibi kabul etme, sevmeye ve değer gösterme kabiliyeti herkes tarafından istenen ve arzu edilen bir şeydir (Acarkan, 2021, ss. 87-88; Riso & Hudson, 2018, ss. 351-353).

1.2.7.3. Enneagram Tip 3 Başaran / Vizyoner / Motivatör

Şekil 9: Enneagram Tip 3

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.3.1. Tip 3 Genel Özellikleri

Hayran olunan ve iz bırakan bir etki yaratmak, en büyük arzusu olan tip 3 Başaran; hırslı, kendisine çok güvenen, rekabetçi, hedefine kitlenen, kendisini göstermeyi bilen ve zaman zaman kibirli bir kişilik özelliği gösterir. Uyum sağlamayı bilen, imajına önem gösteren, yetkin olmayı isteyen biridir (Acarkan, 2021, s. 90). Duygu merkezinde yer alan bir tip olmasına karşın, belirledikleri hedefe ulaşana dek duygularıyla değil mantığıyla hareket eder. Duygularını yok sayarcasına elde etmek istediği şeye ulaşabilmek için kendi kendisini çok güzel bir şekilde motive edebilir. Duygularına performansını etkileyerek geride bırakacağını düşündüğü için başarana kadar prim vermez. Onun yerine düşünür ve eyleme geçer. Ulaşmak istediği hedefi en kolay şekilde ve en kısa zamanda başarmak ister. Bunun için gereken çabayı sonuna kadar gösterir (Acarkan, 2019, s. 134; Riso & Hudson, 2020, s. 174).

Tip 3, genelde sevilir, başarılı ve popülerdir. İnsanların değer verdiği işleri yapar, kıymet verilen özellikleri kendisinde gösterir. Burada kilit nokta toplumun başarı olarak neyi önemseydiğidir. Örneğin çok para sahibi olmak, pahalı ev ve araba, akademik başarı, bilimsel yeterlik, ünlü olmak, mankenlik, politikacılık, yazarlık gibi özelliklerden hangisi benimsenmişse hedefi onu elde etmektir. Yetiştirdiği aile fikirlere değer vermişse akademisyen veya bilim adamı olabilir. Dindar bir ailede büyümüşse başarısını; dini iyi bilen bir alim, vaiz veya imam olarak ortaya koyar. Veya ailesinin gözünde değerli ise, iyi bir politikacı olmaya da çabalayabilir. Yani tip 3, toplumun değer verdiği başarı unsurlarını kazanmak için çabalar (Riso & Hudson, 2020, s. 173).

Aslında başarılı olmak isteğinin altında yatan bazı sebepler vardır. Değerini başardıklarıyla ölçmek, aksi takdirde bir hiç olmak veya değerinin olmayacağını düşünmek onu başarmaya iter. Temel motivasyonu budur. Başardıkça artan ilgi, istediğini elde etmek ve değerini bulmak düşüncesi onu en çok tatmin eden duygulardır (Acarkan, 2019, s. 134).

Tip 3'ün motivasyonunun yüksek olması, özdenetimi, kolay adapte olması, iş odaklı oluşu, sonuca ulaşana dek yılmadan çalışması, hırsı, iş bitiriciliği, enerjik ve pratik oluşu, duruma hızlıca uyum sağlayabilen yapısı, etkileyici ve çekici olmayı bilmesi, sonuca yani başarı ve etkiye odaklanarak; pratik ve pragmatik davranabilmesi, gerektiğinde politik davranabilmesi, imaj ve statüyü önemsemesi, hızlı karar alması, azmi, rekabetçiliği, kendini ve başkalarını motive edebilmesi onun olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2019, s. 136; Keskin, 2020, s. 57; Özdemir, 2020, s. 50).

Aşırıya kaçan hırsı, yıkıcı rekabetçiliği, fazlaca egoist ve kibirli tavırları, duruma göre kendisini farklı biri gibi gösterme eğilimi, ikiyüzlülüğü, yalan ve hileye başvurma, fırsatçı tavırları ve maskeleyip yanıltıcı imajı, imajına aşırı önem vermesi, sabırsızlığı, kindar oluşu, yüzeysel ilişkiler kurması, küçümseyen tavırlar takınması, sadece kendisini ve çıkarlarını ön plana çıkaracak şekilde tüm planları kendi geleceği için planlaması tip 3 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken özellikleridir (Acarkan, 2019, s. 136; Keskin, 2020, s. 57; Özdemir, 2020, s. 50).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Tip 3 insanı için belirlediği hedeflere ulaşan, takdir edilen, hayran olunan, iz bırakan, etkileyici, başarılı bir insan olmak ve en önemlisi de değerli birisi olduğunu hissetmek en temel arzusudur (Acarkan, 2021, s. 93; Batı, 2019, s. 116; Özdemir, 2020, s. 50). Bundan ötürü aldığı bir işi en iyi şekilde bitirebilmek, takdir edilip ödüllendirilmek, başarıları ve nitelikleriyle hayranlık uyandıran biri olmak, en yeterli, en gözde, en değerli kişi olmak tip 3 için motivasyon kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 94; Özdemir, 2020, s. 51).

Başaramamak, etkili olamamak, yeteneksizlik, dikkat çekmeyen sıradan biri olmak, değer görmemek, fark edilmemek ve diğerlerinin ondan yüz çevirmesi tip 3'ün temel korkularıdır (Acarkan, 2021, s. 93; Batı, 2019, s. 116; Özdemir, 2020, s. 50). Bu gibi temel korkularından ötürü yetersiz, başarısız ve etkisiz olmak, hedefine gecikmek ve sonuca ulaşamamak, aşırı çalışmaktan dolayı bitkinlik ve yılgınlık yaşamak, takdir edilmemek, başarılarının ödüllendirilmemesi tip 3 için çok zorlayıcıdır ve motivasyonunu azaltan sebeplerdir (Acarkan, 2021, s. 94; Özdemir, 2020, s. 51).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Başarısızlığı asla kabul etmeyen tip 3 için en temel savunma mekanizması bastırmadır. Onun için başarısızlık yoktur, henüz sonuca ulaşmamış başarılar vardır. Odaklanıp istediği bir konuda, istemediği sonuçları bastırır. Bir diğer savunma mekanizması ise dışarıda bırakma ve yansıtmadır. Olumsuzluk hissi veren her şeyi dışarıda bırakarak olmamış gibi davranabilir (Batı, 2019, s. 116).

1.2.7.3.2. Tip 3 Çocukluk Çağı Özellikleri

Başarı odaklı, imajına önem veren, çalışkan, çabuk motive olan ve duruma kolay uyum sağlayabilen biri olan tip 3 çocuğu; küçük yaşlardan itibaren başardıkları ve gösterdikleri performans ile kendisine değer verilip sevineceğini düşünür. Derinlerde belki de bilinçdışı düzeyde yetiştirme, bakım ve duygusal güvenliği sağlayan anne figürü ile bağlantılıdır. Onların sevip istediği şeyleri yaparak memnun etmek isterler. Örneğin kendisi zamanında sporcu olmak isteyen bir anneye sahip tip 3 çocuğu, kendi isteyip istememe şartı aramaksızın sporla bağımlı güçlü tutabilir (Karabulut, 2007, s. 72; Riso & Hudson, 2020, s. 176). Enerjik, kendinden emin, sözel ve sosyal becerileriyle ön plana çıkan tip 3 çocuğu; yaptığı işleri güzelce süsler ve bunu göze çarpacak bir biçimde göstermeyi bilir. Uyum sağlama ve dış dünyaya fazla adapte olmaktan ötürü bu çocuklar bazen kendi iç

dünyalarından uzaklaşabilirler ve duygularını gizleyebilirler. Bu durumda kendi iç dünyalarıyla baş edemedikleri durumlar ortaya çıkar ki tip 3 için geliştirilmesi gereken bir özelliktir (Batı, 2019, s. 112; Özdemir, 2020, s. 98).

Tip 3 çocuğu temiz, bakımlı ve marka giyinmeyi seven bir çocuktur. Arkadaşları da başarılı, güzel giyimli ve popüler kişiler olmalıdır. Kendisine değer verilmesi ve kabul görmesi için başarılı olması gerektiğini düşünür. En ön sırada oturmak isteyen, çok iyi notlar alan, daima birinci olmayı hedefleyen rekabetçi ve hırslı çocuklardır. Bu çocuklar başarmak için motive edilmeye de gereksinim duymaz. Hedeflediği şeye ulaşmak için hemen organize olur, pratik becerisi ile çabucak sonuca ulaşmak ister. Ayrıntılı işleri ve detaya inmeyi sevmez. Yenilgiyi ise asla kabul etmez. Özgüvenli tavırları ile hemen bir işi bitirip diğerini de başarmak ister. Tabiri caizse “az zamanda çok iş yapmak” tam onlar içindir. Bulunduğu ortamın rengine bürünen, diplomatik ve zayıflıklarını kimseye belli etmeyen çocuklardır (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 77-80).

1.2.7.3.3. Tip 3’ün Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 3 Başaran/Motivatörler; ya tip 2 Fedakarlar/Yardıms severler veya tip 4 Özgünlerin özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “3K2” veya “3K4” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.3.3.1. Tip 3 Kanat Etkisini Tip 2 Fedakarlardan Alırsa (3K2)

Başaranlar kanat etkisini tip 2’den almışlarsa, ana yapıya daha samimi, duygusal ve sıcakkanlı bir hal eklenir. Bu durum onları çok daha etkileyici, hatta büyüleyici bir hale getirir. Vicdan mekanizması daha iyi çalışan, merhametli bir yapıdadır (Özdemir, 2020, s. 54). Tip 2 etkisiyle merhametli, yardıms sever, duygusal, arkadaş canlısı iken; ana yapısı olan tip 3 etkisiyle diğer yandan başarı odaklı, hırslı ve rekabetçidir. Diğerlerinde hayranlık uyandırmak ve onları etkilemek ister. Rekabetçi tarafını ise pek belli etmemeye çalışır (Acarkan, 2021, s. 92; Riso & Hudson, 2020, s. 177). Kendi değerini başkalarını etkileyebilmesi ile ölçen tip 3, en büyük çabayı hayalindeki imajı vermek için gösterir. Kanat etkisi onu insanlara daha yakın kılmak isterken, imaj takıntısından dolayı yakın ilişkilerden çekinebilir. Duygusallığını kontrol etme ve gizleme konusunda da zorlanabilir (Acarkan, 2021, s. 92; Özdemir, 2020, s. 54).

1.2.7.3.3.2. Tip 3 Kanat Etkisini Tip 4 Özgünlerden Alırsa (3K4)

Tip 3 kanat etkisini tip 4 Özgünlerden almışsa; yapıya özgünlük, sanat anlayışı ve kendi içine dönerek düşünmek gibi özellikler dahil olur. Özgünlük ve estetik algısı, tip 3'ün imaj düşkünlüğüyle birleşince çok karizmatik bir görünüm sergilenmiş olur. Hali, tavrı, seçtiği kıyafetler seçkin olmasının yanı sıra özenli ve özgündür (Özdemir, 2020, s. 54). Tip 4 etkisiyle daha içe dönük, yalnız kalmaktan hoşlanan tavırlar görülür. Hislerini anlamlandırmaya çalışan, kendisinin farkında olup öz eleştiri yapabilen bir kişiliğe bürünür. Bu içe dönüş kendini anlama ve kendini hakir görme arasında gidip gelebilir. Kendini beğenmiş, fazla iddialı, kibirli davranışlarda bulunması muhtemeldir (Riso & Hudson, 2020, s. 178). Sevdiği ve önemseydiği insanlarla kurduğu ilişkilerde son derece uyumlu, anlayışlı ve samimidir. Derin ve anlamlı bağlar kurabilir (Acarkan, 2019, s. 141). Kendi içine dönüp asıl kendisinin ne istediği üzerinde düşünür. Sürekli başarabilmek için yeni işler peşinde koşmaktan zaman zaman sıyrılıp, yalnız kalmak ister. Kendi zevkleri ve hobileriyle ilgilenmek isterler (Acarkan, 2021, s. 93; Özdemir, 2020, s. 54).

1.2.7.3.4. Tip 3 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 3 insanı yapısı gereği azimli, hırslı, iş bitirici, enerjik, hedef ve sonuç odaklı, hayranlık oluşturan, motivasyonu yüksek biridir. Rahatladığı zaman tip 6'nın olumlu özelliklerini gösterir ve ilkeli, prensipli, kucaklayıcı, destekleyici, fedakar, paylaşımcı, özenli ve dikkatli bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 9'un olumsuz özelliklerini göstererek; karamsar, özgüvensiz, ümitsiz, beceriksiz, pasif, odaklanmakta zorlanan, yetersizlik hisseden biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 96).

1.2.7.3.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 3 rahatladığı zaman, yani hayranlık ve takdir topladığında, kendisiyle rekabet edilmediğini hissettiğinde; bencil yapısından uzaklaşarak çok daha kucaklayıcı, paylaşımcı ve fedakar bir hale bürünür. Oluşturacağı etki umrunda olmadan azimli ve dikkatli işler yapar (Acarkan, 2021, s. 96). Hakiki anlamda özgüven ve özsaygıyı kazanır. İletişimlerinde daha derin ve duygusal bağlar kurabilir. Başkalarının hayranlığını

uyandırıp göz kamaştırmak eskisi kadar önemli değildir (Acarkan, 2019, s. 149; Riso & Hudson, 2020, s. 195).

1.2.7.3.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 3 stres hattındayken özgüvenli, enerjik halleri tamamen tersine döner. Yılgın, kendine güvensiz, pasif, ümitsiz, karamsar ve çekingen davranışlar sergiler. İmajına olan düşkünlüğü yok olur hatta gereksiz olduğunu söylemeye başlar. Harekete geçmek istemez, sosyal ortamlardan çekinir ve uzak durur. Çünkü zihninde sürekli küçümseneceği ve başarısız olacağına dair düşünceler oluşmuştur (Acarkan, 2019, ss. 148-149, 2021, s. 95). Stres hattındayken tip 9'un olumsuz özelliklerini göstereceğinden hırsı ve rekabetçiliği körelerek; daha uysal ve uzlaşmacı tavırlar görülebilir. Sürekli çalışan, başaran, pratik kişinin yerini; verimsiz rutinler ve sıkıcı angarya işlerle uğraşan tepkisiz bir kişi almıştır (Riso & Hudson, 2020, s. 191).

1.2.7.3.5. Tip 3 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.3.5.1. Sağlıklı Seviye

Tip 3 insanı sağlıklı seviyedeyken son derece çekici, karizmatik, ışıltılı, canlı, enerjik bir insandır. Başkalarına göre yaşamaktan uzak, kendi gerçek kimliğini keşfetmiş ve kendi arzusuna göre özgürce yaşayan bir insandır. Kendisini olduğu gibi kabul eden, samimi, içten, olduğu gibi davranan güvenilir insanlardır (Karabulut, 2007, s. 69; Riso & Hudson, 2020, s. 181). Çabasız bile olsa bir şekilde ön planda olurlar. İnsanlar tarafından beğenilip hayran olunan, ideal niteliklere sahiptir. Kendini bulduğu için sakin ve mütevazı bir şekilde olduğu gibi kendi halinde huzurla yaşar. Diğer insanlarla başarılı ilişkiler kurar,

onlara karşı nazik, içten ve samimidir (Karabulut, 2007, s. 69; Özdemir, 2020, s. 52). İnsan ilişkilerinde başarılı olan sağlıklı seviyede tip 3, başkalarını harekete geçirip motive etmek konusunda çok başarılıdır. Kendisi de tüm işlerini büyük bir gayretle sonuca ulaştırmak için çabalar. Yapabileceğinin en iyisini yapmaya çalışır. Sağlıklı seviyede kendisini ulaştığı sonuca göre değil, çabasına göre değerlendirir (Acarkan, 2019, s. 142; Batı, 2019, s. 108). Kendi kişisel gelişimine önem verir ve özel hayatını ihmal edecek derecede yoğun tempoda çalışmaz (Özdemir, 2020, s. 52).

1.2.7.3.5.2. Ortalama Seviye

Tip 3 denilince akla ilk gelenlerden olan başarıya tutunma duygusu en fazla bu seviyede gözlemlenmektedir. Yaptıkları, başardıklarıyla anılmak ve takdir edilmek isterler. Çünkü alttan alta hissettiği değersizlik duygularını, başarılı olunca aldığı övgülerle tamir etmek ister. Bu şekilde kıymetli hisseder (Özdemir, 2020, s. 52). Başarılarına gölge düşüreceğinden endişe ettiği herkesle kıyasıya bir rekabete girer. En popüler, en önde kişi olma ihtiyacı duyar. Rekabet içindeyken zaman zaman duygusuzlaşabilir ve içten pazarlıklı davranışlar sergileyebilir. Fark edilmeme korkusu öyle bir hal alır ki savunma mekanizması olarak kibirli ve diğerlerini küçümseyen davranışlar sergilemesine neden olabilir (Batı, 2019, s. 109; Riso & Hudson, 2020, s. 181). Kendisini sürekli başarmak zorunda hissetmesi, daima meşgul ve bir şeyler yapan kişi olmaya çalışan tavırları arttıkça kendi öz benlikleriyle olan temasını kaybeder. Değersizlik duyguları artar, narsistleşir, abartılı beklentiler ortaya atar ve tamamen mesleki becerilerine ve stile bağlı bir yaşam tarzına bağımlı hale gelebilir (Karabulut, 2007, ss. 69-70).

1.2.7.3.5.3. Sağlıksız Seviye

Hedefe gidecek her yolun mübah olduğunu düşünmek sağlıksız tip 3'e özgü bir düşüncedir. En büyük korkusu başarısız olmak ve aşağılanmak olduğu için, "ne pahasına olursa olsun zafer benim olmalı" düşüncesine sahip olur. Kazanmak için gerekirse insanları aldatır, samimiyetsiz ve yalancı olabilir. Daha aşırı bir hal alırsa insanları kıskanır, sabote eder, ihanet edebilir, saldırganlaşarak kin ve intikam duygularıyla dolabilir (Acarkan, 2021, s. 97; Karabulut, 2007, s. 70). Kendi değersizlik duygularıyla baş edebilmek için başkalarını küçümser, çevresindekileri değersizleştirir ve kendisini de sürekli başkalarını etkilemek zorunda hisseder (Acarkan, 2019, s. 144; Riso & Hudson,

2020, s. 181). İnsanları etkileyebilmek için de kendisine sahte bir imaj çizer. Bu mükemmel portrede hiçbir sorunu olmayan, hayran olunacak ideal insanlardır. Her şeyin en iyisine sahip, üstün niteliklerle donanmış bir insan gibi görünmeye çabalarken; aslında içten içe depresyon ve tükenmeye doğru sürüklenir (Batı, 2019, s. 110; Karabulut, 2007, s. 70; Özdemir, 2020, s. 53).

1.2.7.3.6. Tip 3 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 3 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler,

- * “Başarı ve statüyle hayatta var olduğum doğrudur. Başarısızlık asla tahammül edemeyeceğim bir şeydir.”,
- * “Modern bir insan olarak tarz sahibiyim. İmaj ve görünümüne dikkat ederim, bunlar benim başarımdır.”,
- * “Benden başarılı kimse olamaz. Kendimi diğerleriyle kıyaslar, eğer benden başarılı olanı fark edersem; hırslanır ve ondan daha iyi olmak için çabalarım.”,
- * “Hedefe ulaşmak söz konusuysa duygularımın ve ilişkilerimin bana engel olmasına fırsat vermem.”,
- * “Gerçekten iyi olduğumu ve insanların beni beğendiğini bilmek isterim.”,
- * “Çok çalışıp çok kazanmalıyım. Çünkü iyi, itibarlı, güvenli bir hayat ancak başarıyla kazanılır.”,
- * “Eğer bir şeyi kendime hedef olarak seçmişsem buna ulaşmam sadece zaman meselesidir. Başarısızlığı veya vazgeçmeyi asla düşünmem.”,
- * “Yaptıklarım ve başarılarımla değerliyim.”,
- * “Şartlar değişirse buna uyum sağlamam kolaydır. Hedefime ulaşmamı sağlayacaksa bu yeni şartlara uyum gösteririm.”,
- * “Başaramadıklarım başarıma yolunda bir adımdır. Birinci değilsen kaybettin demektir.”,
- * “Beni eleştirme cüretinde olanlara sadece gülerim. O kadar çok şey başardım ki söyledikleri umrumda değil.” gibi şekillerde örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 91-92; Batı, 2019, s. 113).

1.2.7.3.7. Tip 3 Kaçınılmaz Sonuçlar / Potansiyel Riskler

Kendisine bir hedef belirleyen ama denemelerine rağmen bu hedefe ulaşamayan insanların, artık bu hedeften vazgeçerek başaramayacağına inanmasına “öğrenilmiş

çaresizlik” denir. Tip 3’ün en önemli özelliği, bu kavramı bilmemesi ve öğrenmemesidir. Çünkü onlar için bu kabul edilemez. Yöntemini, planlamasını değiştirir ve tekrar tekrar hedefine ulaşmak için denemeye devam eder. Başarı takıntısı ve narsistik eğilimleri olan bu kişiler eğer bir miktar bunlardan uzaklaşıp, güvenli bağlar ve iyi ortamlar kurabilirse kişiliği dengeye oturabilir. Rekabetçiliği, aşırı hırsı, diğerlerini aldatması ve bu gibi durumların zararlarından kurtularak; empati yeteneğine ve başarılı sosyal ilişkiler kurma şansına kavuşur (Batı, 2019, s. 119).

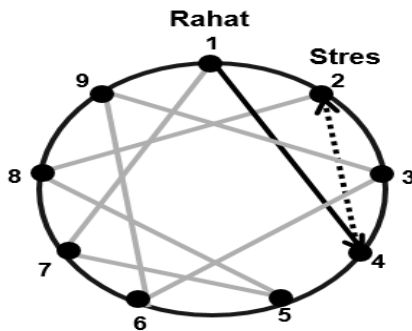
Tip 3 için bir diğer kaçınılmaz sonuç da kendi özünden, benliğinden kopuşudur. Her insanın egosu kıymetli olduğunu hissedebilmek için desteğe ve ilgiye ihtiyaç duyar. Çoğu zaman dışarıdan gelen bu ilgi ve desteğe adeta muhtaç olan tip 3; başarmaya ve başardıkça yeni övgüler ve takdirler duymaya aç olduğu için sürekli dışarıya karşı beklentili bir hale gelir. Kendisine yabancılaşır, değersizlik ve boşluk duygularıyla mücadele etmeye başlar. Halbuki tip 3 başkalarının övgüsünü bekliyorsa yapması gereken samimiyetini muhafaza etmektir. Samimi bir şekilde kendileri olarak var olmak, yaşanan o an içinde olmak, kalpleriyle bağ kurabilmek ve güvenilir olmak onlar için en büyük başarı olacaktır. Çünkü tipi ne olursa olsun aslında insanlar bu insani niteliklere sahip kişilere değer verir ve saygı duyar. Aksi takdirde ne kadar çok şey başarırsa başarsın, kalp bağını kuramadığı için hayatlarında olumlu bir gelişmeye yol açmaz. Onları yalnızlık, duygusal kopuşlar, özünden uzaklaşma ve boş zaferlere sürükler (Batı, 2019, s. 119; Karabulut, 2007, s. 75).

1.2.7.3.8. Tip 3 Gelişim Önerileri

- Tip 3, kendisini olduğu gibi kabul etmeli, diğerlerinin yaptıklarıyla değil; kendi ilgisi ve yeteneklerine en uygun şeylerle ilgilenmelidir. Çünkü başarı önde olmak değildir. Başarı, kişinin kendi kapasitesini en güzel şekilde ortaya koymasıdır.
- Yaptıklarının takdir edilmesi beklentisi karşılanmayabilir. Kişinin değeri kendindendir, kişinin değeri takdir edildiği kadar değildir.
- Empati yeteneğinizi geliştirerek, başkalarının sizi desteklemesini beklediğiniz gibi siz de insanları destekleyin.
- Hedefe ulaşmak önemli olsa da o hedefe ulaşırken vicdani ve insani değerleri korumak daha da önemlidir. Hırstan uzaklaşarak azimle çalışmak ve gayret göstermek yeterlidir.

- İnsanları kullanmaktan, ulaşmak istediklerinize araç olarak görmek hatasından uzaklaşmak gerekir. İnsanlarla uzlaşarak sosyal farkındalığınızı arttırmalısınız.
- Övünmek, başarılarınızı abartmak yerine; samimi ve dürüst ilişkiler kurarak yardımsever ve işbirlikçi olmak gerekir.
- İnsanlar olağanüstü imajları, mükemmel kariyerleri, üstün sosyal statüleri olmasa dahi insan olarak bir öz değere sahiptir. Bunun farkında olmalıdır.
- Diğerlerinin düşünme, iş yapma ve harekete geçme stillerine saygı duymalıdır.
- İş ve ilişkiler denklemindeki dengeyi kurabilmeli. İşi yüzünden ilişkideki sorumluluklarını ihmal etmemelidir.
- Bilinçaltı yetersizlik, değersizlik ve kendine güvensizlik duygularını dengeleyebilmek için; kibirli ve diğerlerini küçümseyen tavırlar takınmaktan sakınmalıdır (Acarkan, 2021, ss. 99-100; Riso & Hudson, 2018, ss. 354-356).

1.2.7.4. Enneagram Tip 4 Özgün / Bireyci

TİP 4
Kanat Yapıları: Tip 3 / Tip 5
Rahat Hattında Tip 1
Stres Hattında Tip 5

Şekil 10: Enneagram Tip 4

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.4.1. Tip 4 Genel Özellikleri

En büyük isteği, beklentisi anlamak ve anlaşılmak olan tip 4; hassas, kırılgan, nazik, kibar, estetik algısı yüksek, bireyselliğine ve özgünlüğe çok değer veren biridir. Duygularını yoğun yaşayan, romantik, çekingen, anlam arayışında olan ve duygusal derinlik bekleyen bir tarafı vardır. Kendisine ve çevresindekilere karşı samimi ve güvenilir olmayı çok önemseyen bu tip, merhametli ve içtendir. Çoğu zaman

göstermemeye çalışsa da kolayca incinebilir. Bu durumda da en büyük isteği anlaşılma ve hataların telafî edilmesidir (Acarkan, 2019, s. 156-157, 2021, s. 33).

Ona göre insanlar hiçbir zaman kendisini tam olarak anlayamayacak ve sevmeyecektir. Aslında içten içe kendisini yetenek sahibi, özgün, özel hissetse de bir yandan da kusurlu bulur ve dezavantajlı görür. Bu sebeple benlik saygısı düşüktür ve özgüven problemleri yaşar. Kendilik tasavvurunda problemlerin varlığı onu kararsız ve değişken duygusal tepkiler veren birisine dönüştürür (Riso & Hudson, 2020, ss. 203-204). İnsanlardan değişken tavırlarının nedenini ve hassasiyetlerini anlamalarını bekler. Anlaşılamayacağını düşünürse kendi kabuğuna çekilir. Yüzeysel ilişkiler değil yoğun ve tutkulu ilişkiler kurmak ister. Sıradanlığı sevmeyiz, her şeyiyle özgün ve farklı olmak peşindedir (Acarkan, 2019, s. 157, 2021, s. 33).

Tip 4'ün kendisini anlamaya ve kendisi olmaya çalışması, bireyselliğine düşkün oluşu, derin duyguları, her şeyde anlam arayışı, orijinal ve özgün olanı sevmesi, taklitten hoşlanmaması, kendisine ve insanlara karşı dürüst oluşu, samimiyeti, nezaketi, duyarlı ve hassas oluşu, estetik zevklerinin olması, tasarım gücü yüksek kreatif bir insan oluşu, güçlü sevgilere sahip oluşu, empati yeteneğinin varlığı, yaratıcılığı ve öz farkındalığı, duygularını derin ve yoğun olarak yaşayan romantik bir kişi oluşu, anlam yoğunluklu derin ve tutkulu etkileşim arayışı onun olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2019, s. 158, 2021, s. 106; Keskin, 2020, s. 62; Özdemir, 2020, s. 56).

Duygu durumunun çabucak değişebilmesi, kolay incinip aşırı tepkiler verebilmesi, hüznüne takılı kalıp acıdan beslenen melankolik tavırları, kabuğuna çekilmesi, uyum sağlayamaması, ümitsizlik ve memnuniyetsizliği, sürekli hatalar bulması, yapılan işi beğenmemesi, her negatif şeyi üzerine alınması, kendisini çok katı bir şekilde yargılayışı, kendisini suçlayıp eziyet edişi, engellemesi, karamsarlığı, olumsuz vaziyetleri büyütmesi, yıkıcı davranışları, kendisiyle sürekli kavgası, şikayetçiliği, kendisini karalaması, boşluk hissi, otoriteye karşı duruşu, aykırı tepkileri, günlük yaşama uyum sağlayamayıp esnemekte zorlanması, umutsuzluğa kapılması, anlaşılması çok zor bir kişi görünümünde oluşu tip 4 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken özellikleridir (Acarkan, 2019, ss. 158-159, 2021, s. 106; Keskin, 2020, s. 62; Özdemir, 2020, s. 56).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Tip 4'ün temel arzusu kendi benliğini keşfetmek, aradığı anlamı bulmak, insanları anlamak ve anlaşılmasıdır. Kendisini bulup bireyselliğini özgürce yaşamak ister. Diğerlerinin de onu olduğu gibi tanıyıp anlamasını ve kabul etmesini ister (Acarkan, 2021, s. 106; Batı, 2019, s. 136; Özdemir, 2020, s. 56). Bundan ötürü tasarladığı nitelikli işleri yapmak ve yaptıklarının birisi tarafından anlaşılması, kendisine ait tercihlerini ortaya koyabileceği ortamlar, kendisini ifade edebilmesine imkan tanınması, hayata ve insanlara nitelikli hizmetlerde bulunması ve katkıda bulunabileceğine inanması tip 4 için motivasyon kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 106; Özdemir, 2020, s. 57).

Tip 4 en çok aradığı ve özlemini duyduğu kendi kimliğini keşfedememekten, sıradan ve önemsiz biri olmaktan, niteliksiz olup diğerlerinin gözünde önemsiz olmaktan korkar. Aradığını bulamamak ve hiç anlayamayacağını düşünmek onu çok üzer ve korkutur (Acarkan, 2021, s. 106; Batı, 2019, s. 136; Özdemir, 2020, s. 57). O sebeple kısıtlanmak ve nezaketi bulunmayan bir ortamda çalışmak zorunda olmak, tercihlerine saygı duyulmaması, yanlış anlaşılması, kişisel tercihlerini ve duyarlılığını yansıtmamasına izin verilmemesi tip 4'ü zorlayan ve motivasyonunu düşüren sebeplerdir (Acarkan, 2021, s. 106; Özdemir, 2020, s. 57).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Tip 4 sağlıklı seviyelerde kalamazsa olumsuz duygularıyla başa çıkabilmek için başkasının değerlerini benimseyerek onlara öykünmek, kendi benliğine yüz çevirerek kendinden uzaklaşmak, yer değiştirmek, melankolik olmak gibi savunma mekanizmalarına başvurabilir (Batı, 2019, s. 137; Karabulut, 2007, s. 84).

1.2.7.4.2. Tip 4 Çocukluk Çağı Özellikleri

Diğerlerinden farklı ve eşsiz özel bir çocuk olduğunu düşünen tip 4 çocuğu, ailevi ilişkilerinde hem anne hem de babadan kopuk bir çocuktur. Ebeveynleri kendisini terk etmiş ve anlayamamış gibi hisseder (Keskin, 2020, s. 63; Riso & Hudson, 2018, s. 98). Bu düşünceden ötürü uygun rol model bulamamış olduğuna inandığından hayatı boyunca kendisini arar. İçine dönerek kendi kimliğini hayallerine ve hislerine göre kendisi oluşturmaya çalışır. “Ben aileme benzemiyorum, peki o zaman kimim?” şeklinde bir arayışı ve düşünce yapısı vardır (Karabulut, 2007, s. 83; Riso & Hudson, 2020, s. 206).

Estetik zevkleri ve yaratıcılık kaygısı olan bir çocuktur. Duygu merkezli olduklarından çok hayal kurar, içe dönüktür. İçinden nasıl geliyorsa öyle yaşamak ve davranmak ister. Anlaşılamadığını düşünürse veya strese girerse yaşamdan kopar, hissizleşir, kabuğuna çekilir (Keskin, 2020, s. 63). Sevdiklerine karşı aşırı hassastır. Kendisi olmaktan, ona karışılmamasından çok hoşlanır. Özel olan ve farklı olan şeylere küçük yaşlarından itibaren ilgisi vardır (Özdemir, 2020, s. 100). Tip 4 çocuğu onay görmezse umursamaz ve agresif tavırlar takınabilir. Yaşadığı öfke ve kızgınlıktan ötürü insanlarla anlaşamaz, kıskançlık yaşayabilir. Bu hislere kapılırsa kontrol edilmesi ve dikkatlerinin doğru noktaya çekilmesine ihtiyaç duyarlar (Batı, 2019, s. 133).

Tip 4 çocuğunun kaybını arar gibi hali vardır. İçinde hep eksikliğini hissettiği ama ne olduğunu kendisinin dahi bilemediği bir şeyi arar. Derinden bağlanacağı samimi ve gönülden bir dostluk ve arkadaşlığa hasret duyar. Dostane tavırları ve samimiyetiyle arkadaşlarına her zaman bağlıdır. İç dünyası çok renkli olan bu çocuklar, sanata ve edebiyata ilgi duyarlar. Fikirlerini ve hislerini dahi sanatsal ve dolaylı bir şekilde ifade ederler. Rekabetçi değildir ancak yaptığı her şeyin eşsiz ve özgün olmasını ister. Diğerlerinin önemsiz ve sıradan bulduğu şeyler onda büyük bir heyecan yaratabilir. Bulunduğu toplumun değer verdiği şeylerin ise onun için hiçbir manası olmayabilir. Tip 4 çocuğu duygusal açıdan oldukça nahiftir. Bu sebeple şiddetten en çok etkilenen tiplerden biridir. Oyun oynarken bile şiddet ve sertlik içerenlerden uzak durur. Fedakarlık, cesaret, romantizm, kahramanlık hikayeleri okumak ve dinlemekten zevk alır. Empati yeteneği çok kuvvetli olduğundan zarar görüp horlanmış bir insan veya hayvan görse, hemen merhamet eder ve onları şefkatle sarıp sarmalar. İdeal ilkeleri olan, şefkat ve merhametin hüküm sürdüğü bir dünya kurmayı hayal eder. Gençlik dönemine geldiğinde hayatı anlamaya çalışan bir ergen olmuştur. Onun hayatına anlam katacak olan şey büyük bir rol model veya büyük bir aşk bulmasıdır (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 85-89).

1.2.7.4.3. Tip 4'ün Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 4 Özgün/Bireyciler; ya tip 3 Başaran/Motivatörler veya tip 5 Gözlemci/Araştırmacıların özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “4K3” veya “4K5” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.4.3.1. Tip 4 Kanat Etkisini Tip 3 Başaranlardan Alırsa (4K3)

Tip 4 kanat etkisini Başaranlardan alırsa kendi ana yapısında var olan anlam arayışı, sükunet ve dinginliğe; canlılık, hareketlilik, başarıma azmi ve hırs eklenir. Bu kişiler hem zafer kazanmak hem de özgün olmak ister (Özdemir, 2020, s. 60; Riso & Hudson, 2020, s. 207). Hem varoluş amacını arayan hem de etkileyici ve cazip olmaya uğraşan bu kişi, ürettikçe ve beğeni topladıkça motive olur. Kendisini ifade edip anlatma ihtiyacı hisseder (Acarkan, 2019, s. 165). İçinde bulunacakları çevre seçkin olmalıdır. Kanat yapısı ona sosyallik katar ve pek çok farklı ortama dahil olur. Buna rağmen herkesle birlikte olmak ve alelade ortamlar yine de onu bunaltır. Muhatap olacağı kişilerde sanatsal bakış açısı ve belirli bir kültür seviyesinin varlığını önemserler (Özdemir, 2020, s. 60). Yeterince önemsenmediğini düşünmek onu sağlıklı bir seviyeye götürür ve kibirli, rekabetçi, insanları küçümseyici tavırlar sergileyebilir (Acarkan, 2021, s. 104; Riso & Hudson, 2020, s. 207).

1.2.7.4.3.2. Tip 4 Kanat Etkisini Tip 5 Araştırmacılardan Alırsa (4K5)

Tip 4'ün ana yapısındaki asosyallik ve kendine yetme isteğini bu kanat yapısı desteklemektedir. Kanat yapısını Araştırmacılardan alınca, yapıya daha analitik düşünme ve analiz yeteneği dahil olur. Kendi özgünlüğüyle araştırma ve idrak yetenekleri birleşince ortaya çıkan işler oldukça nitelikli ve derinliklidir (Özdemir, 2020, s. 60). Ancak o işlerini yaparken onay ve kabul görmek üzere hareket etmez, her yaptığı işi kendisini tatmin etmek içindir. Kendisi için üretir (Riso & Hudson, 2020, s. 207). Onun için dış dünya cazip değildir, kendisinin içsel manzaralarına daha çok değer verir. Kendi başına yaşamak onlar için zor değildir. Bu durum zaman zaman depresif, karamsar olmasına ve minimalist yaşam tarzını seçmesine neden olabilir (Acarkan, 2021, s. 105; Özdemir, 2020, s. 61; Riso & Hudson, 2020, s. 207). Gizemli, egzotik olana ilgisi vardır, kendisi de son derece ilgi çekici ve egzantriktir (Riso & Hudson, 2020, s. 207). Duygusal oluşunun yanında bilime ve felsefeye de ilgi duyar. Çekingen, mesafeli, ketum, kendi kendisine yetebilen biridir. Kendisini ve yaptıklarını sunma konusunda ise pek yetenekli olmayabilir. Bu da motivasyonunu azaltır. Fark edilmek ister ama insanlar kendisini anlayamazsa kırılma riski artar (Acarkan, 2019, s. 166; Özdemir, 2020, s. 61).

1.2.7.4.4. Tip 4 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 4 insanı yapısı gereği samimi, tutkulu, romantik, iletişimde derinlik seven, duygularını yoğun yaşayan, hassas, özgün, nazik biridir. Rahatladığı zaman tip 1'in olumlu özelliklerini gösterir ve realist, rasyonel, hedef koyan ve planlı bir şekilde hedefine motive olan, çözüm odaklı, objektif ve kendine güvenen bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 2'nin olumsuz özelliklerini göstererek; yüzeysel, manipülatif, aldatıcı, umursamaz, boşvermiş, dışadönük, görünüşte rahat ve neşeli biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 111).

1.2.7.4.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 4 rahatlayınca tip 1'in olumlu özelliklerini üzerinde göstermeye başlar. Akılcı, rasyonel, objektif, kurallı, planlı, düzenli, çözüm odaklı, makul çözümler üreten birisi olur. Kendisine güvenir, aktif bir şekilde işler yapabilir ve yaptıklarını özgüvenle sunar. Eğer kendisine hata yaptığı söylenirse tarafsızca dinleyip değerlendirebilir, gerçekten hatalıysa kendisini düzelterip değiştirebilir (Acarkan, 2019, ss. 180-181; Özdemir, 2020, s. 59). Duygularında daha kontrollü ve gerçekçidir. Hayatta fark edilmeyi uman soğuk ve mesafeli gözlemci pozisyonunda olmaktansa; hayata dört elle sarılan, geçmişi bırakıp bugününü güçlü bir varoluş enerjisiyle kucaklayan kişilere dönüşürler. Romantik ve hayal ürünü beklentilerinden sıyrılır, kötümserlik ve karamsarlıktan uzaklaşır. Yapılabilecekleri analiz eder ve olumlu şeylere yönelir. Böylece geçmişteki kendi hatalarını kabullenip affetmesi de kolaylaşır. Onun beklentilerine uymayanlara yönelttiği eleştiri ve suçlamalar da sona erer. Kurban pozisyonundan çıkar, rasyonel ve aktif, hedefleri olan bir kişi olarak hayatta var olur (Acarkan, 2021, s. 110; Özdemir, 2020, s. 59; Riso & Hudson, 2020, s. 223).

1.2.7.4.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 4 kendisinde strese sebep olacak durumlarla karşılaştığında tip 2'nin olumsuz özelliklerini göstermeye başlar. Derin ilişkiler yaşamayı isteyen ve anlam arayışında olan tip 4, stres hattında bunlardan ümidi kesildiği için yüzeysel ilişkiler yaşamaya başlar. Kendi özüne önem

veren, kendine dönük bakış açısı yerine; başkalarının ona bakış açısına önem veren birine dönüşür. Yaşadığı buhranlar ve alınganlıklar onu daha dışadönük olmaya ve duygularını açık etmeye zorlar (Özdemir, 2020, s. 60). Kendisinden uzaklaşır, sürekli başka şeylerle ilgilenir. Yüzeysel, tepkisel biri gibi davranır. Dikkati, özeni hep başkalarına yöneltir ki kendisine ilgi duyulsun (Acarkan, 2019, s. 179). Çünkü terk edilmekten, yalnız kalmaktan korkar hale gelmiştir. Bu da onu kendi olmaktan çıkararak; başkalarını memnun edecek tavırlar içine sokar (Acarkan, 2021, s. 108). Diğer insanlara bağlarını ve hayatları için ne kadar önemli olduğunu hatırlatır. Mutlu olabilmeleri için kendisine ihtiyaç duyacaklarını vurgular. Böylece çevresindekilerin kendisine ihtiyaç duyup bağımlı kalmasını hedefler (Riso & Hudson, 2020, s. 224).

1.2.7.4.5. Tip 4 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.4.5.1. Sağlıklı Seviye

Ruhun derin denizinde yüzen usta bir dalgıca benzeyen tip 4; sağlıklı seviyelerde farkındalığı yüksek, duygu ve düşünceleri iyi analiz edebilen, duyarlı, merhametli, düşünceli, saygılı, insani ilişkilere önem veren, hoşgörülü, kendi içiyle de barış halinde kendini arayan bir kişidir (Acarkan, 2019, ss. 167-168; Karabulut, 2007, s. 79). Kendisini ararken önce kendine sonra tüm insanlara karşı dürüştür. Tüm duygularını kabullenir, duygusal çıkmazlarına inkar etmeden ve üstünü kapamadan bakar. Kendisini saklama gereği duymaz. Özelliklerini veya içinde olduğu duyguyu sevmemiş olsa bile bunları ne kendisinden ne de başkasından saklamaya çalışmaz (Riso & Hudson, 2020, s. 203). Aynı zamanda sağlıklı seviyedeysen özgürleşmiştir. Çünkü zihninden, diğerlerinden daha kusurlu olduğu fikrini atabilmiştir (Riso & Hudson, 2020, s. 211). Özgürleştikçe özgünlüğünün farkına varır. Kendini gizlemeden sosyal ilişkilerini sağlamlaştırır, sıcak, samimi, dürüst ve kucaklayıcı bir tutum sergiler. Olumsuz durumlara takılmaz, çözüm

odaklı ve iyimser yaklaşır. Kendi iç dünyasında kurduğu hayaller ve ideallere takılıp kalmaktansa meydana çıkar ve kendi dünyasında gerçekten var olarak yaşamaya başlar (Acarkan, 2019, ss. 167-168, 2021, s. 112; Özdemir, 2020, s. 58). En sağlıklı halinde son derece yaratıcı, ilhamla ortaya çıkan sanat eserleri gibi özgün ürünlerle kendisini sergileyebilen biridir. Kendisini yeniler, gerekirse küllerinden yeniden doğar, tüm tecrübelerini kıymetli bir derse dönüştüren eşsiz insanlar olmuşlardır (Karabulut, 2007, s. 79).

1.2.7.4.5.2. Ortalama Seviye

Hayatı artistik ve romantik bir bakış açısıyla gören ortalama tip 4; her şeye kendi kişisel tarzını yansıtmak isteyen, özel ve özgün olmaya gereksinim duyan bir kişilik özelliği gösterir. Duygularıyla temasını kaybetmemek için her şeyi içselleştirir. Nihayetinde her şeyi kendi üzerine alınan, kolay incinen ve aşırı duyarlı biri haline gelebilir. Gittikçe kendini daha farklı, daha yabancılaşmış hissetmeye başlar ve kendini hayattan, insanlardan, yaşamaktan geri çekebilir (Acarkan, 2021, s. 112; Karabulut, 2007, s. 80). Kabuğuna çekildikçe daha hayalperest, alaycı, melankolik hale gelir. Duygu dünyası karmaşıklıştığından olumsuz durumlara karşı tepkiselleşir ve eleştiriye karşı hassas hale gelebilir (Acarkan, 2019, s. 170). Aslında endişe ettiği şey, diğerlerinin onun biricik oluşunu ve kendisini kabul ve takdir etmemesi ihtimalidir. İnsanların ilgisini test eder, mesafeli durur ki gerçekten cevherden anlayan birisi onu keşfetsin (Riso & Hudson, 2020, s. 211).

1.2.7.4.5.3. Sağlıksız Seviye

Özgün ve fark edilen bir benliği olmamasından endişelenen tip 4 sağlıksız seviyedeyken, insanları küçümseyici, aykırı, memnuniyetsiz tavırlar sergileyebilir. Başaramaması, boşa çıkan hayalleri yüzünden kendisini acımasızca eleştirir. Kendisini yeterince desteklemediğini düşündüğü kişiler de bu öfkeden nasibini alır. Adeta duygusal felce uğramış, tıkanmış hissedip depresyona girer ve büyük bir amaçsızlık ve anlamsızlık hissine kapılır. Toplumdan da giderek uzaklaşır veya çatışmaya girer. Kendini küçük görür, değersiz bulur ve artık kendisini keşfedecek ümidi dahi yoktur. Bu yüzden alkol, uyuşturucu veya çeşitli bağımlılıklara yönelir. Depresyon, duygusal çöküntü, kendine

zarar verme, intihar dahi görülmesi muhtemeldir (Acarkan, 2019, ss. 171-172, 2021, s. 112; Karabulut, 2007, s. 81).

1.2.7.4.6. Tip 4 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 4 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler,

- * “Canımın istediğini, ben istediğim zaman yaparım.”,
 - * “Beni anlamadıkları zaman duygularım kolay incinir.”,
 - * “İnsanın önce kendisine karşı dürüst olması gerektiğine inanırım.”,
 - * “Ben anlamlı, hakiki, güzel ve asil olan şeylere hayranımdır.”,
 - * “Çevremdekilerle kıyaslarsam birçok nesneye, olaya ve kişiye onlardan daha farklı bir gözle baktığımı fark ediyorum.”,
 - * “Zaman zaman hiçbir yere ait olmadığımı hissediyorum. Bu çevremdeki insanlar niye var, diye sorguluyorum.”,
 - * “Kendimi bazen acımasızca eleştiririm.”,
 - * “Aslında aradığım başka, daha derinlerde bir şey. Bunu herkes anlayamıyor.”,
 - * “Günlük hayatın bana çok sıkıcı, rutin ve anlamsız geldiği zamanlar oluyor.”,
 - * “Bazen alaycı tavırlar sergilerim.”,
 - * “Sen nasıl bu kadar kaba, ilkel ve basit olabiliyorsun diye sormak istediğim insanlar var.”,
 - * “Bana ne yapmam gerektiğini söylemeye kalkın olursa benim de isyan edesim gelir. Ya onu yapmam ya da tersini yapabilirim.”,
 - * “Mükemmel olmayan bir şeyi deneyimlersem, aslında eksik olanı bilirim.”,
 - * “Acıları anlayabilmek için dil gerekmez. Bazen derin kederi, sığ zevkler tatmaya yeğlerim.”,
 - * “Değişken bir ruh halim vardır. Bazen depresif ve melankolik olabiliyorum.”,
 - * “Başkalarının sahip olduğu şeylere imrendiğim ve eksiklik duygusu yaşadığım olur.”
- gibi şekillerde örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 103-104; Batı, 2019, s. 134).

1.2.7.4.7. Tip 4 Kaçınılmaz Sonuçlar

Tip 4 insanı; dramatize edilmiş, aşırı uçların bir arada yaşandığı, kendi kendini fethetmeye çalışan ve duygusal yönü ağır basan bir hayat yaşar. Zihinsel kaygılarından uzaklaşarak anlamlı bir hayat yaşamayı amaçlar. Onun kaçınılmaz sonu ve gelişim yolu

ruhsal değişimlerini denetleyip yavaşlatabilmesine bağlıdır. Bunun için öncelikle duygularını tanımalı ve dengeleyebilmelidir. Duygusal dengeye kavuşması için sürekli güven ortamına ihtiyaç duyar. Sürekli bir güven bulursa tamlık duygusunu tadarak; terk edilmişlik duygusundan sıyrılır, kendi benliğine olan aşırı özlemi son bulabilir ve gerçek anlamda tam olabilir (Batı, 2019, s. 139).

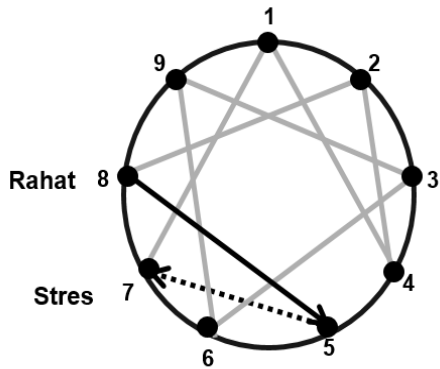
Tip 4 kendini büyük görme ve insanlardan geri çekilme hatasına düşerse; açık kimlik ve kişisel önem duygusu olmaması korkularıyla yüzleşmek zorunda kalır. Son bulmayan bir benlik arayışı, onların gerçek hayatıyla temasının kesilmesine neden olur. Kişiliği gelişemez, dünyayla kopardığı bağı sebebiyle müdahale edemediğı durumlar kişisel önem duygusuna da zarar verir. Bu durumun çözümü ve tip 4'ün kurtuluş yolu; mevcut anın ve mekanın gerçekliğini temel alarak sürekli değişen duygu durumlarını kontrol edebilmekten geçer. İnançlarını realize ederek, gerçek dünya ile ilgilenmenin kendisini de gerçekçi bir şekilde yansıtabilmesine vesile olacağını düşünmeli ki sürekli kendisinde hata bulmaktan uzaklaşabilsin. Yani özetle tip 4, kendi hayatıyla gerçekçi ve aktif bir şekilde ilgilenmelidir. Hayatla ilgili hülyalar kurmayı bırakıp, içinde olduğı hayatı yaşamalı ve duyumsamalıdır (Karabulut, 2007, ss. 85-86).

1.2.7.4.8. Tip 4 Gelişim Önerileri

- Hisler yalnızca o anla ilgili bilgiler verir. O yüzden hislerinizle aşırı ilgilenmeyin.
- Üretken ve anlamlı işler ortaya koymaya çalışarak gerçek dünyayla teması kaybetmeyin.
- İnsanların sizi anlaması hususundaki beklentilerinizi azaltın.
- Eldeki kuş daldakinden iyidir düşüncesini kabullenin. Elinizdekine değer vermeyi bilin.
- Hayal kırıklığına uğrarsanız aşırı tepkiler vermeyin, küsmeyin, kendinizi cesaretlendirin, durumu dramatize etmeyin.
- Kendinize prensipler koyun, ilkeler edinip planlı yaşayın ki öz disiplininiz ve iradeniz gelişsin.
- Hayallere dalmayı abartmayın. Özellikle dramatik, romantik hayali uzun konuşmaları bırakıp hayatın ve ilişkilerinizin tadına varmaya çalışın.

- Acılara kendinizi kaptırmayın, kendinize acıtmaktan vazgeçin. Mutsuz çocukluğunuz, hüznülmü geçmişiniz, sizi anlamayan ebeveynleriniz, başarısız ilişkileriniz siz üzüldükçe düzelmezler.
- Mutsuzluklara takılıp geleceği ihmal etmeyin. Geleceğinizi güzelleştirmeye çalışın.
- Güven duyduğunuz biriyle gerçek duygularınızı açık ederek samimane konuşmayı deneyin.
- Kendinizi diğer insanlardan ayrıcalıklı, daha hassas, daha özgün görme tuzağına düşmeyin.
- Her şeyi kişisel algılamayın. İnsanlardan şüpheniz olursa maksadını sorun.
- Eksiklere tahammül göstermeyi ve güvenmeyi öğrenin.
- Karar alırken duygu – düşünce dengesini kurmaya çalışın. İnsan salt duygudan ibaret değildir.
- Eleştiri alırsanız defansa geçmeyin, aşırı alınganlık etmeyin.
- Kendi hakkınızda negatif düşüncelerinize prim vermeyin. Başkalarına söyleyemeyeceğiniz derecede kötü şeyleri kendinize söylemeyin. Kendinizle arkadaş olun. Kendinizi siz destekleyin (Acarkan, 2021, ss. 114-115; Riso & Hudson, 2018, ss. 356-358).

1.2.7.5. Enneagram Tip 5 Araştırmacı / Gözlemci

TİP 5
Kanat Yapıları: Tip 4 / Tip 6
Rahat Hattında: Tip 8
Stres Hattında: Tip 7

şekil 11: Enneagram Tip 5

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.5.1. Tip 5 Genel Özellikleri

Her şeyi tam olarak bilmek ve anlamak isteyen tip 5 Araştırmacılar; akılcı, soyut ve kavramsal düşünebilen, mantıklı, bilgiye meraklı, yenilikçi, entelektüel ve bağımsız bir yetkinlik arayışında olan kişilerdir. Duygusal açıdan mesafeli, insanlardan kendini soyutlayan, ketum tavırları vardır. Yalnız kalmaktan rahatsızlık duymaz, hatta bazen memnun olur. İlgisini çeken konularda derinlemesine öğrenmeyi ve uzmanlaşmayı ister. Olayları ve kişileri içine girmeden objektif bir şekilde gözlemleyip analiz etmeye, anlamaya çalışır. Kendi kendine yetebilen, içe dönük, yalnız kalıp düşünmekten hoşlanan bir yapısı vardır (Acarkan, 2019, ss. 192-193, 2021, s. 33). Ayrıntılı bir şekilde planlamadan hareket etmez, dikkat çekmeyi sevmez, acelecilikten, kontrolsüz davranışlardan hoşlanmaz. İlgi alanı daha çok soyut, teorik ve felsefi alanlardır. Yapıp yaşayarak değil; düşünüp, okuyup, gözlemleyerek öğrenir (Acarkan, 2019, ss. 193-194). Bilgiyi gözlemleyerek, dijital ortamlardan edinir. Kendisini güvende hissedebilmesi ve özsaygısını koruyabilmesi için en az bir alanda uzmanlaşmaya ihtiyaç duyar ve o alanı bulunca var gücüyle ona yoğunlaşır (Güler, 2020, s. 127; Riso & Hudson, 2020, s. 234). Tip 5'in soyut düşünebilmesi, mantık odaklılığı, analitik bakış sahibi olması, derin düşünen, meraklı, uzmanlaşmayı seven yapısı, kendi kendine yetebilmesi, objektif oluşu, dahil olmadan gözlem yapabilme yeteneği, serinkanlılığı, bilgi öğrenmeyi sevmesi, ayrıntılı analiz kabiliyeti, bütüne hakim olma çabası, baskılardan etkilenmeden değerlendirmeler yapabilmesi olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2019, s. 196, 2021, s. 120; Keskin, 2020, s. 68; Özdemir, 2020, s. 63).

Kibirli, eleştirel, ukala ve şüpheli davranışları, duygusal bağ kurmaktan çekinmesi ve duygularını göstermemesi, empati yeteneğinin zayıf olması, soğuk, mesafeli, ketum olması ve kendini insanlara kapatması, paylaşımdan kaçınan ve kendini izole eden tavırları, aşırı akılcılığı, tecrübe ve bilgilerini herkesle paylaşmaya açık olmaması, yetersiz, eksik ve zayıf yönlerini gizleme çabası tip 5 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken davranışlardır (Acarkan, 2019, s. 196, 2021, s. 120; Keskin, 2020, s. 68; Özdemir, 2020, s. 63).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Tip 5 insanının en temel arzusu güçlü, yetenekli, yeterli ve uzman olmaktır. Her şeyi bilip anlayabilmek ister. Kendi kendine yetebilen bir insan olmayı arzular (Acarkan, 2021, s. 120; Batı, 2019, s. 155; Özdemir, 2020, s. 63). Bu nedenle araştırarak keşfettiği şeyler, hayata dair tutarlı ve yeni bilgiler edinmek, kendisiyle baş başa kalarak okuyup, düşünüp, çalışabildiği ortamlar, düşüncelerinin doğru olduğunu kanıtlayabilmek tip 5 için motivasyon kaynağı olur (Acarkan, 2021, s. 121; Özdemir, 2020, s. 64).

Tip 5'in en temel korkusu bilgisiz, yeteneksiz, çaresiz ve başkasına muhtaç biri olmaktır. Başkalarına faydasının olmaması onu korkutur. Derinlemesine öğrenip uzmanlaştığı bir alanda mühim bir eksikliğini fark etmek onu rahatsız eder (Acarkan, 2021, s. 120; Batı, 2019, s. 155; Özdemir, 2020, s. 64). Kişisel alanına müdahale edilmesi, yetersizlik ve bilgisizlik duygusu yaşaması, kendisinden beklentide olunması, düşündüklerinin anlamsız bulunması tip 5 insanını rahatsız ederek motivasyonunu azaltır (Acarkan, 2021, s. 121; Özdemir, 2020, s. 64).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Tip 5'in olumsuzluklardan sıyrılabilme için başvurduğu savunma mekanizmalarından ilki yansıtmadır. Yaşadıklarını, duygularını, ihtiyaçlarını dışarıya yansıtarak; dışarıdan kendisine yansıtıyormuş gibi algılama yönelimi taşımaktadır. Yer değiştirme de başvurduğu savunma mekanizmalarından bir diğeridir. Özünün kabul edemeyeceği, bunalacağı ve tartışmaya sebep olabilecek bir dürtüyü; asıl yönelteceği nesne veya kişi yerine başkasına yönelterek üzerindeki baskıyı azaltmaya çalışmaktadır. Tip 5'in üçüncü savunma mekanizması soyutlanma, izolasyondur. Adeta insanlardan bağımsızlık kazanır, ihtiyaçlarının onlar tarafından yönlendirilmesine ve duygularının onlar tarafından etkilenmesine karşı koyar (Batı, 2019, s. 156).

1.2.7.5.2. Tip 5 Çocukluk Çağı Özellikleri

Tip 5 çocuğu ebeveynleriyle çelişkili ilişkiler geliştirir. İkisiyle de özdeşleşir, bu roller birbirini adeta etkisizleştirir ve ailesinin ihtiyaçları altında ezildiğini ve bunalıldığını hissetmesine yol açar. Ailesine bir şekilde katkıda bulunmayı, oraya ait olmayı, kendine bir yer edinebilmeyi ve doldurabileceği bir boşluğun olmasını ister (Riso & Hudson, 2018, s. 104). Aslında içten içe, derinlerde, bilinç seviyesinde fark edemediği reddedilmişlik duyguları yaşar. Bu sebeple kendine bir yer arar. Devam ettirmesi gereken

ilişkilerine, kendine görev edindiği alanda yeterince uzmanlaşana kadar vakit ayırıp ilgilenemeyeceğini düşünmektedir (Karabulut, 2007, s. 92). Bu çocuk kendisine özel bir alan arayan sessiz bir çocuktur. Özel ilgi alanı neyse ona yoğunlaşır. Bazen bir masa oyunu, bazen kitaplar, bazen kimya seti, bazen hayvanlar ilgi alanı olabilir. Ailesi ve insanların beklentileri yerine kendi istedikleriyle uğraşmak ister ve onlardan uzaklaşarak yalnız kalmayı tercih eder (Riso & Hudson, 2020, ss. 235-236).

Tip 5 çocuğu ilk andan itibaren “neden” sorusuyla hayatı keşfedip anlamlandırmaya çalışır (Özdemir, 2020, s. 102). Bilmek istediği konu hakkında tüm ayrıntıları merak edip araştırır. İstemediklerine ise adeta kör, sağır, dilsiz olurlar. İğneleyici ve alaycı bir mizah anlayışı vardır. Duygusallık, temas, içli dışlı olmak kesinlikle bu çocuklara göre değildir. Kendisi hakkında konuşulmasını istemez, duygusal durumları ve arkadaşlıkları çok yorucu bulur, çok az sayıda arkadaşı olur. Onlar fiziki değilse de zihni yeteneklerinin üstünlüğünün farkındadır. Kendilerini üstün ve akıllı görürler. Risk almak istemez, kolay harekete geçemez, sessiz, çekingen, korkak görünür. Kavga, çatışmadan da hoşlanmaz ve bunlardan kaçır. Genelde sevdiği oyunlar satranç, bulmaca, problem çözme gibi zihni beceri gerektiren zekasını gösterebileceği oyunlardır (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 95-99).

1.2.7.5.3. Tip 5’in Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 5 Araştırmacı/Gözlemciler; ya tip 4 Özgün/Bireyci veya tip 6 Sorgulayanların özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “5K4” veya “5K6” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.5.3.1. Tip 5 Kanat Etkisini Tip 4 Özgünlerden Alırsa (5K4)

Tip 5 kanat etkisini Özgünlerden alırsa; ana yapıdaki soğuk, mesafeli duruş yerine daha sıcakkanlı ve sosyal ilişkilere istekli bir görünümü olacaktır. Sempatik ve samimi tavırları vardır. Soyut düşünme becerilerine duygusal beceriler de eklenir ve bu durum empati yeteneklerini geliştirmekte fayda sağlar. Ana yapısından gelen merak, gözlem, araştırma ve kanat etkisinden gelen kendini arama, özgün olma isteği birleşir. Kanadıyla dengede olurlarsa hem bilgi hem duygu alanında yetkin duruma gelir. Keşfetmek ve kendisine ait güvenli bir alanda olmak ister. Sanatı sever, hayal gücünü etkin kullanır (Özdemir, 2020, s. 67; Riso & Hudson, 2020, s. 238). İnsanlarla iletişim kurmaya, kendisini ifade etmeye

daha çok ihtiyaç duyar ve daha paylaşımcı olur. Özellikle yakın çevreyle samimi, içten bağlar kurar ve onlarla birlikte olmaktan, duygusal paylaşımlardan memnuniyet duyar (Acarkan, 2021, s. 119; Özdemir, 2020, s. 67). Kanat etkisinden gelen kendisini farklı hissetme ve anlaşılamadığını düşünme gibi zaman zaman olumsuzluk da oluşturabilecek tavırlar içine girmesi de muhtemeldir. Örneğin topluma ve değerlerine karşı güçlü bir muhalif olabilir. Sağlıksız seviyede kendini yabancı görme hissine kapılabilir ve insanlarla iletişim kurmak yerine kendini geri çektiği tepkisel davranışlar sergileyebilir (Acarkan, 2019, s. 202).

1.2.7.5.3.2. Tip 5 Kanat Etkisini Tip 6 Sorgulayanlardan Alırsa (5K6)

Tip 5 Araştırmacı, kanat yapısını Sorgulayanlardan alırsa; ketum, mesafeli, şüpheli davranışlar sergileyebilir. Gözlemlene ve araştırma davranışları daha aktif, eyleme geçebilme yetenekleri daha pasif hale gelir (Özdemir, 2020, s. 67). Güven konusuna çok önem verir, yakınlarına bağlıdır ama yine de şüphe duyacak hareketler görmemesi gerekir. Güveni kırılırsa öfke ve tepki göstermez, meydan okuyup çatışmaya girmez. Hayal kırıklığı, şüphe yaşayınca daha da mesafeli olur ve soğuk davranarak dışlayıcı bir tavır sergiler. Duygularını dışarıya yansıtmaktan kaçınır (Acarkan, 2021, s. 119). Kanat etkisiyle kendisi hakkında söylenecekleri daha fazla umursar. Davranışları gözlemler, sorgular ve insanların hareketlerinde kendisine göre gizli manalar arar. Kimsenin onu kötü ve olumsuz bir şekilde değerlendirmesini istemez. Kendisine dair algısı çabuk bozulur, kendinden şüphe edip yeteneklerini sorgular (Acarkan, 2019, s. 202). Duygular karşısında aşırı derecede ölçülü ve ketum davranan bu tip, bir sorunu çözmeye çalışırken detaylı bir şekilde analiz edip sorunun kaynağını anlamaya çalışır. Disiplinli, uzlaşmacı ve ısrarcı davranışlar gösterebilir (Riso & Hudson, 2020, s. 238).

1.2.7.5.4. Tip 5 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 5 insanı yapısı gereği mantık odaklı, objektif, derin düşünen, gözlemci, serinkanlı, kendine yetmeye çalışan, öğrenmeyi ve bilgiyi seven biridir. Rahatladığı zaman tip 8'in olumlu özelliklerini gösterir ve aktif, cesur, dışa dönük, yönlendirici, konuşkan, kendine güvenen bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 7'nin olumsuz özelliklerini göstererek; tepkisel, dağınık, boş takılan, kontrolsüz, yüzeysel, dürtüsel ve manipülatif biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 124).

1.2.7.5.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak, bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 5 rahatlayınca tip 8'in olumlu özelliklerini gösterir. Bilgisi ve yetkinliği konusunda farkındalığı ona özgüven verir. Özgüveni sayesinde daha konuşkan, aktif, dışa dönük, girişken, rahat, güvenli davranır ve bildiklerini çekinmeden rahatça konuşarak düşüncelerini söyler (Acarkan, 2019, ss. 210-211; Özdemir, 2020, s. 66). Gereksiz ve lüzumsuz işlerle ilgilenmez, faydalı ve kullanılabilir bilgiye odaklanır. Tip 8'in olumlu özelliklerini göstermesi ona daha cesur ve çabuk harekete geçen bir davranış özelliği katar. Bildiği şeylerde öncüdür, risk alır, motive eder. Buyurgan, güçlü, kendine güvenli davranır (Acarkan, 2021, s. 123; Özdemir, 2020, s. 66).

1.2.7.5.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 5 stres hattındayken tip 7'nin olumsuz özelliklerini gösterir. Ana yapısı gereği objektif, mantıklı düşünen, ayrıntılı inceleme yapabilen bir karaktere sahipken; stres durumunda tam tersine yüzeysel, amaçsız, subjektif, basit işler ve düşüncelerle ilgilenen biri olur. En büyük problemi odaklanma güçlüğü çekmesidir. Stresli zihnini rahatlatılabilme amacıyla düşünmeden yapılabilecek oyun, etkinlik, sinema vs. etkinliklerle vakit geçirir. Amaçsızca hareket eder, pratik zekasını zaman zaman insanları manipüle etmek için kullanabilir, umursamaz davranır, muzip tavırlarla önemli meseleleri önemsiz görmeye ve göstermeye çalışır (Acarkan, 2021, s. 122; Özdemir, 2020, ss. 66-67; Riso & Hudson, 2020, s. 252).

1.2.7.5.5. Tip 5 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.5.5.1. Sağlıklı Seviye

Sağlıklı durumdayken bulunduğu ortamdaki soyutlanmadan kendinden emin bir şekilde hareket edebilir. Her şeyi derinlemesine gözlemler, analiz edip araştırır. İnsanlarla rekabet etme hissine kapılmadan araştırma yaparak yeni yöntemler ve fikirler arar. Uzun süre odaklanıp çalışabilir ve böylece orijinal işlere imza atabilir (Acarkan, 2019, s. 203; Riso & Hudson, 2020, s. 241). Sağlıklı seviyede samimi, sıcak, açık ve rahat sosyal ilişkilere sahiptir. İnsanları sakince ve anlamaya çalışarak dinler. Kendisinden farklı da olsalar onları hissetmeye çalışır, asıl anlatılmak istenenle ilgili gözlemler yapar. Aktif olarak katılmaya çalıştığı aktivitelerde etrafındaki insanların da duygusal beklentilerine ve iletişim ihtiyaçlarına önem vermeyi öğrenir, duyarlı davranır (Acarkan, 2021, ss. 124-125; Özdemir, 2020, s. 65).

1.2.7.5.5.2. Ortalama Seviye

Vaktinin çoğunu odaklandığı birkaç ilgi alanına ayıran ve hayatın geri kalan kısmını ihmal etmeye meyilli olan ortalama tip 5; uzmanlaşmayı önemser. Bilgi edinmeye ve gelişmeye önem verir. Fikirleri çoktur ancak onları eyleme geçirecek cesareti bulamayabilir. Çünkü harekete geçmeden önce her şeyi en ince ayrıntısına kadar hesaplamak ve uzmanlaşmak ister. Bir sorun olduğunda onu çözebilecek bilgi ve yeteneğe sahip olduğunu düşünmeden harekete geçemez (Acarkan, 2019, s. 204; Karabulut, 2007, s. 89). Kaynak toplama, hesap yapma, soyutlama, teknik kazanım, uzmanlaşma çabaları arttıkça karmaşık fikirleri onu hayal ürünü bir dünyaya sokabilir ve duygusal olarak gerçek hayattan uzaklaşabilir. Ayrıntılara o kadar boğulmuştur ki sanki ağaçlara bakmaktan ormanı göremez duruma gelmişlerdir. Olaylara geniş bir perspektiften bakamaması ve duygusal müdahalelere tahammülsüzlüğü sebebiyle saldırganlaşabilir (Karabulut, 2007, s. 90). Kendi kendisine yetmeye çabalar, çünkü insanlara ihtiyaç duydukça projelerinden uzaklaşacağından korkar ve asgari iletişim prensibini benimser. İnsanlarla iletişim kurmak ve aynı çevrede yaşamak zorunda olduğunu bildiğinden irtibatını koparmaz. Duygusal tutumlara katlanmaya çalışır, duygusal beklenti ve ihtiyaçlara duyarlı olmaya kendisini zorlar (Acarkan, 2021, s. 125; Özdemir, 2020, s. 66; Riso & Hudson, 2020, s. 241).

1.2.7.5.5.3. Sağlıksız Seviye

Tüm sosyal ve fiziksel bağlantıları reddedip küçümsediği sağlıksız seviyede tip 5; düşünmesine engel olarak gördüğü her şeyden ve herkesten uzaklaşmak ister. Aslında içten içe yaşadığı faydasız, yeteneksiz, desteksiz olma korkusu onları bu duruma getirir. Korkularıyla başa çıkabilmek için o da diğerlerini yok sayar, bilgisiz görür, alay eder, küçümser. Kendisini anlamayan ve yargılayan diğer insanlara kızgındır. Bilginin önemsenmediği ve kıymet verilmediği bir dünyada yaşadığını düşünür. Kendisinin bunlara çok kıymet veriyor olması dolayısıyla onun da önemsizleştiğini zanneder ve kendini tamamen kapatır, insanlardan uzaklaşır, ketum ve mesafeli tavırları artar (Acarkan, 2019, s. 205, 2021, s. 125; Özdemir, 2020, s. 66). Kendisini güvende hissedebilmek için duyguları yok sayar, kabuğuna çekilir, insanlarla tüm bağını keser, temel ihtiyaçlarından başka hiçbirşeyle ilgilenmez (Riso & Hudson, 2020, s. 241).

1.2.7.5.6. Tip 5 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 5 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler,

- * “Her şeyi detaylıca düşünür, bilir, analiz eder; sonra eyleme geçerim.”,
- * “Bir şeyi elde etmek istersem aklıma takılanları detaylıca inceler ve sonuca ulaşıyorum.”,
- * “Duyguları ve insanlardaki hızlı duygusal değişimleri algılayamıyorum. Bunlardan uzak durmanın benim için en iyisi olduğunu düşünüyorum.”,
- * “Duygularımı paylaşmak benim için çok zor bir eylemdir. İnsanları gözlemler, anlamaya çalışırım. Ama ben anlatamam, mümkün olduğunca insanlardan uzak dururum.”,
- * “Kendi içine kapalı, güçlü, büyük bir kale gibiyimdir. İnsanlara kısa süreliğine katıldığım olur ama ben ihtiyaçlarımı ve eksikliklerini açık eden biri değilim.”,
- * “Duygularımın açıkça görünür olması beni çok ürkütür. Ben onları sadece yalnızken göstermeyi seviyorum.”,
- * “Zaman zaman kendime dışarıdan bir gözle bakarım. Hatta kendime bile yabancı gibi davrandığım anlar olur.”, “Akılcı, soğukkanlı, rasyonel, objektif ve duygulardan bağımsız bir yaşam tarzım var.”,
- * “Güvenlik duygumun bozulmaması ve incinmemek için görünmez kalarak kendimi korumaya çalışıyorum.”,

* “Analitik yeteneğime güvenirim. Akılcı, mantıklı davranarak bir şeyi tamamıyla anlayana kadar vazgeçmem. Büyük resmi görüp anlayana kadar karar almam, harekete geçmem.” gibi cümlelerle örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, s. 118; Batı, 2019, s. 152).

1.2.7.5.7. Tip 5 Kaçınılmaz Sonuçlar

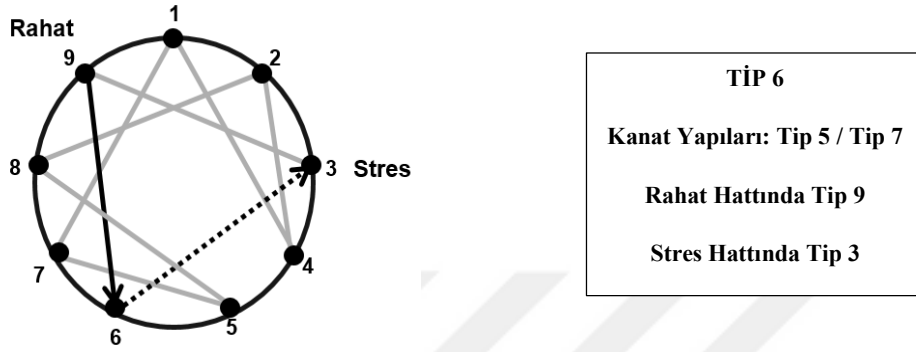
Tip 5 kendisine kaleler inşa eden, hissetmekten korkan, duygusal tüm bağılıklarını azaltmayı amaçlayan oldukça kişisel bir tiptir. İncinmekten öylesine korkar ki dışarıdakilerden saklanabilmek için kendini ulaşmak istediği hedefler kalesine kapatır. Kendi kendisiyle savaşında objektif bilgi kazanmak peşinde koşması onun kaçınılmaz sonudur. Kendisini ve diğerlerini böylece anlamaya çabalar. Bir diğer kaçınılmaz son da yaşanan sıkıntı ve olumsuzluklardan sıyrılabilmek için insanlardan kaçarak antisosyal olmasıdır. Hissetmemek için bedeninden uzaklaşır ve zihnine sığınır (Batı, 2019, ss. 157-158). Bu durum onun paylaşım yapmayan, kendini gizleyen, ketum bir kimliğe sahip olmasına sebep olur. Kendi zihninde, iç dünyasında; kendini kaybetme, gerçeğe teması tamamen yitirme riskiyle karşılaşabilecektir. Kendisiyle ve dünyayla kopan bağı onu güvensiz, işlevsiz ve yapıp etme becerilerinden aciz bırakacaktır (Batı, 2019, s. 158; Karabulut, 2007, s. 95).

1.2.7.5.8. Tip 5 Gelişim Önerileri

- Duygu ve düşüncelerinizi insanlarla daha açık ve net bir şekilde konuşabilmelisiniz.
- Zihninizdekileri dışarıya açma ve iletişim kurma konusunda cesur ve özgüvenli olmalısınız. Salt düşünsel mecrada değil, eyleme geçmekte de kendinizi gösterebilmelisiniz. Fikirlerinizi ortaya atarken çekinip kaçınmamalısınız.
- Kendinizi insanlardan soyutlayıp izole etmemelisiniz. Kibirli, provokatif, ukala ve her şeyi bilen kişi olduğunuz inancına kapılmamalısınız.
- Yoğun, gergin ve karmaşık ruh halinizden sıyrılabilmek için spor veya manevi yönelimli aktiviteler fayda sağlayabilir.
- Daha az yalnız kalıp daha çok işbirliğine açık olmalısınız. Çatışmadan kaçma isteğinizle sessizliğe gömülmeğe bazen çatışmaların da var olabileceğini kabullenin.
- Çatışma yaşanıp problemler baş gösterince diğerlerinin davranışından daha çok kendinizin davranışlarını inceleyip anlamak gerekir.

- Sadece beyin insanı değil kalbiyle de yaşayan ve hisseden bir insan olun. Başkalarının bakış açısını anlayabilmek ve onlara karşı şefkat hissedebilmek için neler yapmanız gerektiğini düşünün (Acarkan, 2021, s. 127; Riso & Hudson, 2018, ss. 359-361).

1.2.7.6. Enneagram Tip 6 Sorgulayan / Sadık

Şekil 12: Enneagram Tip 6

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.6.1. Tip 6 Genel Özellikleri

Daima sığınacağı güvenli bir liman arayışında olan tip 6 Sorgulayanlar, her şeyi öğrenmek ve olası olumsuzluklar karşısında gerekeni yapabilecek yetkinliğe ulaşmak isteyen bir karaktere sahiptir (Acarkan, 2019, s. 218). Tedbirli, meraklı, temkinli ve sorgulayıcı tavırları kendini güvende ve emniyette hissedebilmek içindir. Gerçekten güvenip sarılabileceği birini bulursa sadık, kucaklayıcı, kendini adayan, güvenilir biridir. Ancak şüpheye düşerse veya birisi ona imalarda bulunursa kendini hemen geri çekip tüm potansiyel riskleri gözden geçirir ve yaşananları sorgular. Kararlarında akıllı ve mantıklı davranmaya özen gösterir. Tüm ihtimalleri hesaplayıp tedbirli ve hazırlıklı olmak istemesi karar alma süresini uzatır. En nefret ettiği şeyler arasında bilinmezlikler ve belirsizlikler vardır. Zorluklarla baş edebilmekte güven verici, destekleyici bulduğu ilişkileri korumaya çalışır. Böylesi bir ilişkide sadık ve uyumlu davranır. Kendisi zorlandığı zamanlarda ona rehber olacak ve destekleyecek birini bulursa ona güvenip sadık olur (Acarkan, 2019, ss. 218-221, 2021, ss. 129-130; Riso & Hudson, 2020, s. 261). Yaşadığı bir olayda hangi etki daha baskınsa ona göre şekil alıp farklılaşan tepkiler gösterir. Bu durum kendi içsel rehberliğine kavuşana kadar sürecektir. Hem zayıf hem

güçlü, hem cesur hem korkak, hem huysuz hem yumuşak başlı, hem güvenen hem sorgulayandır (Riso & Hudson, 2020, s. 263). Bu hali onun diğer enneagram tipleriyle karıştırılıp anlaşılmasını zorlaştıran bir etkidir (Acarkan, 2019, s. 221).

Tip 6'nın temkinli, tedbirli davranarak tehlikeden kaçan tarzı, sorgulayıcı, ölçülü ve kontrollü yapısı, tüm ihtimalleri düşünerek olayların iç yüzünü ve ayrıntılarını merak etmesi, karşılıklı sorumluluklara duyarlılığı, güven ve emniyeti önceleme, güvenilir, sakin, bağlı, ilgi çekici, mesafeyi koruyan ve ne yapacağını bilen halleri olumlu özellikleri arasında sayılabilir (Acarkan, 2019, s. 223, 2021, s. 133; Keskin, 2020, s. 73; Özdemir, 2020, s. 69).

Kolay güvenmeyip olaylara şüpheci ve kötümser yaklaşması, çabuk endişelenip kuşku ve kaygı yaşaması, kendinden emin olamaması, özgüven konusundaki eksikleri, korkak, aşırı tedbirli, karamsar ve gelecek kaygısı içinde huzursuz bir hayat yaşaması, güvence ve destek arayışında olması, sürekli şikayetlenen, suçu dışarıda arayan, muhalif ve tepkisel tavırları, risk almaya çekinen kararsız halleri ve geçmişi unutamaması tip 6 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken özelliklerdir (Acarkan, 2019, s. 223, 2021, s. 133; Keskin, 2020, s. 73; Özdemir, 2020, s. 69).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Kendisine destek olacak güvenilir ve bilgili bir rehber, yetenekli, becerikli ve kararlı olmak, ne yapacağını bilen özgüvenli biri olmak tip 6'nın en temel arzuları olarak sıralanabilir (Acarkan, 2021, s. 132; Batı, 2019, s. 177; Özdemir, 2020, s. 69). Bu sebeple kendisini yargılamayan, destekleyen insanların varlığı, istediklerini yapabilecek imkan ve yeterliğinin olması, güvenip dayanabileceği bir akıl hocasının varlığı, yaptığı işlerde tüm sürecin planladığı ve tahmin ettiği gibi gerçekleşmesi tip 6'nın heyecanını arttırarak; ona motivasyon kaynağı olur (Acarkan, 2021, s. 133; Özdemir, 2020, s. 70).

Yeteneklerinin sınırlı olması, yararsız ve çaresiz olmak, güvenilebileceği bir rehberden mahrum kalmak, kendisine yalan söylenmesi, zarar görmek, güven duyduğu kişilerden darbe yemek ise tip 6 için korku kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 133; Batı, 2019, s. 176; Özdemir, 2020, s. 70). İşlerini zamanında teslim edememe riskiyle karşılaşır, yetersiz olduğunu düşünürse ve belirsizlikler baş gösterirse, eleştiriye ve yargılanmaya maruz kalırsa, hayatla baş edebilecek güç ve yeterliğe sahip olmadığını düşünürse tip 6 son

derece rahatsız olur ve motivasyonunu yitirir (Acarkan, 2021, s. 133; Özdemir, 2020, s. 70).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Tip 6'nın en çok başvurduğu savunma mekanizmaları özdeşleşme, yer değiştirme ve yansıtmadır. Her birey gibi kendine bir tanım arayan tip 6 özdeşleşmeyi kullanır. Çoğunlukla da mazlumlarla özdeşleşerek onları desteklemek ister. Bir diğer savunma mekanizması olan yer değiştirmede; kendi sınırını aşan olumsuz durumlara tepkisini, gücünün yettiği başka şekilde ifade eder. Benliğinin kabul edemediği olumsuz durumları diğer insanlara yüklediği bir diğer savunma mekanizması da yansıtmadır. Örneğin kızıp öfkelenen ve saldırganlık tavırları sergileyen bir tip 6, yansıtmaya savunma mekanizmasını kullanırsa; "Ben doğru ve güvenilir olduğum için bana kızıp böyle yapıyorlar." şeklinde düşünebilir (Batı, 2019, s. 177).

1.2.7.6.2. Tip 6 Çocukluk Çağı Özellikleri

Tip 6 çocuğunun en önemli özelliklerinden biri otoriteyi sorgulamasıdır. Otoriteyle ikircikli ve kararsız bir ilişkisi vardır. Annesi, babası, öğretmeni fark etmez; o sorgular ve kendisine hatalı davranıldığını düşünür. Halbuki bir yandan özgüven kazanabilmek, dünyayı öğrenebilmek için bu otoritelere ihtiyaç duyar. İhtiyaçları karşılanamazsa dünya ile ilgili endişeler, kuşklar, bağımsız davranabilmekle ilgili problemler ortaya çıkmaya başlar (Batı, 2019, s. 171; Karabulut, 2007, ss. 103-104; Riso & Hudson, 2018, s. 111). Aslında bu çocuk savunmasız, sığınacak liman arayan, dünyadan korkan bir çocuktur. Utanacağı şeylerden kaçınır, destek, onay, rehberlik arar. Strese kapılınca her şeyden ve kendi yeteneklerinden de şüpheye düşer. Zayıf olduğunu hissedince hakkında kararsız olduğu otoriteyi kabullenmeye karar verir (Batı, 2019, s. 172).

Tip 6 çocuğu sakin, çekingen, uyumlu, tertipli, titiz çocuklardır. Özgüven konusunda sıkıntı yaşayabilir, desteğe ihtiyaç duyar. Ortaya atılıp kendini göstermez, gizlenir, göze batmamaya çalışır. Dersini düzenli takip eder, dikkatle dinler. En ufak bir konuyu bile kaçırırsa tedirgin olur ve o konudaki bilgisinden şüphe duyar hale gelir. Kendisini koruyup destek olacak, güvenilir bir otorite ister. O kesinlikle güvenilir, sadık biridir. Karşısındaki de öyle olmalıdır. En ufak bir şüphe duyarsa; karşısındaki otorite güçlü, bilgili ancak güvenilir değilse uyumlu ve itaatkar tavırlarının yerini muhalefet alır. Sorgular, itiraz

eder, mesafe koyar. Bu çocuklar kendisine değer verilmesinden ve kabul görmekten hoşlanır. Ancak abartılı sevgiler ve pohpohlamalar yine onları kuşkulandırır. Ebeveynlerine veya otoriteye karşı bağımlı sayılabilecek bir ilişki tarzı geliştirir. Korunma, emniyet hissi, desteklenmeye duyduğu ihtiyaç; ebeveynini memnun etmeye çalışan, onların fikirlerini almak isteyen ve son sözü onlara bırakan bir davranış tarzı geliştirmesine sebep olur (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 106-111).

1.2.7.6.3. Tip 6'nın Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 6 Sorgulayan/Sadıklar; ya tip 5 Araştırmacı/Gözlemci veya tip 7 Maceracıların özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “6K5” veya “6K7” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.6.3.1. Tip 6 Kanat Etkisini Tip 5 Araştırmacılardan Alırsa (6K5)

Tip 6 kanat etkisini Araştırmacılardan alırsa, zaten ana yapıda bulunan içe dönük tavırları perçinlenir. Daha fazla içine çekilir, kendi fikirleri içinde yaşamaya başlar. Kanat etkisiyle daha bağımsız ve ciddidir, başkalarına ve onaylarına çok daha az ihtiyaç duyar (Özdemir, 2020, s. 73; Riso & Hudson, 2020, s. 265). Akılcı, kontrolcü, kurallara önem veren, sistemli çalışan ve yapacaklarına kolayca odaklanabilen bir yapıya sahiptir. Sosyolog, analist, öğretmen ve kanaat önderleri gibi alanlarda uzmanlaşabilir. İlişkilerinde de kontrolü elden bırakmaz, olayları tüm detaylarıyla irdeler. İnsanlara karşı daha ketum, şüphelidir. Bundan ötürü bilgi ve yardım taleplerine de güvenmekte zorlanır. Giderek sadece kendi bildiğini okuyan ve kendi fikirlerine güvenen biri olur. Sağlıksız seviyelere gittikçe agresif, tehditkar olur. Güvenliğini tehdit ettiğini düşündüğü şeyleri eleştirir, suçlar, günah keçisi ilan eder (Acarkan, 2021, s. 132; Özdemir, 2020, s. 73; Riso & Hudson, 2020, s. 265).

1.2.7.6.3.2. Tip 6 Kanat Etkisini Tip 7 Maceracılardan Alırsa (6K7)

Tip 6 kanat etkisini Maceracılardan alırsa, ana yapıya zıtlıklar dahil olmuş olur. Kanat yapısı daha arkadaş canlısı, daha sosyal, canlı, neşeli, konuşkan, dışa dönük, yeni deneyimlere açık bir özellik katar. İçinde olduğu grupta kabullenilmek ve hoş vakit geçirmek ister. Sosyalleştikçe kendine olan güveni artar ve duyduğu güvensizlik yavaş

yavaş güven duygusuna yerini bırakabilir (Acarkan, 2019, s. 229, 2021, s. 131; Özdemir, 2020, s. 73). Ana yapısında tedbirlik, temkinli davranışlar varken; kanat yapısından gelen spontane, anlık davranışlar aslında birbirinden tamamen zıt özelliklerdir. Bunun gerilimini içten içe yaşarlar. Ama tip 6'nın olumsuz olabilecek özelliklerinden sıyrılmasına tip 7'nin bu farklılıkları yardımcı olabilir. Örneğin arkadaş canlısı bir yapıdadır ama çok belirgin bir şekilde de şüphelidir. Anlık ve düşünmeden sözler söyleyebilir ama hemen ardından ölçülü ve tedbirli davranma isteği onu yaptığına pişman eder. Titiz, disiplinli bir zihin, düzenli bir masada çalışmayı seven ana yapı ile dağınık bir zihin ve çoğu kez dağınık bir masaya sahip olacak olan tip 7 kanadı çatışmasında; düzeni sevip düzenli olmak isterken kendisini dağınık ve bu durumla baş edemez halde bulabilir. Bu sebeple kendi içinde çoğu kez çatışma yaşayabilir (Özdemir, 2020, ss. 73-74; Riso & Hudson, 2020, s. 266). Rahatladığı durumlarda neşeli, spontan, keyif verici etkinliklerle uğraşan biri olur. Güven duymadığı ve rahatsız olduğu durumlarda ise öfkeli ve tepkisel davranışlar sergileyebilir. Yanlış olduğunu düşündüğü konularda muhalefet edip fikrini söylemeye ihtiyaç duyar (Acarkan, 2021, ss. 131-132).

1.2.7.6.4. Tip 6 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 6 insanı yapısı gereği temkinli, sorgulayıcı, ölçülü, kontrollü, kolay güvenmeyen, tedbirli biridir. Rahatladığı zaman tip 9'un olumlu özelliklerini gösterir ve iyimser, uyumlu, kaygısız, sakin, huzurlu, akışına bırakan, rahat bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 3'ün olumsuz özelliklerini göstererek; suçlayıcı, çatışmacı, kibirli, tepkisel, saldırgan, küçümseyici, merhametsiz, gergin ve bencil biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 136).

1.2.7.6.4.1. Rahat Hattı

Kişilerin motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşması, bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 6 rahatlayınca tip 9'un olumlu özelliklerini göstermeye başlar. Kontrolcülüğünden ve aşırıya kaçan tedbirciliğinden uzaklaşır. Sakin, huzurlu, iyimser, sorunlar karşısında olumlu ve çözüm odaklı bir insan olur. Sürekli düşünen ve her ihtimali hesaplamaya çalışan zihni sakinler ve gerçekten içinde olduğu anı yaşamaya başlayabilir. Kararsızlığı, aşırı tepkileri azalır, insanlara güvenebilmeye başlar. Endişeleri azaldığı

için, çok daha cömert, huzurlu, rahat davranır. Çevresiyle iletişimi de pozitif bir hal alır. Bütünleşmiş, hesapsız, uyumlu, fedakar ve rahatlatıcı sosyal ilişkiler kurabilen biri olur (Acarkan, 2019, s. 240, 2021, s. 137).

1.2.7.6.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 6 stres hattındayken, tip 3'ün olumsuz özelliklerini göstererek öfkeli, gergin, uyumsuz, düşmanca tavırlar sergileyen birine dönüşür. Sadece kendi çıkarını düşünen bencil, saldırgan, hırçın, hırslı, intikam almak isteyen tavırlar sergiler. Her şeyi kendini haklı gösterecek şekilde yorumlar, objektiflikten uzaklaşır, gerekirse ahlaki değerleri de hiçe sayarak yalan ve hileye de başvurabilir. Hesapçı ve çıkarıcı davranışları vardır. Kabul gören giyim tarzı, jest, tutumlar, doğru görünimleri elde etmeye çalışarak imaj düşkünü olmaya başlar. Aslında içten içe yaşadığı değersizlik duygularını bastırır, zihnen sürekli düşmanlardan gelebilecek tehlikelere hazır olmaya çalışır, bazen de kendini yüceltmek ve yeteneklerini abartmakla sahte bir iyilik ve cesaret portresi çizmeye çalışır (Acarkan, 2019, s. 239, 2021, s. 135; Karabulut, 2007, s. 102; Riso & Hudson, 2020, s. 280).

1.2.7.6.5. Tip 6 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.6.5.1. Sağlıklı Seviye

Tip 6 sağlıklı seviyede iken içindeki kendi rehberliği keşfetmiş, hayata pozitif bakabilen, çözüm odaklı, bağımsız, kendi kendine yetebilen bir bireydir. Başkalarına muhtaç olmadan kendini güven içinde hissetmektedir. Ölçülü, dengeli, öz disiplini yüksek, sadık, kendini adayan, dost canlısı, şefkatli, şakacı, güvenilir ve verdiği sözlere sadık kişilerdir (Acarkan, 2019, s. 230, 2021, s. 138; Karabulut, 2007, s. 99). Bu kadar güzel özellik

insanlarda oldukça olumlu duygusal tepkilere sebep olur. İnsanlar sağlıklı seviyedeki tip 6'ya minnettarlık duygusu besler, güven duyar, yakınlık hisseder ve onu desteklemeye çalışır. Artık sürekli tedirgin biri değil dinginliği yakalamış biridir (Özdemir, 2020, s. 71). Kendi kendisine yetiyor olması onu cesur ve özgüvenli kılar. Disiplinli, becerikli, korkusuz bir liderdir. Tahminleri ve öngörülleri oldukça isabetli, eylemlerinde kararlıdır (Riso & Hudson, 2020, s. 269). Belirsizlikler artık onun için sürecin içinde ortaya çıkabilecek olağan bir durumdur. Pratik davranır, çözüm üretir, adeta onlar dava adamıdır, adanmıştır. İnsanların kendisi hakkındaki düşünceleri onu fazla düşündürmez. Hala sorgulayıcı ve şüpheli olsa da olumsuz durumlar karşısında daha toleranslı ve affedici davranabilir (Acarkan, 2019, s. 230, 2021, s. 138; Karabulut, 2007, s. 99).

1.2.7.6.5.2. Ortalama Seviye

Tip 6 ortalama seviyedeysen kendisiyle ve hayatla mücadelede olduğu hissiyle yaşar. Hayatla başa çıkabilmek ve ayakta sağlam durabilmek için rehber ve otorite olarak gördüğü şeylere bağlanma ihtiyacı duyar. Sürekli sorunlara odaklanan, her şeyden şüphelenen, endişeli tavırları onu zorlarken; kendisine destek olabilecek ve ait olma hissi yaşayabileceği birliktelikler, ittifaklar kurmaya çalışır (Acarkan, 2019, s. 232; Karabulut, 2007, s. 100). Kendisi de dahil herkesin güvende olmasını ister. Bunun için zihni onu sorunları bulup temkinli davranmaya, sürekli tetikte olmaya, gerekirse kendisinden bile şüphe etmeye iter. Karar almakta zorlanmaya başlar, risk almaktan çekinir, ürkek ve korkak davranır (Batı, 2019, s. 168; Özdemir, 2020, s. 71). Yapacağı işleri erteleyen, kabuğuna çekilip güvenli alanına sığınan, zayıflıklarını göstermekten çekinen bir tutum sergiler. İç huzursuzluğu arttıkça hırçın, uyumsuz, hayata küsmüş, inatçı, kuşkucu, kötümser, karamsar biri haline gelir. Yaşadığı güvensizliği isyan ederek, sert, alaycı, saldırgan, iğneleyici tavırlarla dengelemeye çalışır; insanları biz ve diğerleri şeklinde kutuplaştırmaya ve giderek sabit fikirli olmaya başlar (Karabulut, 2007, s. 100; Riso & Hudson, 2020, s. 269). Olumsuz durumları tolere etmekte zorlanır, kişilerin sözlerinin doğruluğunu test etmeye çalışır, hata gördüğünde affetmekte zorlanır (Acarkan, 2021, s. 138).

1.2.7.6.5.3. Sağlıksız Seviye

Sağlıksız bölgede bulunan tip 6 kendisini zayıf, yetersiz, değersiz hisseden; sürekli korku ve tedirginlik içinde mücadele etmeye çalışan birisidir. Korktukça her şeye aşırı tepkiler vermeye, abartmaya, daha çabuk şüphe duymaya başlar ve herkesi sürekli deneyip test etmeye başlar (Acarkan, 2019, s. 233; Özdemir, 2020, s. 72). Aşırıya kaçan kaygıları ve özgüveninin zedelenmesi sebebiyle; kendisini koruyacak bir kurtarıcı, sığınacak bir liman arar. Bağlanacağı kurtarıcıyı arar ama bulsa bile ona da hemen güvenemez. Yani hem destek arar, bağlanmak ister; hem de otoriteden ölesiye kaçınır. Kendisini depresif, paniklemiş, yardıma muhtaç hisseder (Acarkan, 2019, s. 233, 2021, s. 138; Batı, 2019, s. 169; Riso & Hudson, 2020, s. 269). Telaşlı, güvensiz ruh hali, yaşadığı aşağılık duygusu ve paranoyalar sebebiyle hareket edemez ve eyleme geçemez bir duruma gelebilir (Karabulut, 2007, s. 101).

1.2.7.6.6. Tip 6 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 6 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler,

- * “Bir şeye inanabilmem için önce kuşku duymam gerekir, bu beni zaman zaman paranoyak düşüncelere itse de önce kuşkulandır sonra inanırım.”,
- * “Her şeyi izlerim. İyi veya kötü sonuçları sorgularım. Ben de böyle rahat ediyorum.”,
- * “Güçlü ve otorite sahibi biri gibi görüldüğüm anlarda bile içten içe bir huzursuzluk ve emniyetsizlik hissettiğim oluyor.”,
- * “Küçük bir ima veya olumsuz bir işaret beni insanların asıl niyetlerinin ne olduğu konusunda şüphelendirir, hemen güvenli kabuğuma geri çekilerek oradan izler ve sorgularım.”,
- * “Yalnız ve desteksiz kalmaktan korktuğum için bir gruba dahil olmak benim huzur bulabilmem için önemlidir.
- * “Tedbirli ve hazırlıklı olmak en önemseydiğim şeydir. Bilmediğim işe asla girmem.”,
- * “Yakınımda olan insanların hakkımda düşündüklerini önemserim. İyi düşünmezse tedirgin, huzursuz ve gergin oluyorum.”,
- * “Aklımdan geçirdiğim pek çok şey varken, harekete geçip onu ortaya çıkarmakta zorlandığım oluyor.”,
- * “Otorite.. Bu kavramla aramda garip bir gerginlik var. Bazen karşı çıksam da zaman zaman ihtiyaç duyuyorum.”,

- * “Ezilen birisini görürsem asla dayanamam. Kendimi onun yerine koyarak hemen tepki veririm.”,
- * “Adaleti önemsiyorum. Birinin yolundan gidip sözünü dinleyeceksem adil olması ilk şartımdır.”,
- * “Alınan biriyimdir” gibi cümlelerle örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 130-131; Batı, 2019, ss. 172-173).

1.2.7.6.7. Tip 6 Kaçınılmaz Sonuçlar

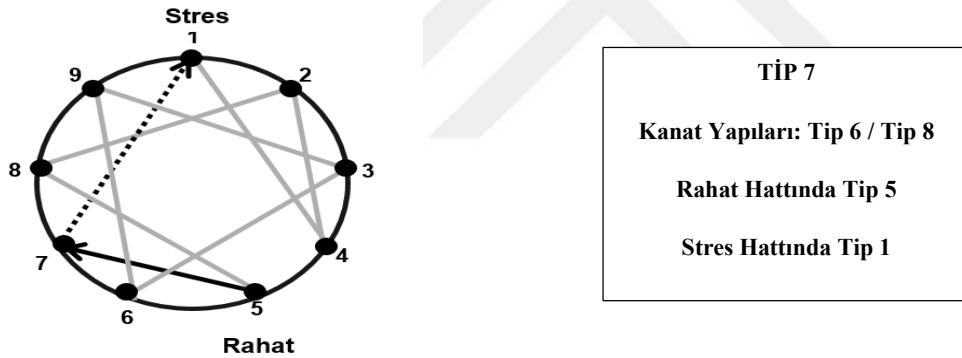
Tip 6 daimi bir endişe ve kendisi de dahil her şeyden şüphe etme huyunun kaçınılmaz bir sonucu olarak; gitgide bağımlılık, terk edilme ve destek bulamama gibi temel korkularının etkisine girmeye başlar. Onun temel arzusu kendini bulmak ve bağımsızlık kazanmak iken; şüpheli, kararsız tavırları dolayısıyla insanlara bir şeyleri onaylatma peşinde koşar. Başkasının onayına sürekli ihtiyaç duymak da duygusal bağımlılığı netice verir. Tip 6’nın bu sarmalın içinden çıkabilmesi için; şüphe ettiklerine ve endişelerine tepki göstermek yerine, endişesini ve korkusunu bulunduğu an içinde yaşayabilmesi gerekir. Endişesini kontrol etmeyi öğrenebilirse rahatlar, samimi ilişkiler kurabilir ve endişesinde potansiyel olarak var olan enerji verici gücü fark eder. Bilinçli endişesi kendisine başarı ve bağımsızlık getirecek bir şok aleti gibi görev yapabilir (Batı, 2019, ss. 178-179; Karabulut, 2007, s. 106).

1.2.7.6.8. Tip 6 Gelişim Önerileri

- Kendinize ve hayata güvenmeyi öğrenerek incinmekten korkup kaçmamalı; daha aktif ve cesur davranmalısınız.
- Endişelerinizi gizleyip bastırmak yerine onları inceleyin ve yaşayın. Endişenizdeki potansiyel enerji gücü sizi daha üretken kılabilir.
- Kaygı ve kötümserliğinizi törpülemelisiniz. O kadar çok kaygılanıyorsunuz ki bunların birçoğu boş çıkıyor.
- Stresli ve gerginken aşırı tepkiler vermeyin. Diğerlerinin düşünce ve davranışlarına müdahale edemezsiniz ama kendi düşünce ve davranışlarınıza hakim olabilirsiniz.
- Güvende hissetmek isterseniz kendinize ve yeteneklerinize inanmalısınız.
- Diğerlerinin sizin için kötü zan ve niyetlere sahip olduğu düşüncenizden vazgeçmelisiniz.

- Dışarda aradığınız destek ve rehber bulma ihtiyacının çözümünü aslında dikkat etseniz kendi içinizde bulacaksınız.
- Sorumluluktan kaçmayın, hata da yapsanız kabullenebilmek saygı duyulacak bir erdemdir.
- Kendinizi yetersiz, beceriksiz görmeyi bırakın. Gerçekten eksik ve zayıfsanız kendinizi geliştirmek için çabalayın. Eksik, yetersiz değilseniz ve kendinize haksızlık ediyorsanız da bu duygunun gerçek olmadığını, yaptığınız ve başardığınız işleri hatırlayarak fark edin.
- Gerçek olan ve gerçek olmayan korkuları ayırt etmelisiniz. Olmayan şeylerden evhama kapılıp korkularınızı dışarı yansıtmamalısınız.
- İnsanlara ve hayata karşı durup olumsuz ve aşırı katı değerlendirmelerde bulunmayın. Bireysel, tekil olayları genellemeyin.

1.2.7.7. Enneagram Tip 7 Maceracı / Şevkli

Şekil 13: Enneagram Tip 7

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.7.1. Tip 7 Genel Özellikleri

Hayatını her gün dolu dolu ve bereketli yaşamayı arzulayan tip 7; meraklı, neşeli, eğlenceli, şakacı, iyimser, dışa dönük, konuşkan, girişken, keyfine düşkün, yenilikçi bir yapıya sahiptir. Bilgiyi keşfederek öğrenmeyi seven, değişiklik ve yenilik arayışında olan, sorunlara pratik çözümler üretebilen hayal dünyası çok gelişmiş bir kişidir (Acarkan, 2019, ss. 251-252, 2021, s. 34; Riso & Hudson, 2020, ss. 292-294). Spontane hareket edebilir, olumsuzluklara takılmamaya çalışır, beyin fırtınası ve pratik çözümler

bulmakta oldukça yeteneklidir. İnsanlarla rahat ve hızlı iletişim kurabilen, espri anlayışı gelişmiş kişilerdir (Acarkan, 2019, ss. 251-252). Kendisine acı ve sıkıntı verecek şeylerden kaçınır, hatta onları düşünmez. Olumsuz duygu durumlarına kapılmamak için öfke, kıskançlık gibi negatif duyguları göz ardı etme, unutmaya meyilli vardır. Bunlardan uzaklaşabilmek için daima zihni meşgul, kendisi de hareket halindedir. Kendi istediğinin ne olduğunu pek de anlayamadığından her şeyi deneyimlemek ister. Sınırlanmaktan, seçeneklerin azalmasından rahatsız olur. Bir dondurma alacak olsa bile her çeşidi denemeyi isteyen bir tiptir (Acarkan, 2019, ss. 251-252; Riso & Hudson, 2020, ss. 292-294). Kolayca dikkati dağılan, odaklanmakta zorlanan, sınırlandırılmak istemeyen, zor ve yorucu işlerden sıkılan, rahatına düşkün ve özgür olmak isteyen birisidir (Acarkan, 2021, s. 34).

Tip 7'nin meraklı, hareketli, eğlenceli, şakacı, iyimser, rahat, neşeli tavırları, keşfetmeyi, değişimi seven yeniliklere ve deneyimlere açık yapısı, olumsuz durumlara takılmaması, anı yaşaması, spontane davranışları, girişken, konuşkan, esprili, hevesli, etkileyici ve pratik zekalı oluşu, olumlu olan şeyleri büyüten, geçmişe ve acılara takılmayan yapısı, üretkenliği, bilgiyi keşfetmek istemesi, çözüm odaklı yapısı, fiziki ve zihni anlamda her şeye hazır olması olumlu özellikleri olarak sıralanabilir (Acarkan, 2021, s. 148; Keskin, 2020, s. 77; Özdemir, 2020, s. 75).

Sabırsız, unutkan, ilgisi çabuk dağılan, düzensiz ve dağınık davranışları, odaklanmakta zorlanması, yapmak istemediği şeylerde bahane üretmesi, sorumsuzluğu, zorluklardan ve acılardan kaçınmaya meyilli, yüzeysel, kolayca kaçan hali, oburluğu, keyif ve hazza odaklanması, umursamaz tavırları, sözünün oluşturacağı etkiyi düşünmeden söylemesi, benmerkezciliği, geleceğe dair hayalperestliği tip 7 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken özelliklerdir (Acarkan, 2021, s. 148; Keskin, 2020, s. 77; Özdemir, 2020, s. 75).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Keyif alacağı ve etkin olabileceği bir hayat yaşamak, ilgisini çeken konularda bilgi sahibi olmak, mutlu ve hayatından tatmin olabileceği deneyimler yaşamak, ihtiyaçlarının karşılanması ve sürekli yaşayacağı heyecan duygusu tip 7'nin temel arzusudur (Acarkan, 2021, s. 148; Batı, 2019, s. 192; Özdemir, 2020, s. 75). O yüzden yaptığı işleri eğlenerek

yapabilmesi, merakını uyandıran şeylerin varlığı, kendisine cazip gelecek yeni bilgiler edinmesi tip 7 için motivasyon kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 148; Özdemir, 2020, s. 76). Mahrumiyetler ve acılar içinde kapana kısılmış hissetmek, mutsuz olmak, boşluk hissi yaşamak, sınırlandırılmak, işlere yetişememek tip 7 için korku kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 148; Batı, 2019, s. 192; Özdemir, 2020, s. 75). Sıkıcı bir ortamda çalışırsa, kendisine baskı yapılır ve zorlanırsa, yapacağı işte zaman sınırı bulunursa, sıkıcı ve tekdüze ortamlarda olursa tip 7 insanının motivasyonu azalır ve rahatsızlık duyar (Acarkan, 2021, s. 148; Özdemir, 2020, s. 76).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Tip 7 kendisini zorladığını düşündüğü durumlarda her insan gibi “savaş veya kaç” tepkilerinden birini gösterecektir ki tip 7 için bu genellikle kaçmaktır. Kendi benliğine yabancılaşma pahasına acıdan ve olumsuzluklardan kaçır ve genellikle de bastırma, rol yapma ve dışsallaştırma gibi savunma mekanizmalarına başvurur (Batı, 2019, s. 193; Karabulut, 2007, s. 115).

1.2.7.7.2. Tip 7 Çocukluk Çağı Özellikleri

Bu çocukların anne veya anne yerine geçen bakıcısı ile bağlantısı kopuktur. Annenin verdiği bakım ve ilgiden mahrumiyet hisleri yaşar. Mahrumiyet duygusu kızgınlık ve bıkınlık olarak tezahür eder. İhtiyaçlarının karşılanmadığı düşüncesiyle kendi kendilerine bakma ve eksiklerini giderme duygusuyla büyürler. Kendi eksikliğini ve ihtiyacını gidermeye dair güçlü kararlılığı onun gelişiminde etkilidir (Karabulut, 2007, s. 114; Riso & Hudson, 2020, s. 294). Tip 7 çocuğu kendisine ilginç gelen, merak ettiği her şeyi deneyimlemek ve keşfetmek ister. Hareketlidir, gördükleri hakkında bilgi edinmek ister (Özdemir, 2020, s. 106). Mutlu, canlı, uyumlu yapısı vardır. Onlar korkularını inkar eder, olumlu şeylere odaklanmakta kararlı ve ısrarcıdır. Vazgeçmeyen, idealist ve her şeyde en üst düzeyde sonuçlar bekleyen bir özellik gösterirler (Batı, 2019, s. 189).

Tip 7 çocuğu muziptir, çok şaka yapar, konuşmayı sever ama dinlemekten hoşlanmaz. Dersleri veya bir işi sıkıcı olunca yarıda bırakır, uzun süre odaklanamaz. Derste oturmak onun için zordur. Çabuk öğrenip çok çabuk sıkılırlar. Derste öğrenir, evde çalışmaz, bir problemi çözeceğinde bile kendine ait pratik çözümler üretmeyi sever. Onların enerjisi ve gülüşleri bulaşıcıdır, hayatı çok severler. Oyuncaklarını parçalayıp tekrar birleştirmekten zevk alan, hayalperest çocuklardır. Arkadaş canlısı, sıcakkanlı kişiler

olduklarından çevreleri geniştir. Ailenin kurallarından ve engellemelerden hiç hoşlanmaz; ancak çatışmayı da sevmediği için kendine ait bir alan oluşturarak uyum sağlar. Çabucak kırılıp gücenmez, küsse bile hemen unutup tekrar konuşmaya başlar. Korkuyu ve korktukları şeyleri inkar etme meyilindedirler. Kafasına koyduğu bir şeyi yaptırana kadar yılmaz, ailesinin canını sıkıp yıldırarak değil adeta onların kanına girerek tatlılıkla bunu başarırlar. Yeni şeyleri denemeyi sevdiklerinden önüne konan yemeğe itiraz etmeden dener ancak eğer beğenmediyse bir daha o yemeğe asla bulaşmaz. Baş derde girecek gibi olursa manipülatif olabilir, yalana başvurabilir (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 120-128).

1.2.7.7.3. Tip 7'nin Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 7 Maceracı/Şevkli; ya tip 6 Sorgulayan/Sadık veya tip 8 Reislerin özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “7K6” veya “7K8” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.7.3.1. Tip 7 Kanat Etkisini Tip 6 Sorgulayanlardan Alırsa (7K6)

Tip 7 kanat etkisini Sorgulayanlardan alırsa; ana yapıdaki havai, spontane davranışları kanat etkisi bastırır. Sorumluluklarına hassas, aldığı işi bitirmeye çalışan, temkinli bir yapıya bürünür. İnsanlara güvense de tedbirlidir, risk almaz (Özdemir, 2020, s. 79). Olumsuz durumlara maruz kaldığında endişelenir, kaygı duyar. Uzun, ayrıntılı düşünür; ana yapıya göre daha şüpheli ve kaygılı davranabilir. Sorumluluklarına duyarlı, çatışma ve kavgadan uzaktır (Acarkan, 2019, s. 260). Her işe atılıp hayal kırıklığı yaşayacağına ince ince düşünüp emeğine değecek ve başarabileceği işlere atılmaya meyillidir. İşler istediği gibi sonuçlanmazsa bocalar, yeniden risk almak konusunda tereddütlü olur (Özdemir, 2020, s. 79). Mizah algısı gelişmiştir. Yapacağı işler reklam, eğlence, medya ve halkla ilişkiler gibi alanlarla ilgili olursa başarılı olabilirler. Sevimli, masum, esprili, yenilikler için heyecan duyan yapıdadır. Yeni adım atıp elindekileri geliştirmekle, mevcut durumu korumaya çalışmak arasında tereddütleri olabilir (Riso & Hudson, 2020, s. 296).

1.2.7.7.3.2. Tip 7 Kanat Etkisini Tip 8 Reislerden Alırsa (7K8)

Tip 7 kanat etkisini Reislerden alırsa enerjik yapısı daha da perçinlenir; yerinde duramayan, sabırsız, çok konuşan, rekabetçi ve yüksek enerjili bir birey olur. Zihnini faydacı ve hızlı bir şekilde işleterek, kendince uygun şekli bulur bulmaz harekete geçer (Özdemir, 2020, s. 79). Hırslı, baskın ve dobra tutumlarıyla istediklerini elde etmek için karardır. Gerekirse bunun için çatışmaya da girebilir. Meydan okuyucu olduğu halde fiziksel kavgalara girmemeye çalışır, ana yapısının etkisiyle daha çok zihni manipölasyonlarla hedefine ulaşır (Acarkan, 2019, s. 259, 2021, s. 146). Geniş bir çevresi olan bu tip, kiminle nasıl etkileşime gireceğini ve kimden neyin isteneceğini iyi bilir. Kendine güveni, azimli, stratejik tavırlarıyla hak ettiğini düşündüğü her şeyi elde etmek için pervasızca çabalar. Zaman zaman taşkın, dobra, pervasız davranışlar sergileyebilir (Acarkan, 2021, ss. 146-147; Özdemir, 2020, s. 79). Ana yapısındaki zihni yetenek ve hızlı harekete geçebilme özelliğini; gayret ve hırsı birleştirince yüksek mevkilere gelebilir, önemli güçler elde edebilir, maddi kazançlarını arttırabilir. (Riso & Hudson, 2020, s. 296). Sağlıksız seviyelere gidildikçe baskıcı, despot, öfkeli, saldırgan, patavatsız, umursamaz, alaycı hareketlerde bulunabilir (Acarkan, 2019, s. 259, 2021, ss. 146-147).

1.2.7.7.4. Tip 7 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 7 insanı yapısı gereği enerjik, hızlı, girişken, spontane, konuşkan, pratik fikirli, yeniliğe ve değişime açık, dikkati hızlı dağılabilen biridir. Rahatladığı zaman tip 5'in olumlu özelliklerini gösterir ve objektif, sakin, özdisiplinli, kolay odaklanabilen bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 1'in olumsuz özelliklerini göstererek; öfkeli, eleştirel, katı, yargılayan, kuralcı, gergin ve toleransı olmayan biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 152).

1.2.7.7.4.1. Rahat Hattı

Kişinin motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşması, bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 7 rahat hattındayken, tip 5'in olumlu özelliklerini göstererek; zihni sakinleşir, sürekli yenilik peşinde koşmaktansa elindekinden en güzel şekilde istifade etmeye çalışır. Kaynaklarını akıllıca kullanan, odaklanabilen, akılcı, üretken, objektif bir birey olur (Özdemir, 2020, s. 78). Sürekli yeni şeyleri keşfetmeyi bırakıp, gerçekten ilgi duyduğu bir alana yoğunlaşarak uzmanlaşabilir. Hatalarını kabul etmekte zorlanmadan, rol

yapmadan, sorunları yok saymadan, kendini haklı göstermeye çalışmadan güven duygusuyla hayatı olduğu gibi karşılayabilir. Zihni sakinleşmiş, öz benliğine yakınlaşmış olması; yapacağı seçimlerle ilgili kaygılarını da azaltır (Acarkan, 2019, ss. 268-269, 2021, s. 151; Riso & Hudson, 2020, s. 317).

1.2.7.7.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 7 stres hattındayken kaçmaya ve yok saymaya çalıştığı olumsuz duygular açığa çıkmaya başlar. Öfkeli, yargılayıcı, suçlayan, baskıcı, gergin, mükemmeliyetçi, eleştirel, incitici bir insana dönüşmeye başlar. Yaşadığı olumsuzluk, üzüntü ve zorlukları insanları eleştirip azarlayarak ve zaman zaman dışlayarak gidermeye çalışır (Acarkan, 2019, s. 267, 2021, s. 150; Özdemir, 2020, ss. 78-79). Kendisini planlı olmak zorunda hisseder. Kendisini ve davranışlarını sınırlandırır, diğer insanlara karşı eğitici ve eleştirmen rolüne bürünür. Yapmak istediklerinde kendisine destek vermediğini düşündüğü kişilere karşı öfkeli, acımasız tavırları öylesine artar ki muhatabının hiçbir olumlu tarafını göremez; abartarak ve aşağılayarak sadece kötü, olumsuz taraflarına odaklanır (Acarkan, 2021, s. 150; Riso & Hudson, 2020, s. 312).

1.2.7.7.5. Tip 7 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.7.5.1. Sağlıklı Seviye

Zihninde ve hayatındaki dağınıklıktan kurtulmayı başaran sağlıklı tip 7; olduğu gibi davranan, odaklanabilen, ölçülü, bütüncül ve hızlı kavrayan, çok yönlü ilgi alanlarına sahip biridir. Eğlenceli, esprili, samimi, arkadaş canlısı, fedakar, iyimserdir. Sorunlar karşısında çaba gösteren, kolayca kaçmayan, insanları manipüle etmeye çalışmayan,

gerektiğinde isteklerinden feragat edebilen, hatalarını fark edip düzeltmeye çalışan erdem sahibi bir insan olur (Acarkan, 2019, s. 261, 2021, s. 152). Hayatlarına dahil olacak her şeyi sakinlikle ve heyecanla karşılamakla birlikte, sürekli yenilik ve değişim peşinde koşmayı bırakır. Mevcut durumdan ve elinde olanlardan en iyi şekilde istifade ederek hayat tatmini yaşamaya başlar (Riso & Hudson, 2020, s. 300).

1.2.7.7.5.2. Ortalama Seviye

Sürekli işlerini yarım bırakıp yeni şeyler peşinde koşan ortalama tip 7; enerjik, eğlenceli, muzip, neşeli, espritu el insanlardır. Seçeneğinin olmasını çok önemser ve daha iyi fırsatlara ulaşılabilmek için değişik şeyler deneyimlemeyi ister. Bu yüzden sebatkar değildir, daldan dala atlarken elindeki fırsatlari da kaçırabilir. Yine de hayata pozitif yaklaşmayı sever, şakacıdır, insanlari eğlendirir. Hoşuna gitmeyen vaziyetler ortaya çıktığında ise yaşayacağı olumsuz duygu durumlarından kaçabilmek adına kendisini oyun ve eğlencelere verir ( zdemir, 2020, ss. 77-78). Hatasini kabullenmekte zorlanır, insanlari suçlar, dikkati kolayca dağılır ve odaklanma problemleri yaşayabilir (Riso & Hudson, 2020, s. 300). Talepkar davranarak istediği şeyi elde etmek için sabırsız davranışlar sergiler. Hiperaktif, öncelikle neyi istediğine bir türlü karar veremeyen, sürekli hareket içinde olması gerektiğini düşünen, konsantre olamayan biridir. Aslında tüm bu davranışlar acı verici olumsuzluklardan kaçınma davranışlarının tezahürüdür. Y zeyssel, her konuyu bilir gibi görünüp uzmanlığı olmayan, oyuncu, havai, dikkat çekmeye çalışan birine dönüşebilir. İnsanlara zarar vermez ama kendisi yüzünden insanların düştüğü olumsuz durumlarda olan payını görmek istemez. Sorumluluklarıyla ilgilenmeyip bencil, talepkar ve düşüncesiz davranışlar içinde olabilirler (Acarkan, 2021, s. 153; Karabulut, 2007, ss. 110-111).

1.2.7.7.5.3. Sağlıksız Seviye

Yaşadığı olumsuzluklardan ve problemlerden sürekli kaçıp onlarla y zleşemeyen sağlıksız tip 7, kendisini sürekli mutlu, neşeli, hareketli olmaya mecbur hisseder. Aşırı ve yanlış davranışlar içinde olsa bile dürtülerine göre hareket etmeye başlar. Sınırlamalar ve engelleri kabul etmez, acıları hissetmekten sürekli ka ar. Umursamaz ve duyarsız davranışlar sergileyerek, hatasını doğruymuş asına savunabilir. Kendisini düzeltmeye asla çalışmaz, direnç ve boşvermişlik içinde olur (Acarkan, 2019, s. 263, 2021, s. 153;

Riso & Hudson, 2020, s. 300). Hedonist bir bakış açısı, sorumsuz ve bencil davranışlar, öfke patlamaları görülebilir (Özdemir, 2020, s. 78). Yaşadığı endişelere son veremediğini hissettikçe sıkılgan, paniklemiş, kaba, huysuz, öfkeli, kendini kontrol etmekte zorlanan bireylere dönüşür. Bağımlılıklar, israf ve gösteriş düşkünlüğü, alkol ve kumar oynama, tutarsız ve dengesiz davranışlar, depresif duygu durumları görülür. Her şeyi boş verir, enerjileri tükenir, kriz durumları yaşamaya başlar (Karabulut, 2007, ss. 111-112).

1.2.7.7.6. Tip 7 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 7 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler;

- * “Takıl bana, yaşa hayatı. Hallederiz.”,
- * “Özgürlüğünden ve mutlu olmaktan asla vazgeçemem.”,
- * “Bol seçeneğin olması her zaman en iyisidir.”,
- * “Rekabet etmeyi severim.”,
- * “Birşeylerin peşinde koşmak ve yolda olmak ona ulaşmaktan daha tatmin edicidir.”,
- * “Zihnim çok hareketlidir, sürekli yeni heyecanlar, orijinal fikirler peşindeyimdir.”,
- * “Gönlüm çabuk geçmese bu kadar çok işi yarım bırakmazdım aslında, bazen yapabileceğimden fazla işe aynı anda atılıp çabuk sıkılabiliyorum.”,
- * “Umutlu, iyimser ve neşeliyimdir. Bulduğum ortamı pratik zekamla neşelendiririm.”,
- * “Bir şeye heves ettiğimde çok da düşünmeden bunu deneyip yaşamaya başlarım.”,
- * “Yeniliği, hareketi severim, monoton, sıkıcı hale gelen şeylere odaklanamam ve terk ederim.”,
- * “Üzgün ve sıkıntılı birini görürsem hemen onların dikkatlerini güzelliklere ve hoş şeylere çekmeye çalışırım, onları neşelendiririm.”,
- * “Beni sıkıp üzecek şeylere gelemem hemen kendimi rahatlatmaya çalışırım.”,
- * “Voleybol mu futbol mu deseler, basketbol derim. Çünkü yüzme daha eğlenceli, bundan ötürü tenis oynamayı tercih ederim.”,
- * “Hayat heyecan duyacağın işleri yapmaktır.”,
- * “Ben durağan işlerden hoşlanmam. Umutsuz, heyecansız, monoton şeyleri sevmem.”,
- * “İyi bir düşünce sistemine sahibim, bilgileri birbirine başarılı bir şekilde bağlayabilirim.” gibi cümlelerle örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 145-146; Batı, 2019, s. 190).

1.2.7.7.7. Tip 7 Kaçınılmaz Sonuçlar

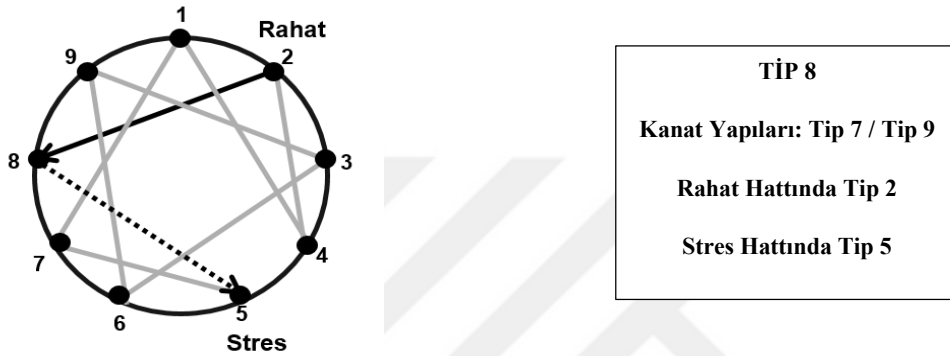
Tip 7 mahrumiyet, acı, endişe duygularından o kadar çok kaçınır ve bu duyguları ısrarla yok sayar ki kaçınılmaz bir sonuç olarak; sürekli dürtüsel hareketlerde bulunan, bir yönden diğerine savrulan yaprak gibi yerini ve yönünü bulamaz, yanlış algıladığı özgürlük hislerinin esiri olur. Bu esaretin öyle bir bedeli vardır ki tatmin edilemeyen bir boşluk hissi ve mutsuzlukla karşılaşır. Böylece temel arzularından uzaklaşıp, temel korkularının etkisine girmiş olur. Tip 7 eğer mutsuzluğuna sebep olan kişinin bizzat kendisi olduğunu fark edebilirse bilişsel çarpıtmalarıyla baş etme gücü bulabilir. Güdülerıyla hareket etmeyi bırakır, arzularına gerekirse dur demeyi öğrenir, görevlerine ve sorumluluklarına bağlanır. İşte o zaman kendi sınırlarını aşarak bu anı doyasıya yaşayabilmeye başlar, iç huzuru ve sükunet hisleriyle, kendi özbenliğini keyifle keşfe başlayabilir (Batı, 2019, s. 194; Karabulut, 2007, ss. 116-117).

1.2.7.7.8. Tip 7 Gelişim Önerileri

- Hemen sonuç almaya çalışmak yerine daha uzun vadeli planlar yapıp bunları elde edebilmek için planlı ve disiplinli bir şekilde çalışmayı kabullenmelisiniz.
- Kendinizle baş başa kalıp sessizlik ve yalnızlıktan öğrenilecek olanları keşfe çıkın.
- Başka insanları da dinlemek ufkunuzu açarak yeni şeyler öğrenmenize vesile olabilir.
- Deneyim yaşamak kadar yaşanılanların kalitesi de önemlidir. Nitelikli tecrübeler peşinde olun.
- İsteddiğiniz şeyleri hemen elde etmeye çalışmak yerine önce iyice gözlemleyin, tanıyın, uzun vadede bunun sizin için iyi olan şey olduğundan emin olun.
- Sadece hayaller aleminde kalmayın. Hayallerinizin gerçek olması için yapmanız gerekenleri disiplinli bir şekilde yarım koymadan tamamlamaya çalışın.
- Uzmanlaşmayı önemseyin, her şey hakkında yüzeysel bilgi edinmek yerine bir konuda derinleşin.
- Gerçekleri olduğu gibi algılamak gerekir, iyimserliğin bile fazlası zararlı olabilir.
- Güçlü enerjiniz ve şevkinizle her heyecan verici şeyin peşinde koşma isteğiniz, kontrolden çıkıp odaklanma güçlükleri yaşamınıza neden oluyor olabilir.
- Üzüntülerle de yüzleşmek ve gerçeği olduğu gibi kabullenmek gerekir. Hatalarınızı görün, kabullenin, olabilecek sonuçların en iyisini elde etmek için gereğini yapın.
- Komik ve eğlendirici yönünüz takdir edilesi olsa da herkesin mutlu olma sorumluluğunu yüklenemezsiniz.

- Derinliği önemseyen, gerçekçi, ayakları yere basan bir kişi olmak önemlidir. Gerçekler üzücü olsa da yüzleşmek ve gerekeni yapabilmek için çaba gösterin.
- Sorumluluklarınızı yerine getirin, sabırlı olun, verdiğiniz sözleri tutun. Empati ve ilgi bekliyorsanız siz de insanlara karşı empati sahibi ve ilgili olun (Acarkan, 2021, ss. 154-155; Riso & Hudson, 2018, ss. 364-366).

1.2.7.8. Enneagram Tip 8 Reis / Meydan Okuyan

Şekil 14: Enneagram Tip 8

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.8.1. Tip 8 Genel Özellikleri

Mutlak bir güce sahip olmayı, bağımsız ve tek hüküm sahibi olmayı isteyen tip 8; kendinden emin, iddialı, net, çatışmacı, baskın, kararlı ve otoriter bir yapıya sahiptir. Kendisini ve sahip olduğu her şeyi muhafaza etme arzusundadır. O her şeyi yönetmek isteyen ama kendisi asla yönetilmek istemeyen biridir. Cömert, sert, zorluklar karşısında yılmayan, kendisine müdahale ettirmeyen, zayıf ve güçsüz durumda olmaktan nefret eden biridir (Acarkan, 2019, ss. 280-282, 2021, ss. 34-35). Kendisi üzerinde sosyal, psikolojik veya fiziksel hiçbir üstün gücün olmasını istemez. Diğerlerinin ne düşündüğünü fark etse de insanların fikirlerinden etkilenmez. Adalet duygusu gelişmiştir, cömert ve yardımsever tavırlarıyla sorumlu olduğu kişilere adil davranır ve onlara yararlı olacak işler yapmaya çalışır. Sert ve tavizsiz tavırları altında kolay incinen, kırılğan bir insan saklar (Riso & Hudson, 2020, ss. 323-325).

Tip 8'in cesur, kendine güvenen, kararlı, açık sözlü, güçlü, dayanıklı, lider, kendinden emin kişiliği, güçlü duruşu, otoriter, baskın, bağımsız, etkili, özgün, kahramanca tavırları,

olumsuz durumlara müdahale edip hızla harekete geçen, çabuk karar verebilen yapısı, güçsüz ve zayıf kişileri koruması, sahiplenmesi, öncü olması, gerekli görürse sert ve baskın davranabilmesi, rekabetten çekinmemesi tip 8'in olumlu özellikleridir (Acarkan, 2019, s. 283, 2021, s. 161; Keskin, 2020, s. 82; Özdemir, 2020, s. 81).

Sürekli baskıcılığı, daima etkin ve hakim olmaya çalışması, intikam, çatışma, boyun eğdirme ve tahakküm çabası, yok edici, patavatsız, acımasız ve pervasız, dik kafalı tavırları, çabuk öfkelenen, aceleci, inatçı, kaba, kavgacı, sabırsız oluşu, meydan okuyan, tehdit eden, bildiği gibi hareket eden halleri, empati yeteneğinin zayıf ve toleransının düşük olması, hükmetmek istemesi ve itaat ettirmeye çalışması tip 8 için olumsuz olabilecek ve geliştirilmesi gereken özelliklerdir (Acarkan, 2019, s. 284, 2021, s. 161; Keskin, 2020, s. 82; Özdemir, 2020, s. 81).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

Kimseye ihtiyaç duymamak, etkin ve tam bağımsız bir insan olmak, güçlü ve denetleyici, ipleri elinde tutan kişi olmak tip 8'in temel arzusudur (Batı, 2019, s. 209; Karabulut, 2007, s. 125; Özdemir, 2020, s. 81). Bu sebeple kendisini gösterebileceği ve lider olabileceği ortamlarda bulunmak, güçlü, etkin ve bağımsız hissetmek, istediklerini elde edebilmesi, varlığını hissettirmesi, önünün açık olduğunu görmesi tip 8 için motivasyon kaynağıdır (Acarkan, 2021, s. 162; Özdemir, 2020, s. 82).

Başkalarına muhtaç olmak, zayıf ve etkisiz biri olmak, zarar görmek, haklarının ihlal edildiğini düşünmek, otoritesinin sarsılması, başkasının denetimine girmek tip 8'in temel korkusudur (Batı, 2019, s. 209; Karabulut, 2007, s. 125; Özdemir, 2020, s. 81). O yüzden yetersiz olduğunu hissederse, sınırlandırılır ve engellenirse, yaşanan durumları kontrol edemezse, güçsüz olduğunu hissederse çok rahatsız olur ve tip 8'in motivasyonu bozulur (Acarkan, 2021, s. 162; Özdemir, 2020, s. 82).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Yaşadığı olumsuz durumlar karşısında strese giren tip 8 insanı güven konusunda problemler yaşamaya başlar ve kendisi de dahil her şeyi ve herkesi inkar etme işine girer. Kendisini de inkar etmek ona çok ağır gelir ve bu defa bastırma mekanizmasını devreye sokarak yeniden baskıcı savunma tarzını devam ettirmeye çalışır. Tip 8'in başvurduğu savunma

mekanizmaları inkar, bastırma ve yer değiştirme şeklinde özetlenebilir (Batı, 2019, s. 210).

1.2.7.8.2. Tip 8 Çocukluk Çağı Özellikleri

Tip 8 çocuğu ebeveynlerine karşı kararsız duygular besler. Bilinçaltı düzeyde de olsa reddedildiklerini hissederek ve ihtiyaç duyduğu ilgiyi görebilmek için küçük yetişkinler ve ailesinin tamamlayıcıları rolüne bürünürler. Onun çocuk dünyasında güçlü kazanır, zayıf ezilir, uzlaşma ve barış değil mücadele vardır. O yüzden büyürken de yetişkinliğinde de daima savaşa ve mücadeleye hazır, meydan okuyucu biri olur. Kabul görmek için ailesinin minik koruyucu üyesi olur, diğerlerini korur ve gözetir. Kendi ebeveynlerini denetim altına aldığı bile görülebilir (Batı, 2019, s. 205; Karabulut, 2007, s. 124; Riso & Hudson, 2018, s. 126). Tip 8 çocuğu bağımsız, güçlü, başkalarına bakıp yönetebilen erken yaşta yetişkin olmuş çocuklardır. Kendince hayatta kalmak için erkenden ve hızlı büyümek gerekiyorsa onu yapar. Dikkatli, mücadeleci, otoriter, kendini ispat etmek isteyen, lider, ön planda olan, kararlı, her durumda kendini gösteren çocuklardır. Bu çocuklar korkudan korkmazlar, çalışkandır, koruma hisleri gelişmiştir. Kendini savunurken aşırı tepkiler verebilir. Sürekli güçlü olma gayretinde olduğu için duygularını bastırabilir (Batı, 2019, s. 205; Riso & Hudson, 2020, s. 325).

Tip 8 çocuğu mızdır ve çabucak ağlayan çocuklardan hoşlanmaz ve onları zayıf görür. Kendisi oldukça güçlü, iddialı, buyurgan, kararlı çocuklardır. Öfke problemi vardır ve öfkesini bastırmaya da çalışmaz. Bulunduğu ortamı idare etmek ister ve bunun için her şeyi yapar. Kendisi ve himayesindekiler için zorluklara göğüs gerer. Otoritesini tehdit edenlere sert tepkiler verir. Kolay kolay yardım istemez, muhtaç olma fikrinden rahatsız olur, kendi işini kendi görür. Oyunda en önde olmak ister, lider olmak ister, en cömert olmak ister, en koruyucu olmak ister; bu çocuk her şeyde en üstün olmak ister. Tip 8 kız çocuğu tam bir “erkek Fatma”dır. Kızlar ona fazla duygusal ve zayıf gelir. Erkekse tavırlarıyla kendini ezdirmeyen, öne çıkmaktan korkmayan, kendi başının çaresine bakan çocuklardır (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 138-142).

1.2.7.8.3. Tip 8’in Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 8 Reis/Meydan Okuyan; ya tip 7 Maceracı/Şevkli veya tip 9 Uzlaşmacıların özelliklerinden

birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “8K7” veya “8K9” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.8.3.1. Tip 8 Kanat Etkisini Tip 7 Maceracılardan Alırsa (8K7)

Tip 8 kanat etkisini Maceracılardan aldıysa kendisine zevk verecek eğlenceli şeylerle uğraşmak ister. Sabırsız, çok hareketli, benmerkezci, başına buyruk, istediği hemen olsun isteyen, acelecî, kendi isteklerini ön plana çıkaran biridir (Acarkan, 2019, s. 289). Riske girmekten çekinmeyen, olduğu gibi davranan, istediğini söyleyen, insanlarla etkileşimi kuvvetli, yönetici karakterdedir. Harekete geçmek onun için kolaydır. Kendine güveni yüksek, özgürlüğüne ve bağımsızlığına sevdalı bir tiptir. Yenilikleri ve macerayı seven yapısı, iyimser, cesur, büyük idealleri olan yapısıyla birleşince çok başarılı olabilir (Acarkan, 2021, s. 160). Çünkü o kanat yapısının da etkisiyle olaylara bambaşka bir bakış açısıyla bakar, yeni fikirler üretir, girişimcidir. Kendisini aşmak, üstün bir güce ulaşmak için rekabetten kaçınmaz; hem kendini hem de rakiplerini zorlamaktan hoşlanır (Özdemir, 2020, s. 85). Tip 7 ve tip 8’in birleşimi birbirini olumlu etkiler. En hareketli, en bağımsız, en özgür ruhlu kişilerdir. Baskın olma, deneyime açık olma, pratik düşünce, sonuç odaklı olma, yenilik arayışı, stratejik davranışlar görülür. Eğer kendini kontrol edemezse sabırsız, acelecî, fevri biri olabilir. Emretmeyi sever, çatışmaktan, meydan okumaktan korkmaz. Kendisine en fazla güvenen tiptir (Acarkan, 2021, ss. 160-161).

1.2.7.8.3.2. Tip 8 Kanat Etkisini Tip 9 Uzlaşmacılardan Alırsa (8K9)

Tip 8 kanat yapısını Uzlaşmacılardan alırsa ana yapıya sakinlik, dinginlik ve barışçı bir yön dahil olur. Ana yapıdaki baskıcı, uyumsuz, öfkeli tavırlar; yerini huzur, sükunet, sakince gözlemlene ve tahammül etmeye bırakır. Bu iki farklı tip birbiriyle zıt olsa da eğer iyi dengelenebilirse son derece olumludur (Özdemir, 2020, s. 85). Tepkisel değildir, ilişkilerinde kontrollü ve ölçülüdür. Önceliğini her zaman sakin, uyumlu, tahammül sahibi olmaya verir. Ancak ısrarla devam eden olumsuzluklar karşısında sabredip göstermemeye çalıştığı öfkesi açığa çıkar. Oldukça güçlü olan bu tip, yeterince tahammül ettiğini düşündüğü zaman gücünü göstermekten de geri durmaz. Duygularını belli etmeyip zaman zaman açığa çıkarır. Hedeflediği bir şeyde istikrarlı ve tutkuludur, asla yılgınlık göstermeden hedefe yürür (Acarkan, 2021, s. 159). Son derece sebatkar olan bu tip, çatışmak istemese de ana yapısındaki güç isteminden vazgeçmemiştir. Kendi

isteklerini gizliden, alttan alta yaptırmayı; insanları ve olayları çaktırmadan idare edip yönetmeyi tercih eder (Riso & Hudson, 2020, s. 328). Dengeli, uyumlu, sözü dinlenir yapısıyla insanların arasını bulan kişidir. İnsanlarla hoş vakit geçirmek, sevdiklerine zaman ayırmak isterler. Hata yapılıncı kızgınlığını belli eder, sonradan üzülür. İnsanları yönetmek ister ama kabalıkla değil; orta yolu bulup barışçı bir yönetim şekliyle hükmetmek ister (Özdemir, 2020, s. 86).

1.2.7.8.4. Tip 8 Rahat ve Stres Hatları

Tip 8 insanı yapısı gereği kendinden emin, cesur, kararlı, lider, hızlı karar verebilen, koruyucu, açık sözlü biridir. Rahatladığı zaman tip 2'nin olumlu özelliklerini gösterir ve merhametli, mütevazı, kabullenici, hassas, şefkatli, duyarlı ve duygularını göstermekten çekinmeyen bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 5'in olumsuz özelliklerini göstererek; endişeli, korkak, özgüvensiz, insanlardan kaçan, güçsüz, paranoyak, kararsız, aşırı düşünceli biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 164).

1.2.7.8.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 8 rahat hattındayken ana yapısındaki sert, katı tutumlar ve tavizsiz yönler dengelenir. Rahat hattında gerçekten mükemmel bir lider, iyimser, şefkatli, kabullenici, sabırlı, merhametle sarıp sarmalayan bir insan olur. İnsanlar üzerinde baskıyla üstünlük kurmak yerine mütevazı, destek veren, elini uzatan, sevgi ve iyi niyetlerle yöneten bir kişi profili çiziler. Yönlendirilmeyi de kabullenebilen, uzlaşmacı, hislerini açığa çıkarabilen bir tutum sergiler. Hem çalışkandır, hem merhametlidir. Edindiği gücün daha fazlası peşinde koşmadan, ne zaman durup dinleneceğini de bilen oldukça dayanıklı ve güçlü bir bireydir (Acarkan, 2019, s. 300, 2021, s. 164; Özdemir, 2020, s. 84; Riso & Hudson, 2020, s. 348).

1.2.7.8.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 8 normal halinde iken güçlü, aktif, özgüvenlidir. Stres hattına girdiğinde ise özgüveni darbe almış yaralı

bir aslan gibidir. Tip 5'in olumsuz özelliklerini üzerinde göstermeye başlar. Yeniden toparlanabilmesi ve güç kazanabilmesi için çekingen, gözlerden uzak duran, endişeli, pasif, emin olmadan harekete geçmeyen, kendini insanlardan soyutlayan birine dönüşür. İnsanlara karşı mesafeli durarak kendisini dinler, analiz yapar, hatalarını sıralar, yapılacakları belirler, bir daha kendisini bu duruma sokmamak için ne gerekirse yapmaya niyetlenir ve uzun uzun düşünür. Daha önceden emin olup şiddetle savunduklarından bile tereddüde düşer, kararsız, öfkeli, mesafeli, soğuk ve gergin olur. Sağlık sorunları ve psikolojik buhranlar yaşar, iletişimini sınırlar, ihtiyaçlarını azaltır, kavgadan ve çatışmadan kaçınmaya başlar. Daha ilerleyen süreçte insanları küçümseyerek hakir görür, alay eder, her şeye kötümser bakar (Acarkan, 2019, ss. 298-299, 2021, s. 163; Özdemir, 2020, ss. 84-85; Riso & Hudson, 2020, s. 344).

1.2.7.8.5. Tip 8 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıksız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.8.5.1. Sağlıklı Seviye

Tip 8 sağlıklı seviyede daima çevresini kontrol etmeye çalışmaktan ve baskıcılıktan kurtulur. Kendinden emin, koruyucu, iddialı, güçlü ve güvenilir doğal bir liderdir. Davranışları ölçülüdür. Harekete geçmeyi seven, meydan okumalara açık, inisiyatif alabilen, kendi kendini motive edebilen, cesur, cüretkar kişilerdir. Hem kendinin hem de başkalarının bağımsızlığını önemser, açık sözlü, kararlı, tutkulu, otoriter ve isteğinde ınatçıdır. Bu güçlü insan merhameti de kuşanarak, gerçekten saygı duyulacak bir kahraman ve korkusuz bir lider olur. Sağlıklı seviyede güçlendikçe dengesi artar. Haksızlığa karşıdır ama sabırlıdır, yol gösterir ama itaat beklemez, çözüm üretir ama çözümüne uymaya kimseyi zorlamaz. Başkalarına bağlanabilir, ihtiyacı olsa bundan çekinip rahatsızlık duymaz. Bu gibi olumlu tavırlarla gerçekten saygıyı hak eder; o artık kendi gerçek gücünü başarılarıyla, yaptıklarıyla ve başkalarına verdiği destekle ortaya

koyan bir kahramandır (Acarkan, 2019, s. 293, 2021, s. 165; Karabulut, 2007, s. 120; Özdemir, 2020, s. 83; Riso & Hudson, 2020, s. 332).

1.2.7.8.5.2. Ortalama Seviye

Tip 8'in güçlü olma ve yönetme meylinin en çok gözlendiği bölge ortalama seviyedir. İnsanları korur, güçsüze yardım eder ve bundan zevk alır. Gücünü gösterir, kendini üstün görür, baskın olur ve insanların güçlü oldukça yanında olacaklarını düşünür. Rekabetçi, zorba olabilir, kendisi zorlar ama zorlanmaktan hiç hoşlanmaz ve sertleşir (Acarkan, 2021, s. 165; Özdemir, 2020, ss. 83-84). Mücadeleci, baskıcı tavırları aslında kendi varlığını, güven duygusunu ve bağımsızlığını koruyabilmek içindir. Ortalama seviyede gözü kara, tutkulu, mücadeleci ve risk almaktan çekinmeyen bir tavrı vardır. Olumsuzluklar artıp strese girerse kendini savunmak için hislerini ve hedeflerini gizleyebilir. İnatçılığı bencilcedir ve gururludur. Eğer desteklendiğinden şüpheye düşerse insanlara kendisinin önemini hatırlatmaya çalışır. Kibirli, alaycı, otoriter ve olduğundan güçlü görünerek kendi yerini ve konumunu korumaya çalışır. Bu da işe yaramaz ve desteklenmeyip reddedildikleri hakkındaki düşünceleri netleşirse çatışmacılığı, mücadelesi ve saldırganlığı öyle artar ki kaçınılmaz olarak kendisine düşmanlar edinir. İnsanları korkutur, zorlar ve kabadayı gibi davranan bu insana karşı insanlar birleşerek cephe alırlar (Karabulut, 2007, s. 121; Riso & Hudson, 2020, s. 332).

1.2.7.8.5.3. Sağlıksız Seviye

Yetersiz ve güçsüz olmaya asla tahammül edemeyen, baskı ve otoritesini devamlı korumak isteyen sağlıksız seviyedeki tip 8; öfkeli, despot, baskıcı, hoşgörüsüz, kötümser, uzlaşamayan, tahammülsüz ve yıkıcı birine dönüşür. Daima kendisine ve emirlerine itaat edilmesini bekleyen acımasız ve saldırgan tavırlar içinde olur (Acarkan, 2021, ss. 165-166). Her istediğine ulaşmaya çalışan, insanları yok sayan, isteklerini zorbalıkla elde etmeye çalışan, kural tanımaz ve kendisi dışında her otoriteye karşıt olurlar. Kimse onun üstüne çıkamasın, kimse otoritesini sarsamasın diye olduğundan da güçlü görünmeye çalışır; hiç acı çekmez, hiç üzülmezmiş gibi davranır (Özdemir, 2020, s. 84). En sağlıksız seviyeye doğru gidildikçe bu insan güçlü olmak için hiçbir ahlaki değeri önemsemeyen, kolayca yalan söyleyen, kalpsiz, gaddar, şiddet meyillisi insanlar olurlar. Bu tavırları ona korktuğu gerçek düşmanları kazandırır. Kimseye güvenemez, herkes ona ihanet

ediyormuş gibi hisseder. Kendisine rakip veya zararlı gördüğü kişilere onlar kendisine saldırmadan önce saldırmak ister. Tehlikede hissederse boyun eğmeyen herkesi yok etme pahasına canileşebilir. Yenilmemek ve kontrolünü kaybetmemek adına barbarca, zalimce, canice davranır ve her şeyi yok etmeyi düşünebilir (Karabulut, 2007, s. 122; Riso & Hudson, 2020, s. 332).

1.2.7.8.6. Tip 8 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 8 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler;

- * “Ya hep ya hiç.”,
- * “Bu dünya bir savaş meydanı gibi, ya yenersin ya da yenilirsin.”,
- * “Ben haksızlığa dayanamam, hemen müdahale edip düzeltmeye çalışırım.”,
- * “Kendini korumaktan bile aciz, zayıf kişileri sevmem. Bu hayatta güçlü olacaksın.”,
- * “Dürüst, güçlü, cesur ve adil olduğum için kendimle gurur duyarım.”,
- * “Beni tehdit eden durumları yönetmek isterim, belki de insanlarla bu yüzden fazlaca çatışmaya giriyorum.”,
- * “Kırılğanlık, bağıllık gibi olgular güçlü oluşumla çelişir. Ben bunlara katlanamam.
- * “Benim iletişim tarzım bambaşkadır. Kızarsam hemen belli etmek, gerekirse kavga etmek, bana göre daha net ve güçlü bir tavidir.”,
- * “Mücadele etmekten vazgeçmeyen, özgür, korkusuz, cesur ve bağımsız bir insanım.”,
- * “Birileri kırılacak diye söyleyeceklerimden vazgeçmem. Yönetim ve yetkilerimi kullanırken otoriter davranırım. Gerekirse de memnuniyetsizliğimi insanlara söylerim.”,
- * “Zoru hemen yaparım, imkansız belki biraz zaman alabilir diyen cesur ve kararlı, risk almaktan çekinmeyen güçlü bir kişiliğim var.”,
- * “Hiç kimseye bana ne yapacağımı söyleme hakkı tanımıyorum.” gibi cümlelerle örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, ss. 158-159; Batı, 2019, ss. 205-206).

1.2.7.8.7. Tip 8 Kaçınılmaz Sonuçlar

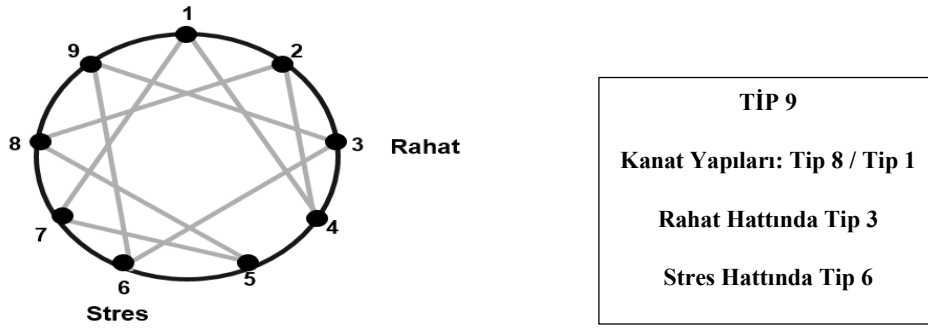
Yaşadığı olumsuzlukları birilerine yıkma, dışlandığını, terk edilip, ihanete uğradığını düşünmek tip 8 insanını öfkelenendirir ve yanlış bir şekilde kendi kendine yetebileceğini düşünmeye başlar ama aslında gitgide yalnızlaşır (Batı, 2019, s. 211). Onun aslında en çok istediği temel arzusu bağımsızlığını ve kendisini korumaktır. Birilerinin onu kontrol altına alıp zarar vermesinden öyle korkar ki bunları hayatına çeker. Düşüncesiz, öfkeli,

çatışmacı halleri onları korkularıyla karşılaştırır ve çok istediği özgürlüğü kısıtlanır, hareket kabiliyeti de azalır. Kendi aleminin bağımsız kralı olmak isterken giderek kendisini korumakta zorlanan ve başkalarına bağımlı hale gelen biri olur (Karabulut, 2007, s. 127). Eğer sorunların ve hatasının farkına varabilirse tip 8 insanının içindeki güç onun çok çabuk bir şekilde toparlanmasını ve sorunları çözmesini sağlayabilir (Batı, 2019, s. 211).

1.2.7.8.8. Tip 8 Gelişim Önerileri

- Güçlü olmak demek insanları bastırıp onları sindirmeye çalışmak değildir. Birini desteklemek, yüce gönüllü olmak, krizlerde çözüm odaklı olabilmek, motive edici tutumlar sergilemek asıl güç göstergisidir.
- İnsanlara ve farklılıklarına saygı duyan, empati yeteneği olan birisi olmalısınız.
- İnsanoğlu aciz bir varlıktır. Ne her şeye gücümüz yetebilir, ne de her istediğimizi gerçekleştirebiliriz.
- Dünya sadece siz ve istekleriniz için dönmüyor. Başkalarının isteklerini, düşüncelerini, duygularını da dikkate almanız insanlarla iletişiminizi de geliştirecektir.
- İnsanları boyun eğdirerek yönetmeye çalışmak kısa vadede işe yaraymış gibi görünüyorsa da aslında tepkiye sebep olur. İkna ederek, anlayarak, orta yolu bularak istediklerinizi elde etmeye çalışmalısınız.
- Her şeyi kontrol etme isteğiniz aslında çoğu defa kendinizin zarara uğramaması ve yenilmiş hissetmemek için başvurduğunuz bir savunma mekanizmasıdır. Bunu fark edebilirsiniz aşırı kontrol eğiliminizi yönetme imkanı bulursunuz.
- Tüm insanlar size karşı cephe almışlar gibi hissetmeyi bırakın. Şefkat, hoşgörü, anlayış ve uyum içinde insanlarla münasebetler kurmak zayıflık değil güçtür.
- Büyük, insani, yüce bir hedefiniz ve amacınız olmalı, sadece kendine hizmet etmek sizin içsel gücünüze göre çok basit bir amaçtır.
- İnsanların sadakatini sorgulamayın, güvenin ki size de güven duyulsun, insanları kollayıp destekleyin ki onlar da size karşı dost ve verici olsunlar (Acarkan, 2021, ss. 167-168; Riso & Hudson, 2018, ss. 367-369).

1.2.7.9. Enneagram Tip 9 Uzlaşmacı / Uyumlu / Barışçı

Şekil 15: Enneagram Tip 9

Kaynak: İsmail Acarkan'ın "Enneagram ile Kendini Keşfet" adlı kitabından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.7.9.1. Tip 9 Genel Özellikleri

Çatışmadan uzak olmak, huzur dolu ve her şeyle uyumlu bir hayat yaşamak isteyen tip 9; barışçıl, uyumlu, sakin, hoşgörülü, yumuşak huylu, isteklerinde ısrarcı olmayan, ağırkanlı, utangaç, çekingen, uzlaşmacı kişilik özelliklerine sahip bir tiptir. İçindeki güce odaklanan, huzura ulaşmak isteyen ve bu sebeple rahatlatıcı aktivite ve ortamlarda bulunmak isteyen biridir (Acarkan, 2019, s. 308, 2021, s. 35). İnsani ilişkilerinde barışçı ve arabulucu, kolay geçinilen kişilerdir. Kimseye rahatsızlık vermek istemez, gerekirse kendi ihtiyacını erteleyebilir ve esnek davranmaya meyillidir. Hayatında rutinler arar ve alıştığı düzeni korumaya çalışır (Acarkan, 2019, ss. 308-310). Rahatsız olduğu veya istemediği durumlarda inatlaşabilir. Bu durumlar onu aşırı zorlarsa, baskı hissederse içindeki öfkeyi ani duygu patlamalarıyla dışa vurabilir (Acarkan, 2021, s. 35). Tip 9 insanı diğer insanlarla hemhal olmakta ve bütünleşebilmekte oldukça kabiliyetlidir. Mesela tip 1'in mükemmeliyetçiliğini, tip 2'nin cömertliğini, tip 3'ün girişimciliğini, tip 4'ün yaratıcılığını, tip 5'in bilgeliğini, tip 6'nın sorumluluğunu, tip 7'nin maceraperestliğini, tip 8'in gücünü üzerinde gösterebilir (Riso & Hudson, 2020, ss. 353-354).

Tip 9'un sakin, uyumlu, huzurlu, sabırlı ve uzlaşmadan yana tavırları, barışçıl, arabulucu, iyi niyetli, sükunetini koruyan biri olması, ölçülü ve dengeli davranışlar sergileyen, herkesi kabullenen, kolay geçinilen biri olması, katılımcı, bağımsız, destekleyici, özerk oluşu, çatışma ve gerginlikten uzak durması, akışına bırakan, rahatına düşkün bir insan oluşu, iyimser, yumuşak başlı, dengeli, kimseye müdahil olmayan davranışları tip 9'un olumlu özellikleri arasında sayılabilir (Acarkan, 2019, s. 311, 2021, s. 172; Keskin, 2020, s. 87; Özdemir, 2020, s. 87).

Kızgınlığını göstermemek için öfkesini bastırması ve bu yüzden zaman zaman ani öfke patlamaları yaşaması, tembel, ağırkanlı, üşengeç, hayatı erteleyen, çevresine kayıtsız ve ilgisiz kişiliği, kendi kabuğuna çekilmesi, harekete geçmekte zorlanması, ihmalkarlığı, kendine güvenemeyen, aşırı fedakar ve tercihini söylemeyen bir kişi oluşu, çekingen, unutkan, dalgın, zorluklardan kaçınan tavırları, sürekli tavizler veren, kararlı duruşu olmayan davranış tarzı, istemediği şeylere karşı kayıtsızlığı ve inatçı yapısı tip 9'un olumsuz olabilecek ve geliştirilebilir özellikleridir (Acarkan, 2019, s. 312, 2021, s. 172; Keskin, 2020, s. 87; Özdemir, 2020, s. 87).

Enneagram kişilik teorisine göre bireylerin en temelde yatan arzuları ve korkuları onların gösterdiği davranışlarda etkilidir. Temel arzularına ve temel korkularına göre davranışları, olaylara verdiği tepkiler değişir, içsel motivasyonları artar veya azalır.

İç huzuru ve dinginlik, çatışmalardan uzak, dertsiz biri olmak, huzur bozucu her şeyden uzaklaşmak, çevresindekilerle uyumlu olmak, tam bir birey ve bütünlüğü elde etmiş bir insan olmak tip 9'un temel arzusudur (Acarkan, 2021, s. 172; Batı, 2019, ss. 228-229; Karabulut, 2007, s. 135; Özdemir, 2020, s. 87). Fiziki ve zihni olarak rahat edip huzur bulabileceği ortamlarda bulunması, kendisini rahat ve güvende hissetmesi, kendisini yeterli bulması ve zorlukların üstesinden gelebilecek özelliklere sahip olduğunu düşünmesi tip 9'un motivasyonunu arttıran etkenler olarak sıralanabilir (Acarkan, 2021, s. 172; Özdemir, 2020, s. 88).

Yetersiz olmak ve dışlanmak, düzenin bozulup huzurun kaçması, hayatının bölük pörçük olduğunu hissetmek, baskı ve zorbalığa maruz kalmak tip 9'un korktuğu şeylerdir (Acarkan, 2021, s. 172; Batı, 2019, s. 228; Karabulut, 2007, s. 135; Özdemir, 2020, s. 87). Gürültülü ortam, açlık, uykusuzluk gibi fiziki ihtiyaçlarının yeterli şekilde karşılanamaması, çatışma, gerginlik, uyumsuzluk, kendisini eksik ve yetersiz görmesi, baskı ve zorbalığa maruz kalması, olumsuz durumlar karşısında durumu yönetebilecek gücünün olmadığını hissetmesi tip 9'u zorlar ve motivasyonunu düşürür (Acarkan, 2021, s. 172; Özdemir, 2020, s. 88).

İnsanlar zaman zaman bilinçli veya bilinçsiz olarak kendisine kötü hissettiren düşünce, olay veya kişilerden uzaklaşarak savunma mekanizmalarını kullanırlar. Olumsuz durumlarla baş başa kaldığında tip 9'un en çok başvurduğu 3 savunma mekanizması inkar, uzaklaşma ve bastırmadır.

1.2.7.9.2. Tip 9 Çocukluk Çağı Özellikleri

Tip 9 çocuğunun hatıralarındaki şemada önemsenmemek ve ihtiyaçlarının göz ardı edilerek karşılanmaması vardır. Anne babasıyla yakından bağlantı kurar ve onları adım adım izleyerek ihtiyaçlarını, hislerini ve beklentilerini anlar. Onlar kendisinden neyi bekliyorsa öyle olmaya çalışır. Kendisini arka plana atarak göze batmamaya, sorun çıkarmamaya, birşeyler talep etmemeye çalışır. Çünkü aslında bu çocuğun evinde zaten iddialı, enerjisi yüksek, talepkar davranışlar, problemler ve çatışmalar mevcuttur. Çocuk kendisini ailesinin üstü kapalı taleplerinin hücumuna uğramış gibi hissetmektedir. Ona göre dünya iddialı, talepkar, sorumlulukları ağır ve zor bir yerdir. Buna bir çözüm olarak görünmez olmaya çalışır. Varlığının ailesine sorun çıkarmaması, karışıklığa sebep olmaması için elinden geleni yapar. Herkesle iyi geçinmeye çalışır. Duygusal olarak uzaklaşır, hayallere dalar, orada kendini daha özgür ve huzurlu hisseder (Batı, 2019, s. 224; Karabulut, 2007, s. 135; Riso & Hudson, 2018, ss. 133-134, 2020, s. 355).

Tip 9 çocuğu hayır demekte zorlanan, içten içe inatlaşabilen, ağırcanlı, sakin, rahatına düşkün bir çocuktur. Annesinin kucağında saatlerce sükunet ve huzur içinde oturabilecek bir yapısı vardır. Sevecen ama aşırı duygusal olmayan bir çocuktur. Olumsuz durumda, reddedildiğinde küsmez ama kendi kabuğuna çekilir ve memnuniyetsizliği halinden, yüzünden anlaşılabilir. Gözlemler, izler, duruma göre tepki verir, uyum sağlar, anlayışlı, iyi dinleyicidir. Kimseye zorla bir şey yaptırılamayacağını düşündüğü için kimseyi yargılamaz, değiştirmeye çalışmaz, olduğu gibi kabul eder. O zaten kavgacı değildir, olumsuzluklarda ise barışçı, arabulucu, iyi niyet elçisidir. Hayır diyemez, kendini ifade etmekte zorlanır, sadece pasif direniş gösterir, oyalanır, inatlaşır, ihmalkar davranır. Tembel çocuklardır denilebilir ancak alışkanlık edindiği şeylerde başarılıdır. Bir kez durursa tekrar işe başlamakta da zorlanan bir tiptir. Eğer yeterince sakin kalıp beklerse her şeyin kendi kendine düzeleceğini düşünür, sorunları çözme çabasına girişmez. Uyum sağlayamazsa kabul görmeyeceği, dışlanacağı ve huzurunun kaçacağı düşüncesiyle kendi isteklerini ihmal edip uyum sağlama çabası içindedir. Genellikle insanlarla uyum içindedir, sevilen bir arkadaşdır. Eğer sorun yaşanırsa bu genellikle fazla verici olmasından ve içinde biriktirdiklerinin yükünü taşıyamamaktadır. Bu çocukların hiç acelesi yoktur. Yavaş yavaş giyinir, uzun uzun yemek yiyip en son masadan kalkandır, uzun süre banyoda kalır, koşup yetişmekten hoşlanmaz. İhtiyaçlarının fark edilmesini bekler, reddedilmekten korktuğu için bir şey istememeye çalışır (Demirel Yılmaz, 2010, ss. 151-157).

1.2.7.9.3. Tip 9'un Kanat Yapıları

Kişinin kanat tipleri, kendisinden bir önceki veya kendisinden bir sonraki tiptir. Tip 9 Uzlaşmacı; ya tip 8 Reis veya tip 1 Mükemmeliyetçilerin özelliklerinden birini kanat tipi olarak gösterirler. Gösterimi kolaylaştırmak için, “9K8” veya “9K1” şeklinde de ifade edilebilir (Özdemir, 2020, s. 20).

1.2.7.9.3.1. Tip 9 Kanat Etkisini Tip 8 Reislerden Alırsa (9K8)

Tip 9 kanat etkisini Reislerden alırsa ana yapısına zıt bir kanat yapısına sahip olmuş olur. Bu sebeple daha tepkisel ve sert davranışlar sergileyebilir. İçinde biriktirdiği olumsuzluklar, yaşadığı acılar ve duygular net bir şekilde görünür olmaya başlar. Tip 9'un erteleyen ve harekete geçmekte zorlanan yapısının aksine tip 8 kanat etkisi baskın ise aklına koyduğunu başarmak için harekete geçmekte zorlanmaz. Yine insanlara aşırı uyum çabasının yerini, kendini ortaya atmak ve diğerlerine baskıcı davranmak alabilir (Özdemir, 2020, s. 91). Aslında uyumlu, alçak gönüllü, destekleyici iken bazen tam tersi davranışlar gösterebilir. Hareketlerinde daha katı, mücadeleye hazır, otoriter, iddialı, buyurgan, inatçı, kaba, sert olabilir (Acarkan, 2019, s. 316). Tip 8 kanat etkisiyle daha sosyal, açıksözlü, bağımsız, dayanıklı, güçlü, kendini göstermekten çekinmeyen bir tavra bürünür (Acarkan, 2021, ss. 170-171). Sağlıksız seviyeye gittikçe aniden öfkelenen patlamaya hazır bir bomba gibi olabilir, sonrasında ise hiçbir şey yokmuş gibi aniden sakinleşebilir (Riso & Hudson, 2020, s. 357).

1.2.7.9.3.2. Tip 9 Kanat Etkisini Tip 1 Mükemmeliyetçilerden Alırsa (9K1)

Tip 9 kanat etkisini Mükemmeliyetçilerden almışsa, ana yapı ile kanat yapısının birbirini olumlu anlamda desteklediği görülür. Hayatında sorun istemeyen ve huzuru korumayı hedefleyen tip 9, bu kanadın etkisi altındayken; sorunları konuşarak çözmek isteyen, kontrollü ve düşünerek hareket eden bir kişilik özelliğine sahip olur. Bu kontrollü ve objektif tavırları nedeniyle görüşüne başvurulmuş ve anlaşmazlıkları çözen bir insan profili çizer (Özdemir, 2020, s. 91). Kişisel prensiplere sahip, mükemmeliyetçi, idealist bir insandır (Acarkan, 2021, s. 171). Önemsiz işlere dalıp vakit kaybedebilir ancak arkadaş canlısı, sosyal ve güven vericidir (Riso & Hudson, 2020, s. 357). Davranışları ölçülü, düzenli, titiz, istikrarlı bir insandır. Olumsuzluklar karşısında yaşadığı öfkesini kontrol etmede de sıkıntı yaşamaz. Ancak bastırdığı duyguları çoğalabilir. Adalet ve etik

değerlere uymak onun için önemlidir (Acarkan, 2019, s. 317). Söz verdiği işleri vaktinde tamamlama konusunda hassastır. İçinde biriktirdiklerinin daha çok olması, sonradan açığa çıktığında daha şiddetli tepkilere neden olur (Özdemir, 2020, s. 92).

1.2.7.9.4. Tip 9 Rahat ve Stres Hattı Davranışları

Tip 9 insanı yapısı gereği yumuşak huylu, uyumlu, kabullenici, sabırlı, huzur isteyen ve dengeleri gözetmeye çalışan biridir. Rahatladığı zaman tip 3'ün olumlu özelliklerini gösterir ve enerjik, yüksek özgüven sahibi, gayretli, aktif, üretken ve dikkatli bir kimliğe sahip olur. Stres altında ise tip 6'nın olumsuz özelliklerini göstererek; tepkisel, gergin, çekingen, muhalif, inisiyatif alamayan, aşırı duyarlı, kafası karışık biri olabilir (Acarkan, 2021, s. 176).

1.2.7.9.4.1. Rahat Hattı

Kişilerde motivasyonunu arttıran bir durum veya olumlu bir olayla karşılaşmak bireyin kendi yapısının dışında bir rahatlama noktasına geçmesine sebeptir (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 9 rahat hattında iken özgüveni yükselir, hızlı bir şekilde eyleme geçebilir, kendine ait amaçları vardır ve istikrarla bu amaçları gerçekleştirmeye çalışır (Özdemir, 2020, s. 90). Sosyal olarak da etkindir. Başarıyı, imajı ve statüyü önemser. Gerekli gördüğünde kendisini ifade edip öne çıkmaktan çekinmez. Kendisine hedef koyduğunda kararlılıkla hedefine yoğunlaşır ve geri çekilmez (Acarkan, 2019, s. 327). Kendisine ve yapabileceklerine inanan, olumsuz durumlarda şevki ve motivasyonu düşmeyen, kendinden emin, esnek bakış açısına sahip bir insan olur (Acarkan, 2021, s. 175).

1.2.7.9.4.2. Stres Hattı

Kişiler motivasyonu düşüren bir sebep veya olumsuz bir olay sonucu, kendi kişilik yapısına özgü başka bir stres noktasına geçer (Özdemir, 2020, s. 39). Tip 9 stres hattındayken Sorgulayan tip 6'nın olumsuz özelliklerini göstererek kendi içine döner ve kabuğuna çekilir. Olumsuz tüm durumlardan kaçarken bir anda içine düşmüşlerdir. Bununla baş etmeye çalışırken tedirgin, ürkek, tedbirli ve çekingen bir bakış açısıyla hayata bakar. Geleceğe dair endişeleri artar ve bu süreç geçene kadar kendi duygu ve düşüncelerini saklayarak korunur ve bekler (Özdemir, 2020, s. 90). Hiçbir şeyden

memnun olmayan, daima eksiklere odaklanan, negatif, şüpheli, öfkeli, uyumsuz, inatçı, kararsız ve güvensiz bir insan olur (Acarkan, 2019, ss. 325-326).

1.2.7.9.5. Tip 9 Kişilik Düzeyinde Seviyeler / Psikolojik Sarkaçlar

Enneagram'a göre kişilik tiplerinden herbiri üç farklı seviyede davranışlar sergiler. Bunlar sağlıklı, ortalama ve sağlıklısız seviyedeki davranışlardan oluşur. Her tipin sağlıklı seviyesi onun karakteristik özelliklerini, en üst seviyede kendisine faydalı olabilecek şekilde kullanmasına fırsat verir. Sağlıksız seviyeye gidildikçe ise tipin olumsuz özelliklerini gösterme durumu artar. Hatta en sağlıksız seviyede patolojik durumlar ortaya çıkabilir (Acarkan, 2021; Karabulut, 2007; Riso & Hudson, 2018).

1.2.7.9.5.1. Sağlıklı Seviye

Tip 9 sağlıklı seviyede uyumlu, sakin, esnek, kendi imkan ve potansiyelinin farkında bir bireydir. İnsanlarla barış içinde yaşayan, samimi, sıcak, aktif, cesur, kararlı bir insandır (Acarkan, 2019, s. 318). Tepkisel davranışlarda bulunmadan isteğini dile getirir, kendi görüşünü söyler ve gerektiğinde hayır diyebilir. Sorunlar karşısında çözüm odaklı davranarak problemlerin çözülmesi için inisiyatif alarak çaba gösterir. Üretmeyi sever, farklılıklara saygılıdır, tüm insanları kabullenen, motive eden, rahatlatan ve destekleyen bir tarafı vardır (Acarkan, 2021, s. 176). Sağlıklı bir tip 9, sakin, dertsiz, içten, kendine ve insanlara güvenen, hayatla barışık insanlardır. İyimser, masumiyet sahibi, nazik, uyumlu tavırlarıyla insanlara güven ve emniyet hissettirir. Empati kabiliyetleri gelişmiş olduğu için olaylara diğer kişilerin gözüyle de bakabilir. İyi bir dinleyici, arabulucu, müzakerecidir. En sağlıklı halinde kendisini mükemmel bir şekilde kontrol edebilen, hayatla uyumlu, ruhu mutmain, canlı, hayat dolu, derin ilişkiler kurabilen insanlar olurlar. Hem kendisi hem de çevresi ile kuvvetli bağlar geliştirir (Karabulut, 2007, ss. 130-131).

1.2.7.9.5.2. Ortalama Seviye

Tip 9 ortalama seviyede gerilimden ve çatışmaya girmekten korkmaktadır. Denge ve huzur isteğinden ötürü, kendini diğer insanlara göre ayarlamaya çalışır. Aşırı kabullenici, dengeleyici, çekingen ve aşırı mütevazî olabilir, istemediği şeylere dahi evet diyebilir (Acarkan, 2021, s. 176; Karabulut, 2007, s. 131). Uyum sağlayarak rahatını devam ettirmek ister. Yeteneklerini, fikirlerini, varlığını önemsiz ve faydasız görebilir. Eğer

doğru şekilde motive olamazsa tembellleşir, pasifleşir. Değişimden kaçınır. Sıkıntıların müdahale etmeden akışına bırakarak çözülmesini bekler (Acarkan, 2019, ss. 318-319). Oldukça hoş, uyumlu, uzlaşmacı görünen bu kişiler; sorunlar biriktikçe içten içe zorlanmaya başlar. Baskı ve zorlama durumunda pasif direnç gösterebilir. Uyumlu davranışları problemleri çözmediğinde tepki göstererek öfke patlamaları yaşayabilir (Acarkan, 2019, s. 319, 2021, s. 177; Karabulut, 2007, s. 131).

1.2.7.9.5.3. Sağlıksız Seviye

Sağlıksız seviyedeki tip 9, gittikçe ihmalkar, sorunlarını ve sorumluluklarını sürekli erteleyen, gereksiz işlerle oyalanan, soğuk ve mesafeli davranan, pasif uyum ve aşırı tepki arasında gel-git yaşayan bir özelliktedir (Acarkan, 2019, s. 320, 2021, s. 177). Çünkü onlar sürekli bastırdıkları muazzam bir öfke duygusu ile yaşamaktadır. Öfkesini bu kadar şiddetle bastırma çabası onları yorarak çaresiz ve yetersiz hissettirebilir (Karabulut, 2007, s. 132). Karar vermekte, harekete geçmekte, inisiyatif almakta zorlanır. İnsanlarla bir arada olmaktan, sosyal hayattan kaçınır. Gerçek hayattan uzaklaşmak ister (Acarkan, 2019, s. 320, 2021, s. 177). Kendini savunma güdüsü öyle şiddetlidir ki bu amacı gerçekleştirebilmek uğruna kendisini hiçbir işlev göremeyecek kadar sıkıntıya düşürebilir. İç kavgası onun çoğu kez unutkanlık yaşamasına sebep olur, hissizleşir, çaresizleşir ve kendini harap eder (Acarkan, 2019, s. 320; Karabulut, 2007, ss. 132-133). Öyle içine kapanır ve kayıtsızlaşır ki hiçbir şeye karşı en ufak bir tepki göstermemeye başlar (Riso & Hudson, 2020, s. 355).

1.2.7.9.6. Tip 9 Zihinsel Foto / Düşünsel Şema

Tip 9 insanının düşünce sisteminde yer alan, sık sık kullandığı cümleler;

- * “Bir şeyi yapmak istemiyorsam mücadele ve kavga etmek yerine sessiz kalırım veya kendimi ortamdaki soyutlarım.”,
- * “Benimle kavga etmek imkansızdır, çünkü kavga iki kişiyle yapılan bir eylemdir ve ben kavga etmem.”,
- * “Herkesle iyi anlaşmak isterim. İnsanlar beni iyi bilsin isterim.”,
- * “Karar vermek bazen benim için zorlayıcı olabiliyor.”,
- * “İnsanlarla birlikteyken grubun uyarı akıllı kişisiyimdir, yeter ki düzen bozulup tadımız kaçmasın.”,

- * “Her şeye uyarım ama fazla hareketlilik bana iyi gelmiyor. Keşke benden zor isteklerde, aşırı beklentilerde bulunmasalar.”,
- * “İşlerimi sürekli erteleme gibi kötü bir huyum var. Hep ağırdan alırım, ama o kritik son an geldiğinde hemen işe koyulup yetiştirmeye çalışırım.”,
- * “Hırslı biri değilim, insanlarla rekabet de etmem. Ben diğerlerine destek olmaktan ve empati kurmaktan hoşlanan biriyim.”,
- * “Kimseyi yargılamam, insanların farklılıklarına saygı duymayı biliyorum.”,
- * “Ben herkese eşit davranan biriyim.” gibi cümlelerle örneklendirilebilir (Acarkan, 2021, s. 170; Batı, 2019, s. 225).

1.2.7.9.7. Tip 9 Kaçınılmaz Sonuçlar

Tip 9’un hayal dünyasında ısrarcı olup gerçekliğe direnmesi, duygularını bastırması, sürekli başkalarını incelemesi ve bu şekilde sahte huzur ve sükunetini korumaya çalışması onu temel arzusundan uzaklaştırıp temel korkusunun kucağına iter (Karabulut, 2007, ss. 137-138). Temel takıntılarından biri üşengeçlik olan bu tip; gerek zihnen, gerek fiziken, gerek duygusal olarak gerçeklerden kaçınmaya ve uzaklaşmaya çalıştıkça pasifleşir. Artık inisiyatif kullanamayan, pasif, edilgen, ihmalkar, inatçı, çekinik, sorumluluk almaktan kaçınan biri olarak çeşitli çatışmalara sebep olur (Batı, 2019, s. 230; Karabulut, 2007, s. 138). Sahte iç huzurunu korumak, daldığı hayal dünyasında yaşamak onu dünyadan izole eden sorunların ta kendisidir. Edilgen, sorumsuz, alingan, negatif, sürekli savunmada bir insan olur. Tip 9’un bu çıkmazdan kurtulabilmesinin ve gerçek iç huzura ulaşabilmesinin yolu gerçek dünyanın dinamik ve değişken olduğunu kabullenmektir. Bir şeyleri sürekli olduğu gibi muhafaza etmenin mümkün olmadığını fark edebilirse, değişikliklerden kötü etkilenmeden kendi durumunu koruyabilirse yaşayan bir ölü gibi olmaktan kurtulup hakiki bir sükunet ve hakiki mevcudiyete kavuşur (Batı, 2019, s. 231; Karabulut, 2007, s. 138).

1.2.7.9.8. Tip 9 Gelişim Önerileri

- İnsanlara uyum sağlayabilmek adına sürekli onların isteğini gözetmek yerine, kendi taleplerinizi de açıkça ifade edebilmelisiniz.
- Hayaller dünyasında yaşamak yerine gerçekten odaklanarak etkin olabilirsiniz.

- Her durumda ve koşulda iyimser olamazsınız. Duygularınızın farkına vararak olumsuz duygu ve düşüncelerinizi en baştan ifade edebilmelisiniz. Kimseye hayır diyemediğiniz için sorunları ötelemek bir çözüm olmayacaktır.
- Kendinize bir yapılacaklar listesi oluşturun, önceliklerinizi belirleyin ve yapacaklarınızı ertelemeyin.
- Hem zihnen hem de fiziken harekete geçmelisiniz. Düşünmek yerine eyleme, oturup hayal kurmak yerine harekete geçin.
- Kendinize ve yapabileceklerinize güvenin.
- Sabırlı, dayanıklı, kararlı olup zorluklarla karşılaşınca hedefinizden dönmemelisiniz.
- Korkup yılmadan problemleri analiz etmeli, bir çözüm bulmalı ve çözüm planınıza uygun hareket etmelisiniz (Acarkan, 2021, s. 179; Riso & Hudson, 2018, ss. 369-371).

1.3. Din ve Dindarlık

Arapça “deyn” kelimesinden türemiş olduğu kabul edilen din kelimesi; ceza ve karşılık, mükafat, itaat, örf ve adet, İslam, tevhid, hakimiyet, galibiyet gibi pek çok farklı şekilde tanımlanmıştır (Tümer, 1994). Kur’an-ı Kerim’de 92 yerde geçen din kelimesinin de bu anlamlardan birine yakın olarak kullanıldığını görürüz. Din kavramı hakkında seçtikleri kelimeler incelendiğinde, her dini kültürde ortak olan anlamlar “kulluk, inanç, bağ, yol, âdet” olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrensel ve köklü bir fenomeni ifade etmeye çalışan tüm bu anlamların kökleri insanın içsel yaşayışında var olan ve çeşitli davranışlarla tezahür eden bir yapıya sahiptir (Hökelekli, 2010; Tümer, 1994).

Kur’an-ı Kerim ve İslam inancı çevresinde gelişen din tanımları literatürü incelendiğinde bilginlerin genel olarak “kurtuluş ve teslimiyet, barış ve müsaleme” temalarını ön plana çıkaran tanımlamalar yaptıkları görülebilir. Yine dinin; ilahi kaynaklı olup bir insandan gelemeyeceği, insanı iyilik ve hayra yönelten kanun olduğu, akıl ve irade ile olan ilişkisi de tanımlardaki ortak noktalardandır. Örnek olması açısından birkaç tarif incelenebilir. Seyyid Şerif el-Cürcani, dini; “akıl sahibi olanları peygamberin bildirdiği hakikatleri benimsemeye davet eden ilahi kanun” şeklinde tanımlamıştır. Din; Zebidi’ye göre, “akıl sahiplerini kendi seçimleriyle hayırlı olanlara götüren ilahi kanun”dur. Yeni dönem modern İslam alimlerinden Reşid Rıza dini, “insanın kendi gayretiyle öğrenemeyeceği vahiy öğretisiyle elde edilebilen gerçekler” şeklinde tanımlamıştır (Tümer, 1994). Çağdaş Batılı araştırmacıların din tanımlarında kişisel tecrübeye verilen önemi görmek

mümkündür. Rudolf Otto, “Din, kutsalın tecrübesidir.” diyerek bu şahsi tecrübe boyutuna değinmiştir (Hökelekli, 2010, ss. 15-18; Tümer, 1994). Jung’un anlatısına göre din, insanın ruhunu ve maneviyatını besleme fonksiyonuna sahiptir. Böylece kişi önce kendisi, tüm insanlar ve yaratıcı ile barış içinde yaşayabilir (Yavuz, 1987, s. 41). Din insana uyum, bütünlük ve denge hissi yaşatarak; kişiyi potansiyellerine ulaştıran bir etkiye sahiptir (Pargament, 2005).

Din tanımlamaları birbirinden farklı noktalara değinse ve farklılaşsa bile insanlar en ilkel dönemlerde dahi bir inanca sahip olmuşlar, bir dine mensup olmuşlardır (Daryal, 1997, s. 216). İnanma ihtiyacı insandaki en temel gereksinimdir (Hökelekli, 1985). Din, kutsalla bağ kuran insanın anlam arayışıdır (Pargament, 2005). Yaşanan dünyanın sıkıntılarından ve hayatın anlamsızlığından kurtulmak için insanlar adeta içsel ve metafiziksel bir yolculuğa çıkarak nefes alır. İnanca sarılarak tüm olumsuzluklardan sıyrılmaya çalışır (Jung, 2013, ss. 60-62).

Dini yaşayan, bir kutsala inanan insan; tecrübe ettiği içsel bağlılığını hayatının her alanına tatbik ederek yansımalarını üzerinde gösterir. Din algısının ve tecrübesinin farklılığına göre ahlakta, sanatta, barışta ve savaşta, müzik ve edebiyatta ve diğer pek çok alandaki insan faaliyetlerinde dinin etkisi çeşitli şekillerde kendisini gösterir (Köse & Ayten, 2015, s. 111; Zinnbauer & Pargament, 2013, ss. 61-62). Bu farklı yaşantılar ve tecrübeler, dindarlığın tanımlanmasında da çeşitliliğe sebep olmuştur (Gürses, 2010, s. 25). Vergote dindarlığı “Allah’ı varoluş kaynağı ve iyilik sahibi bir kudret olarak görmek” şeklinde tanımlar (Vergote, 1999, s. 88). Kişinin dini şahsiyeti yani dindarlığı; gerçek kişiliğin sahip olduğu tüm özellikleri içinde barındıran, dini ilginin kişiliğin merkezinde olduğu kişilik özelliğine sahip olmak şeklinde tanımlanabilir (Hökelekli, 1985, s. 20). Bir kişinin dinle ilgili inançları, sahip olduğu duygular, dine ait düşünceleri, dini tutum ve davranışları, dine olan yaklaşımı kişinin dindarlığını veya başka bir ifadeyle dini şahsiyetini meydana getirir (Hökelekli, 2013; Kımter, 2008, s. 93). Dindarlık tanımı inanılanların özelliklerindeki değişkenlikten ötürü veya kişinin dini duygu ve tecrübelerinin farklılığına bağlı olarak; bireyden bireye, kültürden kültüre değişkenlik gösterir ve bu durum da pek çok farklı tanımlamanın ortaya çıkmasına sebep olur (Kımter, 2008, s. 93). Tanımlarda uzlaşma bulunmamasına rağmen dindarlığın çok boyutlu bir özelliği olduğu konusunda ittifak edilmektedir (Zinnbauer & Pargament, 2013, s. 63).

Dindarlığın da kişilik gibi tek boyutlu olmadığı ve dinamik bir yapısının var olduğu anlaşıldıkça; dindarlığı tanımlayabilmek, sınıflandırabilmek ve ölçebilmek maksadıyla çeşitli dindarlık tiyolojileri ortaya çıkmaya başlamıştır (Kımtır, 2008, s. 94; Köylü, 2020, ss. 108-109). Jung insanları içedönük ve dışadönük dindarlar olarak ikiye ayırmıştır (Kımtır, 2008, s. 94). Allport ise dindarlığı iç güdümlü ve dış güdümlü olmak üzere ikiye ayırmıştır. İç güdümlü dindar, kendisini samimiyetle dine adar. Dış güdümlü dindar ise dini inancından menfaat umar (Hökelekli, 2010, s. 35). Glock ve Stark'ın dindarlık tiyolojisi ise çok boyutlu olarak karşımıza çıkar (Ayten, 2005, s. 192). Dindarlığı beş boyuta ayırarak bunları inanç, bilgi, ibadet, duygu ve etki boyutları olarak sıralamaktadırlar (Hökelekli, 2010, ss. 33-34).

1.4. Kişilik ve Dindarlık İlişkisi

Kişilik, kaynağını bireyin kendisinden alan tutarlı davranış kalıplarını ifade eder. Dindarlık ise, bireyin dine dair tutumları, düşünceleri ve davranış kalıpları şeklinde ifade edilir (Kalgı, 2021, s. 48). Kişilik, bireyin doğuştan gelen özellikleriyle çevre etkileşiminin bir sonucudur. Çevre faktörünün en önemli etmeni olan kültür; maddi ve manevi kültür olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Bunlardan ekonomi, giyim-kuşam, edebiyat, mimari vb. unsurlar maddi kültür unsurudur. Din, dil, sanat, örf-adet ve benzerleri ise manevi kültür unsurlarıdır. Netice olarak, kişiliğin oluşumunda manevi kültür unsurlarından birisi olmasından ötürü dinin etkisi göz ardı edilemez (Turan, 2009, ss. 280-281). Çünkü insanın çevre etkileşimi sonucunda sonradan kazandığı özellikler olan karakter yapısı, toplumdaki dini ve ahlaki değerlere göre şekillenir. Bu da bize din ve kişilik arasında doğal bir ilişki ve etkileşimin varlığını gösterir (Uysal, 2006, s. 94). İnsan yaşamının başladığı ilk çağlardan itibaren dinin ve inancın hep var olduğu görülmektedir (Daryal, 1997, s. 216). İnsanoğlu inançları sayesinde davranış bütünlüğüne ulaşır ve inanmak insanın en temel ihtiyaçlarından biridir (Hökelekli, 1985, s. 22). İnanç, insanı dünyanın aldatıcı kışkırtıcılığından ve çirkin bataklardan koruyucu bir özelliğe sahiptir (Jung, 2013, ss. 60-61). Jung, dine olumlu bakar ve onun zor zamanlarda bir sığınak olduğunu söyler (Ayten, 2017; Kalgı, 2021, s. 49). Jung'a göre dinler, inançlar insanı ruhen ve manen besler. İnsan böylece önce kendisiyle ve Rabbiyle barışır. Bu da kişiliğin oluşmasına ve gelişimine katkı sağlar (Yavuz, 1987, s. 41). Frankl ise dinin

kişiyi güven verdiğini, onu psikolojik hastalıklardan koruduğunu ve dinin bireyin sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olabileceğini söyler (Kalgı, 2021, s. 49).

Araştırmacılara göre din, kişiliğin oluşumunda ve gelişiminde önemli bir faktördür. Kişiliğin ölçülmesinde de temel boyutlardan biridir (Ceylan, 2013, s. 65; Turan, 2009, s. 281). Halbuki bireyi bir bütün olarak ele almak gerektiğini söyleyen psikologlardan bazıları, dindarlığı görmezden gelme eğilimine sahip olabilmektedirler. Allport ve Emmons gibi psikologlar, insanı ve kişiliğini açıklarken dinin göz ardı edilerek açıklamalar yapılmasından şikayetçi olmuşlardır. Onlara göre pozitivist bakış açısına sahip olan çevrelerce din, adeta bir utanç kaynağı olarak görülmekte; kişilik psikolojisiyle ilgili kitaplarda ya çok az bahsedilmekte ya da bahsedilmemektedir. Bu da dinle sıkı bir ilişkisi olan kişiliğin de tam ve gerçekçi bir şekilde anlaşılamamasına neden olabilmektedir (Karakaya, 2008, s. 41). Günümüzde ise bu durum değişmeye başlamakta, din ile kişilik arasındaki bağ daha çok konuşulmakta, çok boyutlu olarak tartışılmaktadır. Özellikle dinin; kişinin ruhundaki yansımasını, bireyin yaşantısı ve davranışları üzerindeki tesirini araştırmayı hedefleyen din psikologları başta olmak üzere din ve kişilik üzerine yapılan çalışma sayıları gün geçtikçe artış göstermektedir (Kalgı, 2021, s. 70; Karakaya, 2008, s. 41).

Din ve kişilik ilişkisi ele alınırken karşılaşılabilecek mesele; din mi kişiliği etkiler yoksa kişilik mi dini etkiler sorusudur. Din ve kişilik birbiriyle ilişkisi olan kavramlardır ancak bu iki kavramdan hangisinin diğeri üzerinde etkili olduğunu söylemek kolay değildir (Kalgı, 2021, s. 48). Yapılan kişilik ve din ilişkisi araştırmalarında genellikle din bağımsız değişken olarak ele alınırken, kişilik bağımlı değişken olarak ele alınır. Dinin, kişilik üzerindeki etkileri incelenir (Kalgı & Kayıklık, 2020). Ancak kişilik ve din ilişkisinde genel olarak karşılıklı bir ilişkinin varlığından söz etmek daha doğru olacaktır (Hökelekli, 2013; Uysal, 1996). Güçlü inanç güçlü kişiliği, güçlü kişilik güçlü inancı doğurur. Bir inanç birey tarafından benimsedikçe, inanç kişilik üzerinde çok daha etkili olur. Aynı şekilde sağlıklı, sağlam, güçlü bir kişilik yapısına sahip bireylerin sağlam inançlara sahip oldukları görülmektedir (Hökelekli, 1993, ss. 187-188; Mehmedoğlu, 2004, s. 79). Din ve kişilik birbirini karşılıklı olarak etkiler. Din insana tutarlı, bütünleşmiş, dengeli bir kişilik kazandırır. Aynı zamanda bazı kişilik yapıları da dindarlığa daha meyillidir (Karslı, 2020, s. 37). Dini tutumlardaki ve dini davranışlardaki tutarlılık kişiliği etkiler; kişilik özellikleri de dini tutumları ve dini davranışları şekillendirir (Uysal, 1996, s. 85).

Kişiliği şekillendiren en önemli faktörlerden biri dindir. Fromm, dinin kişiye kimlik duygusu kazandırdığını; kişinin kendisini dinle tamamladığını ve bu şekilde aradığı kimliği bulduğunu ifade etmiştir (Karacoşkun, 2006, s. 92). Çünkü din, kişilik gelişimine etki eden çevresel ve ruhsal etmenlerde belirleyici olma özelliği ile kişiliği etkiler. Din, bireyin kişiliğine yön verir, ruhsal bütünleşmeyi sağlar, kişinin tutumlarını etkiler ve belirler (Hökelekli, 1993, ss. 187-188; Mehmedoğlu, 2004, s. 79). Din, insana sağlıklı kişilik yapısı ve olumlu kişilik özellikleri kazandırması yönüyle kişiliğin gelişimi sürecindeki en önemli etkenlerden biridir (Peker, 1986, ss. 100-105). Din adeta kişide ruh temizliği yapan bir inanç gücüdür. İnanç, insanın ortaya koyduğu tutumlarını ve kişilik yapısını belirler ve onlara yön verir (Karabulut, 2007, s. 22).

Kişilik gelişiminde inançların yanı sıra ibadetlerin de önemli etkisi vardır. Jung kişi için ibadet, dua ve inançları önemli görür. Bunların huzur ve gönül rahatlığına vesile olduğunu ifade eder (Yavuz, 1987, s. 35). Dini ritüellere özen gösteren kişiler daha sağlam, kuvvetli bir kişiliğe sahip olurlar. Dinden uzaklaşmanın tutum ve davranışları tutarsızlaştır (Karabulut, 2007, s. 23). Bir kutsala inanmakla ortaya çıkan dini eğilimler pekiştikçe fiile dökülür ve ibadetler ortaya çıkar. İnanç ve ibadetlerin ilk gayelerinden biri ise ruhsal denge ve sağlam bir kişiliğe sahip olmaktır (Daryal, 2009, s. 121). Örneğin barış, sevgi, şefkat, yardımlaşma, sabır, merhamet, cesaret gibi duygu ve davranışlar; ibadetlerle pekişir, gelişir ve kişilik özelliği haline gelebilir (Bayraktar, 1987, s. 22). Dine ve ritüellerine bağlılık arttıkça din, kişiliğin bir parçası haline gelir (Karşlı, 2020, s. 45). Dini kişilik ise inancın kişiliğe mal olması ve kişiliğin dinin rengiyle boyanarak kişinin tüm davranışlarına yansımastır (Turan, 2009, s. 281).

1.5. Hayat Memnuniyeti

Kişinin hayatından memnun olup zevk alması ruh sağlığı için temel bir kriterdir. Yaşadığı hayattan mutlu olan ve yaşamını olumlu algılayan kişilerin ruh sağlıklarının iyi durumda olduğu kabul edilir (Yapıcı, 2007, s. 89). Hayat memnuniyeti/yaşam tatmini 1961 yılında Neugarten tarafından, “bireyin idealindeki hayatı yaşadığını düşünmesi, hayatından memnun olması, tekrar seçme şansı olsa yine aynı hayatı tercih edecek olması” şeklinde tanımlanmıştır (Ayten, 2008, s. 113). Hayat memnuniyetiyle ilgili yapılan erken dönem tanımlardan biri de 1978 yılında yapılan Johnson ve Shin’in tanımıdır. Onlara göre yaşam tatmini, “kişinin hayat kalitesini kendi belirlediği kriterlere göre değerlendirmesi”dir

(Mustafayeva & Bayraktaroğlu, 2014, s. 130). 1985 yılında Griffin, Diener, Emmons ve Larsen hayat memnuniyetini; “kişinin belirlediği kriterlere göre hayatını çoğu zaman olumlu algılaması” şeklinde tanımlamışlardır (Acat, 2019, s. 31). Tanımlar incelendiğinde hayat memnuniyetinin subjektif bir olgu olduğunu görmek mümkündür. Bir kişinin hayat memnuniyeti ile ilgili bilgi dışarıdan empoze edilip belirlenemez, kişinin kendi bilişsel değerlendirmesidir (Ayten vd., 2012, s. 47; Mustafayeva & Bayraktaroğlu, 2014, s. 130).

Hayat memnuniyetini Diener ve arkadaşları, kişinin kendi hayatındaki seçimlerine dair bilişsel yargısı olarak tanımlar. Kişinin iyi olma halinin bilişsel boyutunu temsil eden hayat memnuniyeti, olumlu ve olumsuz duygulanımla alakalıdır. Kendi hayatını değerlendirdiğinde yüksek oranda olumlu duygu ve düşüncelere sahip kişiler yüksek hayat memnuniyeti düzeyine sahiplerdir (Uysal vd., 2017, s. 141).

Anlamlı bir hayat yaşama, yaşadığı hayattan zevk alma, meşgul olduğu işlerinin fazlalığı gibi faktörler kişinin hayat memnuniyeti ile ilişkilidir (Göcen, 2014, s. 119). Kişilerin hayata dair beklentileri ve bakış açıları farklı olduğundan her birey için hayat memnuniyetine ulaşma sebepleri farklılık gösterir. Sağlık, zenginlik, iyi bir eş, güzel bir iş, anlamlı bir hayat yaşıyor olmak gibi pek çok faktör kişisel hayat memnuniyetini belirli ölçülerde etkiler. Çünkü hayat memnuniyeti sadece yaşamın belirli bir alanıyla ilgili değildir, yaşanan hayatın tamamının olumlu değerlendirilip değerlendirilmediğiyle alakalıdır. İşinden memnun olan bir kişi hayat memnuniyetine sahiptir denilemez. İş memnuniyeti hayat memnuniyetini arttırsa da etkili olan tek faktör değildir. Hayat memnuniyeti yaşamın tüm alanlarının birlikte değerlendirilmesiyle elde edilen bireysel görüştür (Mustafayeva & Bayraktaroğlu, 2014, s. 130). Bireysel farklılıklar görülse de bazı etkinlikler, kişinin hayat memnuniyetine olumlu etki eden faktörler olarak karşımıza çıkar. Yapılan araştırma sonuçları dindarlık (Ayten & Yıldız, 2016, ss. 304-305), sosyal etkinlik, başarı, fiziki aktivite, müzik dinleme, okuma, beslenme gibi faktörlerin hayat memnuniyetini olumlu etkileyebileceğini göstermektedir (Kümbül Güler & Emeç, 2006, s. 132).

2. BÖLÜM: YÖNTEM

Çalışmanın yöntem kısmında; araştırma modeli, araştırmaya katılım sağlayanlar ve nitelikleri, veri toplamada kullanılan araçlar ve elde edilen verilerin istatistiksel analiziyle ilgili bilgiler bulunmaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden birisi olan ilişkisel tarama metodu kullanılmıştır. İki veya daha çok değişken arasında var olan ilişkileri ve düzeylerini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modelinde; değişkenlere müdahale edilmeden aralarındaki ilişki anlamlandırılmaya çalışılır (Demirel, 2013, ss. 105-117). Araştırmada Türkiye’de yaşayan yetişkin bireylerde dindarlık düzeyi, hayat memnuniyeti düzeyi ve Enneagram kişilik tipleri arasındaki ilişki incelenmektedir.

2.2. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri

Bireylerin Enneagram kişilik özellikleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkinin araştırıldığı bu çalışmanın örneklemini 18 yaş üstü 371 yetişkin birey oluşturmaktadır. Araştırma katılımcısı olan gönüllü bireylere seçkisiz örnekleme yöntemiyle ulaşılmış ve anket soruları zaman ve imkandan tasarruf amacıyla Google Formlar üzerinden çevrimiçi bir şekilde ulaştırılmıştır. Araştırmaya katılım kriterlerine uymayan katılımcılar (n=18) araştırmaya dahil edilmemiştir. Uç değerler incelemesinde elde edilen Z puanları +3 ile -3 aralığında bulunmayan katılımcılar (n=29) araştırmaya dahil edilmemiştir. Uç değer veri temizliği aşamasında dini inancını Agnostik (n=2), Ateist (n=4), Deist (n=2) olarak tanımlayan katılımcılar araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırmaya dahil edilen tüm katılımcılar dini inancını Müslüman olarak tanımlamaktadır. Yukarıdaki incelemeler ardından, araştırma 324 katılımcı ile yürütülmüştür.

Katılımcıların yaşları 18 ile 75 arasında değişmekte ve yaşlarının ortalaması 37,14’tür (SS=12,24). Katılımcıların %33’ü 18 – 30 yaş aralığındadır. Araştırma grubunun %70,7’si kadın (n=229), %23,3’ü ise erkek (n=95) katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların %63,9’u (n=207) ekonomik durumunu orta olarak tanımlamıştır. Katılımcıların %89,2’si (n=289) uzun süre yaşadıkları yerleşim yerinin kent olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 29,9’u (n=97) memur, %20,7’si öğrenci (n=67) ve %17’si

(n=55) ev kadınıdır. 324 katılımcının tamamının dini inancı Müslümandır. Katılımcıların %61,4'ü eğitim durumunu (n= 199) “üniversite” olarak belirtmiştir. Katılımcıların %70'1'i (n=227) kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz sorusuna “dindarım” şeklinde cevap vermiştir. Tablo 1’de araştırma grubuna ait sosyodemografik bilgilere yer verilmiştir.

Değişkenler	Katılımcılar n=324	
	Frekans (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	229 70,7
	Erkek	95 29,3
Yaş	18 – 30	107 33,0
	31 – 40	91 28,1
	41 – 50	77 23,8
	51 – 60	39 11,7
	63 – 75	10 3,4
Ekonomik Durum	Düşük	25 7,7
	Orta	207 63,9
	İyi	92 28,4
Yerleşim Yeri	Kent	289 89,2
	Kırsal	35 10,8
Meslek	Ev Kadını	55 17,0
	Memur	97 29,9
	Öğrenci	67 20,7
	Diğer	105 32,4
Dini İnanç	Müslüman	324 100,0
Eğitim Durumu	İlköğretim	21 6,5
	Lise	47 14,5
	Üniversite	199 61,4
	Lisansüstü/Doktora	57 17,6
Öznel Dindarlık	Dinle ilgim yok	0 0
	Dindar değilim	7 2,2
	Biraz dindarım	62 19,1
	Dindarım	227 70,1
	Çok dindarım	28 8,6

Tablo 1: Araştırma Grubuna İlişkin Sosyodemografik Bilgiler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Yürütülen çalışmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Gönüllü katılımcılara ulaştırılan anket formunun ilk bölümünde demografik özelliklerin belirlenmesini sağlayacak kişisel bilgi formu bulunmaktadır. Çalışmada bireylerin kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla “Enneagram Kişilik Ölçeği”, dindarlık düzeylerini ölçmek için “Dindarlık Ölçeği”, hayat memnuniyeti düzeylerini tespit edebilmek amacıyla “Hayat Memnuniyeti Ölçeği” kullanılmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan yetişkin bireylerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla dağıtılan kişisel bilgi formunda; cinsiyet, yaş, ekonomik durum, yaşanılan çevre, eğitim durumu ve meslek ile ilgili sorulara yer verilmiştir. Ayrıca bireylerin kendileri hakkındaki öznel dindarlık algılarını öğrenmek için, dini açıdan kendilerini nasıl tanımladıkları sorusu yöneltilmiştir.

2.3.2. Enneagram Kişilik Ölçeği

Araştırmaya katılanların kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Subaş ve Çetin’in 2017 yılında geliştirmiş oldukları Enneagram Kişilik Ölçeği (EKÖ) kullanılmıştır (Subaş & Çetin, 2017). Ölçek, Enneagram metodolojisini esas almaktadır ve dokuz kişilik tipinin belirlenmesi amacıyla 27 maddeden oluşan 4’lü likert tipinde geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri cevaplanırken beni hiç anlatmıyor (1), bir kısmı beni anlatıyor (2), geneli beni anlatıyor (3) ve tamamı beni anlatıyor (4) şeklinde tasarlanan seçeneklerden birisi işaretlenmektedir. Enneagram tiplerinden her biri ölçek maddelerinden üçüyle ilgilidir ve ölçek dokuz tipi ifade eden dokuz boyuttan oluşmaktadır. Katılımcı birey her bir boyuttan en az 3, en çok 12 puan alabilir. Enneagram Kişilik Ölçeği oluşturulurken alt faktörlerin adları Tip 1 Mükemmeliyetçi, Tip 2 Yardımcı, Tip 3 Başaran, Tip 4 Özgün, Tip 5 Gözlemci, Tip 6 Sorgulayan, Tip 7 Maceracı, Tip 8 Reis ve Tip 9 Uzlaşmacı şeklinde ifade edilmiştir. Ölçek maddelerinden 1, 10, 19. maddeler Tip 1’i (Mükemmeliyetçi); 2, 11, 20. maddeler Tip 2’yi (Yardımcı); 3, 12, 21. maddeler Tip 3’ü (Başaran); 4, 13, 22. maddeler Tip 4’ü (Özgün); 5, 14, 23. maddeler Tip 5’i (Gözlemci); 6, 15, 24. maddeler Tip 6’yı (Sorgulayan); 7, 16, 25. maddeler Tip 7’yi (Maceracı); 8, 17, 26. maddeler Tip

8'i (Reis); 9, 18, 27. maddeler ise tip 9'u (Uzlaşmacı) belirtmektedir. Ölçek maddeleri ters kodlanmamıştır.

Ölçeğin güvenirlik ve geçerliliğinin belirlenmesi amacıyla Cronbach's Alfa, Split Half, bağımsız gruplar t-testi, pearson çarpım korelasyon analizi, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre tutarlılık analizinde ölçek maddeleri 0,901 cronbach's alfa değerine sahiptir yani ölçek yüksek düzeyde güvenilir, denilebilir. Ölçek 0,915 guttman güvenirlik katsayısına ve 0,917 spearman brovn katsayısına sahiptir. Ölçek yapı geçerliliğini test etmek için yapılan açımlayıcı faktör analizi sonuçlarına göre KMO küresellik analizi sonucu 0,844'tür. Bu sonuç maddelerin faktör analizi için mükemmel yapıda olduğunu gösterir. Ölçeğin 27 maddesinin 9 boyutta toplanılmasını sınamak amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır ve elde edilen sonuçlara göre ölçek modeli istatistiksel olarak uygun bulunmuştur. Yapılmış olan güvenirlik analizleri, kapsam ve yapı geçerlikleri tespitlerinden sonra Enneagram Kişilik Ölçeği; sosyal araştırma çalışmalarında bireylerin kişilik özellikleri ile farklı sosyal değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesinde kullanılabilecek güvenilir bir veri toplama aracı olarak görülebilir (Subaş & Çetin, 2017).

2.3.3. Dindarlık Ölçeği

Araştırmaya katılanların dindarlık düzeylerini ölçmek için Kısa Dindarlık Ölçeği kullanılmıştır. Ayten'in, Uysal'ın geliştirdiği dindarlık ölçeğini esas alarak geliştirdiği bu ölçek (Ayten, 2009; Uysal, 1995); daha sonra Ayten ve Yıldız tarafından yenilenerek üzerinde değişiklikler yapılmıştır (Ayten & Yıldız, 2016). 2009'da Ayten tarafından ilk geliştirildiğinde 10 maddeden ve iki boyuttan oluşan, 4'lü likert tipi ölçek özelliğine sahip olan Dindarlık Ölçeği'nin KMO analiz sonucu 0,830 bulunmuştur. Cronbach Alpha değeri inanç-etki boyutunda 0,743 ve bilgi-ibadet boyutunda 0,742'dir (Ayten, 2009). Daha sonra Ayten ve Yıldız tarafından ölçek yenilenmiş ve araştırmaya katılan bireylerin kendisini daha rahat ifade edebilmelerine olanak tanınması amacıyla ölçek şıkları 5'e çıkarılmış ve ölçek 5'li likert tipi ölçeğe dönüştürülmüştür. 10 sorudan oluşan ölçek sorularında da küçük değişikliklere gidilmiştir. Bu yeni versiyonda her bir soru için 1'den 5'e kadar puanlanacak seçenekler sunulmuştur. Seçenekler her zaman, çoğu zaman, bazen, nadiren, hiçbir zaman şeklinde sıralanmıştır. Ölçek Ayten'in kullandığı haliyle iki alt boyut olarak kullanılmıştır. 6 maddeden oluşan inanç-etki boyutu ve 4 maddeden

oluşan bilgi-ibadet boyutuna ait toplam 10 soru bulunmaktadır. Araştırma ölçeği için yeniden yapılan iç tutarlılık analizinde Cronbach Alpha değerleri; 0,774 genel; 0,669 inanç-etki boyutu; 0,668 bilgi-ibadet boyutu olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar ölçeğin istatistiki açıdan güvenilir olduğunu göstermektedir (Ayten & Yıldız, 2016).

2.3.4. Hayat Memnuniyeti Ölçeği

Araştırmaya katılanların kendi hayatlarından ne ölçüde memnuniyet duyduklarını ölçmek amacıyla Diener, Griffin, Larsen, Emmons'un geliştirdiği ve Ayten'in uzmanlarla görüşmeleri sonucunda tercümesini yaparak İngilizceden Türkçeye uyarladığı Hayat Memnuniyeti Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5 maddeden oluşmaktadır. Madde 1 "Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum.", madde 2 "Hayat şartlarım mükemmeldir.", madde 3 "Hayatımdan memnunum.", madde 4 "Şimdiye kadar hayatımda istediğim çoğu şeyi elde ettim.", madde 5 "Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiçbir değişiklik yapmazdım." ifadelerinden oluşmaktadır. Katılımcılardan bu ifadelerin kendilerine hangi düzeyde uyduğunu işaretlemeleri istenmiştir. Test maddelerinin 1'den 7'ye kadar değişen puanlaması vardır. Seçenekler "hiç uygun değil", "çoğunlukla uygun değil", "uygun değil", "kararsızım", "uygun", "çoğunlukla uygun", "tamamen uygun" şeklinde sıralanmıştır. Testten en düşük 7, en yüksek 35 puan alınabilmektedir. Cevapların ortalamasının 7'ye yaklaşması hayat memnuniyeti düzeyinin arttığına, ortalama 1'e doğru düşerse hayat memnuniyeti düzeyinin azaldığına işaret etmektedir. Hayat Memnuniyeti Ölçeği'nin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla Ayten'in yaptığı analizler sonucunda KMO değeri 0,81 ve cronbach alpha değeri 0,85 bulunmuştur. Ölçek bu haliyle güvenilir ve geçerli bir ölçek olarak görülmektedir (Ayten, 2012, ss. 32-33).

2.4. Veri Toplama Süreci ve Verilerin Analizi

Yetişkin bireylerde Enneagram kişilik özelliklerinin dindarlık ve hayat memnuniyeti ile olan ilişkisini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, araştırma amacına ve araştırma problemlerine uygun olacak şekilde anket formu hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılacak olan ölçekleri geliştiren ve uyarlayan araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada kullanılacak olan anket formları için Sakarya Üniversitesi Etik Kurulu'na başvuru yapılmış ve 06/04/2023 tarihinde gerekli izin belgesi (Sayı : E-61923333-050.99-236175, 56/05 nolu karar) alındıktan sonra; anket formu Nisan-Aralık 2023 tarihleri

arasında farklı bölgelerden daha fazla katılımcıya ulaşabilmek için ve uygulama kolaylığı göz önüne alınarak çevrimiçi bir şekilde Google Formlar aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmıştır. Araştırma konusu ve anket çalışması hakkında bilgilendirilen katılımcılar; gönüllülük esasına uygun olarak çalışmaya katılmışlar ve okuma hızı ve cevaba karar verme süresine göre değişecek olmakla birlikte yaklaşık 7 dakika süren formu doldurmuşlardır.

Araştırmaya toplamda 371 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılım kriterlerine uymayan katılımcılar ($n=18$) araştırmaya dahil edilmemiştir. Uç değerler incelemesinde elde edilen Z puanları +3 ila -3 aralığında bulunmayan katılımcılar ($n=29$) araştırmaya dahil edilmemiştir. Uç değer veri temizliği aşamasında dini inancını Agnostik ($n=2$), Ateist ($n=4$), Deist ($n=2$) olarak tanımlayan katılımcılar araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırmaya dahil edilen tüm katılımcılar dini inancını Müslüman olarak tanımlamaktadır. Yukarıda bahsi geçen incelemeler ardından, araştırma 324 katılımcının doldurduğu formlardan elde edilen bilgilerle yürütülmüştür.

Araştırma verilerinin analizi IBM SPSS 25.0 programı kullanılarak yapılmıştır. İlk olarak verilerin doğruluğu kontrol edilmiş, araştırmaya uygun olmayan veriler araştırmanın dışında tutulmuştur. Kayıp veri incelemesi sonucunda kayıp veriye rastlanmamıştır.

Araştırma verilerinin normal dağılıma uyup uymadığını incelemek amacıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1.5 ve -1.5 aralığında olması normal dağılıma uyma kriteri olarak ele alınmıştır. Analiz sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösteren kriter %95 güven aralığı olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Araştırma verileri frekans, ortalama ve yüzde gibi betimsel istatistikler yoluyla incelenmiştir. Araştırma değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığının test edilmesi amacıyla Pearson Korelasyon Katsayısı testi uygulanmıştır. Araştırma değişkenlerinin araştırma grubunun sosyodemografik özelliklerine göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Bağımsız Gruplar T – Testi ve Bağımsız Gruplar İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Gruplar arası farklılıkların incelenmesi amacıyla; varyans homojenliği sağlandığı için ve gruplara ait örneklem sayısı farklılaştığı için Post Hoc testlerden LSD ile analizler yapılmıştır.

Tek değişkenli sapkın değerlerin tespiti için her bir değişkendeki uç değerler incelenmiştir. Bu amaçla değişkenlere ait Z puanları hesaplanmıştır. Z puanları +3 ve -3 aralığında olacak şekilde veriler temizlenmiştir (Field, 2013).

Araştırmada kullanılan Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı, Bilgi – İbadet ve İnanç – Etki alt boyutu; Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği 'ne ait 9 alt boyutun normal dağılıma uyup uymadığını incelemek amacıyla verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin +1.5 ve -1.5 aralığında olması normal dağılıma uyma kriteri olarak ele alınmıştır. Tablo 2 ve Tablo 3'te araştırma değişkenlerine ait betimleyici bulgulara yer verilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde araştırma değişkenlerinin tamamının normal dağılıma uyduğu görülmektedir.

	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Dindarlık Ölçeği	324	2,90	5,00	4,36	0,39	-0,75	0,36
Bilgi-İbadet^{DÖ}	324	1,75	5,00	4,15	0,61	-0,90	0,69
İnanç – Etki^{DÖ}	324	3,17	5,00	4,50	0,38	-0,83	0,31
Hayat Memnuniyeti Ölçeği	324	1,00	7,00	4,42	1,41	-0,42	-0,41

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma

Tablo 2: Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin Betimleyici Bulgular ve Normallik Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

	N	Min.	Maks.	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
Tip 1^{EKÖ}	324	0,00	9,00	4,84	2,07	0,03	-0,59
Tip 2^{EKÖ}	324	0,00	9,00	4,10	1,93	0,31	-0,33
Tip 3^{EKÖ}	324	0,00	9,00	3,91	1,94	0,33	-0,14
Tip 4^{EKÖ}	324	0,00	9,00	4,57	2,12	0,13	-0,60
Tip 5^{EKÖ}	324	0,00	9,00	4,30	1,94	0,40	-0,70
Tip 6^{EKÖ}	324	0,00	9,00	5,02	1,82	0,12	-0,31
Tip 7^{EKÖ}	324	0,00	9,00	4,20	2,14	0,11	-0,36
Tip 8^{EKÖ}	324	0,00	9,00	3,87	2,19	0,24	-0,46
Tip 9^{EKÖ}	324	0,00	9,00	4,98	1,94	-0,10	-0,39

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma

Tablo 3: Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin Betimleyici Bulgular ve Normallik Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları olan Dindarlık Ölçeği ve 2 alt boyutu, Hayat Memnuniyeti Ölçeği ve Enneagram Kişilik Ölçeği'nin 9 alt boyutuna yönelik iç tutarlılık analizi yapılarak Cronbach's Alpha değerlerine bakılmıştır. Ölçeklere ait Cronbach's Alpha değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir. Ölçeklerin Cronbach's Alfa değerleri güvenilir olduğu ($0,50 \leq \alpha$) görülmektedir (Özdamar, 1999).

	N	Cronbach's Alpha
Dindarlık Ölçeği	324	,738
Bilgi-İbadet^{DÖ}	324	,697
İnanç – Etki^{DÖ}	324	,653
Hayat Memnuniyeti Ölçeği	324	,906
Tip 1^{EKÖ}	324	,701
Tip 2^{EKÖ}	324	,609
Tip 3^{EKÖ}	324	,549
Tip 4^{EKÖ}	324	,641
Tip 5^{EKÖ}	324	,509
Tip 6^{EKÖ}	324	,555
Tip 7^{EKÖ}	324	,694
Tip 8^{EKÖ}	324	,711
Tip 9^{EKÖ}	324	,523

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları

Tablo 4: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Güvenirlik Analizi Bulguları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma sonucunda elde edilen istatistiki analiz verileri, araştırmanın hipotezlerine göre sırasıyla verilecektir. “Enneagram Kişilik Özellikleri, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti ve Demografik Değişkenler” arası ilişkilere ait bulgular ilk olarak verildikten sonra; “Enneagram Kişilik Özellikleri, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti” arasındaki ilişki sel duruma ait elde edilen bulgulara ve yorumlarına yer verilecektir.

3.1. Demografik Değişkenlere Ait Bulgular ve Yorumları

Araştırmaya katılan örneklemin enneagram kişilik özellikleri, dindarlık ve hayat memnuniyetine ait bulgularının; sosyodemografik özelliklerle olan ilişkisine ait bulgulara bu bölümde yer verilmekte ve test edilen hipotezlerle ilgili yorumlar bu bölümde bulunmaktadır. Yaş, cinsiyet, uzun süre yaşanan yer, ekonomik durum ve eğitim durumu incelenen demografik değişkenlerdir.

3.1.1. Araştırma Değişkenleri ile Yaş Arasındaki İlişkiye Ait Bulgular

Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı ve alt boyutları, Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği’ne (EKÖ) ait 9 alt boyut ile katılımcıların yaşları arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon Analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analizin seçilmesinin sebebi katılımcılara ait ölçek puanlarının ve yaş değişkeninin normal dağılıma uymasındır. Aşağıdaki tabloda, dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyinin yaş ile ilişkisi gösterilmiştir (Tablo 5).

	Dindarlık Ölçeği	Bilgi – İbadet ^{DÖ}	İnanç- Etki ^{DÖ}	Hayat Memnuniyeti Ölçeği
Yaş	,188**	,182**	,131*	,034

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 5: Yaş, Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları (n=324)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5’te görüldüğü üzere, yaş ile Hayat Memnuniyeti Ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Yaş ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını belirten araştırma bulgularımız ile daha önce yapılmış olan bazı çalışmalar da paralellik arz etmektedir. Ayten’in 2013 yılında 282 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiği çalışmada; yaş ile hayat memnuniyeti arasında zayıf, anlamsız bir ilişki bulunmuş ve yaş ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı ifade edilmiştir (Ayten, 2013, s. 20). Yine Ayten’in “Tanrıya Sığınmak” adlı çalışmasında (Ayten, 2012, s. 118); Ayten ve diğerlerinin hastalar, hasta yakınları ve hastane çalışanları örneklemiyle gerçekleştirdikleri çalışmada (Ayten vd., 2012, s. 69); Balcı’nın (2011) yılında yaptığı araştırmasında da benzer sonuçlara ulaşılarak yaş ile hayat memnuniyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı belirtilmiştir. Bunlardan farklı olarak Göcen’in (2012) yılında yaptığı araştırmasında ise yaş ile hayat memnuniyeti ve şükür düzeyleri arasında olumlu bir ilişki tespit edilmiştir. Yaş ile Dindarlık Ölçeği toplam puanı ($r = ,188, p<.01$), Bilgi – İbadet alt boyutu ($r = ,182, p<.01$) ve İnanç – Etki alt boyutu ($r = ,131, p<.05$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile katılımcıların yaşları arttıkça dindarlık düzeyleri de artmaktadır. Hayat basamaklarında ilerledikçe olgunlaşma sebebiyle ve hayattaki anlam arayışına bir çözüm olduğu düşünüldüğünde dine sarılma davranışı gösteriliyor olabilir. Yaş ilerledikçe ölüme yaklaşma hissi de bu sonuca sebep oluyor olabilir. Korkmaz ve Çetin’in yaptıkları çalışmada da yaş, dindarlık ve anlam arayışı arasında pozitif ilişkilerin olduğu bulgulanmıştır (Korkmaz & Çetin, 2023, s. 242). İlgili literatür incelendiğinde ulaştığımız bu sonuçları destekler nitelikteki çalışmalarını görmek mümkündür. Yaptığımız araştırmaya benzer nitelikte örneklemin yetişkinler olduğu Koç’un 2008 yılında yaptığı çalışmasında yaş arttıkça iç güdümlü dindarlık puanlarının arttığı (Koç, 2008, s. 128); Yoğurtcu’nun 2009 yılında 21-60 yaş aralığındaki yetişkinlerle yaptığı çalışmada yaş arttıkça dindarlığın arttığı (Yoğurtcu, 2009, s. 56); Baynal’ın (2015, s. 215) yetişkinlerle yaptığı araştırmada da benzer şekilde yaş arttıkça dindarlığın arttığına dair bulgulara rastlanmıştır. Ayten’in 2009 yılında 16-74 yaş aralığındaki bireylerle gerçekleştirdiği çalışmada da yaş arttıkça dindarlık düzeyinin arttığına dair bulgular mevcuttur (Ayten, 2009, s. 126). Mehmedoğlu (2004), Yapıcı

(2007) gibi araştırmacılar da yaş arttıkça dindarlığın arttığına dair sonuçlar elde etmişlerdir.

Aşağıda Enneagram kişilik tipleri ile yaş arasındaki ilişkiyi gösteren Tablo 6 verilmiştir.

	Tip 1 EKÖ	Tip 2 EKÖ	Tip 3 EKÖ	Tip 4 EKÖ	Tip 5 EKÖ	Tip 6 EKÖ	Tip 7 EKÖ	Tip 8 EKÖ	Tip 9 EKÖ
Yaş	,030	-,048	-,023	-,113*	-,109*	-,120*	-,195**	,002	-,163**

Not: EKÖ Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 6: Yaş ve Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları
($n=324$)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6’da görüldüğü üzere, yaş ile Enneagram Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 3 (Başaran) ve Tip 8 (Reis) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > .05$). Karaduman ve Çetin’in 2023 yılında 21- 51+ yaş aralığındaki 463 öğretmenle gerçekleştirdikleri çalışmada mükemmeliyetçi, reis, başaran, yardımcı ve özgün kişilik tipleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Karaduman & Çetin, 2023, s. 6). Bahsi geçen çalışma sonucu ile bizim çalışma sonucumuz, bu yönüyle örtüşmemektedir.

Tablo 6’ya göre araştırmamızda yaş ile Enneagram Tip 4 ($r = -.113$, $p < .05$), Tip 5 ($r = -.109$, $p < .05$) ve Tip 6 ($r = -.120$, $p < .05$) arasında düşük düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Öte yandan yaş ile Enneagram Tip 7 ile yüksek düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -.195$, $p < .01$). Enneagram Tip 9 ile yaş arasında ise orta düzeyde negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($r = -.163$, $p < .01$). Bu bulgular, katılımcıların yaş aldıkça Tip 4 (Özgün), Tip 5 (Gözlemci), Tip 6 (Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik tiplerine ait özelliklerinin azaldığını göstermektedir. Tip 4 ve 9’un azalıyor oluşunu bireylerin olgunlaştıkça karakter özelliklerinin keskin hatlarla netleşmesi ile açıklamak mümkün olabilir. Tip 4 herkesten farklı ve özgün olmak isterken, tip 9 uzlaşmacı ve orta yolu bulmaya çalışan tavırlar gösterir. Belirli bir yaşa gelen insanlar, deneyimler yaşayıp yaş aldıkça zaten kendine has bir yaşam tarzı geliştirmiş ve kendi doğrularını oluşturmuş olduğundan tip 4 ve 9 yaş aldıkça azalmış olabilir. Tip 5 araştırmacı ve tip 6 sorgulayan özelliklerin azalması da belirli bir yaşa kadar kişilerin kendi doğrularını ve değer yargılarını oluşturmuş olmasıyla

açıklanabilir. Yaş ilerledikçe tip 7'yi tanımlayan deneyime açık olma ve macera arayışı da yerini rutin arayışı, güvende hissetme ihtiyacına bırakıyor olabilir.

Yukarıda bahsi geçen Karaduman ve Çetin tarafından yapılan çalışmada, kişilik özellikleri ve yaş değişkenleri arasındaki farklılaşmanın kaynağını anlayabilmek için daha sonra LSD testi yapılmış ve 51 yaş üzeri örneklemin tip 4 Özgün özelliklerinin 21-40 yaş aralığındaki örneklemden daha düşük bulunması; çalışmamızı bir yönden desteklemektedir (Karaduman & Çetin, 2023, s. 6).

3.1.2. Araştırma Değişkenlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı ve 2 alt boyutuna, Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği'ne (EKÖ) ait 9 alt boyuta ilişkin puanların katılımcıların cinsiyetlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Bağımsız Gruplar T – Testi uygulanmıştır. Tablo 7'de dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmasının incelendiği Bağımsız Gruplar T – Testi sonuçları verilmiştir.

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Dindarlık Ölçeği	Kadın	229	4,37	0,39	,556	,578
	Erkek	95	4,34	0,41		
Bilgi – İbadet^{DÖ}	Kadın	229	4,15	0,61	,009	,993
	Erkek	95	4,15	0,62		
İnanç – Etki^{DÖ}	Kadın	229	4,51	0,38	,949	,343
	Erkek	95	4,47	0,39		
Hayat Memnuniyeti Ölçeği	Kadın	229	4,41	1,40	-,086	,931
	Erkek	95	4,43	1,46		

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 7: Cinsiyete Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyetine İlişkin T – Testi Sonuçları (n=324)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7'de görüldüğü üzere, katılımcılara ait Dindarlık Ölçeği toplam puanı, Bilgi – İbadet alt boyutu, İnanç – Etki alt boyutu ve Hayat Memnuniyeti Ölçeği puanları katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

Cinsiyet ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığına dair araştırma verilerimizi destekleyen çalışmalar çoğunluktadır. Doğan ve Karaca'nın ülkemizde yapılan lisansüstü çalışmaları dikkate alarak yaptıkları meta-analiz çalışmasına göre; 177 çalışmadan 61 tanesinde cinsiyet ve dindarlık arasında ilişki bulunurken, 116 çalışmada cinsiyet ve dindarlık arasında anlamlı bir ilişki söz konusu değildir (Doğan & Karaca, 2021, s. 233). Çalışmalardan birkaçına örnek vermek gerekirse, Özbaydar'ın (1970) yaptığı araştırma sonuçlarına göre dini inanç gelişiminde cinsiyet etkili bir faktör olarak gözükmemektedir. Yapıcı'nın (2007) yaptığı çalışmada da kadınlar ve erkekler arasında dindarlık açısından önemli bir farklılık görülmemiştir. 2022 yılında Yüksel'in üniversite öğrencilerinin enneagram kişilik özellikleri ve dindarlık arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında da cinsiyet ile dindarlık arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır (Yüksel, 2022, s. 131).

Cinsiyet ve dindarlık ilişkisi hakkında farklı sonuçlara ulaşılan çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan bazıları erkeklerin, dindarlığın bazı boyutlarında kadınlardan daha dindar olarak bulunduğu çalışmalardır (Koç, 2008, s. 126; Yapıcı, 2012, s. 19). Bazı çalışmalarda ise kadınlar, erkeklerden istatistiki olarak daha dindar bulunmuştur (Baynal, 2015, s. 213; Cırhinlioğlu, 2014, s. 79). Örneğin; Şentepe ve Güven'in üniversite öğrencileri örneklemiyle gerçekleştirdikleri çalışmada kadınların dindarlık düzeyleri, erkeklerden daha yüksek bulunmuştur (Şentepe & Güven, 2015, s. 35).

Araştırma sonucumuza göre cinsiyet ile hayat memnuniyeti arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı görülmektedir. Araştırmamızın sınırlılıklarından biri olan erkek katılımcı oranının, kadın katılımcıya göre az olması ilişki bulunamama sonucuna neden olmuş olabilir. Daha önce yapılan araştırma sonuçları incelendiğinde ise cinsiyet ve hayat memnuniyeti ilişkisinde kadınların hayat memnuniyeti düzeyleri erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur. Ayten (2013, s. 19), Ayten (2012, s. 116) ve Ayten, Göcen, Sevinç ve Öztürk'ün (2012, s. 60) araştırma sonuçlarına göre kadınlar, erkeklere göre hayatlarından daha memnundur. Bu yönüyle araştırma sonuçlarımız, ilgili literatürle desteklenememiştir. Anket formu iletilirken daha fazla erkek katılımcı ihtiyacı olduğuna dair ekstra açıklamalar da yapılmasına rağmen, araştırmaya katılım konusunda isteksiz davranan erkek katılımcılar nedeniyle örneklemimizin büyük çoğunluğunun (%70,7) kadın olması, cinsiyetin eşit şekilde dağılmamış olması bu durumun nedeni olarak görülebilir.

Aşağıda verilen Tablo 8’de cinsiyete göre Enneagram kişilik tiplerinin incelendiği Bağımsız Gruplar T – Testi sonuçları gösterilmektedir.

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Tip 1^{EKÖ}	Kadın	229	4,75	2,03	-1,175	,241
	Erkek	95	5,05	2,15		
Tip 2^{EKÖ}	Kadın	229	4,04	1,88	-,778	,437
	Erkek	95	4,23	2,03		
Tip 3^{EKÖ}	Kadın	229	3,69	1,85	-3,230	,001*
	Erkek	95	4,45	2,04		
Tip 4^{EKÖ}	Kadın	229	4,44	2,18	-1,677	,094
	Erkek	95	4,88	1,96		
Tip 5^{EKÖ}	Kadın	229	4,23	1,99	-1,048	,295
	Erkek	95	4,48	1,82		
Tip 6^{EKÖ}	Kadın	229	5,06	1,81	,587	,563
	Erkek	95	4,93	1,83		
Tip 7^{EKÖ}	Kadın	229	4,13	2,12	-,834	,405
	Erkek	95	4,35	2,18		
Tip 8^{EKÖ}	Kadın	229	3,62	2,20	-3,114	,002*
	Erkek	95	4,45	2,08		
Tip 9^{EKÖ}	Kadın	229	5,00	1,92	,284	,777
	Erkek	95	4,93	2,00		

Not: ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, **p*<.05

Tablo 8: Cinsiyete Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin T – Testi Sonuçları
(*n*=324)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8’de görüldüğü üzere, katılımcılara ait Enneagram Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 4 (Özgün), Tip 5 (Gözlemci), Tip 6 (Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) alt boyut puanları katılımcıların cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir (*p*>.05).

Katılımcılara ait Enneagram Tip 3 (Başaran) alt boyutu cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [*t* (322) = -3,230, *p* <.05]. Erkek katılımcıların Tip 3 ortalama puanları

($\bar{X}$ =4,45, SS=2,04) kadın katılımcıların Tip 3 ortalama puanlarına ($\bar{X}$ = 3,69, SS=1,85) göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Yani, erkek katılımcıların Tip 3 (Başaran) alt boyutuna ilişkin kişilik özellikleri kadın katılımcılardan daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde cinsiyetin Tip 3 (Başaran) üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (d = .39). Katılımcıların Tip 3 (Başaran) puanlarının %39'u cinsiyet değişkeni ile açıklanmaktadır.

Katılımcılara ait Enneagram Tip 8 (Reis) alt boyutu cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir [$t(322) = -3,114, p < .05$]. Erkek katılımcıların Tip 8 ortalama puanları ($\bar{X}$ =4,45, SS=2,08) kadın katılımcıların Tip 8 ortalama puanlarına ($\bar{X}$ = 3,62, SS=2,20) göre anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Yani, erkek katılımcıların Tip 8 (Reis) alt boyutuna ilişkin kişilik özellikleri kadın katılımcılardan daha yüksektir. Etki büyüklüğü incelendiğinde cinsiyetin Tip 8 (Reis) üzerinde orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir (d = .38). Katılımcıların Tip 8 (Reis) puanlarının %38'i cinsiyet değişkeni ile açıklanmaktadır.

Her ne kadar tiplerin evrensel olup kadın veya erkek cins tipleri olmadığı ifade edilse de (Riso, 2003) tip 3 ve 8 baskın kişilik özelliklerini gösteren tiplerdir. Bu sebeple toplumumuzca daha çok mutlak güçlü ve yetkin olma telkinleriyle yetiştirilen erkeklerde daha sık görülmesi anlamlı kabul edilebilir. Zaten toplumsal cinsiyet çalışmalarında da konu edilmiştir ki erkek cinsiyet çoğu defa tahakküm eden, boyun eğdiren, güçlü, otorite kuran bir yapıda gösterilmeye çalışıldığı gibi; kadın cinsiyet de boyun eğen, uyum sağlayan, özgeci davranışlar göstermesi gereken bir toplumsal role sıkıştırılmış gözükmemektedir (Kurt Topuz, 2019). Her ne kadar bugün bu konu üzerinde ciddi çalışmalar ve tartışmalar süregeliyor olsa da kültürel etkiler ve baskılar dolayısıyla pekçok erkek ve kadın bu toplumsal cinsiyet rollerini benimsemiş veya kabullenmiş olabilir. Bu durum araştırma sonuçlarımızda da kendisini göstermektedir, denilebilir.

Daha önce yapılmış olan diğer araştırmalar incelendiğinde, araştırmamızı destekleyen bulgulara rastlanmıştır. 2021 yılında Yüksel ve Kızılgeçit'in İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada tip 1 Mükemmeliyetçi, tip 5 Araştırmacı ve tip 8 Reis kişilik özellikleri; erkeklerde, kız öğrencilere oranla daha yüksek bulunmuştur (Yüksel & Kızılgeçit, 2021, s. 28). Karaalp'in 2023 yılında 853 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre, cinsiyet ile enneagram kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler görülmekte; erkek öğrencilerin tip 3 Başaran, tip 5 Araştırmacı

ve tip 8 Reis kişilik özelliklerine ait puanları kız öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksek bulunmaktadır (Karaalp, 2023, s. 69). Karaalp'ın bu çalışması erkek katılımcıların tip 3 Başaran ve tip 8 Reis özelliklerinin, kadınlara göre daha yüksek bulunduğu araştırma sonuçlarımızla örtüşmektedir. Erçin'in (2018, s. 50), Ateş'in (2019, s. 38), Koyuncu'nun (2021, ss. 76-77) yaptıkları araştırma sonuçlarında da çalışmamızla paralellik arz eden bulgular görülmektedir.

Ayrıca istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmamış olmasına rağmen; kadınların Enneagram kişilik tiplerine dair elde edilen verilere göre, kadınlar erkeklere nazaran tip 6 ve tip 9 kişilik tipleri için daha yüksek ortalama puanlar elde etmişlerdir. Şentepe ve Güven'in, "Beş Faktör Kişilik Envanteri" kullanarak yaptıkları çalışmada; kadın katılımcılar, kişilik özellikleri bakımından incelendiğinde "Uyumluluk" boyutunda erkeklerden daha yüksek ortalama puanlar almışlardır (Şentepe & Güven, 2015, s. 36). Bu sonuç çalışmamızı destekler niteliktedir.

Cinsiyet ve enneagram kişilik özellikleri ilişkisi hakkında farklı sonuçlara ulaşan araştırmalar da vardır. Yüksel'in 2022 yılında farklı fakültelerde öğrenim gören üniversite öğrencileri arasında gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre cinsiyet ile enneagram kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre tip 5 Araştırmacı kişilik özellikleri erkek öğrencilerde daha çok görülürken; tip 4 Özgün kişilik özellikleri kız öğrencilerde istatistiksel olarak daha fazla görülmektedir (Yüksel, 2022, s. 144). Kaderoğlu'nun (2022, s. 53) yaptığı çalışma ile Karaduman ve Çetin'in (2023, s. 6) yaptığı araştırma sonuçlarına göre ise cinsiyet ile enneagram kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

3.1.3. Araştırma Değişkenlerinin Uzun Süre Yaşanılan Yerleşim Yerine Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı ve alt boyutları, Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği'ne (EKÖ) ait 9 alt boyutun katılımcıların uzun süre yaşadıkları yerleşim yerine göre (kent – kırsal) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Bağımsız Gruplar T – Testi uygulanmıştır. Aşağıda verilen Tablo 9, dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyinin uzun süre yaşanılan yerleşim yerine göre karşılaştırılmasına ilişkin Bağımsız Gruplar T – Testi sonuçlarını göstermektedir.

	Yerleşim Yeri	N	$\bar{X}$	SS	t	p
Dindarlık Ölçeği	Kent	289	4,36	0,46	,142	,887
	Kırsal	35	4,37	0,39		
Bilgi – İbadet^{bö}	Kent	289	4,14	0,60	-,077	,939
	Kırsal	35	4,15	0,69		
İnanç – Etki^{bö}	Kent	289	4,50	,38	,327	,744
	Kırsal	35	4,52	,40		
Hayat Memnuniyeti Ölçeği	Kent	289	4,44	1,42	-1,027	,305
	Kırsal	35	4,18	1,35		

Not: ^{bö}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 9: Yerleşim Yerine Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin T – Testi Sonuçları (n=324)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9 incelendiğinde, katılımcılara ait Dindarlık Ölçeği toplam puanı, Bilgi – İbadet alt boyutu, İnanç – Etki alt boyutu ve Hayat Memnuniyeti Ölçeği puanlarının katılımcıların uzun süre yaşadıkları yerleşim yerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir ($p > .05$). Gashi'nin (2016, s. 18) üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışma sonucuna göre, öğrencilerin uzun süre yaşadıkları yer ile hayat memnuniyetleri düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmaması; çalışma sonuçlarımızla benzerlik göstermektedir. Şirin'in 2017 yılında üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırma sonuçlarına göre, uzun süre yaşanan yer ile dindarlık arasında ilişkinin bulunmaması; araştırma sonuçlarımızla paralellik göstermektedir (Şirin, 2018, s. 75).

Uzun süre yaşanan yer ile dindarlık arasındaki ilişkiyi inceleyen önceki araştırmalara bakıldığında; bu iki değişken arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu araştırmalarla da karşılaşılmaktadır. Uysal'ın (2015) yılında genç yetişkinlerde affetme eğilimi ve dindarlık arası ilişkiyi incelediği çalışmasında; uzun süre kırsal bölgede yaşayanların, kentsel bölgelerde yaşayanlara göre dindarlık eğilimleri daha yüksek bulunmuştur. Yine Tokur'un (2011, ss. 174-175), Gencer'in (2019, s. 161), Yüksel'in (2022, s. 140) ve Karaalp'in (2023, s. 109) çalışmalarında da dindarlık ile uzun süre yaşanan yer arasında anlamlı ilişkilere rastlanmıştır.

Aşağıdaki tabloda Enneagram kişilik tiplerinin uzun süre yaşanan yerleşim yerine göre karşılaştırılmasına ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir (Tablo 10).

	Yerleşim Yeri	N	$\bar{X}$	SS	<i>t</i>	<i>p</i>
Tip 1 ^{EKÖ}	Kent	289	4,92	2,05	-1,949	,052
	Kırsal	35	4,20	2,12		
Tip 2 ^{EKÖ}	Kent	289	4,15	1,95	-1,351	,178
	Kırsal	35	3,68	1,74		
Tip 3 ^{EKÖ}	Kent	289	3,95	1,97	-,847	,397
	Kırsal	35	3,65	1,66		
Tip 4 ^{EKÖ}	Kent	289	4,62	2,12	-1,280	,202
	Kırsal	35	4,14	2,17		
Tip 5 ^{EKÖ}	Kent	289	4,36	1,95	-1,458	,146
	Kırsal	35	3,85	1,78		
Tip 6 ^{EKÖ}	Kent	289	5,04	1,75	-,586	,558
	Kırsal	35	4,85	2,28		
Tip 7 ^{EKÖ}	Kent	289	4,24	2,15	-,930	,353
	Kırsal	35	3,88	1,99		
Tip 8 ^{EKÖ}	Kent	289	3,88	2,21	-,363	,717
	Kırsal	35	3,74	2,09		
Tip 9 ^{EKÖ}	Kent	289	4,97	1,91	,325	,745
	Kırsal	35	5,08	2,20		

Not: ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 10: Yerleşim Yerine Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin T – Testi
Sonuçları ($n=324$)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10’a göre, katılımcıların Enneagram Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 3 (Başaran), Tip 4 (Özgün), Tip 5 (Gözlemci), Tip 6 (Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı), Tip 8 (Reis) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) alt boyutlarına ait puanları katılımcıların uzun süre yaşadıkları yerleşim yerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

Literatür incelendiğinde çalışmada elde ettiğimiz bulgularla paralellik gösteren sonuçlar bulunmaktadır. Erkan’ın (2020), Bozik’in (2021), Ayhan’ın (2022) ve Karaalp’in (2023) yaptığı araştırma sonuçları da uzun süre yaşanan yer ile enneagram kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir. Yüksel ve Kızılgeçit’in (2021,

s. 29), Yüksel'in (2022, s. 153) yaptıkları çalışmalarda ise uzun süre yaşanan yer ile enneagram kişilik özellikleri arasında ilişki bulunmuştur.

3.1.4. Araştırma Değişkenlerinin Ekonomik Duruma Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı ve alt boyutları, Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği 'ne (EKÖ) ait 9 alt boyutun; katılımcıların ekonomik durumlarına göre (düşük, orta, yüksek) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla, Bağımsız Gruplar İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Aşağıda verilen Tablo 11'de dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyinin ekonomik duruma göre karşılaştırılmasına ilişkin Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları gösterilmektedir.

	Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Grup Farkı
Dindarlık Ölçeği	1. Düşük	25	3,23	9,60			
	2. Orta	207	4,25	9,78	1,648	,194	-
	3. İyi	92	5,10	9,40			
Bilgi – İbadet^{DÖ}	1. Düşük	25	3,96	0,59			
	2. Orta	207	4,11	0,63	3,388	,035*	3 > 2, 1
	3. İyi	92	4,27	0,55			
İnanç – Etki^{DÖ}	1. Düşük	25	4,44	0,39			
	2. Orta	207	4,51	0,37	,435	,648	-
	3. İyi	92	4,49	0,42			
Hayat Memnuniyeti Ölçeği	1. Düşük	25	3,23	1,31			3 > 2, 1
	2. Orta	207	4,25	1,36	23,923	,000*	2 > 1
	3. İyi	92	5,10	1,24			

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 11: Ekonomik Duruma Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin ANOVA (LSD Testi) Sonuçları ($n=324$)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11'e göre, Hayat Memnuniyeti düzeyi ekonomik duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F = 23,923, p < .05$). Gruplar arasındaki farklılıkların

incelenmesi amacıyla yapılan Post Hoc LSD testinin sonucuna göre, ekonomik durumu iyi olan katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri ($\bar{X} = 5,10$), ekonomik durumu orta ($\bar{X} = 4,25$) ve düşük ($\bar{X} = 3,23$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$). Ekonomik durumu orta ($\bar{X} = 4,25$) olan katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri, düşük ($\bar{X} = 3,23$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$). Yani, ekonomik durumun artmasıyla hayat memnuniyeti düzeyinin arttığı söylenebilir. Ekonomik açıdan yeterli olmak, ihtiyaçlarını vaktinde ve yeterince karşılayabiliyor olmak hayat memnuniyetine de olumlu katkı sağlıyor olabilir.

Ekonomik durum ile hayat memnuniyeti düzeyinin ilişkisini konu eden diğer araştırma sonuçları incelendiğinde, araştırma bulgularımızı destekleyerek; ekonomik durumun artışıyla hayat memnuniyeti düzeylerinde de artış olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur. Gashi'nin (2016) yılında 225 üniversite öğrencisi örneklemiyle dua ve hayat memnuniyeti ilişkisini araştırdığı çalışmada; Karagöz ve diğerlerinin (2016) yılında Sivas ilinde yaşayan farklı gelir düzeylerinde 500 kişiyle gerçekleştirdikleri çalışmada, ekonomik durumun artmasına paralel olarak hayat memnuniyeti düzeylerinin de arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Rode ve diğerleri, Korkmaz ve diğerlerinin yaptığı çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Karagöz vd., 2016, s. 172).

Tablo 11'e göre, Dindarlık düzeyi ve dindarlığın İnanç – Etki alt boyutuna ilişkin katılımcı puanları ile ekonomik durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır ($p > .05$).

Katılımcıların dindarlığın Bilgi – İbadet alt boyutu puanları ekonomik duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($F = 3,388$, $p < .05$). Grup farkı için yapılan Post Hoc LSD testinin sonuçlarına göre, ekonomik durumu iyi olan katılımcıların Bilgi – İbadet alt boyutuna ilişkin ortalama puanları ($\bar{X} = 4,27$), ekonomik durumu orta ($\bar{X} = 4,11$) ve düşük ($\bar{X} = 3,96$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir $p < .05$). Yani, ekonomik durumun artmasıyla katılımcıların dindarlık düzeyleri bilgi ve ibadet boyutunda artmaktadır. Ekonomik düzeyi yüksek olan bireylerin iyi bir eğitim aldığı varsayılırsa bilgili ve araştırmacı kişiler iseler dindarlığın bilgi-ibadet boyutunda yüksek sonuç elde edilmesi anlamlı sayılabilir. Veya ekonomik olarak güçlü olan kişiler kendilerini özel hissederek şükür ve memnuniyet duyguları yaşıyor ve bu duygu kendilerini bilgi-ibadet boyutunda güçlü kılıyor olabilir. Yine ekonomik olarak

varlıklı olan kişiler ihtiyaçlarını temin konusunda güçlük çekmedikleri ve endişe duymadıkları için bilgi ve ibadet konularında kolay adaptasyon kuruyor olabilirler.

Weber, dinin alt tabakada daha etkili olacağı ve daha canlı bir şekilde yaşanacağını düşünmektedir (Kurt, 2009, ss. 18-20). İlgili literatür incelendiğinde bu yargıya uygun araştırma sonuçlarının daha fazla olduğu görülmekle birlikte; din ve ekonomik durum arasında ilişkinin bulunmadığı, ekonomik durumun artmasıyla beraber dindarlık düzeylerinin de artış gösterdiği farklı çalışma sonuçlarını görmek de mümkündür.

Ayten (2004, s. 87), Koç (2010, ss. 228-229), Baynal (2015, s. 225), Karayiğit (2017, s. 106), Gencer (2019, s. 158), Kalgı (2021, s. 108), Yüksel (2022, ss. 141-142) ve Karaalp'in (2023, s. 110) yaptıkları araştırma sonuçlarına göre ekonomik durumu düşük olan grupların dindarlık düzeyleri daha yüksektir; yani ekonomik durum ile dindarlık arasında negatif bir ilişki söz konusudur.

Uysal (2006, s. 147), Yoğurtcu (2009, s. 60), Kızılgeçit (Kızılgeçit, 2011, s. 181), Şirin (2017, s. 75) ve Işık (2018, s. 114) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ise ekonomik durum ve dindarlık arasında ilişkiye rastlanmamıştır. Bizim çalışmamızda da dindarlığın inanç-etki boyutu ile ekonomik durum arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Kımtır (2008, s. 194), Kavas (2013, s. 14), Kımtır ve Köftegöl (2017, s. 68), Yağız (2021, s. 49) ise çalışmalarında ekonomik durum ile dindarlık arasında istatistiki olarak pozitif ilişkiler bulmuştur. Kımtır 2008 yılında üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada öğrencilerin ailesinin ekonomik durumunun arttıkça ve aileler zenginleştikçe; dindarlığın inanç, ibadet ve etki boyutlarında da artış olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Kımtır, 2008, ss. 194-196). Kavas 15 yaş üstü 869 bireyle gerçekleştirdiği çalışmada yüksek gelir düzeyine sahip bireylerin dini tutum açısından daha yüksek ortalamaya sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır (Kavas, 2013, s. 14). Kımtır ve Köftegöl'ün araştırmasında ise ekonomik durumu daha yüksek olan bireylerin dindarlık düzeylerinin de daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Kımtır & Köftegöl, 2017, s. 68). Benzer şekilde Yağız'ın araştırmasında da ekonomik durumu yüksek olanlar düşük olanlara göre, dindarlık düzeyi bakımından daha yüksek bulunmuştur (Yağız, 2021, s. 49). Bu araştırma sonuçları ekonomik durumu yüksek olan zengin bireylerin, dindarlığın bilgi-ibadet boyutunda daha yüksek ortalamaya sahip olduğu bulgularımızla paralellik arz etmektedir.

Tablo 12'de Enneagram kişilik tiplerinin ekonomik duruma göre karşılaştırılmasına ilişkin Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları gösterilmektedir.

	Ekonomik Durum	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Grup Farkı
Tip 1^{EKÖ}	1. Düşük	25	4,80	2,10			
	2. Orta	207	4,84	2,09	,006	,994	-
	3. İyi	92	4,84	2,03			
Tip 2^{EKÖ}	1. Düşük	25	3,72	1,96			
	2. Orta	207	4,25	1,94	1,780	,170	-
	3. İyi	92	3,86	1,86			
Tip 3^{EKÖ}	1. Düşük	25	3,48	1,80			
	2. Orta	207	3,93	1,97	,728	,484	-
	3. İyi	92	4,00	1,89			
Tip 4^{EKÖ}	1. Düşük	25	1,80	2,26			
	2. Orta	207	1,97	2,15	,799	,451	-
	3. İyi	92	1,89	2,02			
Tip 5^{EKÖ}	1. Düşük	25	4,36	2,05			
	2. Orta	207	4,18	1,96	1,312	,271	-
	3. İyi	92	4,57	1,84			
Tip 6^{EKÖ}	1. Düşük	25	5,36	1,97			
	2. Orta	207	5,00	1,75	,452	,637	-
	3. İyi	92	4,98	1,94			
Tip 7^{EKÖ}	1. Düşük	25	4,04	1,76			
	2. Orta	207	4,37	2,25	1,840	,160	-
	3. İyi	92	3,86	1,94			
Tip 8^{EKÖ}	1. Düşük	25	3,28	2,24			
	2. Orta	207	3,85	2,20	1,230	,294	-
	3. İyi	92	4,05	2,15			
Tip 9^{EKÖ}	1. Düşük	25	4,52	2,12			
	2. Orta	207	5,07	1,98	,986	,374	-
	3. İyi	92	4,91	1,81			

Not: ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 12: Ekonomik Duruma Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin– Tek Yönlü ANOVA Sonuçları (n=324)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12’ye göre, Enneagram Kişilik Ölçeği ’ne ait 9 kişilik tipine ilişkin puanlar katılımcıların ekonomik durumlarına göre istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır ($p >$

.05). Diğer bir ifadeyle, ekonomik durumun Enneagram kişilik tipi özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı söylenebilir.

Daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde Kurt'un (2019, s. 135), Koyuncu'nun (2021, s. 93), Yüksel'in (2022, s. 155) ve Karaalp'in (2023, s. 74) yaptığı çalışmalarda da benzer şekilde enneagram kişilik tipleri ile ekonomik durum arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Bozik (2021, s. 41), Yüksel ve Kızılgöçer (2021, s. 30), Kaderoğlu (2022, s. 61) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda ise bazı enneagram kişilik tiplerinin ekonomik durumla anlamlı ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

3.1.5. Araştırma Değişkenlerinin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılmasına Ait Bulgular

Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı ve alt boyutları, Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği 'ne (EKÖ) ait 9 alt boyutun katılımcıların eğitim durumlarına göre (ilköğretim, lise, üniversite, lisansüstü/doktora) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla Bağımsız Gruplar İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Aşağıda verilen Tablo 13'te dindarlık düzeyi ve hayat memnuniyeti düzeyinin eğitim durumuna göre karşılaştırılmasına ilişkin Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 13'e göre, katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır ($p > .05$).

Altay ve Avcı'nın (2009, s. 280) yaşlıların hayat memnuniyeti düzeylerini konu ettikleri çalışmada da eğitim düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında ilişki bulunmamıştır.

Tablo 13'e göre, dindarlık düzeyi, dindarlığın bilgi – ibadet ve inanç – etki alt boyutlarına ilişkin katılımcı puanları eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır ($p > .05$).

Çalışmamızın bulguları eğitim düzeyi ile dindarlık arasında bir ilişki tespit edememesine rağmen, ilgili literatür incelendiğinde; pek çok çalışmanın eğitim durumu yükseldikçe dindarlık düzeyinin azaldığına dair bulguları vardır. Yapıcı (2007, s. 265), Koç (2008, s. 230), Yoğurtcu (2009, s. 58) ve Baynal'ın (2015, s. 216) yaptıkları çalışmalarda daha düşük düzeyde eğitim seviyesine sahip bireylerin daha yüksek dindarlık ortalamalarına sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Genellikle düşük eğitim düzeyine sahip bireylerin

daha teslimiyetçi bir bakış açısına sahip olması, eğitim seviyesi yükseldikçe şüpheciliğin ve sorgulamanın artmasına bağlanmıştır.

	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Grup Farkı
Dindarlık Ölçeği	1. İlköğretim	21	4,53	,298	1,806	,146	-
	2. Lise	47	4,29	,395			
	3. Üniversite	199	4,36	,411			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,34	,380			
Bilgi – İbadet^{DÖ}	1. İlköğretim	21	4,40	,414	1,847	,138	-
	2. Lise	47	4,02	,707			
	3. Üniversite	199	4,14	,613			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,16	,591			
İnanç – Etki^{DÖ}	1. İlköğretim	21	4,61	,298	,939	,422	-
	2. Lise	47	4,47	,399			
	3. Üniversite	199	4,51	,395			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,46	,372			
Hayat Memnuniyeti Ölçeği	1. İlköğretim	21	4,41	1,35	2,599	,052	-
	2. Lise	47	3,91	1,50			
	3. Üniversite	199	4,47	1,39			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,64	1,39			

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 13: Eğitim Durumuna Göre Dindarlık Düzeyi ve Hayat Memnuniyeti Düzeyine İlişkin ANOVA (LSD Testi) Sonuçları ($n=324$)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Aşağıda verilen Tablo 14'te Enneagram kişilik tiplerinin eğitim durumuna göre karşılaştırılmasına ilişkin Tek Yönlü ANOVA analizi sonuçları gösterilmektedir.

	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Grup Farkı
Tip 1^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,90	2,25	3,590	,014*	4 > 3, 1
	2. Lise	47	4,23	1,90			
	3. Üniversite	199	5,01	2,12			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	5,08	1,80			
Tip 2^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,76	2,32	2,678	,047*	3 > 4
	2. Lise	47	3,89	2,13			
	3. Üniversite	199	4,33	1,88			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	3,59	1,65			
Tip 3^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,52	2,52	1,779	,151	-
	2. Lise	47	3,42	1,82			
	3. Üniversite	199	4,00	1,86			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,17	2,01			
Tip 4^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,61	2,47	5,787	,001*	3 > 2, 1 4 > 2
	2. Lise	47	3,68	2,05			
	3. Üniversite	199	4,87	2,00			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,61	2,20			
Tip 5^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,47	2,63	2,057	,106	-
	2. Lise	47	4,00	1,82			
	3. Üniversite	199	4,42	1,93			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,45	1,68			
Tip 6^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	4,52	2,22	2,896	,035*	2 < 3, 4
	2. Lise	47	4,42	2,01			
	3. Üniversite	199	5,17	1,75			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	5,19	1,61			
Tip 7^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,85	2,51	3,018	,030*	3 > 4
	2. Lise	47	4,08	1,937			
	3. Üniversite	199	4,45	2,16			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	3,54	1,97			
Tip 8^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	3,66	2,78	1,246	,293	-
	2. Lise	47	3,38	2,62			
	3. Üniversite	199	4,03	1,99			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	3,77	2,25			
Tip 9^{EKÖ}	1. İlköğretim	21	4,42	2,29	1,748	,157	-
	2. Lise	47	5,12	2,14			
	3. Üniversite	199	5,12	1,88			
	4. Lisansüstü/ Doktora	57	4,59	1,81			

Not: ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, $\bar{X}$ Ortalama, SS Standart Sapma, * $p < .05$

Tablo 14: Eğitim Durumuna Göre Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin– Tek Yönlü ANOVA Sonuçları (n=324)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 14'e göre, Enneagram kişilik tiplerinden Tip 1'e (Mükemmeliyetçi) ilişkin katılımcı puanları eğitim durumuna göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır ($F = 3,590$, $p < .05$). Gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesi amacıyla yapılan Post Hoc LSD testinin sonucuna göre, eğitim durumu lisansüstü/ doktora olan katılımcıların ($\bar{X} = 5,08$), Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik özellikleri eğitim durumu lise ($\bar{X} = 4,23$) ve ilköğretim ($\bar{X} = 3,90$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$). Ayrıca, eğitim durumu üniversite olan katılımcıların ($\bar{X} = 5,01$), Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik özellikleri eğitim durumu lise ($\bar{X} = 4,23$) ve ilköğretim ($\bar{X} = 3,90$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$). Yani, eğitim durumunun artmasıyla Tip 1 (Mükemmeliyetçi) kişilik özelliklerinin arttığı söylenebilir. Mükemmellik ve kusursuzluk arayışında olan, disiplinli, kuralcı ve yetkinlik arayışında olan tip 1'e ait kişilik özelliklerinin eğitim düzeyi arttıkça daha çok görülüyor olması tipin genel karakteristiği açısından anlamlı kabul edilebilir.

Tablo 14'te görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Tip 2'ye (Yardımcı) ilişkin katılımcı puanları eğitim durumuna göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır ($F = 2,678$, $p < .05$). Gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesi amacıyla yapılan Post Hoc LSD testinin sonucuna göre, eğitim durumu üniversite olan katılımcıların ($\bar{X} = 4,33$), Tip 2 (Yardımcı) kişilik özellikleri eğitim durumu lisansüstü/ doktora ($\bar{X} = 4,23$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$).

Tablo 14'te görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Tip 4'e (Özgün) ilişkin katılımcı puanları eğitim durumuna göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır ($F = 5,787$, $p < .05$). Gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesi amacıyla yapılan Post Hoc LSD testinin sonucuna göre, eğitim durumu üniversite olan katılımcıların ($\bar{X} = 4,87$), Tip 4 (Özgün) kişilik özellikleri eğitim durumu lise ($\bar{X} = 3,68$) ve ilköğretim ($\bar{X} = 3,61$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$). Ayrıca, eğitim durumu lisansüstü/ doktora olan katılımcıların ($\bar{X} = 4,61$), Tip 4 (Özgün) kişilik özellikleri eğitim durumu lise ($\bar{X} = 3,68$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$). Bireysel yetkinliği önemseyen, yaratıcılığa önem veren, özgün olan ve anlam arayışına sahip tip 4 insanının eğitimi öncelemiş olması; tipinin genel karakteristiği açısından anlamlı kabul edilebilir.

Tablo 14'te görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Tip 6'ya (Sorgulayan) ilişkin katılımcı puanları eğitim durumuna göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır ($F = 2,896$,

$p < .05$). Gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesi amacıyla yapılan Post Hoc LSD testinin sonucuna göre, eğitim durumu lise olan katılımcıların ($\bar{X} = 4,42$), Tip 6 (Sorgulayan) kişilik özellikleri eğitim durumu üniversite ($\bar{X} = 5,17$) ve lisansüstü/doktora ($\bar{X} = 5,19$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha düşüktür ($p < .05$). Bu durumu tip 6'nın sorgulayan, araştıran, hakikatlerin derinine nüfuz etmek isteyen özellikleriyle bağdaştırmak mümkündür.

Tablo 14'te görüldüğü üzere, Enneagram kişilik tiplerinden Tip 7'ye (Maceracı) ilişkin katılımcı puanları eğitim durumuna göre istatistiksel olarak farklılaşmaktadır ($F = 1,246$, $p < .05$). Gruplar arasındaki farklılıkların incelenmesi amacıyla yapılan Post Hoc LSD testinin sonucuna göre, eğitim durumu üniversite olan katılımcıların ($\bar{X} = 4,45$), Tip 7 (Maceracı) kişilik özellikleri eğitim durumu lisansüstü/ doktora ($\bar{X} = 3,54$) olan katılımcılara göre istatistiksel olarak daha yüksektir ($p < .05$).

Eğitim durumu ile tip 1, 2, 4, 6 ve 7 arasında bulunan ilişkileri Enneagram kişilik tiplerine uygun olarak yorumlamak mümkündür. Tip 1'in mükemmeliyetçiliği, tip 2'nin sosyal ortamlarda bulunmaktan hoşnut olması, tip 4'ün bireysel bilgi ve anlama verdiği değer, tip 6'nın araştırmacı ve sorgulamacı kişiliği, tip 7'nin bilgiyi keşfederek öğrenmekten hoşlanması gibi özellikleri eğitim durumlarıyla ilgili bulgulara da yansımış olabilir. Ayrıca 5 faktör kişilik tipleri, davranışçı kuramlar, Holland'ın kişilik tipleri gibi birçok farklı kuramdan faydalanarak da mevcut bulgularımızı açıklamak mümkün olabilir. Örneğin, 5 faktör kişilik modeline göre insanlar; özdenetim, uyum, dışadönüklük, nörotiklik ve gelişime açıklık gibi boyutlarda farklılaşmaktadırlar. Özdenetimi yüksek bireyler çalışkan, otokontrol sahibi ve temkinlidirler. Çalışmamıza göre tip 1 ve tip 6'nın eğitim düzeyleri açısından yüksek sonuçlar elde etmesi bu kurama göre de yorumlanabilir. Uyumlu ve dışadönük insanlar ise sosyal ortamları, yeni deneyimleri sever; bilgiyi bir topluluk içinde ve keşfederek öğrenmek ister. Bu da tip 2 ve tip 7'nin eğitim durumuna ait bulgularımızla örtüşmektedir. Gelişime açıklık boyutunda yeni şeyler denemek, özgünlük, duygulara ve yenilenmeye açık olma hali vardır. Bu boyut da araştırma sonucumuzdaki tip 4 ve tip 7'ye dair elde edilen bulgularla uyum göstermektedir (Şentepe & Güven, 2015).

Tablo 14'e göre, Enneagram kişilik tiplerinden; Tip 3 (Başaran), Tip 5 (Gözlemci), Tip 8 (Reis) ve Tip 9'a (Uzlaşmacı) ilişkin kişilik özellikleri eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p > .05$).

Enneagram kişilik özellikleri ve eğitim durumu ilişkisi üzerine yapılan daha önceki çalışmalar incelendiğinde farklı sonuçlar görmek de mümkündür. Erçin (2018, s. 59) ve Karaduman&Çetin'in (2023, s. 7) araştırma bulgularına göre, kişilik tipleri eğitim durumuna göre farklılık göstermemiştir.

Kocabıyık'ın (2021, ss. 65-67) çalışmasında farklı enneagram kişilik tipleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bozik'in çalışmasında (2021, s. 43) tip 2, 7 ve 8'in daha çok lise ve üniversite düzeyinde yoğunlaştığı; tip 1, 3, 4, 5, 6 ve 9'un ise üniversite düzeyinde yoğunlaştığı bulgusu elde edilmiştir.

3.2. Enneagram Kişilik Özellikleri, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti Arasındaki İlişkilere Ait Bulgular

Dindarlık Ölçeği (DÖ) toplam puanı ve alt boyutları, Hayat Memnuniyeti Ölçeği (HMÖ) ve Enneagram Kişilik Ölçeği 'ne (EKÖ) ait 9 alt boyut arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla Pearson Korelasyon Analizi uygulanmıştır. Tüm ölçek puanları normal dağılım sergilediğinden Pearson Korelasyon Analizi seçilmiştir. Tablo 15'te analizin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 15 incelendiğinde, Dindarlık Ölçeği toplam puanı ile Enneagram Tip 1 (Mükemmeliyetçi) arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir ($r = ,132, p < .05$). Diğer bir ifadeyle, katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça Tip 1'e (Mükemmeliyetçi) ait kişilik özelliklerinin arttığı söylenebilir. Kurallı, disiplinli, kusursuzluk ve mükemmellik arayışında olan tip 1 insanının bu özellikleri; onların dini yönelimlerinde ve dindarlık düzeylerinde de etkili olmuş olabilir. Disiplinli, titiz, kusursuz olmayı isteyen, özverili, mükemmellik arayışında olan bu bireylerin; dinin insana sağladığı anlam sistemi üzerine hayatını organize etmiş olması ve tipin kendi karakteristiği gereği din kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalarak uymaya çalışmış olması anlamlı olabilir.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Dindarlık Ölçeği	-												
2. Bilgi – İbadet ^{DÖ}	,845	**	-										
3. İnanç – Etki ^{DÖ}	,823	,393	**	**	-								
4. Hayat Memnuniyeti Ölçeği	,213	,221	,13	**	**	2*	-						
5. Tip 1 ^{EKÖ}	,093	,039	,11	,217	8*	**	-						
6. Tip 2 ^{EKÖ}	,013	,060	,04	,115	,407	1	*	**	-				
7. Tip 3 ^{EKÖ}	,035	,079	,02	,218	,507	,537	4	**	**	**	-		
8. Tip 4 ^{EKÖ}	,039	,030	,03	,285	,450	,450	,555	5	**	**	**	**	-
9. Tip 5 ^{EKÖ}	,022	,028	,00	,103	,441	,441	,350	,433	8	**	**	**	**
10. Tip 6 ^{EKÖ}	,033	,015	,07	,252	,565	,565	,455	,492	,453	2	**	**	**
11. Tip 7 ^{EKÖ}	,014	,003	,02	,113	,225	,225	,466	,444	,268	,414	8	*	**
12. Tip 8 ^{EKÖ}	,062	,021	,08	,142	,468	,481	,630	,497	,410	,368	,468	4	*
13. Tip 9 ^{EKÖ}	,051	,041	,04	,244	,434	,381	,278	,447	,259	,510	,420	,271	5

Not: ^{DÖ}Dindarlık Ölçeği Alt Boyutları, ^{EKÖ}Enneagram Kişilik Ölçeği Alt Boyutları, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 15: Dindarlık Düzeyi, Hayat Memnuniyeti Düzeyi ve Enneagram Kişilik Tiplerine İlişkin Pearson Korelasyon Katsayıları ($n=324$)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tip 1 haricinde, Enneagram Kişilik Ölçeği ‘ne ait 8 alt boyut ile Dindarlık Ölçeği toplam puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Benzer

şekilde, Bilgi-İbadet ve İnanç-Etki alt boyutları ile Enneagram Kişilik Ölçeği 'ne ait 9 alt boyut arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır ($p>.05$).

Enneagram kişilik özellikleri ile dindarlık arasındaki ilişkinin incelendiği daha önceki çalışmalar incelendiğinde Yüksel ve Kızılgeçit'in (2021, ss. 31-32) çalışmasında da kişilik özellikleri ile dindarlık arasında ilişkinin var olduğu bulgusu görülmektedir. İsgilip'in (2023, ss. 118-119) çalışması enneagram tip 1 ile dindarlık düzeyi ilişkisine dair bulgumuzu destekler niteliktedir. Karaalp'in (2023, s. 97) çalışmasında dini tutum puanları artan bireylerin tüm enneagram tiplerinde pozitif artış bulgusu gösterdiği ifade edilmiştir. Yüksel'in çalışmasında (2022, ss. 157-159) enneagram tip 6 ve 9'un dindarlık puanları ortalaması diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur. Enneagram tip 4'ün ise dindarlık düzeyi ile ilişkisi negatif çıkmıştır.

Hayat Memnuniyeti Ölçeği ile Dindarlık Ölçeği toplam puanı ($r = ,213, p<.01$), bilgi-ibadet alt boyutu ($r = ,221, p<.01$) ve inanç-etki alt boyutu ($r = ,132, p<.05$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgular, katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça hayat memnuniyetlerinin de arttığını göstermektedir. İlgili literatürle de paralellik gösteren bu sonuç, dinin kişi ve mutluluğu üzerine etkisiyle açıklanabilir. Din kişiyi hayatın anlamsızlığı duygusundan kurtararak, hayatta karşılaştığı güçlüklerle karşı sığınabileceği bir liman olabilir. Dine sarıldıkça ait olma ve dini ritüelleri yaptıkça mükafatlandırılacağı düşüncesi ve yaratıcıyla kurulan bağ kişinin hayata karşı daha pozitif ve mutlu olmasına aracılık ediyor olabilir.

Hayat memnuniyeti düzeyleri ile dindarlık arasındaki ilişkinin konu edildiği diğer araştırmalar da çalışma bulgularımızı destekler niteliktedir. Ayten'in (2013, s. 25) üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada ve Ayten&Yıldız'ın (2016, s. 298) emeklilerle yaptıkları araştırma sonucunda kişilerin dindarlık düzeyleri arttıkça, hayat memnuniyeti düzeylerinin de arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Apaydın'ın 2010 yılında yaptığı araştırmada yüzden fazla çalışma karşılaştırılmış ve hem yurtiçi hem de yurtdışında yapılan çalışmaların, çok büyük oranda dindarlığın hayat memnuniyeti ile pozitif bir ilişkisi olduğu bulgusuyla sonuçlandığı ifade edilmiştir (Apaydın, 2010, ss. 64-66).

Hayat Memnuniyeti Ölçeği ile Enneagram Tip 5 (Gözlemci) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p>.05$). Öte yandan, Hayat Memnuniyeti Ölçeği ile Enneagram Tip 1 ($r = ,217, p<.01$), Tip 2 ($r = ,115, p<.05$), Tip 3 ($r = ,218, p<.01$), Tip 4

($r = ,285, p < .01$), Tip 6 ($r = ,252, p < .01$), Tip7($r = ,113, p < .05$), Tip8 ($r = ,142, p < .05$) ve Tip 9 ($r = ,244, p < .05$) arasında düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgular, katılımcıların hayat memnuniyetleri düzeyleri arttıkça Enneagram Tip 1 (Mükemmeliyetçi), Tip 2 (Yardımcı), Tip 3 (Başaran), Tip 4 (Özgün), Tip 6 (Sorgulayan), Tip 7 (Maceracı), Tip 8 (Reis) ve Tip 9 (Uzlaşmacı) kişilik tiplerine ait özelliklerin arttığını göstermektedir. Yalnızca tip 5 Araştırmacı/Gözlemci tip ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bilgiyi önemseyen, yetkin olma arzusu duyan, şüpheli, yalnız olmayı isteyen, zaman zaman kendini insanlardan soyutlayan kişilik özelliklerine sahip tip 5 insanı; özellikle olumsuz kişilik düzeyinde ise tamamen hayattan bağı kopmuş ve soyutlanmış olabilir. Bu durum hayattan ve elindekilerden memnuniyet duyma ile olan ilişkisini olumsuz etkileyebilir.

SONUÇ

Enneagram kişilik özellikleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti olgularını konu edinen araştırmamızda, bireylerin kişilik özelliklerinin dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeylerini nasıl etkilediği ve aralarındaki ilişkinin niteliği incelenmiştir. Ayrıca yaş, cinsiyet, uzun süre yaşanan yer, ekonomik durum ve eğitim durumu gibi demografik değişkenlerin; enneagram, dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkileri irdelenmiştir. Araştırma 18-75 yaş arası yetişkin bireylerden oluşan 324 kişilik bir araştırma grubu üzerinde, anket yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada önce yetişkin bireylerin enneagram kişilik özellikleri, dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyeti düzeyleri tespit edilmiştir. Daha sonra bunlar katılımcıların sosyodemografik özellikleriyle ilişkisi ve farkları açısından ele alınmış ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Demografik değişkenlere ilişkin araştırma bulgularına bakıldığında sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Yetişkin bireylerin yaşları ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.
- Yetişkin bireylerin yaşları arttıkça dindarlık düzeylerinin de arttığı bulgusuna ulaşılmıştır.
- Yetişkin bireylerin yaşları arttıkça Enneagram tip 4, 5, 6, 7 ve 9'a ait özelliklerinin azaldığı tespit edilmiştir.
- Yetişkin bireylerin cinsiyetleri ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- Yetişkin bireylerin cinsiyetleri ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- Yetişkin bireylerin cinsiyetleri ile enneagram kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Tip 3 Başaran ve Tip 8 Reis istatistiki olarak erkek cinsiyette, kadınlara göre daha yüksek oranda bulunmuştur.
- Yetişkin kadın bireylerin cinsiyetleri ile enneagram kişilik özellikleri arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmamasına rağmen; toplamda alınan ortalama puanlar açısından karşılaştırma yapıldığında, kadınların tip 6 ve tip 9 kişilik özellikleri bakımından erkek katılımcılara göre daha yüksek ortalama puanlara sahip olduğu görülmüştür.

- Yetişkin bireylerin uzun süre yaşadığı yer ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.
- Yetişkin bireylerin uzun süre yaşadıkları yer ile dindarlık düzeyleri arasında bir ilişki bulunamamıştır.
- Yetişkin bireylerin uzun süre yaşadıkları yer ile enneagram kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- Yetişkin bireylerin ekonomik durumları arttıkça hayat memnuniyeti düzeylerinin de arttığı bulunmuştur.
- Yetişkin bireylerin ekonomik durumları arttıkça dindarlığın bilgi-ibadet boyutundan aldıkları ortalama puanlar da artış göstermiştir.
- Yetişkin bireylerin ekonomik durumları ile enneagram kişilik tipleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.
- Yetişkinlerin eğitim düzeyi ile hayat memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
- Yetişkinlerin eğitim düzeyi ile dindarlık düzeyleri arasında farklılaşma tespit edilememiştir.
- Yetişkinlerin eğitim düzeyleri ile bazı enneagram kişilik özellikleri arasında ilişkiler bulunmuştur. Lisansüstü/doktora eğitim düzeyine sahip kişilerde enneagram tip 1 kişilik özellikleri, eğitim düzeyi ilköğretim ve lise olan katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur. Tip 2 Yardımcı kişilik özellikleri eğitim düzeyi üniversite olan katılımcılarda, eğitim düzeyi lisansüstü/doktora olanlara göre daha yüksek bulunmuştur. Üniversite eğitim düzeyine sahip kişiler, lise ve ilköğretim eğitim düzeyine sahip kişilere göre daha fazla tip 4 Özgün kişilik özelliği göstermektedir. Yine eğitim düzeyi lisansüstü/doktora olan katılımcılar, eğitim düzeyi lise olan katılımcılara göre daha fazla tip 4 kişilik özelliği göstermektedir. Eğitim durumu lise olan katılımcılar, eğitim düzeyi üniversite ve lisansüstü/doktora olanlara göre daha az tip 6 Sorgulayan kişilik özelliklerine sahiptir. Eğitim durumu üniversite olan katılımcılar, eğitim durumu lisansüstü/doktora olan katılımcılara göre daha yüksek oranda tip 7 Maceracı kişilik özelliklerine sahiptir. Araştırma bulgularına göre tip 3, 5, 8 ve 9'a ilişkin kişilik özellikleri istatistiki olarak eğitim durumuna göre farklılaşmamıştır.
- Ölçekler arası ilişkilere ait araştırma bulgularına bakıldığında;

-Yetişkin bireylerin dindarlık düzeyi arttıkça tip 1'e ait kişilik özellikleri de artış göstermiştir. -Yetişkin bireylerin dindarlık düzeyleri arttıkça hayat memnuniyeti düzeylerinin de artış gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

-Yetişkin bireylerin hayat memnuniyeti düzeyleri ile enneagram kişilik tipleri arasında ilişki vardır. Katılımcıların hayat memnuniyeti düzeyleri arttıkça, tip 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 ve 9 kişilik tiplerine ait özellikler artmaktadır. Yalnızca tip 5 Araştırmacı/Gözlemci tip ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Sonuç olarak, “Yetişkin bireylerin Enneagram kişilik tipleri ile dindarlık düzeyleri ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.” şeklindeki hipotezimiz doğrulanmıştır.

Her çalışmada az çok bulunacağı gibi, çalışmamız da bazı sınırlılıkları içinde barındırmaktadır. Bu konuda, ileride yapılacak olan çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

* Enneagram kişilik teorisi dinamik bir yapıya sahip, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir teoridir. Anket tekniği ise sadece kişinin baskın olan kişilik tipini belirleyebilmektedir. Kanat tipleri, kişinin rahat veya stres hattında oluşu, sağlıklı-ortalama-olumsuz kişilik düzeylerinden hangisini gösterdiği anket ile anlaşılamamaktadır. Bu durum araştırma bulgularına da olumsuz yansiyabilir. Zira bir tip, olumsuz seviyeye doğru gittikçe kendine ait kişilik özelliğinin tam tersini gösterebilir. Bu sebeple kanaatimizce nitel yöntemle mülakat tekniği kullanılarak yapılacak bir çalışma faydalı olacaktır.

* Araştırmamızın örneklemini 18-75 yaş aralığını kapsayacak şekilde geniş bir yaş aralığını kapsamaktadır. Örneklem yaş aralığı daraltılarak, yetişkinliğin bir kısmını (ilk yetişkinlik, orta yetişkinlik veya son yetişkinlik gibi) kapsayacak şekilde oluşturularak çalışılırsa; kanaatimizce farklılaşmaların daha belirgin şekilde anlaşılmasına katkı sağlayabilir.

* Enneagram ile ilgili yapılan çalışmaların çoğalması, dini eğitim konusunda eğitimcilere yol gösterebilir. Enneagram teorisi sadece kişilik tipini belirlemekle kalmayıp; kişinin herhangi bir hareketi yaparken hangi motivasyona sahip olduğu ile ilgili de ipucu vermektedir. Bunun bilinmesi ile din eğitimi veren kişiler, muhataplarının ihtiyacına ve beklentisine uygun şekilde tebliğ gerçekleştirebilir. Hangi şekilde motive olup dini ihtiyaç duyacaksa, ona ait konular eğitimde öncelenebilir. Özellikle değer eğitimi konusunda enneagram bilgisinden faydalanılarak farklı örneklerle yeni çalışmalar yapılabilir.

* Yine bireylerin Enneagram kişilik tiplerinin bilinmesi ile başlanacak olan dini/manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmalarının daha verimli olacağı düşünülmekte ve bu konuda deneysel çalışmaların yapılabileceği düşünülmektedir. Kişilerin en derindeki arzuları ve temel korkuları hakkında bilgi edinmeyi kolaylaştıracak olan enneagram bilgisi ile bireylere kaçındıkları temel korkularından uzaklaşarak, temel arzularına yaklaşma fırsatı sunacak şekilde rehberlik edilebilir.

* Kişilerin enneagram kişilik özellikleri ile dini başa çıkma tutumları, tanrı tasavvurları, affetme davranışları gibi değişkenler de incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Acarkan, İ. (2019). *Kişiliğin DNA'sı Enneagram&Dokuz Mizaç Modeline Göre Kendini Tanımak Başkalarını Anlamak* (5. bs). Kurtuba Kitap.
- Acarkan, İ. (2021). *Enneagram İle Kendini Keşfet* (4. bs). Timaş Yayınları.
- Acat, B. (2019). *Ergenlerde Dindarlık, Değerler, İnternet Bağımlılığı ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Allport, G. W. (2016). *Birey ve Dini* (B. Sambur, Çev.). Elis Yayınları.
- Altay, B., & Avcı, İ. A. (2009). Huzurevinde yaşayan yaşlılarda özbakım gücü ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Dicle Tıp Dergisi*, 36(4), 275-282.
- Apaydın, H. (2010). Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 59-77.
- Ateş, A. (2019). *Öğretmenlerin Mizaçları İle Güç Mesafesi Algıları Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Ayhan, B. (2022). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Enneagram Kişilik Tipleri Ve Değer Yönelimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi.
- Ayten, A. (2004). *Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2005). Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29, 185-204.
- Ayten, A. (2008). *Din ve Sağlık: Kavram, Kuram ve Araştırma*. Marmara Akademi Yayınları.
- Ayten, A. (2009). *Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü* [Doktora]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayten, A. (2012). *Tanrıya Sığınmak Dini Başa Çıkma Üzerine Psikososyal Bir Araştırma*. İz Yayıncılık.
- Ayten, A. (2013). Din Ve Sağlık: Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları Ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(3), 7-31.
- Ayten, A. (2017). *Psikoloji ve Din Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri*. İz Yayıncılık.
- Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K., & Öztürk, E. E. (2012). Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(2), 45-79.

- Ayten, A., & Yıldız, R. (2016). Dindarlık, Hayat Memnuniyeti İlişkisinde Dini Başa Çıkmanın Rolü Nedir? Emekliler Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(1), 281-308.
- Balcı, F. (2011). *Psikolojik ve Öznel İyi Olma Hali İle Dinî İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Batı, Prof. Dr. U. (2019). *Enneagram İle Kişilik Analizi* (5. bs). Alfa Basım Yayın Dağıtım.
- Baynal, F. (2015). Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 206-231.
- Bayraktar, M. (1987). *İslam İbadet Fenomenolojisi*. Akçağ Yayınları.
- Bozik, F. B. (2021). *Evli Bireylerin Enneagram Kişilik Tipleriyle Evlilik Uyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Burger, J. M. (2006). *KİŞİLİK Psikoloji Biliminin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri* (Erguvan Sarıoğlu, İnan Deniz, Çev.; 1. bs). Kaknüs Yayınları.
- Ceylan, İ. (2013). Kişilik Gelişimi Din İlişkisi. *Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 50-72.
- Cirhinlioğlu, F. G. (2014). *Din Psikolojisi* (2. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. Remzi Kitabevi.
- Daryal, A. M. (1997). *Psikososyal Açından Medeniyetler ve Mesajları*. M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Daryal, A. M. (2009). *Dini Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri* (3. bs). M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Demirel, E. T. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Nicel, Nitel ve Karma Tasarımlar İçin Bir Rehber* (Ş. Aslan, Ed.; 1. bs). Eğitim Kitabevi.
- Demirel Yılmaz, E. (2010). *Çocuklarda 9 Tip Mizaç Modeline Göre Kişilik ve Karakter Gelişimi* (5. bs). Hayat Yayın Grubu.
- Demirhan Erdemir, A. (1989). Mizaç. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV İslam Araştırmaları Merkezi.
- Doğan, M., & Karaca, F. (2021). Cinsiyetin Dindarlık Üzerine Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması. *Bilimname*, 45, 219-260. <https://doi.org/10.28949/bilimname.953816>

- Erçin, H. Ş. (2018). *Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları İle Enneagram Kişilik Tipleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Erkan, İ. (2020). *Enneagram Modeline göre Öğretmen Adaylarının Kişilik Tipleri ile Sınıf Yönetimi Öz Yeterlilik İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Freud, S. (1975). *Psikanaliz Nedir? Ve Beş Konferans* (K. Şipal, Çev.; 1. bs). Bozak Yayınları.
- Fromm, E. (1994). *Erdem ve Mutluluk* (A. Yörükkan, Çev.; 2. bs). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gashi, F. (2016). Dua ve Hayat Memnuniyeti Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi Öğrencileri Örneği). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25(2), 1-29.
- Gencer, N. (2019). *Hemodiyaliz Hastalarında Dindarlık ve Öznel İyi Oluş* [Doktora Tezi]. Hitit Üniversitesi.
- Göcen, G. (2012). *Şükür İle Psikolojik İyi Olma Hali Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Göcen, G. (2014). *Şükür Pozitif Psikolojiden Din Psikolojisine Köprü* (1. bs). Dem Yayınları.
- Güler, Ö. (2020). *Yol Arkadaşım Mizaçlara Göre Öğrenme Yöntemleri*. Tonguç Yayınları.
- Gürses, İ. (2010). *Dindarlık ve Kişilik* (2. bs). Emin Yayınları.
- Hökelekli, H. (1985). Dini Kişiliğin Kuruluşunda İradenin Rolü. *Diyanet İlmi Dergi*, XXI(2), 16-28.
- Hökelekli, H. (1993). *Din Psikolojisi*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2010). Din, Dindarlık ve Boyutları. İçinde *Din Psikolojisi*. A. Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Hökelekli, H. (2013). *Din Psikolojisi* (10. bs). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Işık, H. (2018). *Kişilik ve dindarlık ilişkisi (Artvin ili örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- İsgilip, H. (2023). *Dini Yönelim Biçimleri, Enneagram Kişilik Tipleri Ve Enneagram Temelli Dini Kişilik Tipolojileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Jung, C. G. (2013). *Keşfedilmemiş Benlik* (C. E. Sılay, Çev.). Barış İlhan Yayınevi.

- Kaderoğlu, E. N. (2022). *Enneagram Kişilik Tiplerine Göre Bireyin Sahip Olduğu Kişilik Tipinin Fonksiyonel Rekreasyon Tercihine Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Kalgı, M. E. (2021). *Dindarlık ve Kişilik (Ergenler Üzerine Bir Araştırma)*. İksad Yayınevi.
- Kalgı, M. E., & Kayıklık, H. (2020). Dindarlık ile Kişilik İlişkisi Üzerine Bir Saha Araştırması (Siverek Örneği). *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 552-569.
- Karaalp, Ö. (2023). *Dindar ve Dindar Olmayan Bireylerde Enneagram'ın İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Karabulut, Y. (2007). *Yeni Kişilik Teorisi Enneagram ve Din Psikolojisi Açısından Kullanım Alanları* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Karacoşkun, M. D. (2006). *Ateist Bir Mistik Erich Fromm*. Etüt Yayınları.
- Karaduman, P., & Çetin, M. (2023). Öğretmenlerin Enneagram Kişilik Tiplerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim Yönetimi & Politikaları Dergisi*, 4(2), 1-15.
- Karagöz, Y., Doğan, A., & Koçyiğit, S. (2016). Gelir Düzeyinin Hayat Kalitesi Ve Memnuniyetine Etkisi: Sivas İlinde Amprik Bir Uygulama. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 169-186.
- Karakaya, S. (2008). *Dindarlık ve Kişilik Arasındaki İlişki, Allport ve Fromm'un Karşılaştırmalı Analizi* [Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Karayiğit, N. (2017). *Mükemmeliyetçilik ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Karslı, N. (2020). Beş Faktörlü Kişilik Yapısı ve Dindarlık. İçinde N. Gencer & M. Cengil (Ed.), *Dindarlık, Kişilik ve Ruh Sağlığı* (1. bs). Çamlıca Yayınları.
- Kavas, E. (2013). Demografik Değişkenlere Göre Dini Tutum. *Akademik Bakış: Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 38, 1-20.
- Keskin, N. (2020). *Enneagram ÖZ'e Giden Yol* (2. bs). Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Kımtır, N. (2008). *Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi* [Doktora]. Uludağ Üniversitesi.
- Kımtır, N., & Köftegöl, Ö. (2017). Yetişkinlerde Ölüm Kaygısı İle Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(36), 55-82. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.327235>
- Kızılgeçit, M. (2011). *Yalnızlık, Umutsuzluk ve Dindarlık İlişkisi* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

- Kocabıyık, T. (2021). *Okul Yöneticilerinin Enneagram Kişilik Tipleri Ve İş Tatmin Düzeyleri Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Koç, M. (2008). *Yetişkinlik Döneminde Dindarlık İle Benlik Kavramı Değişkenleri Arasındaki İlişki* [Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Koç, M. (2010). Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.
- Korkmaz, S., & Çetin, E. (2023). Varoluşsal Anlam Arayışı Ve Dindarlık İlişkisi: Psikofelsefik Bir Değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(2), 234-251.
- Koyuncu, M. (2021). *Enneagram Tipolojisine Göre Üniversite Öğrencilerinin Kişilik ve Mizaç Özelliklerinin Meslek Seçimine İlişkin Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ayvansaray Üniversitesi.
- Köse, A., & Ayten, A. (2015). *Din Psikolojisi* (5. bs). Timaş Yayınları.
- Köylü, M. (2020). *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi* (5. bs). Dem Yayınları.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Kurt, A. (2019). *Kişisel Satış Sürecinde Bireysel Farklılıklar: Enneagram Tipolojisi Üzerine Bir Araştırma* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Kurt Topuz, S. (2019). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar. İçinde A. Altunoğlu (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları*. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kümbül Güler, B., & Emeç, H. (2006). Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi. *D.E.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi*, 21(2), 129-149.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve Din (Dindarlık Düzeyi ile Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma)*. Dem Yayınları.
- Mustafayeva, L., & Bayraktaroglu, S. (2014). İş-Aile Çatışmaları ve Yaşam Tatmini Arasındaki İlişki: Türkiye ve İngiltere'deki Akademisyenlerin Karşılaştırılması. *İşletme Bilimi Dergisi*, 2(1), 127-145.
- Okur Karali, R. B., & Meydan, H. (2022). Türkçe Enneagram Lİteratürü Üzerine Değer Eğitimi Perspektifli Bir İnceleme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 174-190.
- Özbaydar, B. (1970). *Din ve Tanrı İnancının Gelişmesi*. Baha Matbaası.
- Özdemir, Dr. M. (2020). *Pratik Enneagram Enneagram İle Bireysel Tanımlama (BİTA)* (1. bs). Tuti Kitap.

- Palmer, H. (2014). *Ruhun Aynası Enneagrama Yansıyan İnsan Manzaraları* (O. Gündüz, Çev.).
- Pargament, K. I. (2005). Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri ve Faydaları Üzerine Bir Değerlendirme (A. U. Mehmedoğlu, Çev.). *Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1).
- Peker, H. (1986). Olumlu Şahsiyet Özellikleri ve Din. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 100-105.
- Riso, D. R. (2003). *Kişilik Tipleri Enneagramla Kendinizi Keşfedin* (G. Talay, Çev.). Kuraldışı Yayıncılık.
- Riso, D. R., & Hudson, R. (2018). *Binlerce Yıllık Kadim Sufi Bilgeliği Enneagram İle Kişilik Analizi* (G. Aksoy, Çev.). Butik Yayınları.
- Riso, D. R., & Hudson, R. (2020). *Enneagram Bilgeliği Dokuz Kişilik Tipi İçin Psikolojik ve Spiritüel Dönüşüm Rehberi* (S. Yüksel, Çev.). Lena Psikoloji Yayınları.
- Subaş, A., & Çetin, M. (2017). Enneagram Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Güvenirlilik ve Geçerlilik Çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 160-181.
- Şentepe, A., & Güven, M. (2015). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XVII(319), 27-44.
- Şirin, T. (2017). Üniversite öğrencilerinin dinî tutumları ile ruh sağlığı ilişkisinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 65-88.
- Şirin, T. (2018). Evli Çiftlerin Evlilik Uyumları İle Dini Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Turkish Studies*, 13(3), 691-722. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12949>
- TDK. (1974). Karakter. İçinde *Ruhbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri.
- Tokur, B. (2011). *Stres-Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Tokur, B. (2020). *Klasik ve Güncel Konularıyla Din Psikolojisi* (1. bs). Sonçağ Akademi Yayınları.
- Turan, Y. (2009). Kişilik ve Dindarlık Üzerine Bir Alan Araştırması. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 20.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve Dindarlık* (1. bs). Ensar Neşriyat.
- Tümer, G. (1994). DİN. İçinde *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV İslam Araştırmaları Merkezi.

- Uysal, V. (1995). İslâmî Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma. *İslâmî Araştırmalar Dergisi*, 8(3-4), 72-93.
- Uysal, V. (1996). *Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum, Davranış ve Şahsiyet Özellikleri*. M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Uysal, V. (2006). *Türkiyede Dindarlık ve Kadın*. Dem Yayınları.
- Uysal, V. (2015). Genç yetişkinlerde affetme eğilimleri ve dinî yönelim/dindarlık. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48(48), 35-56.
- Uysal, V., Göktepe, A. K., Karagöz, S., & İlerisoy, M. (2017). Dinî Başa Çıkma ile Umut, Hayat Memnuniyeti ve Psikolojik Sağlamlık Arasındaki Etkileşim Üzerine Bir Araştırma. *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52, 139-160.
- Vergote, A. (1999). *Din, İnanç ve İnnacısızlık* (V. Uysal, Çev.). M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Yağız, N. (2021). *Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Erzurum İli Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din*. Karahan Kitabevi.
- Yapıcı, A. (2012). Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1-34.
- Yavuz, K. (1987). *Psikanalizde İlk Dini Gelişimlerin Değeri*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Yazgan İnanç, B., & Yerlikaya, E. E. (2010). *Kişilik Kuramları* (10. bs). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazıcı, S., & Coşkun, S. (Ed.). (2014). *Kişi, Kişilik ve Kimlik* (1. bs). Divan Kitap.
- Yeung, R. (2012). *KİŞİLİK İçindeki Gücü Keşfet* (Hısim Arpağ, Yeşim, Çev.; 1. bs). Pearson Eğitim Çözümleri.
- Yoğurtcu, F. (2009). *Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Yüksel, A. (2022). *Üniversite Öğrencilerinde Enneagram Kişilik Tipi ve Dindarlık Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Yüksel, A., & Kızılgeçit, M. (2021). Enneagram Kişilik Modeli Bağlamında İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 3, 9-38.
- Zel, U. (2011). *Kişilik ve Liderlik* (3. bs). Nobel Akademik Yayıncılık.

Zinnbauer, B. J., & Pargament, K. I. (2013). Dindarlık ve Maneviyat. İçinde S. Düzgüner & R. F. Paloutzian (ev.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları*. Phoenix Yayınevi.

EK

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

Sizi Ayten KESME tarafından yürütülen “Yetişkinlerde Enneagram Kişilik Özelliklerinin Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti ile İlişkisi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı bireylerin enneagram kişilik özellikleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada sizden tahminen 7 dakika ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır.

1) Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum, anladım ve araştırmaya katılmayı kabul ediyorum: Evet (), Hayır ().

2) Cinsiyetiniz: Kadın (), Erkek ().

3) Yaşınız:

4) Ekonomik durumunuzu nasıl tanımlarsınız: Çok düşük (), Düşük (), Orta (), İyi (), Çok İyi ().

5) Hayatınızın çoğunu geçirdiğiniz çevre: Köy/Kasaba (), İlçe (), İl (), Büyükşehir ().

6) Eğitim durumunuz: Okuryazar (), İlkokul (), Ortaokul (), Lise ve dengi (), Yüksekokul/Üniversite (), Yüksek Lisans/Doktora ().

7) Mesleğiniz nedir: Memur (), İşçi (), Serbest Meslek (), Öğrenci (), Ev Hanımı (), Emekli (), Diğer:

8) Bir dine inanır mısınız: İnanırım, Müslümanım (), İnanırım, diğer dinler (), Deist (), Ateist (), Agnostik (), Diğer:

9) Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz: Dinle ilgim yok(), Dindar değilim (), Biraz dindarım (), Dindarım (), Çok dindarım ().

Ek 2: Enneagram Kişilik Ölçeği

Madde Nu.	Enneagram Kişilik Ölçeği Soru Formu Aşağıdaki maddeleri, <i>ideallerinize göre değil</i> , kendinizle ilgili gözlemlerinize göre değerlendiriniz.	0 () Beni "hiç" anlatmıyor	1 () "Bir kısmı" beni anlatıyor	2 () "Geneli" beni anlatıyor	3 () "Tamamı" beni anlatıyor
M01	Standart ve kurallara herkesin uymasını önemseyen, planlı, detaycı ve kuralcı biriyim.				
M02	İnsanların ihtiyaçlarını onlardan önce fark edip hemen yardımcı olan, onları sözlerimle de destekleyen biriyim.				
M03	Statü ve imajı önemseyen, rekabeti seven, içten motivasyonlu biriyim.				
M04	Özgün ve derinlikli tarzımla dikkat çeken, yaptığım her işe kendi stilimi yansıtan biriyim.				
M05	Yalnızlığı seven, insanlara fazla sokulmayan, bağlanmaktan kaçınan, araştırmacı ve gözlemci biriyim.				
M06	Tehlikeleri herkesten önce fark edebilen, güvenmekte zorlanan, sorumluluk sahibi ve hoş biriyim.				
M07	Hızlı ve pratik düşünerek seçenekleri çoğaltan, değişimi seven, keyfimi bozan yerden hemen uzaklaşan, neşeli biriyim.				
M08	Güçlü, dayanıklı, kendinden emin ve sert (karizmatik) görünümlü biriyim.				
M09	Çatışmadan kaçınıp, huzurunu ve sükunetini hep koruyan, uyumlu, anlayışlı ve öfkelenmeyen biriyim.				
M10	Hataları herkesten önce fark edip müdahale eden, işlerin bir plana göre kusursuzca bitirilmesini önemseyen, çok prensipli biriyim.				
M11	İhtiyaç duyulan birisi olmayı, onaylanmayı, ilgi çekmeyi ve insanlarla vakit geçirmeyi önemseyen biriyim.				
M12	İşleri hızlıca başaran, rakiplerini kolayca geçebilen, ön plana çıkmaktan kaçınmayan biriyim.				
M13	Özel yeteneklerim ve kişisel tarzımla engelleri aşmaya çalışan, kendini özgün (farklı) hisseden, özgürlüğüne düşkün biriyim.				

M14	Mantık ve bilginin, duygu ve ilişkilerden daha önemli olduğunu düşünüp, duygularımı daima kontrol altında tutan biriyim.				
M15	Kuralların uygulanmasını takip eden, tedbirli, güvenilir ve bilmek için çok soru soran biriyim.				
M16	Şevkli, enerjik, spontane yaşayan ve seçeneklerimin çok olmasını önemseyen biriyim.				
M17	Çevremde cesur ve doğal bir lider olarak algılanan, güç dengelerini iyi analiz eden, kararlı biriyim.				
M18	Tüm seçenekleri araştırıp incelemeden asla karar vermeyen, alışkanlıklarına düşkün, birleştirici ve uzlaşmacı biriyim.				
M19	Eşitsizlikleri engel olarak gören, herkesin işini kusursuz yapması gerektiğine inanan, idealist biriyim.				
M20	İlgim, sevgim ve yardımlarım sayesinde, çevremde reddedilemez ve vazgeçilemez konuma gelmeye çalışan biriyim.				
M21	Hızlı ve pratik çözüm üretebilen, insanları motive eden, detaylara fazla takılmadan iş bitirebilen biriyim.				
M22	Estetik ve farklılığı çok önemseyen, kimliğim ve hayatın anlamı üzerine çok düşünen, duyguları hassas biriyim.				
M23	Uzmanlaşmayı önemseyen, akılcı, bilgiyi esas alan, serinkanlı ve planlı biriyim.				
M24	Sıcakkanlı, sadık, sorgulayıcı ve zaman zaman gelecekle ilgili kaygıları yoğunlaşan biriyim.				
M25	Yeniliklere karşı heyecan duyan, riskleri düşünmeden hareket eden, şakalaşmaktan hoşlanan, ehl-i keyf biriyim.				
M26	Problemleri çözmek için cesurca öne çıkan, özgüveni yüksek, reddedilmeyi sevmeyen biriyim.				
M27	Konforuna düşkün, herkesin görüşünde haklılık payı gören, başkalarının hatalarını konuşmayı sevmeyen, affedici ve paylaşımcı biriyim.				

Ek 3: Dindarlık Ölçeği

Lütfen aşağıdaki ifadelere uygun gördüğünüz şıkları işaretleyiniz.

1). Dini inançlarım muhtaçlara yardım etmemde etkilidir.

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

2). İbadet ederken kendimi Allah’a yakın hissedirim.

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

3). Din, hayatın anlamını kavrama ve hayatta karşılaşılan sorulara cevap bulmada yardımcıdır.

- (a) Tamamen katılıyorum (b) Katılıyorum (c) Kararsızım (d) Katılmıyorum
(e) Hiç katılmıyorum

4). Sosyal problemlerle (ailevi problemler, geçim sıkıntısı vb) ilgili çözüm yolları ararken dini inançlarınızın rolü olur mu?

- (a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

5). Kur’an-ı Kerim’i, Arapçasından veya Türkçe mealinden ne sıklıkta okursunuz?

- (a) Her gün bir miktar okurum
(b) Çoğu zaman okurum
(c) Bazen okurum

(d) Nadiren okurum

(e) Hiç okumam

6). Beş vakit namaz kılmayla ilgili davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?

(a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

7). Sağlığınız elverdiği sürece Ramazan oruçlarını tutar mısınız?

(a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

8). İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz?

(a) Çok İyi (b) İyi (c) Orta (d) Zayıf (e) Hiçbir bilgim yok

9). Dini inançlarım gereği doğru söylemeye gayret ediyorum.

(a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

10). Dini inançlarım gereği komşularıma iyi davranıyorum.

(a) Her zaman (b) Çoğu zaman (c) Bazen (d) Nadiren (e) Hiçbir zaman

Ek 4: Hayat Memnuniyeti Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin yanına size uyma derecesine göre 1 ile 7 rakamlarını yazınız. 7 size çok uygun olduğunu 1 ise hiç uygun olmadığını göstermektedir.

____ Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum.

____ Hayat şartlarım mükemmeldir.

____ Hayatımdan memnunum.

____ Şimdiye kadar hayatta istediğim çoğu şeyi elde ettim.

____ Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiç bir değişiklik yapmazdım.

Ek 5: Ölçek Kullanım İzni Yazışmaları

Enneagram Kişilik Ölçeği İzin Talebi

Gelen Kutusu x

x

Ayten Kesme <[redacted]>

27 Şubat Pzt 16:46 (2 gün önce)

Alıcı: abdurrahmansubas

Sayın Abdurrahman Subaş Hocam merhaba.

Ben Ayten Kesme. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans yapıyorum. Enneagram kişilik tipleri ve dindarlık ilişkisi üzerine bir tez çalışması yapmak istiyorum. İzin verirsiniz çalışmamda sizin Enneagram Kişilik Ölçeğinizi kullanmak istiyorum.

"Dr. Abdurrahman Subaş"

27 Şubat Pzt 18:07 (2 gün önce)

Alıcı: ben

Ayten hanım merhaba

Ölçek ve psikometrik özelliklerini şu sayfadan indirebilirsiniz.

<https://humanakademi.com/enneagram-kisilik/enneagram-kisilik-testi/>

Çalışmanızda başarılar dilerim.

iPhone'umdan gönderildi

Ayten Kesme <[redacted]> şunları yazdı (27 Şub 2023 16:46):

hayat memnuniyeti ölçek izin isteği

Gelen Kutusu x

Ayten Kesme <[redacted]>

27 Şubat Pzt 17:04

Alıcı: aliyayten

Sayın Ali Ayten Hocam.

Ben Ayten Kesme. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans yapmaktayım.

Yüksek lisans çalışmamda kullanmak üzere sizin hazırladığınız

Hayat Memnuniyeti Ölçeğini kullanmak istiyorum.

İzininizi ve ölçeğin pdf formatını ıstırham ederim hocam

aliyayten

28 Şub 2023 10:59

Alıcı: ben

Merhabalar o ölçek benim değil ölçeği ben Türkçeye uyarlamış oldum.

Tanrıya Sığınmak Kitabında var

--

Prof. Dr. Ali Ayten

aliyayten

08:47

Alıcı: ben

Ölçeği kullanabilirsiniz önceki mail de göndermişim ilk psikometrik değerlere Tanrıya Sığınmak kitabında ulaşabilirsiniz. Hayırlı çalışmalar dilerim

Ayten Kesme

Alıcı: aliyten

27 Şubat Pzt 16:56 (2 gün önce)

Sayın Ali Ayten Hocam. Ben Ayten Kesme. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans yapmaktayım. Kişilik ve dindarlık ilişkisi üzerine bir çalışma yapmak istiyorum. İzin verirseniz bu çalışmada, 2009 yılında sizin hazırladığınız 10 maddelik İslami Dindarlık Ölçeğinin Kısa Formunu kullanmak istiyorum. İzininizi ve ölçeğin pdf formatını istirham ederim hocam

aliyten

Alıcı: ben

28 Şub 2023 10:55 (1 gün önce)

Merhaba Ayten hanım teşekkür ederim. Kullanabilirsiniz

--

Prof. Dr. Ali Ayten

Marmara Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi

Din Psikolojisi ABD

Mahir İz Cad No 2 Üsküdar/İstanbul

05072103409

Professor Dr. Ali Ayten, Erasmus&Maviana Program Faculty Coordinator,
Marmara University Psychology of Religion Uskudar/İstanbul

أستاذ دكتور علي أيتن

جامعة مرمرة

قسم علم النفس الديني

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ayten KESME	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Kocaeli Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Makale ve Bildiriler	
1. Kesme, Ayten. “Dini Başa Çıkmada Tevekkülün Yeri”. <i>Bilhikem IV. Sosyal Bilimler Öğrenci Sempozyumu Tebliğler Kitabı</i> - R. Turgut & M. Dede (Ed.), <i>Din Psikolojisi-Din Eğitimi</i> (4/347-368). Van: Bilhikem Yayınları, 2021. 2. Kesme, Ayten. “Dini/Manevi Danışmanlık ve Rehberlikte Şükür Değeri ve Bireye Etkileri”. <i>10. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı</i> - T. Erdoğan & B. Haşımzade (Ed.), <i>Psikoloji</i> (4/193-208). İstanbul: İLEM (İlmi Etüdler Derneği), 2022. 3. Kesme, Ayten. “Kitap İnceleme: Hastalar İçin Manevi Bakım”. <i>Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi</i>, 3/229-237, 2021.	